

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ
IX. 3.

ТВОРИ
СТЕПАНА
РУДАНЬСКОГО
ТОМ ТРЕТІЙ

2012

В. 2597/3

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ.

ІХ, 3.

ТВОРИ

СТЕПАНА РУДАНЬСКОГО.

ТОМ ТРЕТІЙ.

Накладом товариства „Просьвіта“.

У ЛЬВОВІ, 1914.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

6р.

Друковано 5000 примірників.

Ціна опрацюваного примірника 1 К 60 с,
в красній оправі 2 К.

Збірка М. С. СОЗНЯКА

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

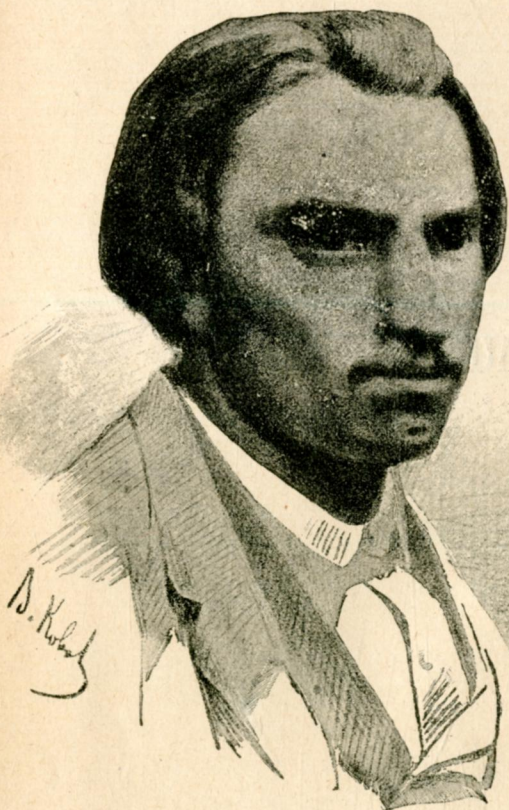
№ И-36 358

М. 30901/3

Омирова Іліяда.

(I.—XXIV.)

Стефан Руданьский.

ПІСНЯ ПЕРВА.

Повітре. Гнів.

ТКАНЬ.

З-початку просить ся Співа оспівати тії пропащі бої, які почали ся за гнівом Ахилла (1—7). Потому розказуєть-ся і самий початок гніву: До ахейського стану приходить Хриз, Аполлонів піп, і хоче викупити свою дочку, недавно взятую в неволю і оддану Агамемнону (8—21). Хриза проганяють, і Аполлон за тее посилає неміч на військо (22—52). Ахилло радить ся, чим би бога ублагати. Калхас, віщун, радить оддати Хризовую дочку, радить і Ахилло (53—129). Агамемнон за тее з Ахиллом сварить ся, пристає оддати Хризовую дочку, но бере за тее Ахиллову бранку, Врисовую дочку, хотяй його Нестор од того спиняє (130—311 і 318—347). За такую кривду Ахилло з військом своїм мирмидонським кидає Ахеїв і з ними поспільно бити ся не хоче; мати йогоTheta за те похваляє і по його просьбі обіщає послі нагороду (348—427). Тим-часом військо чистить ся водою і молить ся Аполлону (312—317). Хризівна з дарами одвозить ся к батьку, і вина проходить (428—487). Но Дій на Олімпі в потайній розмовіTheta обіщає, що Троянці будуть поти побивати, аж поки Ахеї не дадуть Ахиллу, чого він бажає (488—533). Злая на Троян Ира довідуєть-ся про тую розмову, починає з Дієм за столом сваритись (534—567), і од сеї сварки всі боги сумують, но їх зве-селяє Ифест кривоногий (568—611).

Про гнів співай, Співо, Пильєнка Ахилла,
Лютий, що тьму лиха наробив Ахеям,
Багато душ сильних ік Невиду справив
Молодців, самих же оддав псам на страву

5 Та птахам усяким. Так Дій волю вóлив,
Як іще з-початку підняли незгоду
Владар Атрієнко і дивний Ахилло.

А хто-ж із богів їх довів до незгоди?
Син Діїв та Литин. Він, на царя гнівний,
10 Звів на військо неміч, і гинули люди
За те, що зневажив Хриза Атрієнко.
Прийшов було під той до суден ахейських
Дочку визволяти, приніс велик викуп,
І шлик Аполлонів у руках держачи
15 З ціпком щирозлотим, всіх благав Ахеїв,
А найбільше двох тих царів Атрієнків:

»Атрієнки й ви всі славнії Ахеї!
Хай-же вам Олімпські допоможуть забрати
Пріямове місто й щасливо вернутись!
20 Дайте мені дочку та прийміте викуп
Ради Аполлона, Дієвого сина.»

І всі до одного Ахеї пристали
Попа вшанувати і викуп узяти,
Тільки Агамемну не по мишлі стало:
25 Він зле його справив, ще й грізно промовив:

»Щоб я тебе, діду, не бачив край суден
Ні сьогодні знову, ні завтра за-ново!
Ціпок тобі божий і шлик не допоможе:
Її не пущу я, поки вона в мене
30 В далекій Аргеї краси не позбуде,
Мої хусти ткучи та зі мною сплючи.
Іди й не гніви нас, як-що жити хочеш.»

Мовив, — задрижав дід, мові не перечив;
Пійшов по-над беріг ревучого моря
35 І óдаль зайшовши, старий помолив ся
Царю Аполлону, Литиному сину:

»Учуй, Сріблoluкий, щó Хризу обходиш
І Киллу сьвятую, ще й Тенедом радиш,
Сьвіте! як коли я храм сьвятий твій красив,

- 40 Або як коли я палив тобі стегна
Волові й козині, вчини мою волю :
Одяч мої сльози стрілами Данаям.»
Помоливсь — і велухав Аполлон старого,
І гнівний пустив ся з вершини Олимпу,
- 45 Взявши лук на плечі та критую тулу :
І на плечах стріли брязком брязкотіли
На ходу, а йшов він до ночі подібний.
Сів по-одаць суден, та як стрілу кинув,
Аж бренькіт ударив од срібного лука.
- 50 З-початку наліг він на собак та мулів,
Потому й на військо, стрілу налучивши,
Вдарив — і вогнями костирі палали.
Девять день по стану сипали ся стріли,
В десятій Ахилло оповістив раду, —
- 55 Бо йому те вклала Ира білоплеча :
З жалю по Данаях, що так помирали :
І скоро всі люди до купи зійшли ся,
Устав і промовив скорохід Ахилло :
»Тепер, Атрієнку, мабуть нам бурлакам
- 60 Назад одпливати, коли живі будем :
І війна й повітре нівечать Ахеїв.
Так давай спитаймо віщуна якого,
Попа чи сновиду, бо і сон од Діа,
Розгадать, за що так Аполлон гнівить ся :
- 65 Чи за брак приносів та обітниць наших,
Чи з баранів жиру та із кіз добірних
Він бажа, щоб тільки нас поратувати.»
Промовив — і сів сам. По йому підняв ся
Калхас Оєсторенко, ворожбит найлучший :
- 70 Він знав, що тепер є, що було і буде,
І судна ахейські він вів до Ільйону
Все віщбою тою, що бог Аполлон дав.
Так отож він мудрий ісказав і мовив :
»А хочеш, Ахилле Дію милий, знати

- 75 Про гнів Аполлона, царя стрілобоя,
То я тобі й скажу, тільки поклені ся,
Що словом і ділом за мене обстанеш;
Може прогнівлю я першого з Аргеїв
Владаря, щó в його в послуху Ахеї.
- 80 А цар неспинимий в гніві на сїрому;
Бо хоч він на той час і гнів занехає,
Та помсту, аж поки її не докаже,
На серці все має. Так кажи: поможеш?«
В одвіт йому мовив скорохід Ахилло:
- 85 »Сьмілій, та будь певний, кажи божу волю.
Кленусь Аполлоном, щó йому молячись
Данаям ти волю божу одкриваєш,
Що поки живий я на білому сьвітї,
Нїхто із Данаїв край суден на тебе
- 90 Руки не наложить, — і сам Агамемнон,
Щó в нас тепер мабуть найлучший з Ахеїв.«
І віщ неповинний осьмілів і мовив:
»Не за брак приносів та обітниць наших,
За попа ж лак того, щó цар не вповажив,
- 95 Не одпустив дочки та не прийняв дарів,
Стрілобій нам лиха завдав, і завдасть ще,
І од мору руку не раньше одїйме,
Аж батькови дочку оддамо чорняву
Без викупу, дарма, та приноси в Хризу
- 100 Принесем, — тогді, знать, прощеними будем.«
Промовив, і сїв сам. По йому підняв ся
Храбрый Атрієнко, владар Агамемнон,
Сумний; гнівом тяжким чорні його думи
Заплили, а очі вогнем запалали.
- 105 На Калхаса люто спозирнув і мовив:
»Віще злий! для мене добра ти не скажеш:
Вічне тобі мило злеє віщувати;
Добра ж ти ніколи ні сказав ні діяв!
Тай тепер Данаям видаєш за боже,

- 110 Стрілобій нїб лиха за те і дає їм,
Що я славних дарів за Хризову дочку
Не схотїв узяти. Дарма ж, хоч волїю
Її й вдома мати більше Клитемнистри,
Чесної дружини; хоч вона не гірше
- 115 Нї станом нї видом, нї умом нї ділом, —
Але не перечу оддати, як треба.
Волїю народ свій цілить, не губити.
Но пай менї дайте, я один з Аргеїв
Без паю не буду, воно й не пригоже.
- 120 Бачите ж бо всі ви, що мій пай одходить.“
Аж до його мовив скорохід Ахилло:
Красший і скупїйший за всіх Атрієнку!
Як тобі дадуть пай добрії Ахеї?
Спільного не видко, щоби де лежало:
- 125 Що з городів мали, те пороздавалось;
А з люду збирати знову — не приходить.
Одай її богу; ми ж тебе, Ахеї,
Тричи та чтиричи вважим, коли Дій нам
Дасть завоювати Трою стїновиту.»
- 130 В одрік йому мовив владар Агамемнон:
»Храбрый ти, Ахилле, ти мов бог, а все пак
Не хитри! не вмовиш і не ошукаєш.
Хочеш, щоб самому мати пай, а я б то
Так і був; ще кажеш, щоби мій оддати?
- 135 Та ще як дадуть пай добрії Ахеї
По душі, так хай він буде одноцінний:
А не схотять дати, так сам я добуду
Хоч твій, хоч Аянтів, хоч пай Одиссеїв
Візьму; заковолїть той, до кого прийду я.
- 140 Але про се діло й потім поговорим,
А тепер на море чорне судно стягнем,
Гребців що найлучших одберем, приноси
Покладем, за ними Хризівну хорошу
Введем; а хто старший ватажкою буде:

- 145 Аянт, Ідоменій, чи Одиссей мудрий,
Чи ти, Пилієнку, зі всіх хоробрійший,
Щоб нам стрілобоя ублагать дарами.»
Аж Ахилло глянув з-під лоба і мовив:
»Дурню ти набитий, лисице лукава!
- 150 Хто-ж тебе послуха з розумних Ахеїв,
Чи йти у дорогу, чи ворогів бити?
Не Трояни храбрі причиною того,
Що я тут воюю. Вони мні не винні,
Волів моїх, коней вони не займали,
- 155 Ніколи й у Фтії людній та родючій
Хліба не спасали, бо нає добре ділять
Тінисті гори та шумнеє море.
Ми за тебе, дурню, прийшли, тобі в радість,
За честь Менелая і твою, псовидо,
- 160 До Троян; про се ти не мислиш, не дбаєш,
Ще хвалиш ся пай мій у мене одняти,
Що за тяжку працю дали мні Ахеї.
Я ж з тобою паю рівного не маю,
Од-поки Ахеї з Троянами бють ся.
- 165 Дарма, що найбільше кровавого бою
Мої несуть руки; а прийде роздача,
Так тобі пай більший, а я й мало взявши
Любо йду до суден стомляний війною.
Тепер іду в Фтію, гаразд користнійше
- 170 З суднами до дому іти і безчестний;
Ти богатства, скарбу тут не роздобудеш.»
В одрік йому мовив владар Агамемнон:
»Тікай, коли хочеш, тебе не прошу я
Для мене зостатись; є зо мною друзі,
- 175 Що мене вповажать, більше ж Дій премудрий.
А ти мені гірший за всіх отаманів:
Тобі тільки сварки, війни й бійки милі;
І хоч ти хоробрій, так то тобі бог дав.
Іди ж з кораблями, з челядю своєю,

- 180 Рядь у Мирмидонів; про те я, хоч зли ся,
Не тужу й не дбаю, та ще й от-що скажу:
Як Аполлон хоче Хризівни у мене,
То я її в судні з челядю своєю
Пішлю, але в тебе Врисівну хорошу
- 185 Сам візьму з наміту, пай твій, щоб ти відав,
Що я старш од тебе, щоб не сьмів і другий
Зо мною рівнятись і рівнею зватись.»
Мовив — і Пильненко закипів, і серце
У грудях мохнатих забилося на двоє:
- 190 Чи меч йому гострий схопивши од боку
Розсіять громаду і вбить Атрієнка,
Чи гнів залишити, серце зупинити.
Але-ж він вагав ся мислями ще й серцем, —
Меч добував гострий, як прийшла Паллада;
- *195 А її послала Ира білоплеча,
Що обох їх рівно серцем полюбила.
Та Пильєнка з-заду за чуб і вхопила,
Видима йому лиш а другим нікому.
Здивувався Ахилло, обернувся, побачив,
- 200 Що то єсть Паллада, запалав очима
І крикнув і мовив бистрими словами:
»Чого прийшла ти йще, Дієвая дочко?
Чи не кривду бачить царя Атрієнка?
Але тобі кажу і те певне буде,
- 205 Що він живо душу вихвалками згубить.»
Аж йому сказала сив'ока Паллада:
»Прийшла я спинити гнів твій, коли вчуєш.
А мене післала Ира білоплеча,
Що обох вас рівно серцем полюбила.
- 210 Спили свою ярість, меча не витягуй,
А словами хочеш — ганьби, скільки влізе.
Вперед тобі кажу і те вірне буде:
Мати-меш ти швидко в троє стільки дарів
За кривду сю, тільки послухай нас, стихни.»

- 215 * В одрік їй промовив скорбхід Ахилло:
»Слід воно, богине, обох вас послухать,
Хоч жовчею серце кишить; воно й гоже:
Бо хто богів слуха, того й вони чують.«
Спустив тяжку руку на держально срібне,
- 220 В піхву меч великий всунув, не перечив
Палладиній мові, і вона до дому
Вознеслась, до Дія і до всіх безсмертних.
А Пильєнко знову прикрими словами
Мовив к Атрієнку, гніву не спинивши:
- 225 »Псячі твої очі, оленєє серце!
Ні на бій збруїтись разом із народом,
Ні йти на облаву з лучшими з Ахеїв
Не сьмів ти ніколи, бо се смерть для тебе.
Тобі лиш по стану широкім ахейським
- 230 Дари одіймати в того, хто перечить.
Царю людодіе! плохі твої люди,
А ся б тобі кривда остатньою стала!
Але тобі кажу і страшно клену ся,
Кленусь я ціпком тим, що вже листя й лозів
- 235 Не дасть, як пеньок свій на горах покинув,
І вже не рости-ме, бо мідь обтесала
Кору і початки, і тепер Ахеї
В руках його носять, судці й праводавці
Од бога надані, — велика ся клятва:
- 240 Що колись Ахилла тра буде Ахеям
Усім; допомгти їм не в силі ти будеш,
Сумний, коли тьма їх під Ектором буйним
Смертею поляже і ти сам занудиш,
Злосний, що зневажив красшого з Ахеїв.«
- 245 Промовив Пильєнко, і ціпком об землю
Брохнув з золотими цвяхами і сїв сам.
Атрієнко також злив ся; аж на тєс
Встав миломов Нестор, говорун Пилійський.
Солодша од меду була його мова;

- 250 На очах у його вже два покоління
Люду перемерло, що з ним росло й жило
В багатому Пилі, вже він третим радив.
Так отож він мудрий і сказав і мовив:
 »Се-ж то іде туга на землю ахейську!
255 Се-ж то звеселить ся Пріям, його діти!
І другі Трояни серцем ізрадіють,
Як тільки почують, що ви сварите ся,
Ви з Данаїв перші на війні й на раді!
Послухайте! ви йще молодші од мене;
260 А мені лучалось і з красними мовить
Як ви, та і тії мене не цурались.
Таких я не бачив, та вже й не побачу,
Як Піріюой се-б то, Деривант володар,
Кеней із Ексадом, Полифим хоробрий
265 Або Өиз Егенко, рівний до безсмертних.
Сильнійші були то з надземного люду,
Сильнійші були то, з сильнішими й бились;
Зьвірів горохижих і тих стеребили.
І з тими я мовив, приходивши з Пилу,
270 З апийського краю, бо самі й прохали,
І враз з ними й бив ся, скільки міг; — із ними
Теперішнім людям не слід воювать ся; —
Та й ті мою мову і раду приймали.
Так і ви прийміте, бо прийняти гоже.
275 Ані ти, будь ласкав, не бери дівчини,
Зостав йому пай той, як дали Ахеї;
Ні ти, Пилієнку, супротив цареві
Не йди, бо поваги йще нігде такої
Цар не мав, кому лиш Дій подавав славу.
280 Правда, ти храбрійший, бо мати богиня,
Та він таки старший, бо підданих має.
Годі ж, Атрієнку, не гнівись; а я вже
Попрошу Ахилла стихнуть, бо він поміч
Всім дає Ахеям на лютому бою.»

285 В одрік йому мовив владар Агамемнон:
»Все так воно, діду, по правді ти кажеш;
Та сей усіх хоче переднійшим бути,
Всіми володіти, всіми заправляти,
Всіми верховодить, але я не вважаю.

290 Коли його сильним боги учинили,
То не вже і лайку йому дозволяють?»

Коли се ту мову перервав Ахилло:

»Та мене б назвали хирним і нікчемним,
Щоб тобі усе я справляв, що накажеш.

295 Наказувать можеш другому, а мною
Не води; тебе я слухати не стану.
Друге тобі скажу і вбий собі в пам'ять,
Що я ні з тобою ні з другим не буду
За дівчину битись; ви дане берете.

300 Але що я маю в моїх суднах чорних,
Того не візьмеш ти без моєї волі;
А спробуєш тільки — щоб бачили й знали,
Що кров твоя чорна по ратищу бризне.»

Так один другого лаючи повстали

305 І раду кінчили край суден ахейських.
Пильєнко к намітам та кораблям чорним
Пійшов з Менит'енком, з челядю своєю;
Атрієнко ж судно опустив на море,
Гребців два десятки одібрав, приноси

310 Богу дав, за ними Хризівну хорошу
Привів; за ватажку став Одиссей мудрий.

Тільки вони сіли, водою поплили,
Атрієнко війську звелів обмиватись.

І військо обмилось, бруд у море злило,

315 Склало Аполлону добірні приноси,
Волові й козині, край берега моря,
І гар аж до неба з димом підняла ся.

Так чинило військо; та цар Агамемнон
Не забув, чим перше похвалявсь Ахиллу,

- 320 І мовив Талейву та ще й Евривату,
Своїм самим щирим кликунам і слугам:
 »Ідїть до наміту Пильєнка Ахилла,
Берїть і ведіте Врисівну хорошу;
А не дасть — так сам я візьму її в його,
325 З чернею прийшовши; тогдї гірше буде.«
 Так і одпустив їх, та ще й пригрозив ся.
Слуги і нераді пійшли по-над море,
Прийшли до намітів, суден мирмидонських.
Його край наміту та чорного судна
330 Найшли. Їх побачив — не зрадїв Ахилло.
Та й вони змінались, шануючи князя
Стали, не питають, нічого й не кажуть.
Тогдї він їх думи пізнав і промовив:
 »Здорове вам, слуги людської і божї!
335 Ходїть! не ви винні, винен Агамемнон,
Що казав іти вам по Врисівну-дїву.
Так іди ж, Патрокле, виведи їм дїву,
Дай вести; а се нам колись свідки будуть
І в богів щасливих і у людей смертних
340 І в царя лихого, коли нужда буде,
Щоб я подав поміч при лихій годинї
Війську, бо він скніє у думках пропавших
І зладить не зможе заднього з передним,
Щоб здорові бились край суден Ахеї.«
345 Мовив, і Патрокло вчинив його волю:
Вивів із наміту Врисівну хорошу,
Дав вести, — і тї до суден ахейських
Пійшли, та нерада пійшла й молодиця.
А Ахилло сплакав, одійшов од війська,
350 Сїв над сивим морем, дивлючись на хвилю,
І довго звав матір, руки простягнувши:
 »Матїнко! безвічним ти мене родила;
Так нехай би чести сподобив Олімпський
Громодїй, а то я і того не маю.

- 355 Мене Атрієнко, владар Агамемнон,
Не вчестив, бо пай мій він узяв для себе.»
І мовив і плакав, — і зачула мати
У глибині моря край батька старого.
І хутко імглою виступила з моря,
360 Впоруч коло його сплаканого сіла,
Рукою пестила, мовила й питала:
»Чого плачеш, сину? що з тобою сталось?
Роскажи, не тай ся, хай обое знаєм.»
Тяжко застогнавши, Ахилло промовив:
365 »Відаєш ти добре, що тобі й казати?
Були ми у Өиві, місті Өтивона;
Місто зруйнували і все сюди здали,
І всім тим Ахеї як слід поділились,
І Хризову дочку дали Атрієнку.
370 А Хриз був у Хризі попом Аполлона.
Отож і прийшов він до суден ахейських
Дочку визволяти, приніс велик викуп,
І шлик Аполлонів у руках держучи
З цінком щирозлотим, всіх благав Ахеїв,
375 А найбільше двох тих царів Атрієнків.
І всі до одного Ахеї пристали
Попа вшанувати і викуп узяти;
Тільки Агамемну не по мишлі стало,
Він зле його справив та ще й пригрозив ся.
380 Одійшов дід сумний назад; Аполлόν же
Вчув його молитву, бо любив старого,
Вдарив по Аргеях стрілою, і люди
Безустанно мерли, всюди стріли божі
По стану ахейським сипались. Віщун нам
385 Одкрив справедливо волю стрілобоя;
Я первий порадив бога ублагати.
За се Атрієнка взяла жовч; він скочив,
І чим погрозив ся, тее уже сталось:
Ту на бистрім судні чорняві Ахеї

- 390 Повезли у Хризу з божими дарами,
А отсе з наміту кликуни у мене
Врисівну узяли, що дали Ахеї.
Так, коли ти можеш, заступись за сина
І вблагай за мене Дія, коли в його
- 395 Словом або ділом ласку заслужила.
Нераз бо я в батька чував у сьвітлицях,
Як ти похвалялась, що якось Кроненка
Ти одна з безсмертних і поратувала,
Як другі Олимпецькі вязать його хтіли :
- 400 Аєнна-Паллада, Посидій та Ира.
Ти прийшла й не дала пута наложити,
Ти того сторука на Олимп зазвала,
Що в богів Вріаром а в людей Егеєм
Зветь-ся, що міцніший силою за батька.
- 405 Він коло Кроненка сидів величавий,
І його жажнулись боги, не вязали.
Так се пригадавши присядь, обвий ноги,
То може він вволить помогти Троянам
До суден та моря одігнать Ахеїв
- 410 І бить, щоб усім їм з царя була втіха
Та й сам Атрієнко, владар Агамемнон,
Звідав, що зневажив красшого з Ахеїв.»
Аж до йогоTheta з плачем одрікає:
»На віщо-ж тебе я зродила, скормила?
- 415 Хочби коло суден без сліз, без печали
Ти був, коли вік твій недовгий, короткий;
А то ти безвічний і разом нещасний
Над усіх, тебе я в лихий час родила.
Сее все сказати Дію-громобою
- 420 На Олимп пійду я, і він може вслуха.
А ти зоставай ся коло прудких суден
Гнівний на Ахеїв, і не йди до бою.
Вчора одійшов Дій до чорного люду
В Окіян на учту зо всіма богами.

425 І днів через дваїцять на Олимп прибуде ;
Тогді піїду к Дїю в мідяний будинок,
Обівю колїна — і він мене вслуха.»

Мовила і зникла, а того лишила
З тугою на серци по дівчїні гожїй,
430 Що силою взято.

Одиссей тим-часом
Допливав до Хризї з божими дарами.
І ледве заплили в глибоку затоку,
Враз вітрила зняли, в судно поскладали,
Щоглу вервечками к гнізду притягнули
435 Мерщїй, в саму пристань веслами поплили,
Поскидали котви, к носу привязали,
Далї й самі вийшли на берїг приморський,
Винесли приноси стрільцю Аполлону,
І Хризівна вийшла з летючого судна.

440 Її к бувванови Одиссей привівши,
Здав на руки батьку милому і мовив :
»Післав мене, Хризе, владар Агамемнон
Тобі дочку дати а богу приноси
Вчинить за Ахеїв, щоб нам ублагати

445 Царя, що тьму лиха наробив Аргеям.»

Мовив, здав на руки, і той прийняв дочку
Милую, а тїї божїї приноси
Край буввана зараз в ряд постановили
І руки помили, посип підійняли,

450 І Хриз знявши руки за них помолив ся :
»Учуй, сріблoluкий, що Хризу обходиш
І Киллу сьвятую, ще й Тенедом радиш :
Як учув мою ти первую молитву
І мене вповажив і скарав Ахеїв,

455 Так тепер еше раз вчини мою волю :
Поратуй Данаїв при лихїй годинї.»

Помоливсь, і вслухав Аполлон старого.
По молитві дарам посип учинили,

- Вязі завернули, побили, обдерли,
460 Стегна одрубали, жиром перекрыли
В два листи, а з-верху всячини наклали.
І дід скалниками топив, вино чорне
Лив, а хлопці з-боку рогачі держали.
Як згоріли стегна і нутро розналось,
465 Скрипили останки, на скінки знизали,
І спекли дотепно і все повиймали,
Та скінчивши працю обід спорядили;
Їли, і їх серцю нічого не бракло.
А коли всі трунки і страву спожили,
470 Тогді джури пива в миски наточили
І всіх частували, даючи чарками.
Цілий день мольбами ласкавили бога
Ахейській джури, співаючи пісень,
Молячи stodія, — і він слухав радий.
475 Скоро зайшло сонце, мрака наступила,
Вони лягли спати коло носа судна;
А скоро зірниця рожевая встала,
Вони потягли ся к ахейському стану.
Аполлон на путь їм подав вітер зручний,
480 І ті звели щоглу, напiali вітрила;
Середне вітрило здулось, судно бігло,
Румяная хвиля ревла коло кия,
А судно по хвилі плило, сікло воду.
А тільки прибули до суден ахейських,
485 Вони чорне судно витягли на сушу,
На піски, колоди важкі підкотили,
І самі розбились по суднах, намітах.

А там усе гнівний коло суден бистрих
Сидів Пилієнко, скорохід Ахилло:

- 490 Ніколи і в раду славному не вдавав ся,
Ніколи і в бійку, а сидячи серце
Вялив, бо бажав сам і війни і бійки.

Аж от як настала двайцята зірниця

- І пішли к Олимпу боги віковічні
495 Слід за Дієм, Θета не забула просьби
Синової, встала із хвилі морської,
На велике небо-Олимп прийшла рано;
Застала Кроненка, що сидів особо
На висшій вершині гірного Олимпу.
- 500 Сіла впоруч його, коліна обняла
Лівою, а в праву взявши підбородя,
Ік Кроненку Дію з просьбою сказала:
»Батьку Дій! коли я тобі поміч дала
Словом або ділом, вчини мою волю:
- 505 Вповаж мого сина, що і так безвічний
Над усіх, його ж ще владар Агамемнон
Не вчестив, його пай він узяв для себе.
Вповаж його, Дію, владарю Олимпський!
Дай Троянам силу, поки всі Ахеї
- 510 Його не вповажать, честю не вшанують.«
Мовила; Дій хмарний нічого не мовив,
Він мовчав. Та Θета ж, як обняла ноги,
То так і держала і знову пристала:
»Обіцяй хоч вірне, кивни головою;
- 515 Хоч одмов безстрашний, щоб я уже знала,
На-скільки з безсмертних я неповажнійша.«
І тяжко здихнувши хмарний Дій промовив:
»Біда, що перечить ти мене підводиш
Ірі; вона тяжко сердить мене буде.
- 520 Вона й так на мене при богах безсмертних
Клепа, каже: поміч подаю Троянам.
Але йди-но хутко, щоб тебе не взнала
Іра, а я сповнить усе постараюсь,
Та ще й головою кивну, щоб ти знала:
- 525 Бо се єсть у мене найбільша ознака
Для богів, що все те істинне, незмінне
І вірне, на що лиш кивну головою.«
І повів Кроненко чорними бровами,

- І заворушилось пахуче волося
530 В бога над богами, що й Олимп хитнув ся.
Порадивши раду, розійшлись: та в море
Глибоке пустилась з яеного Олимпу,
Дій у дім. Боги всі з столів повставали
Батькови на-зустріч; не осьмів ніхто з них
535 Сидіть до приходу, всі були на зустрічі.
Але ледве сів він на свій стіл, аж Ира
Уже добре знала, що з ним умовлялась
Θета сріблонога, доч діда морського, —
І к Дію Кроненку преками сказала:
540 »Хто з богів з тобою рано умовляв ся?
Усе тобі мило по-одаль од мене
Вести мови скриті; мені ж ти ніколи
Розумом не скажеш про те, що замислиш.«
В одрік їй на теє батько божий й людський:
545 »Про, не сподій ся усі мої думи
Знать; тобі се халеп, хоч ти й моя жінка!
Що пак тобі можна знать, то раньше тебе
Ніхто не зізнає ні з богів ні з люду;
А що богів мимо задумать я схочу,
550 То ти й не випитуй і не домагай ся.«
Аж йому сказала поважная Ира:
»Кроненку нещасний! що ти отсе мовив?
Та я й не питаюсь і не домагаюсь;
Спокійно ти можеш думать, що захочеш.
555 Мені тільки страшно, щоб тебе не збила
Θета сріблонога, доч діда морського.
Зрана вона в тебе була, ноги брала,
І ти кивав мабуть, що вважиш Ахилла
Та погубиш многих край суден ахейських.«
560 В одрік на сю мову хмарний Дій промовив:
»Все слідиш мене ти, хоч я й не таю ся.
Але сим нічого не вдієш, а тільки
Не по серцю станеш; тогді гірше буде.

Коли воно так єсть, так моя в тім воля;
565 А ти сиди тихо, мого слова слухай.
Не то, — всі Олімпські тобі не допоможуть,
Коли я на тебе спущу тяжкі руки.»

Мовив — задрижала поважная Іра
І тихо присіла, серце зупинивши.
570 Всі боги смутились у Дієвім домі;
Один тільки Іфест почав свою мову,
Втішаючи матір, Іру білоплечу:

»Отсе ж то погане та паскудне діло,
Що ви із-за смертних тільки сварите ся
575 Та на богів смуток зводите; немила
Наша й учта буде, коли зло панує.
Раджу тобі, мати, щó й сама ти знаєш:
Стерпи се од батька Дія, щоби знову
Батько не завів ся, учти нам не збавив.
580 Забажає тільки блискавник Олімпський,
То й з столів нас скине, бо він тяжко дужий.
Схиляй його лучше словами мягкими,
Тогді ласкав буде і Олімпський з нами.»

Промовив, підняв ся, подвійную чарку
585 Дав матері в руки і до неї мовив:
»Знеси, стерпи, мати, хоч тобі і прикро,
Щоб я тебе милу очима не бачив
Битою; тогді я і в жалю не зможу
Помогти: з Олімпським страшно сперечатись.

590 Раз мене, коли я здумав боронити,
Він кинув за ногу з божого порога;
Цілий день летів я — і вже на заході
Брохнув ся на Лимен, ледве тільки живий.
Там мене й прибрали Синтийські люди.»

595 Мовив, — усьміхнулась Іра білоплеча,
Усьміхнувшись, чарку од сина прийняла;
Тогді він і другим з-права подавать став
Солодкий напитек, черпаючи з миски.

- І великий сьміх став у богів щасливих,
600 З погляду, як Ифест служив у сьвітлицях.
Так весь день, аж поки сонце не погасло,
Пили, і їх серцю нічого не бракло.
Хорошая ліра була в Аполлона,
А пісень співали Сіви голоснії.
605 А коли сьвіт ясний сонячний погаснув,
Вони всяк до дому пійшли спочивати;
Бо всім їм по дому вибудував змислний
Ифест кривоногий, по замислам мудрим.
Сам же Дій Олімпський пійшов до постелі,
610 Де дрімав бувало, як сон милий сходив,
І ліг, і лягла з ним Пра злотостольна.

ПІСНЯ ДРУГА.

Сон. Рада. Перегляд кораблів.

ТКАНЬ.

Ніччю, щоб оддячить Агамемнону за кривду Ахиллу, Дій посилає на його такий сон, щоб він узавтра виступив до бою і що вдача буде (1—40). Агамемнон раненько одкриває свою думу ахейським отаманам і скликає раду (41—100). На радї перевіряється у військо, которому не довіряє, і радить навмисне збиратись до дому; військо натовившись довгою війною думає, що й справді, кидається в розтіч і враз до одпливу кораблі готує (101—154). Но Одиссей, піднятий Палладою, то просьбою то грізбою задержує військо і раду становить (155—210); буйного Өерзита за буйну мову ціпком побиває і завдає страху (211—277). Військо тихомирить ся і схиляється к бою; Одиссей і Нестор давними і новими знаками упевняють, що Троя буде взята, а Агамемнон назначає бійку і додає охоти к бою (278—393). Військо готує ся; отамани в Агамемнона приносять приноси і в його пирують, а військо в намітах сили підкрепляє та богів благає, і кожна дружина з своїм отаманом виступає

к бою (394—484). Тут перебирають ся і судна і люди і всі отамани, які тільки вийшли з царем Агамемноном на війну Троянську (485—785). Трояни дізнають ся, що Ахеї встали, і самі виходять на поле із своїми побратимами; в них отаманить Ектор Пріяменко. Слідує перегляд і їхнього війська (786—877).

Спали і боги всі і збруйнії люди;

Один Дій не відав милого спокою,

А все думу думав: як Ахилла вважить

Та погубить многих край суден ахейських?

5 І одна лиш дума лучшою здала ся,

Щоб на Атрієнка лихий сон наслати,

І зараз закликав і до Сна промовив:

»Лети, лихий Соне, до суден ахейських,

Зайди до наміту царя Гамемнона

10 І передай ясно, що я тобі кажу.

Вели узбруїти всі полки ахейські,

Сьогодні він візьме Трою широченну,

І боги Олімпські тому не перечать;

Прихильная Ира всіх їх помирила,

15 На Троян наводить погибель лихая.»

Послухав Сон Дія, полетів із неба,

Прилетів живенько до суден ахейських,

Зайшов до наміту царя Гамемнона;

Він спав у наміті в солодкій дрімоті.

20 Став над головою в постаті Нильєнка,

Що його найбільше слухав Атрієнко.

І тихо схилив ся і мовив Сон божий:

»Спиш, хоробрий сину славного Атрія?

Не годить ся спати всю ніч отаману,

25 В кого стільки люду і клопоту стільки;

Послухай мене лиш, я вістник од Дія,

Що тебе і одаль жалує й милує;

Вели узбруїти всі полки ахейські,

Сьогодні ти візьмеш Трою широченну,

- 30 І боги Олімпські тому не перечать. —
Прихильная Ира всіх їх помирила,
На Троян наводить погибель од Дія.
Запам'ятай добре, та не забудь сего,
Як тебе покине солодка дрімота.»
- 35 Промовив — і здимів, а того й покинув
Думати про тее, чого бути не може.
Думав за день дурень Трою звоювати,
А того й не відав, що там Дій задумав,
Що має на бійці Троян і Данаїв
- 40 За одно оддати на болі і стони.
Зі сну пробудив ся — голос іще чути.
Сів він підійнявшись, взяв тонку сорочку,
Тільки що пошиту, накинув кирею,
Взяв на білі ноги виступці хороші,
- 45 Звісив через плечі висріблений меч свій,
І взяв щіпок батьків вічне некрушаний,
І пішов до суден мідяних ахейських.
- Тільки що Зірниця на Олімп піднялась
Дію і всім другим добри-день оддати,
- 50 Зараз він покликав кликунів горластих
Скликати на раду патлатих Ахеїв,
І тії скликали, а тії збирались.
- Спершу велів сісти старикам поважним
У Пильського князя Нестора край судна.
- 55 Вони посідали, і він став казати:
»Послухайте, милі! Спав я сеї ночі
І сон божий видів. Як дві каплі, Нестор —
І станом похожий і видом і складом,
Став над головою і словами мовив:
- 60 »Спиш, хоробрий сину славного Атрія?
Не годить ся спати всю ніч отаману,
В кого стільки люду і клопоту стільки.
Послухай мене лиш, я вістник од Дія,
Що тебе і одаль жалує й милує:

- 65 Вели узбруїти всі полки ахейські,
Сьогодні ти візьмеш Трою широченну,
І боги Олімпські тому не перечать, —
Прихильная Ира всіх їх помирила;
На Троян находитъ погибель од Дія.
- 70 Запам'ятай добре!« — і тільки промовив,
Десь ніби іздимів, а я й пробудив ся.
Так тепер давайте підіймать Ахеїв;
Я їх попереду словом попитаюсь,
Скажу їм на суднах тікати до дому,
- 75 А ви вже словами кожного спиняйте.«
Промовив — і сів він. По нему підняв ся
Нестор, князь дідичний пісчаної Пили,
І став говорити й розумно казати:
»Милі отамани і князі аргейські!
- 80 Сказав би хто другий, що сон такий видів,
Назвали б брехнею і віри не йняли;
Но видів найкрасчий із цілого війська,
Так давайте справді підіймать Ахеїв!«
Промовив Нильєнко — і вийшов із ради.
- 85 Встали і оддали поклін свій цареві
Усі отамани. А народ збирав ся.
Як бува часами, що пчоли роями
Із скали пустої ідуть безконечне,
Китяхами вють ся по цвітах весенних,
- 90 Одні сюди вють ся, другі туди вють ся, —
Так народ роями з кораблів, з намітів
Збирав ся на беріг глибокого моря
На чорную раду. І Мова палала
І їх підганяла, і вони збирались,
- 95 І рада шуміла, і земля гуділа,
Як вони сідали, і шум був великий.
Кликунів аж дев'ять кричали, щоб стихли,
Слухали гетьманів, годованих Дієм.
І тільки затихли, місяця позаймали,

- 100 Тоді підійняв ся Гамемнон володар
З ціпком некрушнимим, що викував Іфест.
Іфест його дав був Дієві цареві,
Дій передав Ермі, забієві Арга,
Ерма дав ціпок той славному Пелопу,
105 А Пелоп Атрію, отаману люду;
Атрій перед смертю передав Өиесту,
А Өиест оставив сему Гамемнону
І передав виспи і цілу Аргею.
Він на його спершисть і мовив Аргеям:
110 »Братчики Данаї, Ярієві слуги!
Звів мене Кроненко в лихую годину!
Перш пообіцяв ся і зволив недобрий,
Що я візьму Трою і тогді верну ся,
Тепер друге здумав і каже безславно
115 Іти до Аргеї стільки люду збувши.
Так воно вже мабуть подобалось Дію,
Що городів многих повалив вершини,
Тай іще повалить; бо він тяжко сильний.
Но соромно буде чути і нащадкам,
120 Що стільки й такого ахейського люду
Дарма воювало, що з ворогом билось
Далеко слабіщим і кінця не ждало.
Бо як-би захтіли Ахеї й Трояни
Миром помиритись, та перелічитись,
125 І усіх Троянів, які є, зібрали,
А самі Ахеї десятками стали,
І тих по одному взяли вино лити,
Для многих десятків їх би не дістало:
На стільки раз більше ахейського люду
130 Против тих Троянів, що в городі бють ся.
Но з городів других є в них побратими,
Ратищники сильні — вони й заступають
І не дають взяти славного Ільйону.
Уже девять років Дієвих минуло,

- 135 Кораблі підгнили, припони ізтліли,
Жінки наші вдома та діти малії
Давно виглядають, а ми іще досі
Того не зробили, на що з дому вийшли.
Так що я вам ражу — послухайте всі ви :
140 Тікаймо на суднах до рідного краю,
Не взяти нам Трої, широкого міста.»

- Промовив — і серце всякого забилося,
Забилося і того, що може й не слухав.
І рада шуміла як буйная хвиля
145 На морі Йкарийськім, коли Евір з Нотом
З Дієвої хмари на него подують,
Або як Зефир той нивою хвилює,
Бігом побігає і колося клонить ;
Так по цілій радї народ хвилював ся :
150 Тії к суднам бігли, аж під їх ногами
Курява вставала, а тії кричали
Кораблі спускати, рови прочищати,
Аж крики їх били у самеє небо :
Уже і колоди з-під кораблів брали.
155 От-так би Аргеї не ждучи й вернулись,
Як-би до Паллади Пра не сказала :

- »Дочко невтомима козульного Дія!
Чи-ж так і до дому у ріднюю землю
Утічуть Аргеї по хвилі морській?
160 Чи-ж кинуть на славу Троян та Пріама
Аргейську Єлену, за котору стілько
Ахеїв погинуло далеко од роду?
Ні! біжи до люду мідяних Ахеїв,
Кожного затримай тихими словами,
165 І не дай тягнути кораблів у море.»
Сив'ока Паллада послухала мови,
Льотом полетіла з вишини Олимпу,
Прилетіла живо до суден ахейських,
Найшла Одиссея, мудрого як Дія.

- 170 Він до свого судна і не дотикав ся,
Бо йому до серця туга підступила.
Так йому Паллада стала і сказала:
 »Мудрий Одиссею, дивний Лавертенку!
Чи вже-ж ви втічете у ріднюю землю,
175 Спустивши на море кораблі снащенні?
Чи вже-ж ви на славу Трояи та Пріяма
Кинете Єлену, за котору стільки
Ахеїв погибло далеко од роду?
Ні, не губи часу, іди до Ахеїв,
180 Кожного затримай тихими словами
І не дай тягнути кораблів у море.«
 І пізнав він голос щирої Паллади,
І пійшов він живо, і скинув кирею,
І взяв її слідом Евриват Іоацький.
185 А той пійшов живо, найшов Гамемнона,
Взяв ціпок у него вічне некрушимої,
І пійшов до суден мідяних ахейських.
 Кого не здибав де, князя чи гетьмана,
Ставав перед кожним і розважно мовив:
190 »Чи-ж тобі не соромно боятись, небоже?
Оставай ся тута та других задержуй.
Іще ми не знаєм думок Атрієнка,
Може він питає і карати хоче;
Не всім було й чути, що казав на раді;
195 Коли-б не озлив ся, не наробив лиха,
Бо гнів бува сильний у царя народу;
Честь його од Дія і Дій його любить.«
 А кого з народу находив крикливим,
Ціпком його тріпав і сердито мовив:
200 »Зупинись, небоже, та слухай ся других,
Що за тебе красчі; ти слабый, безсильний,
Невидний на бійці, незначний на раді;
Не всім нам Ахеям і царями бути;
Зле панів багато, хай один пан буде,

205 Хай один цар буде, кому вже Кроненко
Дав ціпок і право у нас царювати.»

І всіх зупинив він, і знову на раду
З кораблів, з намітів кинули ся з криком,
Як ніби та хвиля ревучого моря,

210 Щó в береги беть-ся, море заглушає.

І всі посідали, місця позаймали,
Один не стихав лиш Өерзит язикатий,
Щó умів, бувало, бридкими словами
Без уму і встиду царів попрекати,

215 Щоб тільки Аргеїв до сьміху довести.

Він був найпоганьший зі всіх під Ільйоном,
Зівсім косоокий і кривий на ноги,
Горбатії плечі всунули ся в груди,
А голова клином, ще й рідковолоса.

220 Противніщий був він найбільше Ахиллу,

Та ще Одиссею, бо за всіх ганьбив їх.
Тепер Гамемнона він почав ганьбити.

Ахеї і злились і гнівались тяжко,
А він Гамемнона на все горло лаяв :

225 »Чим ти, Атрієнку, не радий, не ситий?

Наміти у тебе повнісенські міді,
Много у намітах і дівчат добірних,
Щó Ахеї дали, як города брали.

Чи ти йще бажаєш, щоб хто із Троянів

230 Приніс тобі викуп за сина з Ільйону,

Котрого добуду чи я, чи хто другий?

Чи може ти знову хочеш молодиці,
Щоб з нею денебудь спати-обійматись?

Не слід тобі, царю, зло робить Ахеям.

235 Діти ми плохії, баби, не Ахеї!

Їдьмо ми до дому, а його оставмо

Надгороди брати; тогді він пізнає,

Чи нас йому треба, чи не треба може.

Він у нас зневажив самого Ахилла,

- 240 Він у його вирвав його надгороду.
Щастя твоє, царю, що Ахилло смирний,
А твоя б неправда остаточною була.»
От-так дорікав він царя Гамемнона.
Аж до його кинувсь Одиссей премудрий,
245 І з-під лоба глянув і сердито мовив:
»Өерзите заїдний, крикуне горластий!
Стихни і не важ ся царів дорікати,
Бо ти найпоганьший з цілої громади,
Що враз з Атрієнком вийшла до Ільйону.
250 Не тобі на радї про царя казати,
Погань говорити, поворот трубити.
Іще ми не знаєм, як буде в нас діло,
І чи зле, чи добре вернутись Ахеям.
Ганьбиш Атрієнка, царя Гамемнона,
255 Що йому Данаї много надавали.
І за те на радї його зневажаєш.
Но я тобі кажу, і то певне буде:
Почую іще раз, що ти будеш лаять,
Не будь в Одиссея голови на плечах,
260 Не зовись я більше батьком Телемаха,
Як тебе не схоплю, не здеру одежі,
Свити і сорочки, що встид закриває,
А самого з плачем не пушу до суден
Та ще і ціпком сим не пугну із ради.»
265 Мовив — і по спині ціпком його вдарив.
І скорчив ся бридкий і бризнули сльози;
І синяк червоний виступив на плечах
Од ціпка тяжкого; і сїв він і тряс ся
І бридко поглядав і утирав сльози.
270 Аж тії сумні і тії сьміялись,
І один другому з-тиха промовляли:
»О, добра немало Одиссей завдіяв,
І раду радячи і війну ведучи;
Но тепер зробив він найлучшее діло,

- 275 Що сего паскуду здержав од наруги.
Серце його сьміле більше не посьміє
Бридкими словами царів зневажати.»
Так казали люди. І Одиссей мудрий
З цїпком підійняв ся: край його Паллада
280 Кликуном обралась, всіх загамувала,
Щоб задні й передні ахейські діти
Вислухали мову і розум пізнали.
І став він розумно мовити й казати:
»Се вже, Атрієнку, здумали Ахеї
285 Перед цїлим сьвітом тебе осоромить.
Вони занехали, щє колись казали,
Як люди з Аргеї в поход виступали.
Казали повернуть, як Ільйон добудуть,
А тепер як діти, як тії вдовиці,
290 В сльозах забажали до дому вернутись.
Доволі є праці, можна забажати.
Другий через місяць по жінці занудить
На судні весельнім, як його задержать
Бурі зимовії та здутєє море.
295 А ми тут пробули цїлих девять років,
Так тому й не диво, що тужать Ахеї
Край кораблів гнутих. Но стидно нам далїй
І дарма сидїти і дарма вертати.
Так уже пождїмо, трохи потерпімо,
300 Щоб нам перевірить Калхасову правду,
Бо ми добре знаєм, тай ви тому сьвідні,
Кого обминули смертельнії Хири.
Вчера, позавчера, як судна ахейські
Збирались в Авлідї на лихо Троянам,
305 І ми при криниці на бувванах божих
Клали для безсмертних славнії приноси
Під явором пишним, де джерело било,
З'явило ся знамя. Дракон червонястий,
Страшний, мов Олимпиский на сьвіт його сплотив,

- 310 З-під буввана виліз і скочив на явір.
Там горобинята малії сиділи
На самім вершечку, закритії листям;
Горобинят вісім, а мати девята.
Дракон і поїв їх, пискунят маленьких.
- 315 Літала ще мати, за дітьми тужила;
Він схопив і тую, за крило пійнявши.
Но тільки поїв він і стару і діток,
Як бог зробив диво із того дракона:
Зараз його в камінь обернув Крененко.
- 320 Ми тогді стояли, тільки дивувались,
Но як тее диво вийшло під приноси,
Так до нас і мовив Калхас божевільний:
»Що-ж ви замовчали, чорняві Ахеї?
Та-ж вам Дій премудрий з'явив своє знамя,
- 325 Що пізно, не пізно, слава не загине.
Як той поїв діток і заїв старую,
Молоденьких вісім, а стару девяту,
Так і нам тут битись девять літ прийдесть-ся,
А в десятий візьмем місто широченне.»
- 330 Так він нам і мовив, так воно і сталось;
Тепер оставайтесь, збруйнії Ахеї,
Аж поки не візьмем Пріямове місто.»
Сказав — і Аргеї страшно загукали,
І загули судна од гикучих Ахеїв;
- 335 Так вони хвалили мову Одиссея.
Аж от до них мовив Нестор Геринійський:
»Та се ми до лиха баємо як діти,
Що їм і не в думці военная справа.
І що-ж наші будуть клятви, обітниці?
- 340 З вогнем піде й рада і людська умова
І зливи і руки і певнее слово.
Стільки літ пробувши, сваримо ся тільки,
А способу к ділу найти не находим.
Ти в нас, Атрієнку, добрий розум маєш,

- 345 Так ти і веди нас на грізнії бійки.
А тії один, два, щó мислять иначе,
Тії хай счезають, а по їх не буде.
Не пійдем в Аргею, поки не пізнаєм,
Вірна, чи невірна Дієва ознака.
- 350 Бо Кроненко, кажу, дав таки ознаку.
І коли на судна сідали Аргеї,
Щоб Троянам нести і смерть і погибель,
Він із-права блискав, добрий знак даючи.
Так ніхто й не думав до дому вертати,
- 355 Не обнявши перше дівчини із Трої,
Та не одплативши за муки Єлени.
А хто забажає до дому вернутись,
Так хай лиш візьметь-ся за корабель чорний,
Він первий дістане смерти та загуби.
- 360 Радь же нами, царю, та слухай і других;
Не залишне буде, щó й я тобі скажу.
Поділи ти військо на семі, коліна,
Збий семю з семею, коліно з коліном,
І коли Ахеї на тее пристануть,
- 365 Знати-менш, хто гірший і хто лучший буде,
Бо усякий буде бити ся за себе.
Знати-менш, щó й міста не дає узяти:
Чи божая воля, чи людська незмога.»
- В одвіт йому мовив Гамемнон володар:
- 370 »Лучший ти на раді всіх синів ахейських!
Коли-б Дій, Паллада та Аполлон дали
Таких хоч десяток порадних Ахеїв,
Давно би пропало Пріямове місто,
Взяте і обдерте нашими руками.
- 375 Но сам Дій Кроненко завдав мені горя,
Справив на незгоди та на суперечки.
Я отсе й Ахилла за дівчину бранку
Словами зневажив; я всему виною.
Но як ми зійдемось, тогді безпремінно

- 380 Лихая погибель на Трою нападе.
Так тепер до бою ідѣть : попоїжте,
Та поостріть клюги, щити обдивіть ся,
Дайте попоїсти коням бистроногим,
Телїжки поправте, та вже памятайте.
- 385 Щоб весь день оддатись страшному Ярію.
Бо тогдї спочинку нї краплї не буде,
Хиба ніч наступить і злість загамує:
Спотїє і ремінь на грудях од щиту,
Зімліють і руки на ратищу твому,
- 390 Спотїє і кінь твій телїжку везучи.
А кого побачу поодаль од бою,
Що буде ховатись край суден вінчастих,
Тому не минути собак або птахів.»
- Мовив — і Аргеї сильно загукали,
- 395 Мов хвиля на прірві, як Нот її двигне
На дикую скелю, що вічне у хвилї,
Звідки вітри буйні на ню не подують.
Встали і снували межі кораблями,
Топили в намітах і їли обїди,
- 400 І кожний молив ся богам віковічним,
Щоб смерти позбутись та вдару Ярія.
І сам Гамемнон цар приносив Кроненку
Вола пяти років, жирнішого в стадї,
І скликав найстарших, найлучших Ахеїв,
- 405 Нестора з початку, потім Ідомея,
Потім двох Аянтів і сина Тидея,
Потім Одиссея, мудрого мов Дїя.
А Менелай храбрый прийшов і без зову,
Бо знав увесь клопіт братового серця.
- 410 Кругом вола стали, зливи підійняли,
І з ними молячись, Гамемнон промовив :
»І сильний і славний Дїю Хмароходе!
Хай не зайде сонце і мрака не впаде,
Поки двір Прїямів не оберну в попіл,

415 Поки його брами вогнем не попалю,
Не розпорю броні в Ектора на грудях,
Мідею крухкою, та многих з дружини
Не положу гризти землю сировую.»

Мовив — та Кроненко не вгараздив мови,
420 Прийняв ніби дари, а праці не збавив.
А ті помолившись зливи позливали,
Завернули вязи, убили, обдерли,
Одрізали стегна, тлущею покрили,
У двоє зложивши, сирівцем поклали,

425 Усе підпалили сухими скіпками,
А нутро пробивши Іфесту оддали.
І як стегна зникли і нутро розпалось,
Посікли й останки, на рожни побрали,
Попекли дотепно, усе повиймали,

430 І по тії праці обід спорядили.
І їм на обіді нічого не бракло.
Коли ж питя й їдло все було спожито,
Нестор Геринійський почав своє слово :

»Славний Атрієнку, царю Гамемноне!

435 Ніколи і часу тратити даремне,
І те одкладати, щó боги судили ;
Вели викликати кликунам ахейським,
Щоб народ збирав ся коло суден чорних,
А ми всі пійдемо по стану ахейським,

440 Щоб живо збудити грізного Ярія.»

Гамемнон володар йому не перечив,
І зараз покликав кликунів горластих,
Скликати до бою патлатих Ахеїв.
І тії скликали, а тії збирались,
445 Славні отамани кругом Атрієнка.
Двигнула ся також із ними Паллада
З дорогим, нетлінним і безсмертним знаям,
Щó з його сто китях золотих одвисло,
Всі на диво звиті, кожна в сто приносів.

- 450 З ним вона ходила по війську ахейським,
І йти підмовляла і кожному в серце
Сили додавала до війни та бійки;
І стало їм битись далеко миліще,
Ніж плисти на суднах до рідного краю.
- 455 Як вогонь голодний на чорних вершинах
Палить ліс великий і сяє далеко,
Так і бляск од міді, при поруху війська
Сяючи в повітрі, доходив до неба.
- Мов стада великі птахів перельотних,
- 460 Мов журавлі, гуси, лебеді шиясті
В азійській долині на джерелах Кайстра,
Сюда й туди вчучись, тріпають крилами,
Кричать до сидючих і глушать долину,
Так стаї народу з кораблів, з намітів
- 465 Висипали разом в долину Скамандреську,
І під ними й кіньми земля гремотіла.
І стільки їх стало в долині Скамандреській,
Скільки листу й цвіту весною буває.
- Як мухи без ліку цілими роями
- 470 Літають весною по хліву пастушій,
Коли по дійницях молоко збирають,
Стільки на Троянів стало серед поля
Патлатих Ахеїв, готових до бою.
- Як козарі добрі жваво розбирають
- 475 Козині отари, як вони зібють ся,
То так отамани сюди й туди вились
І строїли строї. Із них Гамемнон цар
Головою й видом подібний до Дія,
Станом до Ярія, грудьми до Посіда.
- 480 Як бугай у стаді красчий між волами,
Бо до його в стаді горнуть ся телиці,
Так і Атрієнка волив Дій сьогодні
Поставити лучшим із лучших гетьманів.
- Скажіть мені правду, Олімпській Співі,

- 485 Бо ви есте всюди і знаєте все ви,
А ми тільки чуєм, а знати — не знаєм,
Які у Данаїв були отамани,
Бо черні не скажу і не перелічу,
Хоч-би десять уст мав і десять язиків
- 490 І голос невтомний і мідяне серце.
Як ви, Дія дочки, Олімпській Співі,
Не скажете самі, хто був під Ільйоном,
Я лиш про гетьманів та кораблі скажу.
Пинелій і Ліїт, Аркезил, Проєнір
- 495 І Клоній — то були гетьмани Віотів,
Що в Ірії жили, в камяній Авліді,
У Схінї і Сколі, в ліснім Етевонї,
У Өеспїї, Греї, в пільнім Микалисї,
Що край Арми жили, Ілезья, Ериєри,
- 500 Що жили в Ельонї, Ілі, Петеонї,
В Окалі й Медеї, у славному місті,
В Копах і Евтризі, у голубій Өисві,
Що жили в Хоронї, в пільному Альярті,
Що були в Платеї, що в Глisanті жили,
- 505 Що були в Підєнвах, у славному місті,
Та сьвятім Онхистї з гаєм Посидїя,
Що в винній Арні та в Мідії жили,
Та у сьвятій Нісї і край Аноїдону.
Їх одних там було пять десятків суден,
- 510 І в кожному судні сто двадцять Віотів.
Славних Асплидонян, Минських Орхоменян,
Вели Ярієнки, Аскалаф і Яльмен,
Що їх Астіоха в Актора Азьєнка
Дівчиною мала, у терем зайшовши,
- 515 Та з Ярієм сильним крадькома обнявшись;
І з ними йшло разом три десятки суден.
Діти Наволенка, Іфита старого,
Схедій з Епистрофом вели Фокіянів,
Що жили в Киприсї, в камяній Пиөонї,

- 520 У святії Крисї, Давлідї, Панопї,
Що в Анеморїї та Ямполї жили,
Та ще над рікою над Кифисом жили
І над Лилеяном, Кифисовим стоком.
І з ними йшло разом сорок суден чорних,
525 І вони в-двох разом вели Фокіянів
І займали місто з ліва од Віотів.

- В Локрів отаманив Аянт Оїленко,
Меньший од Аянта Теламонїєнка,
Бо був тонкогрудий і малого зросту,
530 Но в ратиці первий помежи Ахеїв.
Се були із Кини, Опонта, Кальяра,
Із Висси і Скарфи і славних Авгеїв,
Із Тарфи й Өорони, з-над жерел Воагру;
І з ним ішло разом сорок суден Локрів,
535 Усе тих, що жили по той бік Еввії.

- А славних Авантів, що жили в Еввії,
В Халкидї, Іретрі і в винній Іст'єї,
У Дїєвім місті приморським Киринтї,
Що були в Каристї, та жили у Стирі,
540 Вів син Халкодонтів, Ярієва лїзка,
Славний Елефинор, отаман Авантів.
З ним ішли Аванти із заду патлаті,
Завзяті і вдатні легкими колами
На ворога грудях бронї пробивати.
545 І з ними йшло разом сорок суден чорних.

- Тих, що із Аєинів, із славного міста
Царя Ерехєїя, що його Паллада
Аєинська кормила, а руга родила
І в багатім храмі аєинським поклала,
550 Де чури ахейські, як годи минають,
Вівцями й волами благають богиню,
Тих вів Петесенко, Менесөй хоробрий,
Що в сьвітї не було рівного до його
І строїти коней і ставити військо,

- 555 Один тільки Нестор, і то, що старіший.
За ним ішло разом п'ять десятків суден.
Аянт з Саламину вів дванадцять суден
І він їх поставив край рядів аонинських.
У тих, що із Аргу, крєпкого Тириноа,
560 Ерміони й Азини з глибоким лиманом,
З Трізини, Івони, винного Йпидавру,
З Егини, Масити — в сих дітей ахейських
Один отаманив, Дивомид хоробрий
Разом із Сєенелом, сином Кананія,
565 Та із Евривалом до богів подібним,
Сином Микистія, внуком Талайона.
Но первим у них був Дивомид хоробрий,
І з ним ішло разом вісімдесять суден.
У тих, що з Микини, багатого міста,
570 З славного Коринєу, багатих Клеонів,
Що жили у Орні, у Арєонирєї
І у Сикивонї, де царував Адрист,
І в Іперисїї і у Гоноєссї,
І були в Пеллині, і жили в Егїї
575 По цілому взморю і коло Елики,
Тих сто суден було в царя Гамемнона;
З ним було найбільше найлучшого люду,
І сам був одітий блискучою мідю,
Гордий, що усіх він замагав собою,
580 Бо і сам був лучший і много мав війська.
А у тих, що жили у Лакедемонї,
У Фарї та Спартї та в голубїй Мессї,
Що були в Амиклі та Елї приморєським,
У Врисїї жили, в веселих Авгїях,
585 Що жили в Лалиї і кругом Ітилу,
В тих шістьдесять суден вів Менелай хоробрий,
Брат Агамемнонів окреме од нього.
Він ішов особно в надїї на силу,
І строїв до бою; бїльнє всіх бажав він

- 590 Одплатить за муки та сльози Єлений.
Тими, що́ із Пилу, Өрію та Арини,
Із броду з Алфію та славного Епу,
Із Кипариссенту та з Амфигенії,
Із Птелею й Елу та з Дорів, де Співи
595 Одійняли голос в Өрійського Өамира,
Як ішов з Іхали од царя Еврита, —
Бо він похваляв ся, що нехай співають
І Дієві Співи, так він переможе;
А вони й озлились і сьвіт погасили,
600 Щоб йому не грати, пісень не співати, —
Сими отаманив Нестор Геринійський,
І з ним ішло разом девятьдесять суден.
Тих, що́ з Аркадії, з-під гори Киллини
Із могил Епита — все народ хоробренний,
605 І тих, що́ із Феню та із Орхомену,
І що́ жили в Рипі, Страті і Енисі,
Що́ були в Тегеї та у Мантиней,
Що́ жили в Стимфілі та у Паррасії,
Тих шістьдесять суден правив Агапінір
610 Славний Анкеєнко; і в кожному судні
Все були Аркадії жваві до бою.
А судна весельні плисти через море
Дав сам Атрієнко, Гамемнон володар,
Бо діла морського вони не знавали.
615 У тих, що́ з Вупразу, і в тих, що́ з Ілиди,
У всіх, які жили в Ірмині й Мирсині,
По горі Олені та горбі Алісі —
У тих тогді було штири отамани.
В кожного з Епіїв десять суден було.
620 І одні вів судна Амфимах і Өалпій,
Один Ктеатенко, другий Евритенко;
Другії вів судна Діор Амаринків,
А четверті судна Поликсін хоробрий,
Син Агасеєнїя, царя Авгієнка.

- 625 А ті, що з Дулиху, з виспів Ехинайських,
Що жили за морем супротив Илиди,
Ті були у Мега, Фильового сина,
Що Филь Дію милий сплотив у Дулисі,
Як утік озлившись на рідного батька, —
- 630 І з ним ішло разом сорок суден чорних.
Одиссей гетьманив у щирих Кефаліах,
Що жили в Іоаці, в лісному Нириті,
В кам'яній Егліпі та у Крокилії,
Що були в Закинїї і Сам оселяли,
- 635 Що жили в Ішїрі і против Ішїру.
В них Одиссей рядив, до Дїя подібний,
І з ним ішло двадцять суден краснобоких.
Ооваї Андріменко рядив у Етолїв,
Що жили в Плевронї, Оленї, Пилінї,
- 640 Приморській Халкиді і у Калидонї.
Бо дітей не стало в старого Інія,
І його не стало і Мельягір помер,
Так йому й припало рядити в Етолїв, —
І з ним ішло разом сорок суден чорних.
- 645 Ідомень хоробрий отаманив в Критів,
Що жили у Кносї, крєпкії Гортинї,
Ликтї та Милитї та в білім Ликастї,
У Фестї та в Ритї, городах заможних,
І в тих, які жили в Критї стогороднім.
- 650 У тих отаманив Ідомень хоробрий,
Та Мирїон подібний до бога Еївала.
З ними ішло разом вісімдесять суден.
Славний та величний Тліподем Іраклів,
Вивів дев'ять суден з Роду, Родіанів,
- 655 Що жили у Родї трома племенами,
У Лінді, Йилизі та в білій Камірі.
У них отаманив Тліподем хоробрий,
Що його Іраклу сподила Астїоха,
Взятая з Ефіри, з річки Селлієнта,

- 660 Тогді як громив він міста отаманські.
Тлиподем, як тільки виріс у будинках,
Убив несподівно батькового дядька,
Арісву жилку, старого Ликимна.
І живо збив судна, назбирав охочих,
- 665 Тай пійшов у море, бо на його встали
І сини і внуки сильного Иракла;
І звідав він горя, і прибув до Роду.
Там вони й осіли трома племенами,
І злюбив їх батько і божий і людський,
- 670 І всяке багатство злив на них Кроненко.
Нирій вів із Сими три кораблі рівних,
Нирій син Аглаї і царя Харопа.
І сам був по собі красний із Данаїв,
Що прийшли до Трої, окрім Пилієнка,
- 675 Та тільки слабий був, і мав війська мало.
Тими, що з Нисиру, Крапаѳу та Касу,
З Конів Еврипильських, з Калидонських виспів,
Тими заправляли Фідип із Антифом,
Два сина Тессала, царя Иракленка;
- 680 І з ними йшло разом цілих тридцять суден.
Тепер тих, що жили в пелазькому Арзі,
Що жили у Алї, Алопї, Трихинї,
Що жили у Фтії й жіночій Елладї,
Всіх тих Мирмидонів, Єллінів, Ахеїв
- 685 Пять десятків суден були у Ахилла;
Но вони не дбали за славную бійку,
Бо нікому було строї їх водити.
Ахил бистроногий сидів коло суден
В злості за дівчину, Врисівну хорошу,
- 690 Бо її не легко взяв він із Лирнису;
Він розбив за нєю і Лирнис і Ойву,
І згубив Минита, та ще й Епистрофа,
Синів Евинія, царя Селипенка.
Через те й сидів він та живо він встане.

- 695 Тих, що у Филаці та в Пирасі жили
В Димитринім краю, овечім Ітоні,
В приморськім Антроні і травнім Птелеї,
Тих вів Протесилай, поки ще був живий;
Та вже він покритив ся чорною землею,
700 Кинув у Филаці зажуриу жінку
І хату безверху. Його вбив Дарданин,
Як тільки він скочив з корабля на землю.
Правда, вони мали другого гетьмана,
Рядив їх Подаркій, Арієва лізка,
705 Рідний син Іфікла, владаря Филаки,
І рідний, молодний брат Протесилая;
Но брат Протесилай був старший і красчий,
І військо, хоч мало свого отамана,
А все-ж сумувало за ним, за хоробрим;
710 І з ним ішло разом сорок суден чорних.
У тих, що із Фери, з озера Вівиди,
З Віви і Глафири й славного Яголку,
В тих одинадцять суден були у Евмила,
Що його Адмиту сплodiла Алкиста,
715 Одна із найкрасчих Пилієвих дочок.
У тих, що з Мисони та із Оавмакії,
З міста Мелівії тд із Олизону,
Тих сім суден було в стрільця Филоктита
І в кожному судні плило по півсотні,
720 Що відали добре бити ся на луках;
Но сам він на виспі лежав у недужі,
Там його на Лимні Ахеї й лишили:
Його змія люта тяжко укусила,
Там він і остав ся. Но живо Аргеї
725 Згадають край суден царя Филоктита.
Тепер у них другий гетьман отаманив,
У них отаманив Медон Оіленко,
Що сплodiла Рина од князя Оіла.
У тих, що із Трикки, з горної Іюми,

- 730 З города Еврита та із Іхалії,
У тих поряджали сини Аскліпія :
Знахур Подалірій і знахур Махавон,
І з ними йшло разом цілих тридцять суден.
У тих, що з Ормену, з річки Іперії,
735 І в тих, що з Астеру та з горбів Титанських,
У тих отаманив Евричил Евемнів,
І з ним ішло разом сорок суден чорних.
У тих, що в Аргисті та в Гиртоні жили,
В Орої, та Илонї, та Оловоссонї,
740 У тих отаманив Полиніт хоробрий.
Його Піріою, Дієвому сину,
Славна Іпподама тогді породила,
Як саме він Өирям догодив мохнатим
І загнав їх з Пилу до самих Еөиків.
745 З ним був і Левонтій, Арієва жилка,
Рідний син Корона і унук Кенія,
І з ним ішло разом сорок суден чорних.
Гуній вів із Кифи двадцять і два судна ;
З ним ішли Енвини і храбрі Переви,
750 Що строїли дома на зимній Додонї,
А ниви орали по-над Титарисом,
Що воду погожу в Пиній виливає,
Но з його водою свої не мішає,
А поверх по йому як масло стїкає,
755 Бо він витїкає з заклятого Стига.
Проөой Тенориденко рядив у Магнитів,
Що жили в Пинії та в ліснім Пилії ;
У них отаманив Проөой перельотній,
І з ним ішло разом сорок суден чорних.
760 Се були гетьмани і князі Данайські.
Скажи ж тепер, Співо, хто там був найкрасчий
І з людей і з коней в війську Атрїєнка ?
Із коней найкрасчі конї в Фирит'єнка,
Евмил поганяв їх. Бистрії як птахи,

- 765 Одних літ і масті і рівної спини.
Їх сам сріблoluкий випас у Пирії, —
Обидві кобили звичнії до бою.
А з людей найкрасчий, за гніву Ахилла,
Аянт Теламонів. Бо той був ще лучший,
770 Тай красчіі коні були в Пилієнка.
Но він сидів дарма при кораблях чорних,
В злості на Трієнка, царя Гамемнона,
І військо над морем то кругами гралось,
То стріли пускало, то з лука ціляло,
775 І коні їх, кожний при своїй теліжці,
Щіпали латаччя та ряску болотню,
А теліжки криті стояли в намітах,
І їх господарі ждучи отамана
Ходили, снували і не воювались.
780 Мов вогонь по ниві військо полило ся,
Земля застогнала, мов Дій роз'ярив ся,
І бив у Аримах землю край Тифоя
Де, кажуть. Тифоя осталась постеля;
Так під їх ногами земля гремотіла,
785 І так вони швидко поле пробігали.
Аж тут ік Трояням Радуга злетіла
Од самого Дія з вістею лихою;
Вони у Пріяма раду порадили,
І всі позбирались, старії й малії;
790 Перед ними й стала Радуга летюча
В постаті Полити, Пріямвого сина,
Що певний на ноги чатував Троянів
І з верху могили старого Есвита
Виглядав Ахеїв, коли вони ринуть.
795 Так за него ставши Радуга й сказала:
„Та все бо ти, діду, балакати любиш,
Ніби час спокійний, а там бійка в полі!
І нераз бував я на бійках завзятих,
Но стільки я війська не бачив ніколи.

- 800 Як листя по лісі, як пісок по морю,
Стільки їх пустилось місто воювати.
Екторе! до тебе мову обертаю.
В Пріямовім місті много побратимів,
Один од другого мовою одрізних;
- 805 Так повели зараз, хто в них отаманить,
Хай веде на поле і до бою ставить.»
Сказала — і Ектор пізнав її голос.
Рада закінчилась; військо до оружа.
Брами одчинились, люди повалили
- 810 І піші і конні; став великий гомін.
Край міста в долині стояла могила,
Край неї дорога і звідси і звідти;
Її смертні люди Ватією звали,
А безсмертні гробом жвавої Мирини;
- 815 Там стали Трояни і їх побратими.
Троян вів на бійку Ектор шеломенний,
Славний Пріяменко; з ним було найбільше
Найкрасчого люду здатного до бою.
Дарданів вів славний Еней Анхизенко,
- 820 Що його Анхизу сплудила Урода,
На вершині Іди з смертним обійнявшись;
І з ним було разом два Антиноренка,
Архелох з Акамом, сьвідомії в бійці.
У тих, що в Зелії і край Іди жили
- 825 І чорную воду пили із Есипу,
У тих отаманив Пандар Ликавонів,
Що йому дав лука Аполлон стострілий.
А тих, що з Адристи та з Анесу були,
І з Питії були та з гори Тирії,
- 830 Тих вів із Адристом Амфій тонкогрудий,
Два сини Меропа, віщуна з Перкоти,
Що лучше всіх відав, тай дітям не радив
На бійку ходити, но віри не няли,
Бо Хири вели їх до чорної смерти.

- 835 У тих, що в Перкоті та в Практиї жили,
В Систі та Авиді та дивній Арисві,
У тих отаманив Азій Іртаченко,
Що його величні та пишні коні
Принесли з Арисви, з річки Селлиенту.
- 840 Іппооой вів збори ратників Пелазгів,
Самих тих, що жили в родючій Лариссі;
Їх вели Ярійці Іппооой і Пилій,
Два сини Пелазга Лиоа Тевтаменка.
Өриків поряджали Акамай і Пірій,
- 845 Усїх які жили по-над Еллиспонтом.
В Киконів хоробрих один отаманив
Евфим, син Трізина, славного Кеєнка.
Пирехмій хоробрий поряждав Певонів,
Що вийшли з Амиду і з річки Аксія,
- 850 Що впоює землю гожою водою.
Пилемен завзятий рядив Пафлагонів,
Що жили в Енетах, де дикї мули,
Що були в Киторі, що жили в Сисамі,
Що мали оселі край річки Парөену,
- 855 В Кромні, Егіялі і на Ериөинах.
Епістроф і Одій вели Ализонів,
Що прийшли з Аливи, де родить ся срібло.
А Мизів вів Хромій та ворожбит Енном,
Но чорної Хири не втік ворожбою:
- 860 Він од Еяченка погиб на потоці,
Де й других Троянів не мало погинуло.
Фригів доглядали Форкій та Асканій,
І обидва тяжко палали до бійки.
Антиф і Менествій, сини Талемена
- 865 Й озера Гигеї, рядили Мионів,
Рядили Мионів, що були із Тмолу.
Настій отаманив в Карів чужомовних,
Що жили в Милиті та по лісах Фөирських,
По ріці Меандрі, по горах Микальських;

870 У них отаманив Амфимах і Настій,
Амфимах і Настій, діти Номіона,
Що в злоті виходив на бійку як дівка;
Но згуби лихої злото не скупило,
Він од Еяченка погиб на потоці,

875 А все його злото Ахиллу дісталось.
Сарпидон із Главком рядили Ликіян,
Що вийшли з Ликії, з бездонного Ксанеу.

ПІСНЯ ТРЕТЯ.

*Присяга. Огляд зі стїн. Поединок
Олександра з Менеласм.*

ТКАНЬ.

На первій сходці Парій, чи то Олександр, ви-
зиває до бою найхрабрійшого з Ахеїв; но тільки по-
бачив, що з Ахеїв вийшов Менелай на його, спадає із
духу і з поля втікає (1—37). Трохи погодивши зва-
жується знову стать на поєдинок з царем Менеласм
і війну кінчити; Менелай не одрікається, а тільки
просить, щоби їх умова була закріплена Пріямом (38
—110). Військо іздіймає зброю, з обох боків готовлять
ся дари сьвятії; тим часом Єлена старому Пріяму
й старшині троянській показує з башти на ближньому
полі ахейських отаманів (111—244). Покликаний Пріям
одходить з Антинором і старим звичасм скріплює умову,
що хто переможе, той мати-ме Єлену і всі її скарби,
Ахеї ж до того ще мати-муть окуп з троянського люду
(245—301). По одході Пріяма Менелай і Парій готовлять
ся к бою, стають на вимірянім місті і Менелай пере-
магає; но Парія живо підхоплює Врода, односить до
дому (302—382) і зараз приводить до його Єлену,
котора з початку єго попрекає, а потому в ласку до
себе приймає (383—448). Менелай даремно Парія шукає
і Агамемнон гордо требує в Троянів викону умови
(449—461).

- Тільки що до строю військо поставало,
Трояни мов птахи кинули ся з криком:
Такий крик буває в журавлів під небом,
Як вони минувши бурю й непогоду
- 5 З криком пролітають хвилі Окіяну,
Несучи погибель карликам маленьким,
І на них з повітря разом упадають.
Но сильні Ахеї тихо виступали
І палали сильно брат за брата стати.
- 10 Як Нот, коли гори туманом укріє
Чабану немилім, а злодію милім,
І ти тільки й бачиш, як камінем кинуть,
Такая тьма стала під ногами війська,
І так воно швидко поле пробігало.
- 15 Тільки одні к другим близько підступили,
Із Троянів первий вийшов Олександр
У пардовій шкурі, із мечем і луком.
У руках держав він два ратища мідних
І стрясав і кликав лучного з Аргеїв
- 20 Протів його вийти, бійкою побитись.
І тільки побачив Менелай хоробрий,
Що він так поважно виступав із строю,
Зрадів ніби лев той, що найде поживу,
Що пійме оленя або козу дику
- 25 І дере голодний, хоч-би його гнали
І люті собаки і жваві молодці:
Оттак Менелай той зрадів Олександром.
»Тепер я, подумав, ворогу оддячу!«
І враз із теліжки скочив із оружжям.
- 30 Но тільки побачив красний Олександр,
Що сей показав ся, враз підупав духом
І счез у дружині тікаючи смерти.
Мов той подорожний, що де над скалою
Дракона побачить, здригне усім тілом
- 35 І разом одскочить, й лице його блідне, —

Так живо одскочив до своїх Троянів
Красний Олександр перед Менелаєм.
Аж поглянув Ектор тай почав соромить:

- »Парію облудний, зраднику жіночий,
40 Щоб ти не родив ся, згинув, не женив ся!
Я сего бажав би і се лучше було б,
Аніж стати людям соромом та сьміхом.
А се-ж то Ахеї сьміяти ся будуть!
Хоробрий він, скажуть на лице дивлючись,
45 А в його у серці ні сили, ні волі.
Не ти-ж мов хоробрий на кораблях бистрих
Перепливав море, набирал дружину,
Зводив чужоземців, і взяв молодицю
З далекого краю, в хороброго люду,
50 Батькові, народу й городу на горе,
Ворогам на радість, а собі на сором?
Чого-ж ти боїш ся тепер Менелая?
А знав би ти добре, чия в тебе жінка,
Не спасла б ні ліра, ні дари Уроди,
55 Ні твар, ні волося — як-би ти валив ся!
Смирні і Трояни, а то й вони б дали
Камяну сорочку за твої злі вчинки.»

- Аж до його мовив красний Олександр:
»Екторе! ти можеш мене попрекати,
60 Серце твоє кепке як тая сокира,
Що в дерево стрягне і завдає хисту,
Коли тесля з його корабель буде:
Така в твоїх грудях завзятая сила.
Но дарами Вроди попрекати не можеш:
65 Всякі дари божі треба шанувати,
Бо по своїй волі ніхто їх не має.
А коли ти хочеш, щоб я таки бив ся,
Так хай собі сядуть Трояни й Ахеї
Та позволять тільки мені з Менелаєм
70 Битись за Єлену і всі її скарби.

- І хто з нас поборе і верх буде мати,
Той до себе візьме і скарби і жінку,
А ви, присягнувши на спокій і дружбу,
Жийте собі в Трої, а ті нехай їдуть
- 75 В конну Аргею, в Ахею жіночу.»
Почув тее Ектор — і зрадів од мови,
Став по середині, взяв ратище боком,
Упер у Троянів — і вони спинились.
Тим-часом Ахеї луки натягали,
- 80 Стріли налучали, каміням кидали,
Аж поки не крикнув Гамемнон володар:
»Стійте! не кидайте, храбрії Ахеї,
Бо здасть-ся, Ектор щось мовити хоче.»
Крикнув — і Ахеї стали й перестали.
- 85 І Ектор промовив до одних і других:
»Трояне й Ахеї! учуйте ви мову
Того Олександра, що з його вся бійка.
Він усіх нас просить, Троян і Ахеїв,
Положити зброю на землю родючу,
- 90 А позволить тільки йому з Менеласом
Битись за Єлену і всі її скарби;
І хто з них поборе і верх буде мати,
То до себе візьме і скарби і жінку,
А ми присягнемо на спокій і дружбу.»
- 95 Мовив — і все військо на тее мовчало,
Аж до них промовив Менелай хоробрий:
»Вчуйте ж і мене ви! Много мені горя,
Но хай помирять ся Трояне й Ахеї,
Бо й вони не мало горя перенесли,
- 100 Як ми з Олександром почали незгоду.
Кому з нас судилось, нехай помирає;
А ви помиріть ся. Ви Трояне дайте
Чорну ягницю і біле ягнятко
Для Землі і Сонця; а ми дамо Дію.
- 105 Та скажіть Пріяму, хай сам покленеть-ся,

- Бо його всі діти зраднії й невірні,
Щоб із них которий клятви не зневажив.
В молодого хлопця усі думки хибкі,
А старий розсудить задне і передне,
110 Щоб одним і другим було як найлучше.»
Мовив — і зраділи Ахеї й Трояне,
Радії спочити од тяжкої бійки.
Зупинили коней, з коней позлізали,
Зброю поздіймали, коло себе склали,
115 Мало межі ними й поля оставалось.
Ектор кликунів двох одіслав до міста
Ягнят пару взяти та Пріяма звати;
А Гамемнон сильний повелів Талейву
До суден побігти барана принести;
120 І він не перечив царю Гамемнону.
Аж там до Єлени Радуга злетіла
В постаті зовиці її Лаодики,
Жінки Єликавна Антинорієнка,
Найкрасчої дочки Пріяма старого.
125 Вона у сьвітлиці хустку вишивала
Червону, подвійну, вишивала бійки
Мідяних Ахеїв і Троянів конних,
Що їх через нюю війна погубила.
Так Радуга стала і її сказала:
130 »Ходи лишень, мила, та поглянь на диво
В мідяних Ахеїв та Троянів конних!
Кинули ся було одні против других
На чистому полі бійку розпочати,
А тепер затихли, бійку занехали,
135 Над щитами стали, ратища вкопали;
Тільки Олександр з ярим Менеласм
Хочуть із-за тебе ратищами битись;
І хто з них поборе, той тебе і візьме.»
Мовила — і в серці пам'ять пробудила
140 За першого мужа, місто і родину.

- І вона залилась дрібними сльозами
І в білій намітці вийшла із терему;
Та не сама вийшла, вийшли і служанки:
Еора Питеївна і красна Климена;
145 І живо пустились до Скейської брами.
Аж Пріям і Панюй, Оймітій і Лампій,
Клитій й Ікетавон, Арієва лізка,
Укалег, Антинор, мудреці старії,
Давно вже сиділи на Скейській брамі.
150 А старії, звісно, до бою не дужі,
За то до розмови мов стрекоти тії,
Що сидячи в лісі стрекотом стрекочуть.
Так воно на брамі і ті отамани:
Вглянули Єлену, що на башту сходить,
155 І одні до других стали говорити:
»Не див, що Троїне і славні Ахеї
За сю молодичку стільки літ бідують, —
Се-ж бо настояща богиня безсмертна!
Но хай вона їде з своєю красою,
160 Щоби нам та дітям лиха не терпіти.«
Аж Пріям Єлену став до себе звати:
»Ходи, мила дочко, та сядь коло мене!
Там і муж твій первий, і рідня і близькі —
Ти мені не винна, боги мені винні,
165 Що вони Ахеїв на мене підняли: —
Як ти назвеш того високого ростом,
Що то за Ахесць пишний та величний?
Багато є других висчих головою,
Но краси такої і такого виду
170 Нігде не видати: до царя подібний.«
Йому і сказала дивная Єлена:
»Свекоре мій милий, сильний і поважний!
Лучше б я пропала, як мала із сином
Твоїм утікати, терем покидати,
175 Дитину малую, братів і родину!

А тепер я мушу у печалї скїти!...

Скажу я за того, за кого питаєш:

То сам Атрїєнко, Гамемнон володар;

Він і цар могучий і борець хоробрий,

180 І менї, псовидїй, приводить ся дївер.»

Старий здивував ся і голосно мовив:

»Щастя тобі в сьвітї, царю Атрїєнку,

Що так много в тебе ахейського люду!

Заходив колись я в винную Феригу,

185 І бачив не мало феризького війська

У князя Отрия і князя Мигдона,

Як воно стояло по ріцї Сангарі —

Бо тогдї і я був у них побратимом,

Як на них напали жінки Амазонки, —

190 Нь й тих було меньше, як тепер Ахеїв.»

Старий запитав ся і про Одиссея:

»Скажи ж, моя доню, хто там такий другий,

Головою менший, як цар Атрїєнко,

Но плечима ширший і грудьми видніщий?

195 Оружа у него на землї родючий,

А сам він обходить ряди військові,

Мов часами в полі баран пелехатий

Обхождає стадо біленьких овечок.»

Йому і сказала дивная Єлена:

200 »А се Одиссей той, мудрий Лавертенко,

Що зріє у Іоацї, в землї кам'янистій;

Він і хитрий тяжко і до мови здатний.»

Аж до неї мовив Антинор премудрий:

„Що правду, то правду кажеш, молодице.

205 Був у нас недавно Одиссей премудрий

В послах із-за тебе з ярим Менелаєм;

Я і угощав їх і приймав у себе,

І пізнав їх звичай і до мови здатність,

Як вони бували у Троян на радї.

210 Стоячи був красчий Менелай плечистий,

- А сидячи красчий Одиссей премудрий.
Но як вони слово до всіх говорили,
То Менелай, було, говорив не багато,
Коротко і сильно — не був пустомелем,
215 Анї баламутом, хоч був і молодшим.
А Одиссей мовить, то стане бувало,
Вдивить ся до низу, очи в землю втупить,
Ціпком не порушить ні в верх, ні до низу,
Держить нерухомо, ніби незвичайний.
220 Подумав би инший — не сьмілий, не мудрий!
Но як піjde голос із грудей широких,
То з уст його мова сипала ся снігом.
Ніхто Одиссея не міг переспорить,
І ми з його виду вже не дивувались.»
225 В-третє — про Аянта старий запитав ся:
»Що-ж то за Ахеець сильний та високий,
Первий із Аргеїв плечми й головою?»
»Йому і сказала дивная Єлена:
»Се Аянт могучий, ахейська опора.
230 А там коло Критян стоїть Ідоменій
І навколо него критеські отамани.
Менелай, бувало, приймав його в себе,
Коли він із Криту до його заходив.
Бачу я і других чорнявих Ахеїв,
235 І всіх би пізнала, на імя назвала.
Не бачу я тільки ще двох отаманів:
Кастора візницї та ще Полидевка,
Що одна їх мати моя породила;
Чи вони не вийшли із Лакедемону,
240 Чи може і вийшли на кораблях чорних,
Та не хотять тільки бою починати,
Ховаючись стиду та сорому мого?»
А земля холодна давно вже їх вкрила
У Лакедемонї, у рідному краю.
245 Кликуни вже несли містом для присяги

Ягня і ягницю і вино веселе
В козиньому міху; Ідей ніс окроме
Блискучю миску, чарки золотії,
І помимо йдучи, мовив до старого:

250 »Встань, Лаомеденку, просять тебе разом

І конні Трояни і Ахеї збруйні
Перейти на поле, та присягу дати.
Бо там Олександр з ярим Менелаєм
Хочуть із-за жінки ратищами битись:

255 І хто з них поборе, той і жінку візьме.
А нам, присягнувши на спокій і дружбу,
Бути собі в Трої, а їм собі плисти
В конну Аргею, в Ахею жіночу.»

Старий стрепенув ся і повелів зараз

260 Коні запрягати. Запряжено живо.
Став він на теліжку, потягнув за віжки,
І став коло його Антино́р із боку,
І коні погнались у Скейську браму.

Прибули до війська Троян та Ахеїв,

265 З коней позлізали на землю родючу,
Зайшли в середину Троян та Ахеїв.
Тогді підійняв ся Гаме́мнон володар
Разом з Одиссеєм; кликуни принесли
Божую присягу, вина намішали,

270 І царям на руки води позливали.
І враз Атрі́єнко вийняв ніж великий,
Що із мечем разом висів коло боку,
Позрізував вовну баранам на тімні,
І кликуни вовну роздали гетьманам,

275 А він став молитись, руки підійнявши:

»Дію з гори Іди, славний і величний!

Сонце усевидне і всякому чуле!

Потоки і земле і ви, що тим муки

Щлете під землею, хто присягу ломить,

280 Ви свідками будьте нашої присяги!

- Коли Олександр зборе Менелая,
Хай беруть Трояне скарби і Єлену,
А ми одпливемо в суднах мореходних;
Коли ж Олександра Менелай заборе,
285 Хай дають Трояне скарби і Єлену,
І хай нам Аргеям такий дають окуп,
Щоб про його знали і будучні люди.
А коли не схочуть ні Пріям ні діти
Окупу платити, а Парій загине,
290 То я таки буду бити ся за плату,
Аж поки вже бійці кінця не положу.»
Промовив, і мідю баранів порізав,
І склав їх на землю; вони трепетали
І дух ізпускали, бо ніж одняв силу;
295 А тії чарками вина набирали,
Зливали й молились богам віковичним,
А де-хто і мовив з Троян та Ахеїв:
»Дію всемогучий і ви всі безсмертні!
Хто зломить присягу, хай як вино сее
300 Так потече мозок у нього і счадків,
І жінок їх рідних розберуть чужії.»
Мовив — та Кроненко не вгараздив мови.
Аж Пріям Дарданів і собі промовив:
»Вчуйте ж і мене ви, Трояне й Ахеї!
305 Повинен я зараз їхать до Ільйону.
Нема в мене сили бачити очима,
Як син буде битись з ярим Менелаєм,
Бо Дій один знає, та тії безсмертні,
Кому із них смертний кінець наступає.»
310 Мовив, і в теліжку баранів позносив,
Став і сам на нюю, потягнув за віжки,
І став коло його Антино́р із боку,
І коні погнались знову до Ільйону.
А Ектор Пріямів з дивним Одисеем
315 Місце розміряли, у мідяний шолом

- Жереби складали, жереби стрясали,
Кому попереду ратищем кидати.
А люди молились, руки підіймали,
І де-який мовив з Троян та Ахеїв:
- 320 »Дію з гори Іди, славний і величний!
Хто лиш із обох їх завів сее діло,
Так хай він убитий ік Невиду піjde,
А в нас нехай буде і спокій і дружба!»
- Одвів свої очі Ектор шеломенний
- 325 І потряс, і жереб Парію достав ся.
Тогді усе військо разом посідало
Коло своїх коней та свого оружа.
І враз Олександр, чоловік Єленин,
Почав одягати хорошую збрую:
- 330 Спершу взяв на ноги виступці хороші,
Що в його змикались срібними пряжками.
Потому на груди натягнув і броню
Брата Ликаона, що до міри була,
Звісив через плечі меч посеребренний,
- 335 Мідяний, і щит свій крепкий та великий;
Взяв на тімня шолом хвостатий та ясний,
Що на йому гребінь страшно хилитав ся;
Взяв собі до міри ратище велике.
А Менелай також і собі вдягав ся.
- 340 Узброїлись добре, кожний коло своїх,
Вийшли серед війська Троян та Ахеїв.
Тяжко спозирнулись; аж жахом жахнулись
Коні і Трояни і Ахеї збруїні.
А вони ставали на змірянім місті,
- 345 Ратища стрясали, злості добували.
І ратищем первий кинув Олександр;
Вдарив Атрієнка по гладкому щиту
І не пробив міді, остріє погнулось
У крепкому щиті. Тогді мідь холодну
- 350 Підняв Атрієнко і до Дія мовив:

»Як з нього все лихо, так поможи, Дію!
Побий Олександра моїми руками,
Щоб знали й боялись і будучні люди,
Як платити лихом за милу гостину.»

355 І розмахнув сильно і ратищем кинув.
Вдарив Пріяменка по гладкому щиту,
І ратище острє щит його пробило;
Перейшло на виліт цяцьковану броню,
Прорвало сорочку в самій здуховині,
360 Но він повернув ся і од смерти спас ся.
Схопив Атрієнко меч посеребренний,
Вдарив його в шелом, но меч розкришив ся
На три-потири части і з рук його випав.
Тогдї він промовив, глянувши на небо :

365 »Нема ж, Дію, бога гіршого од тебе!
Думав, що одячу за зло Олександрю,
Но меч покришив ся, а ратище дарма
З руки полетїло — я його не влучив.»
Промовив, і скочив і сцїпив за шелом,

370 Став його тягнути до збруйних Ахеїв,
І вишитий ремінь, щб йшов од шелома
Через підбороддя, давив тяжко шию.
І вже б доволїк він і слави добув би,
Щоб Дієва дочка Врода не узріла.

375 Вона перервала буйволовий ремінь,
І шелом порожний пійшов за рукою.
Лицар замахнув ним, кинув меж Ахеїв,
І вірнії слуги шелом підхопили;
Він кинув ся ще раз, щб його із сьвіта

380 Ратищем згубити, но його Урода
Як бог підхопила, туманом обвила,
Завела у терем красний та пахучий;
Пійшла по Єлену, найшла її живо
На башні високій з Троянами разом.

385 Тихо потягнула її за одежу

І в постаті прядки сивої, старої,
Що колись для неї у Лакедемоні
Пряла вовну красну і її любила,
Так отто за нюю Врода і сказала:

390 »А йди лиш до дому, Олександр кличе;
Він там у теремі пишній та хороший;
На його й не скажеш, щоб він ходив битись,
А скажеш: зібрав ся на вулицю гратись,
Або спочиває з вулиці прийшовши.»

395 Мовила і в неї серце защеміло.
Тільки вона зараз глянула на шию,
На повнії груди, на повнії очі,
Пізнала, спакнулась і стала казати:
 »На віщо, небого, мене туманити!

400 Чи не хочеш може іще куди вести
В місто феригійське або у меонське,
Де є може в тебе чоловік любязний?
Заміг Олександра Менелай хоробрий,
І вже мене має до дому одвезти,

405 Так ти мене знову хочеш одурити?
Сама йди до його, позабудь дорогу
До богів небесних, не йди до Олимпу,
Журись коло його, за ним побивай ся,
Поки в його будеш жінкою, слугою.

410 А що я не пійду, мені тепер сором
Постіль його слати; з мене всі Трояни
Сьміяти ся будуть, горе і без того.»

До неї озлившись богиня сказала:

»Не гніви, невдячна, щоб я тебе в гніві

415 Стільки не злюбила, скільки полюбила.
Підійму я тільки Троян та Данаїв,
Так і ти загинеш смертею лихою.»

Єлена здрігнула, білую намітку
На себе напняла, пійшла без одмови

420 Помимо Троянок, а та попереду.

- Тільки що прибули к дому Олександра,
Служанки у домі взялись до роботи,
А та пійшла прямо у терем високий.
Там для неї Врода крісло перенесла,
425 Поставила прямо против Олександра.
І сіла Єлена, Дієвая дочка,
Очи одвернула і мужа корила:
 »Прийшов еси з бійки? А лучше б ти згинув
 Од лицаря того, що був моїм мужем!
430 Казав еси перше, що ти Менелая
 І в руках і в силі і в ратищі зможеш.
 Іди ж Менелая тепер викликати
 Бити ся з тобою! Годі, не яри ся,
 І так необачно з ярим Менелаєм
435 Не ставай ні битись, анї воюватись,
 Бо в його ти живо під ратищем згинеш.»
 Аж на тее Парій до неї промовив:
 »Годі з тебе, жінко, мене попрекати!
 Він мене сьогодні взяв через Палладу,
440 А я його завтра, бо і в нас боги є.
 Лучше ж ми пійдемо, ляжем, обіймем ся,
 Бо так моє серце й тогді не палало,
 Коли я з тобою із Лакедемону
 Перепливав море на кораблях бистрих
445 І в Кранаї вперве з тобою обняв ся, —
 Як тепер палаю, горю обійняти.»
 Пійшов до постелі, пійшла і Єлена,
 І обоє разом спати положились.
 А Менелай звіром пробігав по війську,
450 Думав, що де небудь знайде Олександра.
 Та ніхто з Троянів і їх побратимів
 Не міг Менелаю його показати;
 Но щоб вони знали, вони б не втаїли,
 Бо він їм спротивів, як чорная гибель.
455 Тогді і промовив Гамемнон володар:

»Трояни, Дардани і ви побратими!
Бачили усі ви, що Менелай виграв;
Давайте ж Єлену і всі її скарби,
Та платіте окуп, та такий же окуп,
460 Щоб про його знали і будучні люди.«
Атрієнко мовив — Ахеї сплеснули.

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА.

Злома присяги. Виказ Агамемнона.

ТКАНЬ.

Тепер по умові, як Парія збито, оставалось тільки оддати Єлену, і війна кінчалась; но Ира, дивлючись, що так своєї злості вона на Троянах не може зігнати, на божій радї вона виринає в Дія обітницю, що Троя буде взята (1—49). Паллада, також неприязна Троянам, по намові Ири приходить на поле і там підмовляє Пандара Ликійця, щоби він устрілив царя Менелая і подав ізнову причину до бійки (50—104). Підстріляного Менелая вилічує славний знахар Махаон (105—219). Тим часом Трояни беруть ся за оружє і пускають ся в бійку; Агамемнон обходить і свої дружини, і одних, що були готовії к бою, як Ідомєнь сильний та Аянт та Нестор — тих він похваляє; других, що не знали про початок бійки, як Менествій сильний, Одиссей премудрий, та Дивмид хоробрий, тих він попрекає (220—421). За сим починаєть-ся бійка, в котрій Троянам Ярїя і Аполлон подають підмогу, а Ахеям Паллада, і падає много народу (422—544).

Всі боги край Дія на злотім помості
Сидячи судили, і красная Геба
Нектар розливала і боги чарками
По колії пили, на Трою дивились.
5 Аж почав Кроненко прикрими словами

Прі допікати і на злість казати :

»Дві богині тягнуть руку Менелая :
Аргейська Іра і сильна Паллада.

Но вони спокійно сидять собі з нами,

10 З нами веселять ся ; одна тільки Врода
Свого не кидає, гибель одвертає,
І тепер схопила готового згинуть.

Но все-ж таки виграв Менелай хоробрий,
І треба нам думать, що нам учинити :

15 Чи нам їх ізнову на лютую бійку
Та війну підняти, чи їх помирити ?
Як сєє вам тільки і любе і миле,
Так хай остаєть-ся Пріямове місто,
І Менелай візьме Єлену аргейську.»

20 Мовив — і здихнула Іра і Паллада ;
Вони разом дбали за лихо Троянам.
Та тільки Паллада змовчала, ні слова
Дію не сказала, хоч і тяжко злилась ;
Іра ж не стерпіла і зараз почала :

25 »Кроненку невірний ! що ти отсе мовив ?
Хочеш попусувати усю мою працю,
Що потом потїла та морила коней,
Бючи ся з Пріямом та з його синами ?
Роби ! Но безсмертні не всі за тобою.»

30 Аж Дій хмароходний іздихнув і мовив :
»Що-ж тобі, небого, Пріям із синами
Злого учинили, що ти так бажаєш
Трою зруйнувати, хорошеє місто ?

Щоб перейшла брами та стїни високі,
35 Та дітей Пріяма і Троян поїла,
Тоді б ти лиш серце своє вдовольнила !
Чини уже волю, хай у нас не буде
З сеї суперечки незгоди лихої.

Но я тобі кажу, і вбий собі в пам'ять,
40 Що як і я схочу місто руйнувати,

- Де жити-муть люди милії для тебе,
Ти не спиняй гніву, а дай мені волю.
Радий, чи не радий — а я уступаю.
З усіх міст під сонцем і небом зорястим,
45 Де лиш проживають надземнії люди,
Мені наймиліший Іліон набожний,
І Пріям воївний і народ Пріямів;
Там мені обіду ніколи не бракло,
Ні злив і ні диму — а то доля наша.»
- 50 Аж йому сказала Ира волоока:
«Є три міста в світі мені наймиліші:
Ото Арги, Спарта й широка Микина;
Вали, коли в серці спротивієш їм,
За них не стою я і не побиваюсь;
55 А хоч-би я гнівна тебе і спиняла,
То й то не спинила б, бо ти тяжко сильний.
Но і моїй праці не слід пропадати,
Бо й я звідти родом, звідки ти, Кроненку:
І мене Крон мудрий найстаршою сплотив,
60 Бо я і сестрою і жінкою в тебе,
А ти над усіма богами пануєш.
Радьмо ся ж ми краще один у другого,
Я в тебе, ти в мене, тоді по нас пійдуть
І другі безсмертні. Повели ж Палладі
65 Злетіти до війська Троян та Ахеїв,
Та підбий Троянів, щоб вони Ахеїв
Перві зачепили присягу зломивши.»
- Не перечив батько і людський і божий,
Так Палладі мовив бистрими словами:
- 70 «Лети живо в військо Троян та Ахеїв,
Та підбий Троянів, щоб вони Ахеїв
Перві озлили присягу зломивши.»
- Мовив — і порушив радію Палладу.
Вона й полетіла з вершини Олимпу.
- 75 І мов той Кроненко зорю посилає

- На знак або війську або мореходцям,
І вона блищить ся і іскрами сясє,
Так тая Паллада до землі летіла
І на військо впала. Жахнули ся жахом
80 Коннії Трояни і Ахеї збруйні.
І деякий мовив к товаришу своєму:
 »Чи війна лихая та лютая бійка
Знову у нас буде, чи нас Дій помирить?
Бо він один важить бійку чоловічу.«
85 Так деякий мовив з Троян та Ахеїв.
А та вже ходила помежи Троянів
В постаті Лавдока Антинорієнка,
І всюди питала Пандара Ликійця.
Найшла Ликаненка — він стояв хоробрий,
90 А навколо його хоробрії строї,
Що за ним прибули з-над джерел Есипа;
Вона і сказала бистрими словами:
 »Вчини ж мою волю, славний Ликаненку,
Так удар стрілою в того Менелая!
95 Слава тобі й дяка буде у Троянів,
А ще більша дяка в царя Олександра;
В його ти найперше будеш дари мати,
Тільки він побачить, що од стріли твої
Менелай загине та на вогонь піjde.
100 Попробуй по щастя, та вдар Менелая!
Тільки Аполлону, ликійському богу,
Пообіщай дати перваків баранїх,
Як до дому прийдеш до міста Зелії.«
Мовила — й склонила серце необачне.
105 Взяв він лук блискучий з кози польової,
Що сам її в груди догодив попавши,
Як вона в лощинах на скалі ходила
Та на скалу вбита на ознак упала.
Рогі її були на шіснадцять пядей;
110 Тесля обтесав їх, зробив із них лука,

- Вигладив — і спійку зробив золотую.
Так він сего лука і навів припавши,
І його дружина щитами прикрила,
Щоб його не вбили ахейські діти,
115 Поки він ударить царя Менелая.
І розкрив він тулу, взяв стрілу із неї,
Новую, летючу, колючую тяжко:
Узяв стрілу тую, до жили приладив,
Тоді Аполлону, ликійському богу,
120 Пообіщав дати перваків бараніх,
Як до дому прийде до міста Зелії.
Потягнув за впіря і жилу волову,
Одвів жилу к рамю, а остріє к луку;
І тільки він кругом вигнув того лука,
125 Роги заскрипіли, жила загуділа,
І стріла рвонулась у вражії строї.
Тебе ж, Менелаю, боги не забули,
І первая — красна Дієвая дочка:
Вона вперед стала і од твого тіла
130 Стрілу одігнала, мов рідная мати
Муху одганяє од сонного сина.
І туди пустила, де золоті стяжки
Пояс затыгали і броню подвійну;
Стріла і попала в затыгнутий пояс,
135 І вишитий пояс пробила на виліт.
Пробила на виліт вишитую броню
І бляху на тілі, що його од смерти
Нераз визволяла — пробила і тую.
Рвонула поверха й тіло молодецьке,
140 І кров його чорна бризнула із рани.
Як жінка з Миони або із Каіру
Білу кість окрасить коню на уздечку
І немало конних хоче її мати,
А вона в сьвітлиці лежить отаманській,
145 Коню на прикрасу, лицарю на славу, —

Оттак, Менелаю, скрівавляю в тебе
Стегна і коліна по самії кисті.

- І жахнув ся тяжко Гамемнон володар,
Що кров його чорна бризнула із рани.
150 Жахнув ся і ярий Менелай хоробрий;
Но коли поглянув, що жила з карбами
Поверх тіла була, він опам'ятав ся;
А Гамемнон з плачем брав його за руки,
Мовив і по йому плакала дружина:
155 »На смерть твою, брате, знати, присягав я,
Як тебе я ставив з Троянами битись;
Вони тебе вбили, клятву поломили,
Не мине ж їм клятва, ані кров бараня,
Ні зливи, ні руки, що ми віру дали.
160 Коли їх Олімпський зараз не скарає,
Так скарає після, і вони платити
Головами будуть, дітьми та жінками.
І бачу я день той і умом і серцем,
Коли прахом ляже Іліон набожний
165 І Пріям воївний і народ Пріямів.
І сам Дій Кроненко, живучий на небі,
Потрясе над ними козарою свою
За тую неправду — і се буде, буде!
Но мені жаль вічний буде, Менелаю,
170 Коли ти загинеш, позбавиш ся віку,
І я у неслав'і до Аргеї пійду;
Бо Ахеї зараз спомянуть за дому,
І ми вже на славу Троян та Пріяма
Кинемо Єлену; твої ж білі кості
175 Тліти-муть у Трої з невід'яним ділом.
І прийде хто небудь з Троянів горденних
На гріб Менелаїв — і буде глумитись:
Щоб так Гамемнону всюди удавалось,
Як тепер удалось Ахеїв повести!
180 Пійшов він до дому з суднами пустими,

Та ще й Менелая храброго покинув.
Тогді нехай трісне земля підо мною!»

Аж до його мовив Менелай хоробрий :

»Крепи ся, мій брате, не лякай Ахеїв,

185 Стріла не глибоко зайшла в моє тіло :

Спинив її пояс вишитий на мені

І броня, і бляха, збита ковалями.»

Аж до нього мовив Гамемнон володар :

»Як-би то так було, любий Менелаю !

190 Тогді у нас знахор і рану огляне,

І приложить ліків, щό біль одіймають.»

І зараз промовив кликуну Талєйву :

»Побіжи, Талєйве, поклич Махаона,

Сина Асклісія, знахура старого,

195 Хай дає пораду князю Менелаю.

Його хтось устрілив з Троян чи Ликіян,

Собі на потіху, а нам на боліня.»

Мовив, і послухав кликун його мови

І побіг по війську мідяних Ахеїв,

200 Найшов Махаона — він стояв хоробрий

І навколо його хоробрії строї,

Щό за ним прибули із сінної Трики.

І став і промовив бистрими словами :

»Встань, Аскліпєнку ! кличе Гамемнон цар,

205 Щоб ти дав пораду князю Менелаю.

Його хтось устрілив з Троян чи Ликіян

Собі на потіху, а нам на боліня.»

Мовив, і порушив серце його в грудях,

І пійшов він живо по стану ахейським.

210 І тільки прийшов він, де стояв підбитий

Менелай хоробрий, і де кругом його

Стояли гетьмани, а він межи ними, —

Рвонув стрілу тую із пояса разом,

І коли рвонув він — зубці і погнулись.

215 І скинув він пояс вишитий із нього,

- І броню і бляху, збиту ковалями,
Обдивив ся рану вколяну стрілою,
Виссав — і на нюю лікарства посипав,
Що ще його батько дістав од Хірона.
- 220 Іще ж вони були коло Менелая,
Аж на них Трояни стали наступати;
Тогді і вони всі кинулись до збруї.
Гамемнон передній не одтягав часу;
Бою не бояв ся і не одхиляв ся,
- 225 Він поспішав живо на славную бійку.
Покинув і коней і теліжку мідну;
Він оддав їх бистрих слугі Евримеду,
Сину Птолемея і внуку Пірія,
І наказав добре, щоб не одставати,
- 230 Що втомить ся може, прикази даючи;
І кинув ся піший строї обходити,
І там, де охочих надибав Данаїв,
Там він іще більше словами охотив:
»Крепіть ся, Аргеї, з сили не спадайте!
- 235 Помагать Дій батько брехунам не стане.
І як вони перві зломил присягу,
То так і їх трупи поклюють ворони.
А ми і жінок їх і дітей маленьких
Заберем на судна, місто звоювавши.»
- 240 А де неохочих надибав до бою,
Там намагав сильне гнівними словами:
»Не стид вам, Аргеї, плохі стрілопуди?
Чого стоїте ви, як ті оленята?
Вони як охлянуть, бігаючи полем,
- 245 То стануть — і вся їх сила пропадає;
От-так і ви стали, бійку занедбали.
Ждете на Троянів, поки не підступлять
Та не візьмуть суден на березі моря,
Щоб вам dokonатись, чи Кроненко з вами?»
- 250 От-так поражав він і строї обходив,

Аж ідучи військом надійшов на Критян :
Критяни збруїлись кругом Ідоменя,
І він мов кабан той ходив по-переду,
А Миріон строїв заднії батови.

255 Глянув Гамемнон цар і розвеселив ся,
І до Ідоменя ласкаво промовив :

»Все ти, Ідоменю, первий із Данаїв,
Первий ти і в бійці і в другому ділі,
Первий і на учтах, де чури аргейські

260 Старшинам у чаші вина наливають.

Бо як стануть пити другії Ахеї,
Так є них міра ; а в тебе, що в мене,
Усе повна чара, пити до сподоби.

Поспішай до бою, та будь як і був ти.«

265 А Ідомень критський до його і мовив :

»Буду тобі вірним, царю Атрієнку,
Як я обіцяв ся і дав тобі слово.

Підіймай же других патлатих Ахеїв,
Щоб нам уже битись ; Трояни звели нас,

270 Так за те-ж і жде їх погибель лихая,
Бо вони в нас перві присягу зломили.«

Він мовив і радий пійшов Атрієнко.

І військом ідучи найшов на Аянтів ;

Но й там уже піші хмарою стояли.

275 І мов тую хмару пастух оглядає,
Що йде по-над моря од подуву вітру,

І над ними хмара як смола чорніє

По-над море йдучи і бурю наводить,

І пастух од страху овець заганняє,

280 Так по-зад Аянтів, славних отаманів,

Двигали ся к бою чорнії батови,

Ратищами страшні, страшнії щитами.

Глянув Гамемнон цар — і знов звеселив ся,

І промовив сильне бистрими словами :

285 »Аянти, гетьмани мідяних Аргеїв !

Вас мені не звати, к бою підіймати,
Бо гаразд ви військо підняли і самі.
Коли-б Дій, Паллада та Аполлон дали,
Щоб такеє серце у кожного було,
290 Стало б живо прахом Пріямове місто,
Взяте і розбите нашими руками.»

Мовив, проминув їх і пійшов до других.
Аж дивить ся, Нестор, говорун пилійський,
І той своїх стройть, підіймає к бою,
295 І навколо його Пелагонт, Аластор,
Хромій і князь Емон і Віант отаман.
З переду він ставив конних з теліжками,
За конними з тилу піших хоробріщих
На підмогу в бою, а по середині
300 Неохочих ставив, щоб по нужді бились.
І навчав конних, щоби вони добре
Своїх коней мали, з рядів не пускали.

»Ніхто із вас, певний на їзду, на силу,
Один не пускай ся з Троянами битись,
305 І тікати не думай, бо то слабість ваша.
А хто на теліжку чужую наскочить,
Ратищем устав ся — се найлучше буде :
Так і батьки наші стіни добували,
Що у себе й розум і дух такий мали.»
310 Старий підіймав їх і знав таки бійку.
Глянув Гамемнон цар — і знов звеселив ся,
І промовив сильне бистрими словами :
»Ех, як-би то, діду, яке в тебе серце,
Щоб тобі такії і ноги і сила!
315 А то старість мучить... лучше б кому небудь
Другому старіти — тобі молодіти!«

Аж до його мовив Нестор Геринійський :
»Тай я, Атрієнку, рад би таким бути,
Як колись зборов я Еревоаліона.
320 Та боги нічого не дають нам разом :

- То молодість була, — а се уже й старість;
А все-ж таки пійду, буду хоч словами
Конних поразати — тільки мені й долі.
Хай там уже бють ся молодші од мене,
325 Що й родились послі і силами кренші.»
Він мовив — і радий пішов Атрієнко;
Аж дивить ся, храбрій Менестөй Пет'єнко
Стоїть — і навколо храбрїї Аєини.
А тут недалеко і Одиссей мудрий,
330 І навколо його строї Кефалинів
Стоять; вони зову і не чули к бою.
Троянські строї і строї ахейські
Тільки що рушали, так вони і ждали,
Поки другий табор хоробрих Ахеїв
335 На Троян не вдарить та не пічне бійки.
Глянув Гамемнон цар — і всудив їх разом,
І промовив сильне бистрими словами:
»Ой ти Питієнку, царська дитино,
І ти, лиходуме, сам о себе дбалий!
340 Що ви одстаєте та на других ждете?
Та вам би годилось перед ними бути,
І первими бійку на себе прийняти.
Ви-ж од мене перві чуєте про учту,
Яку отаманам Ахеї справляють.
345 І вам любо їсти печенєє мясо,
Любо й вино пити по самую шию,
А тепер нехай вам і десять таборів
Бють ся попереду на міді холодній!»
Аж до нього грізно Одиссей промовив:
350 »Як се, Атрієнку, з тебе слово вийшло?
І з чого ти кажеш, що ми одстаємо?
Та коли ми вдарим на Троянів конних,
Схочеш — так побачиш, коли в бою будеш,
Батько Телемахів вріжеть-ся переднім
355 У Троянів конних; дарма ти винуєш.»

Гамемнон завважив, що старий озлив ся,
Тай до него й мовив другими словами:

»Дивний Лаертенку, мудрий Одиссею!
Я і не виную і не поряджаю,

360 Бо знаю, що в тебе хороша думка,
І ти так гадаєш, як і я гадаю.
Поспішай, поправим, щό злого сказалося,
І боги усе нам допоможуть забути.»

Мовив — проминув їх і пійшов до других:
365 Аж от і Тидієнко, Дивомід хоробрий,
Стоїть коло коней та теліжок бистрих,
І з ним стоїть разом Сєенел Капаненко.
Глянув Гамемнон цар — і сих осудив він,
І промовив сильне бистрими словами:

370 »Ой сину-ж, ти сину храброго Тидія!
Чого став, боїш ся, поле оглядаєш?
Та-ж Тидій ніколи не любив боятись!
Він любив переднім із ворогом битись —
Так мені казали тії, щό видали,

375 Бо я сам не бачив; первий був, казали.
Раз ходив він, було, гостем до Микини
Разом з Полиніком людей набирати,
Щоб святії стїни єивськії узяти,
І просив їх дати війська на підмогу;

380 Тії й раді були волю учинити,
Но Дій перебив їх знаменем страшенним.
Пійшли вони знову, вийшли на дорогу,
Прийшли к очеретам, кущирям Асопським,
Но тут його знову Ахеї послали.

385 І пійшов один він і застав Кадміян,
Що вони на учті були в Етеокла.
І дарма з дороги — він не побояв ся,
Що він там один був, а Кадміян много,
Визвав їх на вигри і всіх переміг їх,

390 Так йому Паллада до помочі стала.

- Кадміяне було на нього озлились,
І йще на відході засїду зробили
З пятьдесяти хлопців і двох отаманів;
Один був отаман Меон Емоненко,
395 Другий Полифонт був Автофонїєнко,
І тих він розпудив і всіх перетлумив,
І тільки Меона випустив живого,
Слухаючи бога. От-такий був лицар
Тидїй етолїйський! Но сина він сплотив
400 Не стілько до бою, скільки до розмови.«
І Дивомид сильний нічого не мовив,
Бо він мав повагу до царського слова;
Но син Капанія до його озвав ся:
»Можеш не брехати — тож не бреши, царю!
405 Бо ми іще лучші і за батьків наших.
Ми брали і Оиви з восьмю воротами,
Ще і війська менше під стїнами мали.
Ми тільки вповали на богів, на Дїя,
А ті в суперечках самі погибали:
410 Так ти не рівняй нас з нашими батьками!«
Аж до нього грізно Дивомид промовив:
»Мовчи йому, батьку, слухай мої ради!
Трудно винувати й царя Гамемнона,
Коли він до бою справляє Ахеїв.
415 Йому буде й слава, як наші Ахеї
Троян переможуть та Іліон візьмуть;
Йому буде й туга, як Ахеїв зібють.
Покажемо ж, батьку, і ми свою силу!«
Мовив — і з телїжки скочив із оружам,
420 І на йому збруя брязком забряжчала:
Жахом би жахнув ся самий небоязний.
Як хвилі морські по берегу моря
Одна за другою встають од Зефиру,
Здувають у морі і з ревом великим
425 У береги бють ся і пнуть ся високо

- На дикії скелі і бризкають піну :
Так один по другім данайські загони
В бійку виступали ; гетьмани вели їх,
А вони йшли мовчки ; подумав би другий,
430 Що у стільки люду голосу не було.
Слухали гетьманів, одна тільки збруя
Ясна блищала, як вони ступали.
Трояне ж як вівці в богача на дворі
Стоять і їх доять, а вони зачують
435 Баранячий голос і бекають тяжко.
Бо такий був галас і в стану троянським ;
Бо не один крик був і не один голос,
А мова мішалась, бо і люд був різний,
За одних Ярій був, за других Паллада,
440 Жах і Страх і Вражба неситая горем,
Страшного Ярія сестра і дружина.
Зразу не велика — вона в саме небо
Росте головою, і по землі ходить.
Вона-ж то незгоду на них і кидала
445 По стану ходячи, лиха завдаючи.
Тільки ізійшли ся на чистому полі
Ратища і щити і людська сила,
Стовкнули ся разом, щити в щити били
Круглими боками, і грим був великий :
450 Похвальби і крики бючих і побитих
Мішали ся разом ; земля кривавіла.
Мов тії потоки, що з гір упадають
І биструю воду із джерел великих
Лиють на долину в провали глибокі,
455 І з далека рев їх пастух зачуває,
То такий і там був і галас і острах.
Антилох передній побив Ехенола,
Первого з Троянів, ґалисіяненка.
Він його ударив у шелом хвостатий,
460 І ратище шелом на лобі пробило,

- У череп устрягло — і тьма очи вкрила.
Як башта на бійці, так він повалив ся.
І взяв його було Халкидонієнко,
Славний Елефинор, отаман Авантів,
465 І тягнув з-під стрілів броню обдирати.
Тягнув — та не довга була його праця.
Заглянув Агинор, що він нахилив ся,
І що в його щитом ребра не закриті, —
Ратищем ударив, сили його збавив ;
470 Так він і загинув. І на йому страшне
Діло закипіло. Трояне й Ахеї
Вовками кидались і брат брата дерли.
Аянт Теламонів побив Симоіса ;
Його колись мати, як ййшла з батьками
475 Овець оглядати та з Іди сходила,
То край Симоенту його й породила ;
Через те й назвала його Симоісом.
Но йому не вдалось батькам одплатити :
Ратище Аянта віку вкоротило.
480 Він його ударив у правую грудку,
Ратище на виліт плечем його вийшло,
І він повалив ся. Як тая тополя,
Що на землі вохкій росла в мочарині —
Тонка, і на верху паростки пустила,
485 А її залізом колісник підрізав,
Щоб вигнути обід для пишого воза,
І вона обдерта лежить край потоку :
Так лежав обдертий Симоіс Анѳемів,
Зваляний Аянтом. У Аянта вдарив
490 Антиф Пріяменко, по він не Аянта,
А Левка небору, слугу Одиссея,
Що підіймав тіло, під черево вдарив.
І він повалив ся, і тіло упало.
І запалав гнівом Одиссей за його,
495 Скочив за передних у мідяній броні,

- Іще підступив ся і ратищем цїлив,
На-вколо дивлючись. Трояне подались,
І він не на вітер ратищем ударив,
А в Димокоонта з ліва Пріяменка,
500 Що на бистрих конях вийшов із Авиду.
Одиссей у самий висок його вдарив,
І остріє мідне через висок другий
Перейшло на виліт, і тьма очи вкрила.
Він валячись хропнув, і гримнула зброя.
505 Спятились передні, спятив ся і Ектор,
Аргеї кричали, труни підбирали,
Далі підступали. А на них озлив ся
Аполлон пергамський і гукнув Троянам :
 »Крепїть ся, Трояне, поля не давайте !
510 Аргеї не камінь, вони не залізо,
Щоби острій міді не могли піддатись.
Ахилло, син Өети, з ними не воює,
Він кипить край суден болячою жовчю.«
 Сей гукав із міста, а Дієва дочка,
515 Сьміла Тритоґеня, будила Ахеїв
І всюди ходила, де глянула військо.
І згинув Діворій, син Амаринків :
Йому праву ногу камінем розбито,
А кинув той камінь сам отаман ґрицький,
520 Що вийшов із Ени, Пірій Імбрасенко,
І камінем острим помізчив на молот
І жили і кості ; він на ознак хропнув,
І ще ледве живий протягував руки
До свої дружини. Но Пірій наскочив,
525 Край самого пупа ратищем ударив,
І печені вийшли і тьма очи вкрила.
 Аж його ударив Өовай етолійський,
І мідь по-над грудю легке проколола,
І Өовай наскочив — і ратище остре
530 Із легкого вирвав, схопив меч великий,

- По череві вдарив і випустив душу.
Збруї не здирав він, бо кругом стояли
Чубатії ґрики, ратища держали;
І дарма, що хорбрий, сильний та великий,
535 Вони таки гнали, і він поступав ся.
Так полягли прахом славнії гетьмани:
Один ґрицький гетьман, а другий епійський,
І кругом немало других полягало.
І вже б сего бою ніхто не погудив,
540 Як-би він здоровий, невражаний мідю
Стояв серед бою і йому Паллада
Свою руку дала, од стріл закривала,
Бо в той день немало Троян та Ахеїв,
Одних коло других, прахом полягало.

ПІСНЯ ПЯТА.

Храбрість Дивоміда.

ТКАНЬ.

Ахеї одбивають троянськії стріи; Дивомид, страшенний помічу Паллади, котора Ярія одвела із поля, всіх опереджає (1—94). Підстріляний Пандаром, він іще сильніще в ворогах лютує (95—166). Пандара, з початку пішого, тепер на теліжці славного Енея, на смерть побиває (167—296). Самого Енея, що хотів було тіло товариша взяти, камінем збиває (297—310). Вроді, що Енея виносила з бою, обдерає руку (311—351). Вроду Ірида із поля виводить і в Ярієвій теліжці везе до Олимпу, де мати Дівона її пригортає а другі безсмертні над нею сьміють ся (352—430). А Енея з поля кинутого Вродою виносить Аполлон і сам його в замку троянському лічить, а к бою Ярія в поле викликає (431—460). Ярій знову сили додає Троянам, прибуває знову і Еней здоровий (461—518). Ахеї не слабнуть, падає немало і в одних і в других; падає в Ахеїв Тліподем хоробрый, збитий Сарпедоном, аж

тогді поволі вони подають ся (519—710); но саме в ту пору Ира і Паллада сходять із Олимпу (711—777) і Ира Ахеїв криком підіймає, а Паллада словом храброго Дивомида, і він підбиває самого Ярія (778—863); і Ярій підбитий іде до Олимпу, а за ним одходять і другі безсмертні (864—909).

Тогді й Дивомиду Паллада Аѳина
Дала міць та силу над усіх Аргеїв,
Первим показать ся і слави добыти.
Вона щит і шолом сьвітом осьвіттила,

5 Мов тою зорою, що найбільше сяє
В осіннюю пору в Окіяні змита.
Так голову й плечі його осьвіттила,
І тудя пустила, де найбільше билось.

А був у Троян там богач один Дарій,
10 Ифестовий вірник і в його два сина,
І Фигій і Ідей, сьвідомії в бійці.

Вони одділившись на його й пустились,
Пустились на конях, а той на них пішо.
І тільки почали до себе зближатись,

15 Фигій попереду вдарив у Тид'єнка;
Та ратище мідне поверх пролетіло,
Плеча не пробило. А кинув Тид'єнко —
Ратище не дарма із рук полетіло,
А вдарило в груди і з коней звалило.

20 Ідей живо скочив, теліжку покинув,
І не поривав ся брата виручати,
Бо і він не втік би од чорної Хири,
А то уже Ифест обвинив його тьмою,
І спас, щоби батька на смерть не спечалить.

25 А славний Тид'єнко половив їх коней
І оддав дружині, щоб вели до суден.
Глянули й Трояне на синів Дарія,
Що один іздимів, а другого вбито,
Підупали духом. Сив'ока ж Паллада

30 Схопила Ярія і стала казати :

»Ярію, забію, пагубо, загубо !

Чи не кинуть нам би Троян та Ахеян
Гинуть, поки батько не дасть кому слави,
І нам не вдасться б од божого гніву?»

35 І повела з бою хижого Ярія,
На Скамандрі сіла — і стали Данаї
Троян побивати. Кожний їх етаман
Побив кого небудь. Первий Гамемнон цар
Повалив Одія, князя Ализонів.

40 Він його у плечі на здогін ударив,
Ратище на виліт пройшло через груди,
І він хропнув мертвий і grimнула зброя.

Ідомень позбавив Ворового сина,
Мионського Феста, щó ще з Тарни вийшов;

45 Його в плече праве Ідомень ударив,
Саме як він думав на коні сідати,
І він повалив ся — і тьма очи вкрила,
І його обдерли слуги Ідоменя.

Менелай хоробрий побив зьвіролова,

50 Строфового сина, славного Скамандра;
Його Артемида сама научила
Бити усіх зьвірів по горах ліснєтих :
Та не в користь була йому й Артемида,
І тєє стрільництво, відомєє здавна.

55 Славний Атрієнко, Менелай хоробрий,
Ратищем у плечі на здогін ударив,
І пробив на виліт через його груди,
І він хропнув носом і grimнула зброя.

Миріон хоробрий побив Армонєнка,

60 Славного Фєрекла, змисника до всього,
Бо його од серця Паллада любила.
Він і Олександр у тії судна стрóїв,
Щó йому й Троянам лиха поробили,
Бо знати — не відав небесної волі.

65 Його в праву гузку Миріон на здогін
Ратищем ударив; остріє на виліт
Вийшло із-під кості, пухиря прорвало,
Він коліньми хропнув — і смерть його вкрила.

Мег убив Пидея Антинорієнка,
70 Що хоч був і лівий, так його Феана
З рідними ростила вгоджаючи мужу.
Його Филієнко близько підігнавшись
Ратищем із заду в потилицю вдарив,
І мідь за зубами язик підрубала:

75 Він упав і сціпив ратище зубами.
Еврипил Ев'емнів побив Іпсинора,
Долопіоненка, що був його батько
Поном на Скамандрі і за бога мав ся.
Його син Ев'емнів, Еврипил хоробрий,
80 Погнав і на здогін по плечу ударив
Мечем замахнувши — і одрубав руку,
І вона кровава впала — і на очі
Сіла Смерть червона та Доля могуча.

Так вони труждались на лютії бійці.
85 Славного ж Тид'єнка і не знати було,
Чи він із Троян був, чи він із Ахеїв;
Він вив ся по полю як потік осінний,
Що бистро текучи греблі розриває:
Його не спиняють ні греблі високі,
90 Ні крепкії ліси край полів родючих;
Як дощ піде з неба і він розбіжить ся
І вся праця людська дарма пропадає,
То так і Тид'єнко троянськії строї
Рвав — і дарма сильні, вони подавались.

95 Аж побачив тее славний Ликаненко,
Що він вив ся в полі і проривав строї;
Зараз на Тид'єнка прицілив ся з лука,
І вдарив на зустріч у правее рамя,
В броню незакриту, і стріла на виліт

- 100 Через плече вийшла, броня скривавіла.
І до його сильне гукнув Ликаненко :
 »Станьте, стрепеніть ся, славнії Трояни,
 Бо нами підбито лучшого з Ахеїв,
 І так йому трудно стрілу перенести,
- 105 Як мене син Дія вивів із Ликії.«
 Хвалив ся, а того стріла не згубила :
 Він став одійшовши к теліжці та коням,
 І мовив Сөөнелу, сину Капанія :
 »Вставай, Капаненку, злізай із теліжки,
- 110 Та виривай живо стрілу з мого рамя.«
 І Сөөнел до нього скочив із теліжки,
 Став і вирвав разом стрілу з його рамя,
 І кров заструмилась по кільчастій броні.
 І почав молитись Дивомид хоробрий :
- 115 »Учуй незборима, Дієвая дочко,
 І як перш отцеві й мені помагала
 На лютії бійці, так поможи й нині,
 І дай того вбити, ратищем підняти,
 Що він мене влучив, та ще й похваляв ся,
- 120 Що мені не довго білий сьвіт видати.«
 Дивомид молив ся, і вчула Паллада,
 Одживила жили і руки і ноги,
 Стала і сказала бистрими словами :
 »Не кидай, Дивмиде, з Троянами бить ся,
- 125 Бо у твоїх грудях така тепер сила,
 Якую мав батько Тидій щитобійний,
 І тьма, яка була, з очей твоїх знята,
 І ти будеш бачить бога й чоловіка.
 І коли побачиш, що бог тебе зводить,
- 130 Із другим безсмертним бити ся не важ ся,
 Ні з одним, а Вроду — тільки вона буде
 На війні — ти можеш мідю уразити.«
 Мовила — і зникла сив'ока Паллада,
 А Тид'енко знову скочив за передних,

- 135 І палав він перше з Троянами бить ся,
Тепер йому в-трое така сила стала,
Мов у лева того, що в вівчарню скочить,
І пастух ударить, та не вбє до разу,
Тільки силу збудить; тогді годї гнати ;
- 140 Пастух до комори, а вівці у розтіч,
Товпять ся, валять ся одна на другу, —
І лев із вівчарні весело стрибає, —
Так на них наскочив Дивомид могучий.
І вбив Астиноя і вбив Іпірона,
- 145 Одного у грудку ратищем ударив,
А другого вдарив мечем по ключині,
І одрубав рамя од шиї і спини.
Після них побив він Аванта й Полида,
Синів Евридама, сновиди старого ;
- 150 Старий на одході снів їм не повідав,
І трупи обдер їх Дивомид хоробрий.
Після них наскочив на Өона і Ксанөа,
Двох синів Фенопа ; старий трупом брав ся,
Не міг мати сина для свої дідизни.
- 155 Дивомид побив їх і духу позбавив,
Обох, а старого на журбу та тугу
Кинув, бо їх батько не обняв живими
Із війни — і добра люди поділили.
Там же захопив він двох синів Пріама,
- 160 Хрома й Ехемона, на одній телїжці :
І як лев наскочить і скручує вязи
Бику і корові в чагарах на паші,
Оттак і Тид'єнко без жалю обох їх
Позбивав із коней і обдер їх зброю,
- 165 А коні дав слугам до суден одвести.
Аж Еней поглянув, що він строї бурить,
І зараз на бійку, на ратишний тряскіт
Побіг, чи не найде Пандара Ликійця.
Найшов Ликаненка, силача тяжкого,

- 170 І став коло його і до його мовив:
»Пандаре! Де лук твій і стріли і слава,
Що й тут тобі в нїї рівного немає,
І там у Ликії лучшого не було?
Стріляй лишень того, Дію помолившись,
- 175 Бо хто би не був він, а лиха нам много
Наробив і много погубив хоробрих.
Тільки чи не бог то на Троян озлив ся,
Гнівний за приноси, то гнів божий — горе.»
- Но до його мовив славний Ликаненко :
- 180 »Енею хоробрий, гетьмане троянський;
На мене здасть-ся, що се Тидієнко :
Се й по щиту знати, шелому дірявім,
Видно і по конях; а чи бог, не знаю.
Но хоч він Тид'єнко, як мені здасть-ся,
- 185 А все-ж він воює не без бога; є там
Якийсь із безсмертних туманом обвитий,
Що бистрії стріли од його одводить;
Бо стріляв я в його і в правее рамя
Вдарив і на виліт пробив його броню,
- 190 І вже так і думав, що к Невиду справив :
Так нї — прогнівив я когось із безсмертних !
Став би я в теліжку — теліжки немає,
А їх одинадцять стоїть в Ликаона,
Нових та хороших, покрівлями критих,
- 195 Та ще і при кожній стоїть пара коней
На білім ячмені та на вівсі голім.
Добре мене радив Ликаон хоробрий
У славних будинках на моім одході,
Казав мені вийти з кіньми, з теліжками,
- 200 І так серед бою помагать Троянам.
Так нї, не послухав, хоч і лучше було,
Пожалував коней, щоб не голодали
При облаві міста, звичнії до пані.
Кинув їх і пішо прийшов до Ільйону,

- 205 На лук один здав ся, но мала з ним поміч;
Двох уже я влучив: лицаря Тид'єнка
Й царя Атрієнка, і чистої крові
З обох наїдів я: та тільки озлив їх.
В лихий час я, знати, поняв того лука
- 210 Із кілка, коли я троянське військо
Справляв до Ільйону Ектору на радість.
Верну ся я тільки та гляну очима
На ріднюю жінку, будинки високі,
Та хай мені ворог голову зрубає,
- 215 Як я сего лука у вогонь не кину,
В руках полобивши. Мала з нього поміч.»
Аж Еней троянський до нього і мовив:
»Не кажи ти сего; не буде іначе,
Поки ми обидва з кіньми й теліжками
- 220 На його не вдарим, сили не питаєм.
От моя теліжка і Троїкові коні:
Ставай, так побачиш, як вони уміють
Сюди й туди витись, гнати і втікати.
Вони нас до міста завезуть, хоч-би там
- 225 І Дій давав славу Дивмиду Тид'єнку.
Бери ж лишень віжки та батіг у руки,
А я з боку стану та бити ся буду,
Або ти стань битись, а я візьму коней.»
Аж до нього мовив славний Ликаненко:
- 230 »Бери ти, Енею, і віжки і коней,
В знакового лучше вони бігти будуть,
Як ми од Тид'єнка будемо тікати;
А то і зібють ся і везти не схочуть
З бою, коли твого голосу не вчують.
- 235 Тоді Тидієнко може і догнати
І нас повбивати і коней побрати.
Так орудуй ти вже теліжкою своєю,
А я його прийму на ратище острі.»
Змовились, і разом стали на теліжку,

- 240 І погнали коней прямо на Тид'єнка.
Аж завважив тее Сєенел Капаненко,
І к Тид'єнку мовив бистрими словами:
»Тид'єнку Дивмиде, милий серцю мому!
Бачу, що два сильних на тебе женеть-ся
- 245 Бити ся з тобою: один має бути
Пандар Ликаненко, що з лука бе добре,
А другий Еней знать, що хвалить ся родом
Од батька Анхиза і матери Вроди.
Од'їдьмо милучше, і ти так не пни ся
- 250 У-перед, щоб серця не запропастити.»
Аж до його грізно Дивомид промовив:
»І не радь тікати, бо я не піддам ся,
Не в моїй натурі тікаючи битись,
Або трепетати; ще є в мене сила.
- 255 Не сяду й на коні, а так на них пійду,
Бо мені Паллада не каже боять ся,
А од нас назад їх не везти-муть коні
Обох, хоч которий і хтів би тікати.
Ще я тобі кажу — і вбий собі в пам'ять,
- 260 Що тільки Паллада подасть мені славу
Обох побороти, так ти своїх коней
Постав де на місці, віжками припнявши,
А сам берись живо за коні Енея
І з Троян жени їх до славних Ахеїв.
- 265 Бо вони з тих коней, що колись Кроненко
Дав Трою за сина його Ганимеда.
Під зорою й сонцем красчих не бувало:
Анхиз і добув їх із тої породи,
Кобил підіславши до Лаомедонта.
- 270 І таких у його шестеро родилосьь;
І четверо сам він годував у ясел,
А сю одну пару передав Енею;
Дістати б їх тільки, так була би слава!»
Так поміж собою вони розмовляли,

- 275 А ті підбігали, гнали добре коней,
І промовив первий славний Ликаненко :
»Тид'єнку ти сильний, серцем неспинимий !
Тебе не убила стріла моя остра,
Так я в тебе ще раз ратищем ударю.«
- 280 Мовив, розмахнув ся і ратищем кинув,
І вдарив по щиту і остріє мідне
Щит його пробило і в броню устрягло,
І враз Ликаненко гукаючи мовив :
»Просадив на виліт бебехи ! не довго
- 285 Ти мучить ся будеш — моя тепер слава !«
Аж Дивомид сильний до його і мовив :
»Просадив, та мимо, а що ви у мене
Поти не спічнете, поки з вас которий
Кровю не напоїть сильного Ярія.«
- 290 Вдарив — і Паллада ратище навела
На ніс по-під око, зуби розкришила,
І мідь йому в горлі язик перетяла,
І остріє вийшло через підбородя.
Впав він із теліжки, блискачая зброя
- 295 Брязнула на йому, затупали коні
Бистрії, і сили і душі не стало.
Еней було скочив з ратищем і щитом,
Щоби його тіла не дати Ахеям.
І як лев могучий кругом розходив ся,
- 300 І на його щит свій і ратище зважив,
Готовий убити, хто підступить тільки ;
І кричав страшенне. Аж Тид'єнко двигнув
Камінь прездоровий, щб два чоловіка
Наших не підняли б, а він один двигнув,
- 305 І вдарив Енея, де стегно у клуби
Головкою входить і кульшею зветь-ся,
І перебив кульшу і перервав жили,
І скалічив тіло ; лицар повалив ся
На одно коліно, крепкою рукою

- 310 У землю опер ся і тьма очі вкрила.
Так би і загинув Еней серед поля,
Щоб Дієва дочка, Врода, не прибула,
Що його з Анхизом царем породила;
Вона свого сина руками обвила,
- 315 Вона його зараз наміткою вкрила,
Од стріл заховала, щоб його Данаї
Мідо не вразили, душі не рішили.
Вона свого сина з бою виводила,
А там Капаненко із пам'яті своїй
- 320 Не збував наказу храброго Дивмида;
І враз своїх коней одвів і поставив
По-одаль од бою, віжками припнявши,
А сам живо взяв ся за коней Енея,
Погнав од Троян їх до славних Ахеїв,
- 325 Оддав Дііпилу, товаришу своєму,
Що був йому милий за думки однакі,
Одвести до суден глибоких; і знову
Став на свої коні, взяв пишні віжки
І знову погнав ся кіньми за Тид'енком.
- 330 А той на ту пору наганяв Киприду,
Бо знав, що богиня не з тих богів була
Сильних, що на війнах людей поряджають,
Що то не Паллада, що то не Умора.
І побіг далеко вражими полками,
- 335 Догнав, замахнув ся храбрій Тидієнко
І ратищем острим пробив її руку;
І ратище тіло тонкеє пробило,
Пробило сорочку Любощами шиту
На поручах самих — і кров з неї вийшла
- 340 Не людська, а божа, яка є в безсмертних.
Бо вони і хліба й вина не вживають,
Так за те безкровні і безсмертні звуть ся.
Вона застогнала і сина пустила,
Но його на руки схопив Аполлон бог

- 345 І покрит туманом, щоб його Данаї
Мідо не вразили, душі не рішили.
І Дивомид сильний гукнув до богині:
»Іди собі з бою, Дієвая дочко!
Мало тобі того, що жінок ізводиш?
- 350 Захотілось бійки, — но тепер, я знаю,
Будеш трепетати і спомину бійки.«
Мовив — і богиня одійшла сумная;
Радуга вітриста вивела із бою
Її чуть живу, аж тіло счорніло.
- 355 Ярїй тогді з-ліва сидів коло бійки,
А ратища й коні в тумані стояли.
Вона і упала брату на коліна,
І стала просити коней злотогнуздих:
»Братіку мій рідний, змилуй ся, дай коней,
- 360 На божее місце, на Олимп поїхать.
Мене рана мучить, а вдарив Тид'єнко,
Чоловік, що рад би і з Дієм бороть ся.«
Мовила — й позволив Ярїй своїх коней,
І вона сумная стала на теліжку,
- 365 І Радуга стала, взяла віжки в руки,
Ударила з бича, і коні погнались.
І тільки прибули к божому Олимпу,
Радуга вітриста коней зупинила,
Випрягла з теліжки, пустила на пашу.
- 370 А Врода к Дівоні впала на коліна,
К матері — і мати дочку обійняла,
К серцю пригорнула і її спитала:
»Хто-ж то із небесних так тебе скалічив,
Мов ти кому, доню, лиха наробила?«
- 375 Веселая Врода до неї й казала:
»Скалічив Тид'єнко, Дивомид хоробрий,
За те, що я сина з бою виносила,
Найлучшого сина, рідного Енея;
Тепер не Трояне з Ахеями бють ся,

380 А тепер Данаї бють ся із богами.»

Аж її сказала богиня Дівона :

»Як тобі не прикро, знеси, моя доню!

Много вже Олимпських лиха натерпілось

За людей, встаючи один на другого.

385 Терпів і Ярій бог од синів Алая,

Ота й Ефіялта, як його звязали

Та місяців тридцять держали в темниці ;

І може Ярій бог там би і загинув,

Щоб Иеривія, мачуха їх, Ермі

390 Вісти не подала, і той його викрав

Ледве що живого, так тюрма заїла.

Терпіла і Ира, як син Амфитринів

По правій груді стрілою ударив

І біль нещільма її обійняла.

395 Терпів і сам Невид болячую рану,

Як його той самий син Діїв у пеклі

Стрілою підстрілив і наробив болі.

І він аж до Дія на Олимп приходив,

Сумний та болящий, бо стріла упиласть

400 У плече завійне і мучила душу.

Пейон йому ліків приложив до рани,

І рана закрилась, бо він був безсмертний.

Гидкий, нечестивий, стало йому духу,

Лука натягати на богів Олимпських!

405 А сего на тебе Паллада підняла.

Дурень Тидієнко! Він того й не знає,

Що хто з богом беть-ся, той не довговічний,

І діти такого не звати-муть батьком,

Коли він до дому із війни прибуде.

410 І тепер Тидієнко нехай виглядає,

Щоб хто не наскочив на його сильніщий,

Та щоб Егіяля, Адристова дочка,

Живо своїм криком слуг не побудила,

Плачучи по мужу лучшому з Ахеїв,

415 Славна Егіяля, жінка Дивоміда.»

Мовила — й обтерла рану з обох боків,
І рука сцілилась і біль перестала.

Аж Ира й Паллада глянули на нюю,
Тай Дію Кроненку стали допікати.

420 Первая Паллада стала говорити:

»Не гнів буде, батьку, що я тобі скажу?

А наша Киприда підмовляла, знати,
Якуюсь Ахейку для Троян любязних,
Та в одежі пишній як її пестила,

425 То на шпильку знати й руку наколола.»

Усміхнув ся батько і людський і божий,
Покликав Уроду і до неї мовив:

»Не по тобі, доню, воєннеє діло!

Ти дбай собі, доню, про своє весілля,

430 А про те подбають Ярій та Паллада.»

Так помеж собою вони розмовляли,

А там за Енеєм Дивомид ганяв ся

І знав, що Енея Аполлон ховає;

Но він уже й бога не вважав, а гнав ся,

435 Щоб Енея вбити, зброю його взяти.

Тричі він кидав ся, щоб його згубити,

І Аполлон тричі одбив його щита;

Коли ж і в четверте кинув ся манюю,

До його промовив Аполлон стодійний:

440 »Схаменись, Тид'енку! Одійди й не думай

До богів рівнять ся; рід богів безсмертних

І рід чоловічий — зовсім не подібні.»

Мовив — і Тид'енко одступив од його,
Боячи ся гніву бога Аполлона;

445 Тоді бог Енея поодаль од бою

Повів до Пергаму, положив у храмі,

І там Артемида із Литою разом

В самім тайникові над ним піклувались.

А Аполлон змисний зробив його постать,

- 450 На вид і на збрую до його подібну.
І навколо неї Трояне й Ахеї
То вони на собі к бою готували
І щити волові й щитики пухові;
Далі до Ярія Аполлон озвав ся:
- 455 »Ярію, забію, пагубо, загубо!
А чи ти не спудиш того Тидієнка
Смертного, що рад би і з Дієм боротись?
Спершу так Киприду у поручі вдарив,
А се і на мене як мана кидав ся.»
- 460 І слово промовив і сів на Пергамі,
А Ярій обрав ся в постать Акаманта,
Орицького гетьмана, і Троян обходив,
І покликав кликом на синів Пріяма:
»Ви, сини Пріяма, Дієвого князя,
- 465 Що-ж ви так Ахеям побивать даєте?
Ждете, заким будуть під брамами битись?
Звалив ся отаман до Ектора рівний,
Звалив ся Еней наш, славний Анхизенко;
Поратуймо ж живо товариша свого.»
- 470 Мовив і додав їм і сили і духу.
І враз Сарпедон став Ектора корити:
»А де-ж твоя сила, Екторе, поділась,
Що ти похваляв ся без нас і без війська
Одними братами місто заступити?
- 475 Дивись, а нікого із них не побачиш;
Вони поховались як пси перед левом,
Тільки ми воюєм, помагачі ваші.
От і я помагач і з далеку вийшов,
Лікія далеко на Ксанοї глибокім,
- 480 Там у мене й жінка й дитина мала,
І всего, чого лиш убогий бажає;
Тай то я Лікійців строю і бажаю
Сам із ним побитись, хоч мого нічого
Ні вести ні нести не мають Ахеї,

- 485 А ти й сам не хочеш і другим не кажеш
Врагів одбивати, жінок рятувати.
Глядіть, щоб ви разом, мов сіткою криті,
Врагам не попались на добич-поживу,
Та щоб вони міста вашого не взяли!
- 490 Тобі дні і ночі старати ся треба,
Та просить гетьманів помагачів дальних
Сваром не сваритись, а з ворогом битись.»
- Мовив — і словами вразив його серце,
І він із теліжки скочив із оружам,
- 495 Ратищами брязнув і пійшов по стану
Підіймать до бою — і бійка піднялась.
Трояне вертались, двигались к Ахеям,
А ті в купу стали, ждали нерухомо.
Як по токах вітер остяки розносить,
- 500 Коли Земля-мати віяльником ділить
Остяки і зерна на легкому вітрі,
І біла полова купами біліє, —
То так і Ахеї в куряві біліли,
Що під саме небо скоком підіймали
- 505 Кінські копита; візницї кружали,
Руки витягали, і Ярій все поле
Покривав туманом і годив Троянам,
По полю ходячи та наказ чинячи
Бога Аполлона, що казав підняти
- 510 Троян, поки в полі Паллади немає,
Тої що Данаям поміч посилає.
- Сам він і Енея із тайника вивів,
Влив новую силу в груди отаманські
І послав к дружині; дружина зраділа,
- 515 Коли його взріла живим та здоровим,
Та таким могучим, — тільки не питали,
Бо не наше діло. Вів їх Сріблoluкий,
Ярій людогубець і неси́та Вражба.
- А там два Аянти, Одиссей з Дивмидом

- 520 Будили Данаїв, но вони і самі
Не боялись сили і криків троянських
І ждали мов хмара в безвітру годину,
Що її Кроненко на горах поставить,
Поки спочивають і Бурій і другі
- 525 Могучії вітри, що подувом сильним
Хмари розганяють по цілому небі.
Так Ахеї ждали Троян нерухомо,
Один Атрієнко ходив і їм мовив:
»Крепите ся, молодці, сили добувайте,
- 530 Та один другого в бою повстидайтесь;
У стидливих більше живих ніж побитих,
А з біглим немає ні путя, ні слави.«
Мовив і прицілив ратищем і вдарив
У Дікогонта, у сина Пергаса,
- 535 Що його Трояни мов сина Пріама
Вважали, бо він був всюди по-переду.
Його по щитові Гамемнон ударив,
І щит не устояв, мідь його пробила
І пояс пробила і в черево встрягла.
- 540 Хропнув він убитий і брязнула збруя.
Но й Еней хоробрий побив у Данаїв
Кріоа й Орсилоха, синів Диоклія;
Батько їх багатий жив собі у Фірі,
І вів свій початок з потоку Алфію,
- 545 Що тече широко по землі пилійській;
Бо потік ісплодив царя Орсилоха,
Орсилох ісплодив сего Диоклія,
А Диоклій разом двох синів ісплодив,
Кріоа й Орсилоха, свідомих до бою.
- 550 Вони й посідали на чорнії судна
І з аргейським людом прийшли до Ільйону,
Обом Атрієнкам чести добувати,
Та добули смерті собі на чужині!
Як тії два леви, що їх на вершинах

- 555 У чорному лісі мати згодувала,
Поти волів ріжуть і тихих овечок,
Поти спустошають людські обори,
Поки од рук людських самі не загинуть,
Так сі отамани згибли од Енея
- 560 І враз повалились, як сосна високі.
І жалко їх стало царю Менелая;
Вийшов він з передних у яснії зброї,
Став ратищем цілить; Ярій його годив,
Щоб його підвести під руки Енея;
- 565 Аж Антилох глянув, се-б то Несторенко.
Тай собі з передних, — страшно йому стало,
Щоб його не вбили, праці не згубили.
Уже вони й руки і ратища острі
Один до другого зважили до бою,
- 570 Аж до Менелая Антилох підскочив,
І Еней не встояв — дарма що хоробрий,
Як тільки побачив, що їх двоє стало;
І так вони взяли ахейські трупи
І їх передали на руки дружині,
- 575 А самі вернулись до передних строїв.
Тут вони і вбили того Пилемена,
Що був отаманом славних Пафлагонів;
Його Атрієнко, Менелай хоробрий,
В самую ключину стоячого вдарив.
- 580 А його візницю, Мидька Атимненка,
Як повертав коней, Антилох у лікоть
Камінем ударив — і з рук його віжки
Випали на землю. Антилох прискочив,
Ще раз його вдарив мечем по вискові,
- 585 І він задихнув ся і стрімголов в землю
Пійшов головою по шию і спину.
І довго стояв так у піску глибокім,
Поки його в порох коні не звалили.
Антилох пігнав їх к ахейському стану.

- 590 І поглянув Ектор і кинув ся з криком
На них, і троянські могучії строї
Кинулись і з ними Ярій та Умора,
І ся тяжкий Розрух коло себе мала,
А Ярій грозив ся ратищем великим
595 І йшов попереду Ектора, то з заду.
Глянув і спужав ся Дивомид хоробрий,
І як подорожний, що полем ідучи
Стане над потоком край самого моря,
Гляне він на піну і назад одходить,
600 То так і Тид'енко одступав і мовив:
»От чого ми, милі, Ектору дивуєм,
Що він і вояка і борець хоробрий:
Із ним усе бог є, що його ратує,
І тепер Ярій з ним у постаті людській.
605 Так ви одступайте до Троян чолами
Назад, і не сьмійте бити ся з богами.«
Мовив — а Трояне близче підступили,
І Ектор од-разу на одній теліжці
Побив Менесоя і з ним Анхіала.
610 І жалем поняв ся Аянт Теламонів:
Вийшов, підступив ся, ратищем ударив
І вбив Селаженка Амфія, що в Песі
Жив собі в достатках, та його недоля
Повела к Пріяму і синам на поміч.
615 Аянт Теламонів вдарив його в поясе,
І ратище довге у черево встрягло,
І він повалив ся, а Аянт пустив ся
Збрую іздіймати. Трояни у його
Ратищами били, щиту доставалось,
620 А він наступивши, ратище із тіла
Вирвав — тільки збруї ясної не міг він
З плечей його зняти; стріли засипали,
Ще й Троян бояв ся, щоб не обступили,
Бо много їх сильних з ратищами було;

- 625 І дарма хоробрий, сильний та великий,
Вони його гнали — і він одступав ся.
Так вони труждались на люті бійці.
Тогді й Тлиполема, сина Ираклія,
Против Сарпедона визвала недоля.
- 630 І тільки почали до себе зближатись
І син Діїв рідний і внук його рідний,
Тлиполем передній почав говорити :
»Що вже, Сарпедоне, гетьмане ликійський?
Дарма трепетати, не знаючи бійки!
- 635 То брехуни кажуть, що ти счадок Діїв,
Бо тобі далеко до того народу,
Що за людей давних од Дія родив ся.
Не довго казати : батько мій Иракло
Що вже за хоробрий, душа львина була!
- 640 Він на шести суднах із жменею війська
Ходив к Лавмедонту бити ся за коні,
І то узяв Трою і край опустошив.
А ти і сам хирний і військо подохле,
І хоч-би ти лучший вийшов із Ликії,
- 645 А з тебе Троянам помочи не буде,
Бо ти мною вбитий ік Невиду пійдеш.»
Аж до його мовив Сарпедон ликійський :
»Правда, Тлиполеме, що він узяв Трою,
Мстячи за неправду царя Лавмедонта,
- 650 Бо він добродія словами зневажив
І не оддав коней пришлому з-далека.
Но тобі, я знаю, чорная погибель
Од мене наступить, і ти мною вбитий
Мені даєш славу, а Невиду душу.»
- 655 Так Сарпедон мовив, но Тлиполем разом
Ратище наставив, і ратище разом
Із рук полетіло. Сарпедон же вдарив
В шию і на виліт остріє прогналось,
І ніч невидюща його очі вкрила.

- 660 А Тлиподем того ратищем ударив
У стегно і тіло остріє пробило
До кости, но батько ще не дав загинуть.
Взяли Сарпедона його слуги вірні
І з бою понесли; ратище тягнулось
- 665 І мучило тяжко, та ніхто не думав
Вирвать його з рани, щоб він ійшов пішо:
Так вірнії слуги над ним побивались.
Тлиполема також славнії Ахеї
З бою виносили. І глянув на його
- 670 Одиссей хоробрий, і запалав серцем.
І став він вагатись, щό його чинити:
Чи йти доганяти Дієвого сина,
Чи йому в Ликіян душі одіймати.
Тільки Одиссею доля не судила
- 675 Дієвого сина мідю погубити, —
Його на Ликіян Паллада наслала.
І вбив він Кірана, Хрома, Аластора,
Алкандра, Алія, Нимона й Притана.
І був би ще много погубив Ликіян,
- 680 Як-би не завважив Ектор шеломенний
Та вперед не скочив у яснії збруї
На гибель Данаям; і зрадїв син Діїв,
Сарпедон, і мовив голосом жалібним:
»Не дай мене, брате, Данаям узяти,
- 685 Рятуй, Пріяменку! Хай я лучше згину
У городі вашім, бо менї до дому
У рідною землю більше не вертатись,
Не радувать жінки й дитини малої.»
Но йому не мовив Ектор шеломенний,
- 690 Він летїв Аргеїв швидше одігнати
Та у многих сильні душі одійняти.
Одна лиш дружина його не кидала,
Під Дієвим буком слабого поклала;
І ратище остре вирвав з його рани

695 Його друг сердешний, Пелагонт могучий;
І вже помірав він, очі туманїли,
Но іще дихнув він, і подув Бурія
Одживив у йому ледве живу душу.

А там од напору Ектора й Ярія
700 Аргеї ні к суднам чорним не кидались,
Ні вперед не бились, а так одступали
Лицем, як Ярія у Троян пізнали.

Та кого-ж то первим і кого послїдним
Побив Пріяменко з мідяним Ярієм?

705 Первого Теворанта, а за ним Ореста,
Етольського Триха, Інома, Єлена,
Сина Інопія і того Оресва,
Що родив ся в Ілі і мав свої добра
По-над Кифисиду озеро, де й другі

710 Багаті Віоти свої добра мали.

Аж глянула з неба Ира білоплеча,
Що вони Аргеїв стали побивати,
І враз до Паллади лепетом сказала:
»Дочко незборима козарного Дїя!

715 Дарма ми давали слово Менелаю,
Що він собі пійде Трою звоювавши,
Коли так Ярія пустим біснуватись.
Треба й нам подумать і за свою поміч.»

Мовила — й склонила сив'оку Палладу.

720 І Ира богиня, Кроновая дочка,
Побігла по конї, конї ладнувати,
А Ива колеса мідні осьмишпичні
Живо наложила на оси зелїзні:
Обїддя їх були вічні золотїї,

725 Ще й на них окува мідная на диво;
Маточини сріблом з обох боків сяли,
А крісло на срібних та золотих шнурах
Привязано було, було й двоє козел;
І з його йшов димель срібний, і до його

- 730 Вона золотее ярмо привязала,
Віжки золотії — і під ярмо Ира
Підставила коней, палаючи к бою.
Тим-часом Паллада, Дієвая дочка,
В батька на помості шати розпустила,
735 Що сама робила, сама і красила.
Одягла на себе Дієву сорочку,
І збруїлась тяжко на лютую бійку.
Узяла на плечі страшную козару,
Що всякії страхи з неї виглядали,
740 І ярість і сила, і тяжка погоня,
І страшна і люта голова Горгії,
Чудовиська злого, Дієвого знамя.
На голову взяла шелом штиробляхий,
Що під ним би військо стогородне стало;
745 Стала на теліжку і ратище взяла
Тяжке та велике, що ним вона губить
Полки, що на себе гнів її стягають.
І вдарила Ира батогом по конях,
І брами відкрились, бо там стоять Ори,
750 І їх така доля, щоб Олимп і небо
Одкривать і крити хмарами густими.
Вони через брами коней і пігнали.
Застали Кроненка самого одного
На самій вершині двірного Олимпу.
755 Ира білоплеча коней і спинила,
І враз запитала величного Дія:
»Чи ти, Дію батьку, не злий на Ярія,
Що він стільки люду, ахейського люду,
Погубив без уму? Мені жаль, а Врода
760 З богом Аполлоном раді, що нетяму
Ніякої правди на тее підвели.
Не озлиш ся, батьку, коли я Ярія
Порядно ударю та вижену з бою?«
Аж Дій хмароходний до неї і мовив:

- 765 »Підійми на його мудрую Палладу,
Вона лучше вміє білью допікати.«
Мовив — і склонилась Ира білоплеча,
Вдарила по конях, і коні погнались
Помежи землею і небом зорястим.
- 770 І скільки загляне око чоловіче
З високої скелі дивлючись на море,
Стільки одним скоком коні пробігали.
І тільки прибули до Трої й потоку,
Де Симоїс бистрий сходить ся з Скамандром,
- 775 Білоплеча Ира коней зупинила,
Випрягла з теліжки, туманом покрила,
І Симоїс став їх сїном годувати.
Вони ж полетіли мов тії голубки,
Щоб стати на поміч аргейському люду.
- 780 І тільки прибули, де самі храбрїйші
Стояли й товпились на-вкруг Дивоміда,
Мов сильнії леви, жажденнії крови,
Мов кабани дикі, сильні, незборимі,
Ира білоплеча і стала й гукнула
- 785 В постатї Стентора тяжко голосного,
Що гукав бувало за пятьдесят хлопців:
»Сором вам, Аргеї! Такі дивні з виду, —
А поки Ахилло пробував на бійці,
Поти і Трояне із воріт дарданських
- 790 В поле не ходили, всі його боялись;
А тепер аж де вже, коло суден бють ся.«
Мовила — і силу в кожному збудила.
Тим-часом Паллада пійшла до Тид'єнка;
Він стояв край коней й своєї теліжки,
- 795 І очищав рану, що Пандар ударив,
Бо піт його мучив і ремінь широкий
Од круглого щиту, і рука зніміла;
Так він підняв ремінь і обтирав рану.
Аж богиня взялась за ярмо й сказала:

- 800 »Так то! Не по собі Тидей сина сплотив!
Той був невеликий, за те сам хоробрий;
Тому раз сама я битись наказала
І вередувати, як його Ахеї
Послом посилали в Өйви до Кадмеїв,
805 Казала спокійно з ними веселитись,
А він по звичаю, чуючи ся в силі,
Викликав Кадмеїв і всіх переміг їх
(Такою я була помічу для його).
Так я й коло тебе стою, помагаю,
810 І розумом кажу з Троянами битись;
А в тебе чи втома силу одійняла,
Чи боязнь яка на тебе напала.
Не син же ти послі Тидея Іненка.»
Аж до неї мовив Дивомид хоробрий:
815 »Знаю тебе, дочко козарного Дія;
Скажу ж тобі правду і не потаю ся:
Не страх і не стома на мене напала,
А тільки одно — я твої ради слухав:
Із другим безсмертним не кидай ся битись
820 Ні з одним, а Вроду, коли вона буде
На війні, ти можеш мідю уразити.
Так я через тее і сам одступаю
І другим Аргеям кажу одступати,
Бо бачу, що в бійці Ярій заправляє.»
825 Сив'ока ж Паллада до його й сказала:
»Тид'енку Дивмиде, серцю наймиліший!
Не бійсь ні Ярія ні других безсмертних,
Такою я стала помічу для тебе;
Жени ж тепер коней прямо на Ярія
830 І бий його з-близька; нічого боятись
Буяна такого, сього баламута,
Що недавно кляв ся і мені і Ірі
Троян побивати, за Аргеїв стати;
Тепер за Троян став, а тих і покинув.»

- 835 Мовила — й Сөөнела рукою схопила,
З коней потягнула; Сөөнел живо скочив.
І край Дивомида стала на теліжку
Богиня, і оси букові пігнулись,
Бо і бог був сильний і чоловік важний.
- 840 І взяла Паллада і батіг і віжки,
І погнала коней прямо на Ярія.
А він на ту пору грабив Перифанта,
Лучшого з Етолів, сина Охизія;
Ярій його грабив, а Паллада вбралась
- 845 У Невидів шолом, і Ярій не бачив.
Аж тільки заглянув Ярій Дивомида,
Він і Перифанта лежати покинув,
Там де на початку з його душу вийняв,
І сам пійшов прямо против Дивомида.
- 850 І тільки почали до себе зближатись,
Ярій поверх коней і ярма і віжок
Ратищем ударив, палаючи вбити;
Но його Паллада рукою одбила
І мимо теліжки пустила летіти.
- 855 Тогді по Ярію Дивомид ударив,
І йому Паллада ратище навела
В самі здуховини, де сходив ся пояс;
Там йому й попала, тіло прорубала,
І назад рвонула — і враз заревів він
- 860 Ніби девять тисяч або десять тисяч
Люду заревіло перед тяжким боем.
Аж страхом понялись Трояни й Ахеї,
Так заревів тяжко Ярій ненаситний.
Як небо счорніє од чорної хмари,
- 865 Коли душний вітер разом зірветь-ся,
То так Дивомиду і Ярій здавав ся,
Як він через хмари пролітав на небо.
Митю прилетів він к божому Олимпу,
І сів коло Дія смутний, невеселий,

- 870 Розкрив свою рану з безсмертною кровю,
І стогнучи мовив бистрими словами :
 »Чи ти, Дію батьку, за сее не злиш ся?
Ми боги, а вічно один на другого
Буримось, щоб людям до помочи стати.
- 875 Всі ми против тебе; бо ти сплотив дочку,
Пагубу таку, що все лихо робить.
Всі боги безсмертні, які є в Олімпі,
Тобі і слухняні, тобі і покірні,
А її не спиниш ні словом ні ділом,
- 880 А ще потуряєш негідній дочці.
Вона Дивоміда, славного Тид'єнка,
Взяла й наумила богів побивати.
Спершу він Уроду у поручі вдарив,
Тепер і на мене кинув ся маною;
- 885 І щастя, що ноги винесли, а то би
Терпів іще довго, лежачи на трупах,
А може б і живий од міді загинув.«
Аж до його грізно хмарний Дій промовив:
 »Мовчи, баламуте, не вий коло мене!
- 890 Ізо всіх Олімпських ти мені найбридший,
Бо з тебе всі сварки і бійки і війни.
У тебе натура бридка, непокірна. —
Ирина — її я на силу спиняю.
І тебе підбито через нюю знати!
- 895 Вже-ж тобі не дам я довго так страждати,
Бо тебе-ж од мене мати породила;
Но родись ти бридкий од другого бога,
Так давно ти був би глибше Ураненків.«
Мовив — і Пейона привів його гоїть.
- 900 Пейон йому ліків приложив до рани,
І рана закрилась, бо він був безсмертний.
Як молоко біле вийде із рослини
Водяне, і зараз пробуєш — загусло,
То так загустив він Ярієву рану.

905 Ива його вмила, любо одягнула,
І він коло Дія сїв і веселив ся.
Незабаром також до Дія прибули
І Ира аргейська і сильна Паллада,
Вгамувавши лютість лютого Ярія.

ПІСНЯ ШЕСТА.

Розмова Ектора з Андромахою.

ТКАНЬ.

Трояни починають подавать ся; Елен віщун Екторові радить назначить молитву в Палладинім храмі (1—101). Ектор поправляє військо і одходить до міста, а на полі сходить ся Дивомид хоробрий і Главко ликійський; по словах доходять, що батьки їх були добрії знакомі, і миром мирять ся, обмінюють зброю і подають руки (102—236). Тим-часом Екава і другі Троянки, по раді Ектора, односять Палладі вишите покрівля і їй молитви щирії приносять за рідною землею (237—311). А Ектор заходить до дому Парія і його до бою з дому викликає (312—368); заходить до жінки своєї Андромахи, не застає в-дома, здибається з нею і з Астіанаксом, із сином маленьким, у Скейській брамі, прощається з ними (369—502), і брат його Парій живо доганяє (503—529).

Трояне й Ахеї одні уже бились:
Но бійка на полі довго не стихала,
І вони йще довго ратищами бились
Межи Симоентом і Ксантоом бігучим.
5 Аянт Теламонів, опора ахейська,
Первий подав сьвіту, Троян розірвавши,
Та лицаря вбивши лучшого із Өриків,
Вбивши Акаманта, сина Евиссора.
Він його ударив у шелом хвостатий.

- 10 І пробив на лобі, і ратище мідне
У череп устрягло і тьма очи вкрила.
Дивомид хоробрий побив Тевѳраненка,
Славного Аксила, щѳ жив у Арисві
У всяких достатках і милий був людям,
- 15 Бо жив при дорозі і всіх не цурав ся;
Но й вони од смерти його не закрили,
За його не стали, і обох побив він,
Його й Калисія вірного, щѳ коней
Поганяв — і разом пійшли вони в землю.
- 20 Евривал ограбив Дриса і Офелта,
І синів русалки Есипа й Пидаса,
Щѳ Аварварея сплodiла Вуколу.
А Вукол був сином царя Лавмедонта,
Старшим, його мати крадькома родила.
- 25 І він пас і в полі полюбив русалку,
І та стяжеліла і близнят родила;
Но в них Микистенко і силу і вроду
Знищив — і з плечей їх пообдирав зброю.
Полипiт могучий побив Астивала,
- 30 Одиссей Пидита, родом із Перкоси,
Ратищем позбавив, Тевкер — Аретавна.
Славний Несторенко, Антилох — Авлира
Ратищем позбавив, Гамемнон позбавив
Елата з Пидасу, з-над Сатнїѳенту,
- 35 Лиіт на доздогiн повалив Филака,
А Еврипил сильний побив Меланѳіа.
Менелай хоробрий захопив Адриста
Живцем; його коні спужали ся в полі,
Понесли теліжку на сук мирикниний,
- 40 Дишель перебили тай самі погнались
В місто за другими служачими кіньми.
А той із теліжки так і хропнув видом
У пильную землю; аж тут Атрієнко
Менелай хоробрий з ратищем наскочив,

45 І той на колінах став його благати :
»Не бий, Атрієнку, будеш викуп мати !

Багато є скарбів у рідного батька,
Багато є міді, золота і заліза,
Так тобі дасть батько викуп незлічимий,

50 Як я буду живим на суднах ахейських.»

Мовив — і порушив серце його в грудях ;
І він його слугам брав ся передати
До суден одвести, — аж йому на зустріч
Гамемнон володар вийшов і промовив :

55 »Чи-ж ти, Менелаю, ще будеш жаліти
Ворогів ? а добру вони в твоїм домі
Памятку лишили ? Хай же із рук наших
Ніхто не виходить, і тая дитина,
Що в животі мами — і та не виходить,

60 Хай усі в Ільйоні без похорон гинуть !»

Мовив — і порушив братовеє серце,
Бо говорив правду ; і взяв він Адриста,
Однихнув рукою, Гамемнон ударив
Його в здуховини, повалив пятою,

65 Наступив на груди і ратище вирвав.

А Нестор що духу гукав до Аргеїв :

»Братчики Данаї, Ярієві слуги !
Ви вже не лишайтесь трупи обдерати,
Щоб на свої судна що найбільше взяти.

70 Тепер краще биймо, тогді ви спокійно
Трупи обдерете мертвії на полі.»

Мовив — і підняв їм і душу і силу.

І вже б ті Трояни од сильних Ахеїв
Були б в Ільйоні змор'яні безсилям,

75 Як-би до Енея й Ектора не мовив
Елен Пріяменко, сновида найлучший :

»Екторе й Енею ! Вам тепер і дбати
За Троян, Ликіян, бо ви есте кращі
Із цілого війська до війни і ради.

- 80 Станьте тут та військо в браму не пускайте,
Всюди зупиняйте, щоб воно не впало
До жінок та сьміхом ворогам не було.
І коли ви військо вєпієте підняти,
То ми уже станем з Данаями битись,
- 85 Хоч буде і трудно — так нічого діять.
А ти йди до міста, Екторе, до неньки
Своєї й моєї, хай вона покличе
Молодиць троянських до храму Паллади,
І ключем одчинить двері до сьвятині,
- 90 І візьме найдовшу, найкрасчу намітку,
Якая є в домі її наймилїйша,
І покладе в ноги красної Паллади,
І нехай дванадцять телиць одноліток
Обіщає дати, як тільки Паллада
- 95 Помилує місто, і жінок і счадків
Та нам од Ільйону оджене Тид'єнка,
Буйного вояку, гонителя злого,
Що знать із Ахеїв самий найсильнїйший;
Не так ми боялись і того Ахилла,
- 100 Що богиня, кажуть, сплodiла, як сего.
Нїхто з ним не може силою рівнятись.»
Промовив — і Ектор брату не перечив.
Зараз із телїжки скочив із оружам,
Ратищами брязнув — і пїйшов по стану
- 105 До бою будити, і бїй підїйняв ся:
Трояне вертались, двигались к Ахеям,
А ті одступали, побїй залишали.
Здавалось, безсмертний із ясного неба
До Троян спустив ся, так вони вертались.
- 110 І гукнув к Троянам Ектор шеломенний:
»Славні Трояне й помагачі дальні!
Будьте ж молодцями, з сили не спадайте,
А я отсе пїйду в Ілїон порадить,
Щоб старшина наша з нашими жінками

115 Молилась і дари богам обіщала.»

Мовив — і пустив ся Ектор шеломенний,
Аж йому по шиї та по ногах билась
Та чорная шкура, щé щит обшивала.

А Главк Іпполохів з Тидеевим сином

120 Уже виступали готовії битись;

І тільки почали до себе зближатись,
Первий обізвав ся Дивомид хоробрий :

»Хто ти небоязний із смертного людю?

Бо я тебе в бою не видав ніколи,

125 А тепер ти, бачу, всіх опережаєш,

Що на моє довге ратище виходиш :

То діти нещасних, щó йдуть против мене.

Коли ти безсмертний і прибув із неба,

То я із богами бити ся не буду,

130 Бо й син Дереванта, Ликовор могучий,

За те не мав віку, що з богами бив ся,

Що напав на мамок бога Дивониса

І гнав їх по Нисї, аж китяхи винні

Вони погубили, так він їх батожив

135 Ремінем воловим; Дивонис од страху

Аж у море скочив — і вже йогоTheta

Втїшила, так тяжко він перелякав ся.

За те і повстали всі боги спокійні,

І його Кроненко осліпив — і жив він

140 Мало, бо спротивів всім богам безсмертним.

Так і я з богами бити ся не хочу;

А коли ти смертний і живиш ся хлібом,

Так іди! скорійше з смертею зійдеш ся.»

Аж син Іпполохів до його і мовив:

145 »Що тобі, Тид'єнку, про мій рід питати?

Як листя по лісі, так люди на сьвіті,

Один лист од вітру опаде, а другий

Дерево пускає, весна розвиває.

Так і ми — той гине, а той виростає.

- 150 Но коли питаєш, то я тобі й скажу,
Щоб і ти знав рід мій, відомий для многих.
Єсть город Ефира в закутку Аргеї;
Там колись Сизиф був за всіх наймудрійший,
Сизиф Еоленко, і мав сина Главка,
- 155 А Главко мав сина того Веллерфонта,
Що був і хороший і до всього вдатний;
Та Пріт зазломислив, його з дому вигнав,
Бо зі всіх Аргеїв він був заможнійший,
І Дій йому всіх їх під ціпком поставив.
- 160 А то була в його цариця Антія,
Вона й забажала з молодим обнятись;
Тільки Велерфонта на те не склонила,
І стала цареві на його брехати:
»Чи сам умри, Пріте, чи вбий Веллерфонта,
- 165 Що бажав зо мною насилком обнятись.«
Мовила, почув він і жовч його взяла.
Та вбити самому серце не дістало;
Так він його з листом послав у Ликію,
А лист написав він на склеяній дощці,
- 170 І післав до тестя, щоб там його вбито.
І пішов він з богом у тую Ликію,
Прибув до Ликії, текучого Ксану.
Володар ликійський прийняв його щиро;
Дев'ять день вів учту і по волу різав;
- 175 Но коли зірниця десятая встала,
Він і став питати, чи немає в його
Яких небудь листів од зятя од Пріта?
І тільки пробіг він зятеві листи,
Враз йому Химеру повелів убити,
- 180 Що її не люди, а боги родили:
Бо то з чола лев був, із заду дракон був,
З боку коза була і вогнем пишала;
Но і ту побив він, на богів оддавшись.
У-друге ходив він з Солимами бити ся,

- 185 І то, казав, бійка найтяжчая була.
В третій раз побив він сильних Амазонок,
А коли з побою назад повертав ся,
Лучшії з Ликіян засіду зробили
На його, но й тії назад не вернулись:
- 190 Усіх перебив їх Веллерфонт хоробрий.
Тогді цар дознав ся, що він божий счадок,
Оставив при собі, видав свою дочку
І дав половину царської поваги;
А Ликійці дали найкрасчого поля,
- 195 Щоб мав де орати і садки садити.
І в його родилось два сини і дочка:
Іпполох, Ісандер і Лаводамія,
Та Лаводамія, що з Дієм обнялась
І од його мала сина Сарпедона.
- 200 Но він на послідок богам опротивів,
І він одинокий по степах ахейських
Блукав і бояв ся сліду чоловіка.
Син його Ісандер згинув од Ярія,
Як ходив хоробрий з Солимами бить ся,
- 205 А тую у гніві вбила Артеміда.
Но Іпполох живий, він мене і силовив,
І послав у Трою і наказав дуже,
Щоби я храбрив ся, опережав других,
Та щоб не соромив батьківського роду,
- 210 Лучшого в Ефірі і в цілій Ликії.
З такого я роду і з такої крови.»
Мовив — і помягчав Дивомид хоробрий,
Ратище усунув у землю родючу,
І мило до Главка почав говорити:
- 215 »Та ти-ж мені давний батьківський знакомий!
Бо Іней поважний так раз Веллерфонта
Двадцять днів у себе приймав яко гостя,
І вони друг другу гостинного дали.
Іней так дав тому пояс червонястий,

- 220 А Веллерфонт тому чарку золотую,
І я її в-дома ідучи оставив.
Тидія не знаю, бо я ще малим був,
Як гинуло в Оивах ахейське військо.
Так будьмо знакоми: я в тебе в Аргеї,
225 Ти в мене в Ликії, коли я там буду,
А тут і на звалках друг друга минаймо.
Много є для мене Троян та посильних
Бити, кого бог дасть і ноги нагонять;
Много є й Ахеїв бити, кого хочеш.
230 Даваймо ж мінять ся на нашії збруї,
Щоб відали люди, що ми не чужії.»
Мовили — і разом з коней позлізали,
Взяли ся за руки, клятвою поклялись.
І поміг Кроненко Главку з Дивомидом
235 Поміняти зброю золоту на мідну,
Зброю стоволову на девять-волову. —
Тільки прибув Ектор до Скейської брами,
Його обступили жінки і дівчата,
І стали питати за синів, за братів,
240 За милих, но він їм до богів молить ся
Радив, бо на многих лихо наступало.
А тільки прибув він до дому Пріяма
З різними дворами — бо у йому було
Пятьдесять теремів тесового камню,
245 Один край другого, де сини Пріяма
Ночували ночі з рідними жінками;
А для дочок також насупротив було
Дванадцять теремів з тесового камню,
Один край другого, де зяті Пріяма
250 Ночували ночі з вірними жінками, —
Там його зустріла його мати рідня,
Ідучи до дочки милої Лавдики,
І за руку взяла, мовила й питала:
»Чого прийшов, сину, чого бійку кинув?

- 255 Мабуть напирють злючії Ахеї,
Хочуть місто взяти, і в тебе на думці
Пійти аж до замку Дію помолитись?
Так піжди — я пійду, вина тобі вточу,
Та полиєш Дію і другим безсмертним,
- 260 Тай сам підкрєпиш ся, коли випєш краплю :
Вино посиляє, коли хто зморить ся
Так, як ти зморив ся, бучись за родину.»
Аж до неї мовив Ектор шеломенний :
»Не йди, моя мати, вина діставати !
- 265 Воно отуманить і сили позбавить.
Не сьмію і Дію брудними руками
Вино проливати ; гріх тому й молитись,
Хто так осквернив ся кровю і розбоєм.
А збери ти, ненько, молодиць поважних,
- 270 Та пійди з кадилом до храму Паллади,
І візьми найкрасчу, найдовшу намітку,
Якая є в домі тобі наймилїйша,
І поклади в ноги красної Паллади ;
Та ще і дванадцять телиць одноліток
- 275 Дати обіщай ся, як тільки Паллада
Помилує місто і жінок і счадків,
Та нам од Ільйону оджене Тид'єнка,
Буйного вояку, гонителя злого.
Так іди-ж ти, ненько, до храму Паллади,
- 280 А я отсе пійду, Парія покличу,
Коли він послуха. Земля б його взяла !
То якусь погибель викохав Олимпський
Для Троян, Пріяма і всіх його счадків.
Коли-б то він живо в Невид провалив ся,
- 285 Так може забув би і я своє горе.»
Промовив — і мати скликала служанок,
І вони по місті молодиць збирали ;
А вона ступила у терем пахучий,
Де в неї лежали намітки сидонські,

- 290 Що їх Олександр вивіз із Сидону,
По тії дорозі, море перепливши,
По якій вивіз славную Єлену.
І з них для Паллади Екава і взяла
Одну що найкрасчу, найбільшу намітку,
295 Що як зоря сяла, на споді лежала;
І пійшла і з нею пійшли молодиці.
І тільки прибули до храму Паллади,
Зараз їм Θεона, Киссисєва дочка,
Жінка Антинора, двері одчинила,
300 Бо вона в Паллади була попадею.
І ті до Паллади руки підійняли,
А мила Θεона узяла намітку,
Поклала у ноги красної Паллади,
І Дієвій дочці почала молитись:
305 »Палладо, богине, обороно наша!
Зломи в Дивомида ратище і дай так,
Щоб він упав ницю під Скейській брами.
Ми ж тобі дванадцять телиць одноліток
Дати обіщаєм, як тільки ти волиш
310 Помилувать місто і жінок і счадків.«
Благали, та дарма: не чула Паллада!
А поки благали Дієвую дочку,
Ектор уже к дому прибув Олександра,
Що сам Олександр із тєслями строїв,
315 Які були лучші у Трої родючий.
І мав тепер терем і хату і сіни
В замку, по сусідству Ектора й Пріяма.
Ступив тудя Ектор — ратище у його
Локтів одинадцять і на нїм високо
320 Остріє блищало і золота рихва.
Глянув, той ладнує збрую у сьвітлиці,
Приміряє щити і броні і луки,
А Єлена також вкруг своїх домашніх
Сидить — і роботи слугам назначає.

325 І поглянув Ектор, тай почав соромить :

»Не в пору, небоже, жовч тебе напала :

Люди помирають коло стїн високих

Бючи ся, за тебе і війна і бійка

Місто обгорнула ; а й ти б того лаяв,

330 Як-би хто при тобі од бою ховав ся.

Іди ж, поки місто попелом не сіло.»

Аж до нього мовив красний Олександр :

»Екторе ! Ти можеш мене попрекати,

Но я тобі кажу і дай мені віру,

335 Що я не із жовчи на Троян, не з гніву

Сидів у теремі, а хтів потужити.

Тепер мене жінка знову вговорила,

Щоб я йшов битись, і мені здасть-ся,

Що се лучше буде, замога мінить ся.

340 Пожди, — а я зараз збрую одягаю ;

Або йди, а я вже поспішу дігнати.»

Мовив — та не мовив Ектор шеломенний,

Аж стала Єлена до його казати :

»Дівере невинний остилої суки !

345 Коли-б мене в той день, як мати родила,

Ухопили вітри та занесли в гори,

Або мене в море кинули глибоке,

Щоб я потонула, і сего б не було !

Або коли боги стільки лиха дали,

350 Так був би принаймній чоловік добрящий,

І чув би наругу та обриду людську.

А сей і не чує і чути не буде,

І за те він певне колись поплатить ся.

Дівере ! Ходи лиш, та присядь на кріслі ;

355 У тебе на думці великая праця

Із-за мене, суки, та з-за Олександра,

Бо нам така доля випала од Дія,

Щоб ми і насчадкам сьміховиськом були.»

Аж до неї мовив Ектор шеломенний :

- 360 »Не кажи сїдати; не сяду, Єлено.
Мене думка тягне до Троян нужденних,
Що там ждуть на мене. Його лишень живо
Виряжай, та хай він і сам поспішає,
Щоб йому зо мною в городі зйти ся;
- 365 А я іще маю до дому забігти
Глянуть на домашних, на дитя, на жінку,
Бо хто тее знає, чи буду я живий,
Чи може прийдець-ся згинуть од Ахеїв.»
Промовив — і вийшов Ектор шеломенний,
- 370 І живо прибув він до свого будинку.
Та в-дома не було його Андрوماхи,
Вона з малим сином і з мамкою разом
Стояла на башні у сльозах і стонах.
Подивився Ектор, що жінки немає,
- 375 І став на порозі і слуг запитав ся:
»Скажіть мені, слуги, по щирії правді:
Куди Андрوماха вийшла із будинку?
Чи вона в зовиць де, чи вона в невісток,
Чи вона у храмі сильної Паллади,
- 380 Де наші Троянки богиню благають?»
Аж ключниця вірна до його озвалась:
»Коли тобі правду, Екторе, сказати,
Вона не в зовиць десь, вона не в невісток,
Вона і не в храмі сильної Паллади,
- 385 Де наші Троянки богиню благають.
А вона на башні високій ільйонській,
Вчула, що Ахеї Троян побивають,
І враз полетіла ніби божевільна
До стіни і мамка дитину понесла.»
- 390 Мовила — і Ектор пійшов собі з дому
По старій дорозі, по вулицях битих.
І тільки достався до Скейської брами,
Де вже йому було в поле виходити,
Аж йому на зустріч вийшла його жінка

- 395 Славна Андромаха, дочка Етивона,
Що мав Іноплаку та ще й іноплацькі
Θиви — і царем був славних Киликійців;
Його рідня дочка за Ектором була.
Вона і зустріла; коло неї нянька
- 400 На руках держала малую дитину,
Як ясну зору: Ектор свого сина
Називав Скамандром, но люд царем міста,
Бо Ектор один лиш і рятував місто.
І він задивив ся, сином любував ся,
- 405 А жінка стояла у сльозах — а далій
Руку його взяла, мовила й казала:
»Згубить тебе сила!... не жаль тобі, милий,
Дитини малої і бідної жінки,
Що вдовою стане? Ахеї зберуть ся,
- 410 Убють тебе, милий, а мені без тебе
В землі лучше бути, бо вся моя втіха,
Коли ти загинеш — одна туга буде.
Нема в мене батька, ні рідної неньки;
Батька збавив віку могучий Ахилло,
- 415 Як він узяв місто славне киликійське,
Муровані Θиви; убив Етивона
І збрुї не грабив — серця не дістало;
І спалив він тіло у пишній збрुї,
Могилу насипав, а Дієві дочки
- 420 Вязів насадили — горнії русалки.
Було там у мене і семеро братів:
В один день і тії у Невида стали;
Усіх перебив їх Ахилло могучий,
Спавши на стада їх волові й овечі.
- 425 Неньку мою рідню, плацькую царицю,
Взяв було до стану з скарбами другими
І за тяжкий викуп випустив на волю;
Та її у дома Артемида вбила.
Ти тепер у мене і батько і ненька,

- 430 Ти і брат мій рідний, ти і муж мій вірний.
Змилуй ся, не кидай дитя сиротою,
Мене удовою; остань ся на башні,
А все своє військо постав коло смови,
Де стіна низькая і перелаз легкий ;
- 435 Туди уже тричи приступом кидались
Обидва Аянти, Ідомень хоробрий,
Могучий Тид'єнко і два Атрієнки :
Чи їх божевільний на те надомив,
Чи може їм серце про теє сказало.»
- 440 Аж до неї й мовив Ектор шеломенний :
»Я то, моя мила, і сам теє бачу,
Та стид мені буде Троян та Троянок,
Коли я мов хирний тікати-му бою ;
Й серце не позволить, бо я таки вмію
- 445 Небоязним бути і бити ся першим
За славу отцеву та за свою славу.
Бо бачу я день той і умом і серцем,
Коли прахом ляже Іліон набожний
І Пріям воївний і народ Пріямів.
- 450 Та не так я серцем за Троян болю,
За саму Екаву і царя Пріама
І за братів рідних, що багато їх славних
Перед ворогами прахом полягає,
Як за тебе, мила, що тебе Ахеїць
- 455 Поведе і вольний сьвіт тобі закріє ;
І ти у Аргеї будеш хусти ткати,
Та воду з Мессиди або з Іперії
З нудьгою носити в неволі тяжкій.
Сплачеш ся, а ворог погляне тай скаже :
- 460 »Се Ектора жінка, першого затяжця
У Троян, що з нами за Іліон бились.»
Скаже, і на тебе спаде друга туга
Мужа повернути, неволю позбути.
Но хай мене криє земля сирова,

465 Як маю я плач твій та неволю бачить.»

Мовив — і наставив руки до дитини;
Аж дитина з криком к лоню притулилась
На руках у мамки — батька не злюбила,
Спужала ся міді і кінського чуба,

470 Що з його шелома страшно опускав ся.
Усьміхнув ся батько і рідная мати,
І зняв собі Ектор із голови шелом,
І поставив шелом на землю родючу,
Поцілував сина, взяв його на руки

475 І враз помолив ся всім богам і Дію:

»Дію і боги всі! Дайте, щоби син мій,
Як і я, був первим у Троян і сильним,
І таким хоробрим і в Ільйоні рядив,
Щоб люди казали, як буде йти з бою:

480 »А ще лучний батька!« А він нехай з бою
Добичі приносить та радує матір.»

Промовив і жінці передав дитину;
І жінка до лоня дитя притулила
З сьміхом та сльозами; і жаль йому стало,

485 І обняв він жінку і до неї мовив:

»Не плач, моя мила! Як часу не буде,
Ніхто мене, мила, к Невиду не справить;
А буде, так долі нї злий нї хороший —
Ніхто не обіде, хто родив ся тільки.

490 Іди-ж ти до дому, гляди свого діла,
Прясниці та кросен, розкажи і слугам
Займати ся ділом; а бійки доглянуть
Лицарі ільйонські і я уже з ними.»

І промовив Ектор і шелом хвостатий
495 Підійняв; і жінка пійшла до будинків,
І все озиралась, сльози проливала.
А тільки прибула до пишних будинків
Ектора, де много слуг на нюю ждало,
Вона усім слугам жалю наробила.

- 500 Вони, як по мертвім, по живім ридали,
Бо вже і не ждали, щоб він повернув ся
І од рук ахейських в полі не загинув.
Та не ждав і Парій у домах високих,
Живо одягнув ся у мідную зброю,
- 505 І пійшов, отдавшись на бистрії ноги.
І як кінь стаєнний, гладкий на оброці,
Обірвавши повід летить через поле,
Бо привик купатись у річці бігучій,
І шия басує і грива далеко
- 510 На спину спадає, а він гордопишний
Летить через поле до кобил та паші,
Так Парій Пріямів з вершини Пергаму
Зброєю мов сонцем бликаючи сходив.
І ногами живо поступив веселий,
- 515 І нагнав він живо Ектора, він близько
Був до того місця, де з жінкою мовив;
І первим до його мовив Олександр:
»Мабуть тебе, брате, трохи задержав я,
Не посів у пору, як ти мені радив.«
- 520 Аж до нього мовив Ектор шеломенний:
»Правда, милий брате, тебе серед бою
Ніхто не погудить — ти таки хоробрий.
Но ти все не дбаєш, не хочеш, і в мене
Серце замирає, що тії Трояне,
- 525 Що за тебе бють ся, брідять ся тобою.
Ходім! А про тее послі поговорим,
Як Дій нам поможе богам віковічним
Спокійную чашу поставити в-дома
Та вигнати з Трої Ахеїв завзятих.«
-

ПІСНЯ СЕМА.

Поединок Ектора з Аянтом. Похорони.

ТКАНЬ.

Ектор із Парієм кидають ся к бою і починають Ахеїв замахати (1—16). Аполлон і Паллада змовляють ся бійку вгамувати і через Елена Ектора підводять, щоб він кого небудь звав на поединок (17—91). З початку до його ніхто не виходить; Менелай береться, но його од того Агамемнон одводить (92—122); аж устає Нестор, починає соромить ахейських отаманів, і од того сорому встає їх аж девять і з них бере жереб Аянт Теламонів (123—205). Ектор із Аянтом сходять ся до бою, бють ся аж до ночі і силами рівні дають подарунки й розходять ся мирно (206—312). Нічу на учті старий Нестор радить вбитих поховати і стан окопати; а в Троян на радї Антинор їм радить оддати Ахеям Елену і скарби, но Парій їм хоче тільки скарби дати і своїх додати, тільки не Елену (313—364). На другий день рано Пріям посилає передати Ахеям Парієву думку і просити часу мертвих поховати (365—420). І одні і другі ховають побитих; Ахеї ж до того ровом та стіною кораблі обводять, і Посидій злить ся, но разом з богами дивується праці (421—464). За вечерою наступає ніч темна та громова (465—482).

- І промовив Ектор, і вийшов із брами
З братом Олександром, і обидва в серці
Полумням палали до війни та бійки.
І як бог жажденним дає мореходцям
5 Вітер, коли саме руки заніміють
Веслами тяжкими збиваючи море,
Так вони з'явилися до Троян жажденних.
І враз Олександр побив Менесөія,
Сина Яріөөя, щö родив ся в Арні
10 Од Филомедузи й царя Яріөөя;

- Ектор Іонія ратищем ударив
В шию по-під шолом — і сили позбавив.
Главко Іпполохів, отаман лікійський,
Ратищем у рамя вдарив Іфіноя,
15 Дексового сина. що на конях гнав ся,
І він пав із коней і жили зніміли.
Та тільки уздріла сив'ока Паллада,
Що вони Аргеїв стали побивати,
Льботом полетіла з вишини Олимпу
20 В Іліон набожний; а тут із Пергаму
Аполлон троянський і собі пустив ся.
Зійшли ся обое край самого буку,
І первий промовив Аполлон, син Діїв:
»Що тебе підняло, Дієвая дочко,
25 Бігти із Олимпу з силою такою?
Хочеш, щоб Данаї виграли замогу?
А Трояне гинуть — так тобі байдуже.
Но я тобі раджу і се лучше буде:
Залишім ми бійку на сей день, один день,
30 А там нехай бють ся, аж поки не візьмуть
Славного Ілійону, коли вам безсмертним
По душі прийшло ся місто зруйнувати.«
Йому і сказала сив'ока Паллада:
»А добре, Стодію! Я й сама для того
35 Прийшла із Олимпу до Троян, Ахеїв.
Та як же-ж ти мислиш бійку вгамувати?«
Аж до неї мовив Аполлон, син Діїв:
»А от-як! Подаймо Екторові силу,
Щоб він кого небудь визвав із Данаїв
40 Один на одного виступить до бою.
А горді Ахеї найдуть уже в себе
Такого, що вийде із Ектором битись.«
Мовив і Паллада на тее пристала.
І Елен Пріямів пізнав божу волю,
45 На яку пристали і бог і богиня.

- І враз приступив ся і Ектору мовив :
»Екторе Пріямів, до Дія подібний !
Послухаєш ради у рідного брата ?
Так вели Троянам і Ахеям сісти,
50 А сам кого небудь виклич із Данаїв
Один на одного виступить до бою.
Ще ти не загинеш, ще тобі не время,
Такий голос чув я од богів безсмертних.«
І послухав Ектор і зрадів душею,
55 Став по середні, взяв ратище боком,
Упер у Троян їм — і вони спинились.
Гамемнон володар зупинив Ахеїв,
І славна Паллада з богом Аполлоном
Узяли на себе шулякову постать,
60 І сівши високо на Дієвім буку
На військо дивились ; а військо сідало,
Ратища, шеломи, щити колихало.
І як вітер хвилю по морю розкине
Разом налетівши, і море чорніє,
65 То так зачорніли Трояне й Ахеї
На полі — і Ектор гукнув межи ними :
»Слухайте Трояне і славні Ахеї
Хай я вам розкажу, що маю на мислі !
Не прийняв Кроненко нашої умови,
70 І нас разом з вами осудив на гибель,
Аж поки ви Трої у нас не візьмете,
Або коло суден не падете прахом.
А є в вас, Ахеї, самії хоробрі,
Так которий має бити ся охоту,
75 Нехай той і вийде з Ектором до бою.
І скажу вам слово і Дій буде свідком :
Як він мене мідю повалить — так хай він
Бере мою зброю і несе на судна,
А тіло до дому оддасть, щоб Трояни
80 І жінки троянські на вогні спалили.

- А дасть мені славу Аполлон побити,
Так я візьму зброю в Іліон набожний
І повішу в храмі бога Аполлона,
А тіло pozwолу на судна узяти,
85 Щоб його Ахеї з честю поховали
І над Елліспонтом могилу зробили.
І скаже хто небудь із пізнього люду,
Пливучи на суднах по чорному морю:
»Се давня могила того отамана,
90 Сильного, що Ектор поборов могучий.«
Він скаже — і слава й моя не загине.»
Мовив — но Ахеї на тее мовчали;
Стид було не вийти, і страх було вийти.
Аж от підійняв ся Менелай хоробрий,
95 І з білю на серці став їх докоряти:
»Ох мої хваленні! Баби, не Ахеї!
Та-ж нам тепер сором во вік вічний буде,
Як ніхто з Данаїв на нього не вийде.
Так будьте-ж ви сидні прахом та землею,
100 Коли в вас немає ні чести ні слави.
Я сам узброю ся, а що до замоги,
То вона залежить од богів безсмертних.«
Мовив — і пустив ся зброю одягати.
І вже б, Менелаю, життя твое красне
105 В Ектора кінчилось, бо він хоробріщий,
Та тебе спинили гетьмани ахейські.
І сам Атрієнко Гамемнон володар
За правую руку взяв його і мовив:
»Горячиш ся, брате! Но з тої горячки
110 Нічого не буде; зупини ся, буйний,
Та з тим Пріяменком Ектором не бий ся.
Він за тебе лучший, його всі боять ся,
Його і Ахилло у тяжкому бою
Зустрічать бояв ся, за тебе храбріщий.
115 Іди ж до дружини та сядь собі з нею,

- Йому кого небудь виставлять Ахеї.
І хоч він хоробрий і в бійці неситий,
А склонить коліна і він, як поверне
З кровавого поля та тяжкого бою.»
- 120 Мовив — і порушив братовеє серце,
Бо говорив правду; він його послухав.
Слуги здійняли з плечей його зброю,
І Нестор к Аргеям устав і промовив:
»Отсе тяжке лихо спало на Ахею!
- 125 Отсе буде плакати Пилей старий сивий,
Славний мирмидонський владник і порадник,
Що мене питав ся і так веселив ся,
Питаючи роду і сплodu Ахеїв.
Та він як почує, що всі ви злякались
- 130 Ектора, так руки до богів протягне,
Щоб душа боляща у Невида стала.
Коли-б Дій, Паллада та Аполлон дали
Мені таку силу, як на Келадонті,
Де славнее військо пилійське й аркадське
- 135 Билось коло Фії на ріці Йрданській!
Тогді у них першим Еревоаліон був,
Та ще й мав на плечах зброю Яриѳея,
Того Яриѳея, що його звичайне
Хлопці і дівчата булавенним звали.
- 140 Бо він бив не луком, не ратищем довгим,
А рвав булавою залізною строї;
Його-ж то обманом і побив Ликорог
В такій тіснині, де була не к ділу
Булава залізна. Вдарив його нагле
- 145 Ратищем у пояс — і той хропнув тілом.
А сей ізняв зброю яко дар Яріїв,
І сам було в нїї одбував походи.
Но коли й Ликорог у дома постарів,
Він передав чурі Еревоаліону.
- 150 От він у тій зброї всіх молодців кликав,

- І всі трепетали, ніхто не виходив,
А мене й забрало вийти та побитись
З силачем — і дарма, що я був молодший,
Вийшов, і Паллада дала мені славу.
- 155 Я вбив великана сильнішого в світі,
І геть-геть лежав він по землі простертий.
Як-би ж мені вік той та крепкая сила,
Ектор шеломенний мав би з ким побить ся.
А ви і храбріші із цілого війська,
- 160 А нема в вас духу на Ектора вийти.»
Мовив і піднялось девять отаманів.
Перше всіх підняв ся Гамемнон володар,
По йому Тид'єнко Дивомид хоробрий,
А за ним Аянти, славнії молодці,
- 165 Далі Ідоменій і друг Ідоменів
Миріон могучий, рівний до Ярія;
Далі син Евемнів, Еврипил хоробрий,
Хтоай Андремонів і Одиссей мудрий —
Всякому хотілось із Ектором битись.
- 170 Аж до них промовив Нестор Геринійський:
»На жереби здайтесь — кому жереб вийде,
Так той і потішить хоробрих Ахеїв,
Тай сам своє серце втішить, як поверне
З кривавого поля та тяжкого бою.»
- 175 Промовив — і кожний жереб свій означив,
І кинув у шелом царя Гамемнона;
І військо молилось, руки піднімало,
І декотрий мовив на небо дивлючись:
»Дай, боже, Аянту або Тид'єнку,
- 180 Або дай цареві злотої Микини.»
Мовили — потряс їх Нестор Геринійський,
І з шелома жереб випав на Аянта,
Як вони бажали. Кликун і пійшов з ним,
І всім отаманам показав ахейським, —
- 185 І всі одпирались і не пізнавали.

- Коли ж на послідок прийшов і до того,
Хто клав його в шолом, се-б то до Аянта,
Сей протягнув руку, а той подав жереб;
І Аянт поглянув, пізнав, звеселив ся,
190 І кинув під ноги і голосно мовив:
 »Се мій, люди, жереб! І я тому радий,
 Бо таки надіюсь Ектора побити.
 Но заким я зброю буду одягати,
 Все-ж ви помоліть ся славному Кроненку,
195 З-тиха, щоб Трояни про тее не знали,
 Або і не з-тиха — нічого боятись;
 Ніхто мене з поля силою не зібє,
 Не візьме і боем, бо й я в Саламині,
 Бачить ся, не простим і жив і родив ся.«
200 І тії молились славному Кроненку,
І декотрий мовив, на небо дивлючись:
 »Дію з гори Іди, славний та великий,
 Дай Аянту славу і замогу мати!
 А коли ти, батьку, і Ектора любиш,
205 Так обом даруй їм і силу і славу.«
 Аянт одягав ся в мідяную зброю,
І коли всю зброю з'одягнув на себе,
Виступив, мов сильний Ярій виступає
До людей на поле, коли їх Кроненко
210 Сваркою лихою доведе до бою.
Так Аянт великий, ахейська заслона,
Виступав сьміючись, і ступав широко
Крепкими ногами і ратищем брязкав.
Аргеї раділи на його дивлючись,
215 А у Троян холод пробігав по жилах.
І в Ектора в грудях серце трепетало,
Та ні вже як було утікати і ніяк
За людей ховать ся, бо сам же він кликав.
Аянт підступав ся і щит був як башня
220 Міцний, семишкурый у руках, що Тихій

Славний швець ілійський, справив йому к бою.
Він щит йому справив хибкий, семишкурий,
З семи шкур волових і мідної дошки.

Аянт Теламонів і закрит ним груди,

225 І став не здалека і Ектору мовив:

»Екторе, тепер ти один на одного
Знати-меш, які в нас храбрії Данаї
І без Пилієнка сильного, Ахилла;
Він тепер на суднах лежить крутоносих

230 Гнівний на неправду царя Гамемнона;
Но в нас є такі, що на тебе стануть,
І є їх не мало. Починай же бійку!»

Аж до його й мовив Ектор шеломенний:

»Аянте поважний, отамане війська!

235 Мене ти не пробуй, як тую дитину
Або молодицю, що бою не знає,
Бо я добре вмію бити й побивати.
Вмію і на право і на ліво щитом
Повертати і в бою я не утомляюсь;

240 Умію я битись і з коней летючих,
Умію і пішо славити Ярія;
І тебе й такого я не хочу бити
З небачки, а прямо, коли тільки влучу.»

Мовив, розмахнув ся і ратищем кинув,

245 І вдарив Аянта у щит семишкурий
По верхній міді, що восьмою була,
І цілих шість листів пройшла мідь холодна,
І в сьомому встрягла. Тоді розмахнув ся
Аянт Теламонів і ратищем кинув,

250 Вдарив Пріяменка по рівному щиту;
І щит його ясний ратище пробило,
І шитую броню на йому прорвало,
І на здуховинах сорочку розтяло,
Но йще він одскочив і од смерті спас ся.

255 І знов вони разом ратища схопили,

- І кинулись знову мов ті леви хижі
Та кабани дикі, щó їх не побореш.
Пріяменко того вдарив серед щиту,
І не пробив міді, остріє погнулось;
260 А Аянт ударив у щит — і на виліт
Остріє прогналось, того зупинило,
Пройшло коло шиї — і кров заструмилась.
Но не кинув бою Ектор шеломенний,
Одступив і з поля підійняв рукою
265 Чорний, угловатий, здоровенний камінь,
Та вдарив Аянта у щит семишкурій
В саму середину, аж мідь задзвеніла.
А Аянт піднявши іще більший камінь,
Розмахнув, ударив зі всієї сили,
270 І потрощив щита; камінем жорновим
Перебив коліна — він упав на спину
Щитом перекритий, но його стодійний
Підійняв. І вже б їм на мечах погинуть,
Та прибули слуги Дієві і людські,
275 Один од Троянців, другий од Ахеїв,
Талонвій та Ідей, кликуни премудрі;
Вони межі ними цїпки протягнули,
І премудрий Ідей став їм говорити:
»Годї із вас, дітки, перестаньте бить ся.
280 Обидва ви милі для хмарного Дїя,
Обидва ви й сильні, се бачили всі ми,
А ніч наступила, треба ночі слухать.»
Аж до його мовив Аянт Теламонів:
»Ідею! Кажи ти Ектору про сєє,
285 Бо він у нас первий викликав до бою,
Так хай він і скаже — і я перестану.»
Аж до його мовив Ектор шеломенний:
»Дав тобі бог кріпость і силу, Аянте,
І розум, з Ахеїв ти в ратищі первий.
290 Так ми на сегоднѣ бійку залишімо,

- А там будем бить ся, поки не розлучить
Нас Мара і слави не подасть котрому;
А ніч наступила, — треба ночі слухать.
Іди і край суден весели Ахеїв,
295 Приятелїв щирих та свою дружину;
А я отсе пійду в Пріямове місто
Троян звеселити та пишних Троянок,
Що за мене в храмі бога умоляють.
Давай же мінять ся пишними дарами,
300 Щоб за нас сказали Ахеї й Трояне:
»У тяжкій вражбі вони ізійшли ся,
А в милій приязні вони розійшли ся.«
Мовив — і дав меч свій в срібній оправі
Із піхвою разом і ремінем шитим;
305 А Аянт йому дав пояс червонястий.
І так розійшли ся: той пійшов к Ахеям,
А той ік Троянам. І тії зраділи,
Побачивши свого, що він їм здоровий
Вийшов із-під сили та з-під рук Аянта,
310 І повели в місто, не ждучи вже й бачить.
А Ахеї також повели Аянта,
Радого побоєм, к царю Гамемнону.
Тільки що прибули в наміт Атрієнка,
Зараз Гамемнон цар казав вола вбити,
315 Вола пяти років славному Кроненку.
І враз його слуги обдерли, обмили,
Части поділили, на рожни побрали,
Спекли, осторожно з вогню поздіймали,
Трохи одпочили, обід спорядили,
320 Сіли, і їх серцю нічого не бракло.
Аянту окрім цїлу хребтовину
Оддав Атрієнко, Гамемнон володар.
А коли вже добре поїли й попили,
Тогді старий Нестор почав свою раду,
325 Бо він був їм здавна порадником добрим.

Ото він розважно і став говорити:

- »Атрієнку й ви всі гетьмани ахейські!
Много в нас погибло патлатих Ахеїв,
І чорную кров їх Ярій по Скамандру
330 Розточив, а душі перейшли к Невиду.
Так взавтра Ахеям нічого вже битись;
Лучше ми зберім ся, перевезім трупи
Мулами й волами, попалім край суден
Разом, щоби дітям кожний міг узяти
335 Кости, коли будем одпливать до дому.
Висипмо над ними високу могилу
Одну і край неї збудуймо ми башні
Крепкі для ослони і себе і суден.
Зробім межи ними крепкії ворота,
340 Щоб через них була конная дорога.
З надвору глибоким ровом обкопаймо,
Щоб він міг спиняти і людей і коней,
Бо коли-б Трояни війни не підняли.«
Мовив — і пристали усі отамани.
345 А в Троян в Ільйонї своя була рада,
І сумна і буйна, в Пріямовім домі.
Антинор передний почав говорити:
»Трояни! Дардани! й помагачі наші!
Вислухайте, милі, що в мене на мислї:
350 Даймо ми Єлену і всі її скарби
Тим двом Атрієнкам; тепер ми воюєм
Присягу зломивши, то вже нам користи
Нічого і ждати, як не зробим сего.«
Промовив і сїв він — по ньому підняв ся
355 Славний Олександр, чоловік Єленин;
Він до його й мовив бистрими словами:
»Не милая мова твоя, Антиноре!
Міг би ти що небудь лучшее сказати;
А коли ти сее од серця говориш,
360 Так знать боги в тебе розум одійняли.

Бо я всім Троянам на тее одкажу
І одкажу прямо: жінки не оддам я;
А скарби аргейські, щó в нашому дому,
Всі готов оддати, і ще доложити.»

365 Промовив і сів він. По йому підняв ся
Сам Пріям Дарданів, судець богомисний,
І став їм розважно мовити й казати:

»Трояни! Дардани! й помагачі наші!
Вислухайте, милі, щó в мене на мишлі.

370 Вечеряйте, милі, в городі звичайне,
Тільки стережіть ся, та готові будьте.

А взавтра пішлемо Ідея до суден

Сказать Менелаю і Агамемнону

Думу Олександра, щó війну спровадив,

375 Та ще й добрим словом спитать, чи не схочуть

Бійку залишити — заким трупи спалим;

А там будем бить ся, поки не розлучить

Нас Мара і слави не подасть котрому.»

Мовив і всі раді на тее пристали.

380 (Вечеряли разом строї коло строїв.)

А сьвінуло, Ідей пійшов аж до суден.

Він застав Данаїв на раді край судна

В царя Гамемнона, і став межи ними,

І голосно мовив кликун голосистий:

385 »Атрієнку й ви всі гетьмани ахейські!

Мене і Пріям сам і другі Трояни

Послали спитати, чи мила вам буде

Дума Олександра, щó війну спровадив.

Скарби, які в Трою вивіз Олександр

390 Суднами — коли-б він перший був загинув! —

Всі готов він дати і ще доложити,

Но славної жінки царя Менелая

Не думає дати, хоч Трояни й кажуть.

Ще мене послали спитать, чи не вгодно

395 Бійку залишити, заким трупи спалим;

А там будем бить ся, поки не розлучить
Нас Мара і слави не подасть боторим.»

Промовив — мовчали усї отамани,
Аж промовив разом Дивомид хоробрий:

400 »Тепер в Олександра не берить ні скарбів,
Нї Єлени — знати і малій дитині,
Що на Троян сходить лихая погибель.»

Мовив — і гукнуло все військо ахейське,
Дивуючись радї храброго Дивмида.

405 Тогдї Гамемнон цар до Ідея й мовив:

»Ідею! Ти чуєш ахейську раду.
Як вони судили, так і менї мило.

А що палить трупи, так палїть про мене;
Гріх не давать людям умерлих ховати:

410 Коли вони вмерли — треба їх спалити.

Сьвідок менї Дій сам, Прин муж гремучий.»

Мовив — і ціпок свій підійняв к безсмертним,
І Ідей пустив ся знову до Ільйону.

Тимчасом Трояни і Дардани разом

415 Сидїли на радї та Ідея ждали.

Тільки прийшов Ідей, став по серединї

І передав звістку, — всї стали збиратись,

Хто трупи носити, хто дрова возити.

Аргеї ж край суден збирали ся також,

420 Хто трупи носити, хто дрова возити.

Тільки ясне сонце землю освїтіло

І з тихої річки, з моря Океану

Ізійшло на небо — вони й зострінулись.

Но трудно їм було кожного пізнати;

425 Так вони водою тільки обмивати,

Сльози проливати, на вози складати.

Пріям наказав їм плакати, так без плачу

Вони свої трупи на костир складали,

І їх попаливши, пійшли до Ільйону.

430 Так саме й на другій сторонї Ахеї

Сумуючи трупи на вогонь складали,
І їх попаливши, одійшли до суден.

Рано — не сьвітало, тільки ніч сіріла,
Ахейське військо до вогню збиралось.

- 435 Високу могилу в полі висинало,
Одну — і край неї башні будувало
Крепкі, на заслону і себе і суден.
Ставило меж ними крепкії ворота,
Щоб через них була конная дорога;
440 З-надвору глибоким ровом обводило
Широким, великим і палі вбивало.

Так то працювали чорняві Ахеї;
А боги тимчасом, сидячи у Дія,
Дивувались дивом на працю ахейську.

- 445 Далі Посидій їм почав своє слово:

»Та хто-ж тепер, Дію, з надземного люду
Стане богам мишли свої одкривати?

Не бач, що Ахеї коло своїх суден
Стїну збудували, кругом обкопали

- 450 Ровом і безсмертним приносів не дали?
Та слава їх піjde до зорі зірниць,
А про те й забудуть, що я з Аполлоном
Для Лаомедонта колись будували.»

Аж Дій хмароходний здихнув і промовив:

- 455 »Та що-ж ти се мовив, Землетрясе сильний!

Хай там сего діла другий хто боїть ся,

Хто за тебе слабший силою й руками.

Твоя ж слава ходить до зорі зірниць.

Вір мені на слово, що коли Ахеї

- 460 Попливуть на суднах у ріднюю землю,

Ти, зваливши стїни, затопи їх морем,

І берег великий занеси пісками;

Хай стїна ахейська пропаде без слїду.»

Так помеж собою вони розмовляли.

- 465 Смеркло — і кінчилось ахейське діло.

- Вони волів били й вечерю робили.
А тимчасом судна прибули із Лимну
З вином од Евнія, того Ізоненка,
Що його Ізону дала Іпсипила.
- 470 Царям Менелаю і Агамемнону
Він тисячу відер прислав задаремне.
А другі Ахеї то вже купували,
Хто на мідь блискучу, а хто на залізо,
Хто міняв на шкури, а хто на худобу,
- 475 А хто на підданих, — і справили учту.
Цілу ніч гуляли патлаті Ахеї,
А в місті Трояни й помагачі дальні;
І Дій на їх лихо цілу ніч гремів їм
Сильними громами, і люди лякались,
- 480 Вино проливали; ніхто не сьмів пити
Наперед, а спершу проливав Кроненку.
Далі полягали і позасинали.

ПІСНЯ ВОСЬМА.

Бійка перемінна.

ТКАНЬ.

Скликавши на раду всіх богів, Кроненко наказує їм, щоб вони нікому на бійці не помагали, і сам од'їжджає на Іду (1—52). Сидячи на Іді він поглядає на бійку — і бійка з початку іде у них рівно; но коли у його ваги похилились, він гремить громами на гибель Ахеям (53—77). Трояни Ахеїв женуть до окопу; Ира вдаєть-ся до Посидія і просить його стати на поміч Ахеям, но старий не хоче; аж Гамемнон бачить щасливую приміту, гукає на військо і додає сили (78—250). Трояни подають ся, Тевкер їх найбільше з лука побиває, но й його самого підбиває Ектор (251—334), і Ахеї знову назад подають ся. Ира і Паллада збирають ся їхати до них на підмогу, но Дій з гори Іди шле до них Іриду і їх завертає (335—437);

далі й сам, вернувшись на Олимп високий, страшно їм кленеть-ся, що взавтра Ахеї іще більше лихо матимуть од його (438—484). Нічу, переставши гнати і зібравши раду, Трояни на місті побою стають ночувати і щоби не дати ворогам одплисти, вони розкладають вогні превеликі і в місті і в полі (485—565).

- Румяна зірниця землю осьвічала,
А Дій хмароходний радив ся з богами
На самій вершині двірного Олимпу.
І Дій говорив їм, а боги вважали.
- 5 Вислухайте всі ви, боги і богині!
Хай я вам розкажу, що на миншлі маю.
Нехай мому слову ні божая жінка
Ні муж не перечить, а всі помагають,
Щоб я як найшвидше сповнив тее діло.
- 10 Бо тільки я вгляну, що хто із вас вийде
Помагати к Троянам або ік Данаям,
Так той мені з білю на Олимп поверне,
Або його схоплю, кину в Тартар темний
Далеко під землю в страшну безодню,
- 15 Де двері залізні а помости мідні,
І так од Невиддя, як земля од неба.
Знати-ме, який я сильний меж богами;
Знати-мете й ви всі, тільки попитайтесь!
Причепіть до неба ланцух щирозлотий
- 20 І боги й богині, усі почіпляйтесь,
І тягніть — ви з неба не стягнете Дія,
Великого бога, як ви не силкуйтесь.
А як я захочу за ланцух узятись,
То й самую землю підійму і море,
- 25 І ланцух високо к вершині Олимпа
Прив'яжу і в мене все так і повисне.
На стільки я висчий за богів і смертних.»
Мовив — і всі глухо на тее мовчали,
Вражані словами, бо говорив грізно.

30 Одна обізвалась сив'ока Паллада:

»Батьку наш, Кроненку, царю над царями!
Знаємо ми добре, що ти найсильніший;
Та нас болить серце за хорбрых Данаїв,
Що в лиху годину загинути мають.

35 В бійку ми не піїдем, коли йти не кажеш,
Ми тільки Аргеям подамо пораду,
Щоб не всі погибли із-за твого гніву.»

Аж Дій хмароходний до неї промовив:

»Не бійсь, Тритогеню, бо я се говорю

40 Не на зле, я хочу тобі добрим бути.»

І з сими словами заїріг собі коней
Бистрих, мідноногих та золотогривих,
В золото вдягнув ся, взяв батіг у руки
Золотий, хороний, на колісню вийшов,

45 Ударив по конях — і коні погнались
Помежи землею і небом зорястим.
І прибув на Іду, зьвіряную матір,
На Гаргар, де гай був і бувван преславний;
Спинив коней батько і божий і людський,

50 Виїріг із теліжки, обгорнув туманом,
А сам на вершині сів собі веселій
І дививсь на Трою і судна ахейські.

Чорняві Ахеї сїдали в намітах

І враз по сїданї збрую одягали;

55 А в містї Трояни і собі збруїлись,
Хоч їх було й менше, но й вони палали
Битись по неволї за жінок та счадків.

Брами одчиняли, разом висипали

І піші і конні — і шум був великий.

60 Тільки ізійшли ся на чистому полі,
Ратища і щити і людська сила
Злітали ся разом, щити в щити били
Круглими боками і шум був великий.
Похвальба і крики бючих і побитих

65 Мішали ся разом; земля кровавіла.

Як ціле сьвітання і цілеє раня,
Так стріли літали і рівно люд гинув.
Но як серед неба сонце підійнялось,
Підняв божий батько ваги золотії,

70 На шайки поставив два жереби смертних:

Один для Троянів, другий для Ахеїв,
Взяв по середині — і знизив Ахеїв.
(Жереби ахейські к землі опустились,
Жереби троянські к небу підійнялись.)

75 І з Іди він тяжко загремів, блиснула
Стріла громовая по війську ахейським,
І всі здивувались і страхом понялись.

Не сьмів оставать ся ні Ідомень сильний,
Ні Гамемнон владний, ні сьмілі Аянти;

80 Один оставав ся Нестор Геринійський,

Тай то по неволі, через коня свого:
Його Олександр, чоловік Єленин,
По тімені влучив, де первая грива
В коней виростає і де страшно бити.

85 Кінь скакав — калена дійшла аж до мізку, —

Вертів ся на місті і норотив коней.
Заким старий різав ножем посторонки
У коня, а бистрі Екторові коні
Уже налітали з візницею сильним

90 Ектором. І так би старий і загинув,
Як-би не заглянув Дивомид хоробрий;
Він тяжко на здогін гукнув к Одиссею:

»Що ти, Лавертенку, мудрий Одиссею,
Тікаєш мов хирний, виставивши спину?

95 Коли-б тобі в спину ратице не встрягло!

Даваймо старого з біди виручати!»

Гукнув, та не вслухав Одиссей премудрий,
Він перебіг мимо до суден ахейських.
Тоді сам Тид'єнко у перед рвонув ся,

- 100 Став поперед коней старого Нильєнка
І до його мовив бистрими словами:
»Тяжко тебе, діду, молоді стиснули,
А ти обезсилів, старість одолїла;
Плохий і погонич, і коні пристали.
- 105 В мене ж колїсня є і Троєві коні.
Ставай, так побачиш, як вони уміють
Сюди й туди витись, гнати і втікати, —
Я їх од Енея хороброго маю.
За твоїми слуги доглянуть, а сими
- 110 На Троян наскочим; нехай Ектор знає,
Чи й моє в долонї ратище ярить ся.»
Мовив — і послухав Нестор Геринійський;
Несторових коней взяли доглядати
Несторові слуги Сєенел з Евримедом,
- 115 А ті поставали в колїсню Дивмида.
Нестор узяв віжки пишні, ударив
По конях — в годині край Ектора стали.
І Тид'єнко прямо ратищем і вдарив,
Но що мав у його, так він у візницю
- 120 Його Иньюшія, в Фивового сина,
Що поганяв коней, в саму грудку вдарив.
І з колїснї впав він, одскочили коні
Бистрії, і сила і душа пропала.
Жаль Ектору було доброго візницї,
- 125 Та він його кинув, хоч серце болїло;
Він шукав візницї другого, й не довго
Коні його ждали, бо живо найшов він
Архештолемя, сина Іфитія;
І він сїв на коні і взяв віжки в руки.
- 130 Тодї було б лихо, пропащее діло!
Вже б вони як вівці сперлись в Іліонї,
Щоб не глянув батько і божий і людський.
Він загремів тяжко — і громом горючим
Вдарив перед кіньми храброго Дивмида:

- 135 Вогнем загоріла горючая сірка.
Спужали ся коні в колісні, здрігнули,
У Нестора віжки пишніі сковзнулись,
І він к Дивомиду з боязнію мовив :
 »Повертай, Тид'енку, своїх бистрих коней!
- 140 Не бач, що од Дія не тобі помога?
Сьогодні Кроненко йому дає славу,
Може другим часом так нам, коли схоче,
Подасть. Дія волі ніхто не зможе,
Не зможе й сильний, бо він найсильніший.»
- 145 Аж до його мовив Дивомид хоробрий :
 »Так воно, дідуню, по правді ти кажеш.
Одно мені тільки і тяжко і важко,
Що Ектор і скаже про мене Троянам :
 »Од мене Тид'енко тікав аж до суден.«
- 150 Скаже — та хай трісне земля підо мною!«
А до його й мовив Нестор Геринійський :
 »Що ти отсе кажеш, Тидеєвий сину?
Нехай зове Ектор і плохим і слабим,
Йому не повірять Трояни й Дардани,
- 155 І жінки Троян тих сильних та могучих,
Що ти їх позбавив віку молодого.»
Промовив — і зараз повернув він коні
Утікать до суден. Трояни і Ектор
З криком превеликим синали стрілами.
- 160 І гукнув що сили Ектор шеломенний :
 »А тобі, Тид'енку, першому Данаї
Давали і мясо і вино і крісло!
Тепер не вповажать, ти бабою став ся.
Счезай, плоха бабо! А мене не зібеш,
- 165 Та башт не здобудеш і жінок на судна
Не візьмеш; скоріще дідька будеш мати.»
Мовив — і Тид'енко став було вагатись,
Чи не вернуть коней та не стати битись.
І тричи він серцем і умом вагав ся,

- 170 І Дій з гори Іди тричи бив громами
На взнаку Троянам, що їх поле буде.
І Ектор що сили мовив ік Троянам:
»Трояни! Ликійці і славні Дардани!
Будьте молодцями, з сили не спадайте!
- 175 Бачу, що Кроненко вволив нам подати
І силу і славу, а Данаям гибель.
Дурні! Вони стіни тії збудували
Слабі та нікчемні, но мене не спинять;
І рів їх глибокий коні перескочуть.
- 180 А коли я стану край суден глибоких,
Глядїть, щоби мали вогонь на готові;
Вогнем спалю судна і всіх перетлумлю
(Аргеїв край суден, учадяних димом).«
Промовив — і сильне загукав до коней:
- 185 »Ксаное і Подарку, Еооне і Лампе!
Тепер, мої милі, оддячте за ласку,
Що вам Андрوماха, дочка Етивона,
Первим подавала ярую пшеницю
(І вином поїла, скільки в волю було),
- 190 Дарма, що я в неї мужем називаюсь.
Летїть, поспішайте, щоби нам одбити
У Нестора щита — славного до неба,
Бо й сам золотий весь і золоті скоби;
А у Дивомида з плечей його збрую
- 195 Пишную, що Іфест викував на диво!
Як ми одібемо, певні можемо бути,
Що Ахеї к сьвіту на кораблі сядуть.«
Отак похваляв ся. Аж Ира у гніві
Сидячи здрігнула, затрясла Олимпом,
- 200 І до Посидїя мовила словами:
»Землетрясе сильний! Не болить же в тебе
Серце, що Данаї марне погибають?
Вони ж тобі дари пишнії приносять
В Езі та Елиці, -- так дай їм замогу!

- 205 Бо як-би взяли ся спільники данайські
Троян одігнати, Дія вгамувати,
Так він потужив би сидячи на Іді. «
Аж до неї мовив землетряс могучий:
»Що-ж бо ти сказала, Про необачна!
210 Із Дієм Кроненком не хтів би і битись
І другому радить, бо він тяжко сильний. «
Так поміж собою вони розмовляли.
А там, як ішов рів од башень до суден,
Так було набито кіньми та народом
215 Гонимим, і гнав їх рівний до Ярія
Ектор Пріяменко, бо Дій давав славу.
І вже би він судна спалив неперемінно,
Як-би Гамемнона справного й самого
Ира не довмила Ахеїв підняти.
220 Він пійшов к намітам та суднам ахейським,
На руках держучи червону кирею,
Став на здоровеннім судні Одиссея,
На самім середнім, щоби чути було
(І в наміт Аянта Теламонієнка,
225 І в наміт Ахилла, що певні в силі
Вони свої судна по краях держали),
І голосом сильним гукнув на Данаїв:
»Сором вам, Аргеї! такі дивні з виду!
Де-ж похвальба тая, що ви найсильнійші,
230 Що ви там на Лимні єю похвалялись,
Коли їли м'ясо волів круторогих
І повнії чаші вина випивали,
Що на сто, на двісті Троян із вас кожний
Стане, а тепер ви й одного не варті
235 (Ектора, що й судна незабаром спалить).
Дію! та кого-ж ти з царів господарів
Так карав і стільки брав у його слави?
А буввана твого пишого нігде я
Не минав пливучи на суднах весельних.

- 240 На всякім палив я і тлушу і стегна,
Ідучи богату Трою воювати.
Вчини ж, Дію батьку, хоч сю мою волю:
Дай же хоч самим нам утікти, спасти ся,
Та не дай Троянам погубить Ахеїв.»
- 245 Мовив — і Дій батько прийняв його сльози,
Волив іспасти люд, а не погубити.
І послав орла їм, вірнійшую птаху,
Що держав у кохтях оленя малее,
І оленя тее кинув край буввану
- 250 Дія, де Ахеї Дієві молились.
І ті як узріли, що птаха од Дія,
Ожили і разом на Троян наперли.
Тогді із Данаїв перше за Тид'єнка
Ніхто не пустив ся летучими кіньми
- 255 За рів перегнати, бійку розпочати.
Він первий пустив ся і вбив Агелая,
Сина Фрадемона, що втікав на конях.
Він його на здогін ратищем ударив
Саме межі плечі, — пробив йому груди,
- 260 І з колісні впав він — і брязнула збруя.
І враз полетіли славні Атрієнки,
За ними Аянти, славнії молодці,
Далі Ідоменій і друг Ідоменів
Миріон хоробрий, рівний до Ярія,
- 265 Далі син Ев'емнів, Еврипил хоробрий,
І девятий Тевкер — він із тугим луком
Став за щит Аянта Теламонієнка,
І що Аянт щита одкривав, він живо
Оглядав, і тільки ворога якого
- 270 Підбивав стрілою і той падав мертвий,
Він знов за Аянта, як дитя за матір
Утікав — і знову той крив його щитом.
Кого-ж то він первим із Троян підстрілив?
Первим Орсилоха, потому Ормена,

- 275 Офлеста, Детора, Хрома, Ликофонта
Та ще Меланиппа і Амопавона
(Усіх повалив він на землю родючу).
Глянув Гамемнон цар і розвеселив ся,
Що од його лука гинули Трояни,
280 І став коло його і до його мовив :
 »Тевкре Теламонів, голово ти мила !
Стрілай, чи не будеш сьвітом для Данаїв
І для Теламона, щó тебе з дитинства
Ще й лівого сина згодував у себе.
285 І хоч він далеко, прослав його, Тевкре !
А я тобі скажу — і то певне буде :
Тільки Дій козарний та сильна Паллада
Дадуть мені взяти Іліон багатий,
Ти первий за мною візьмеш надгороду,
290 Золоту триніжку, або пару коней,
Або молодицю для своєї постелі.«
Аж до його мовив Тевкер доброчесний :
 »На щó, Атрієнку, справного й самого
Підмовлять? Стараюсь, скільки сили маю.
295 І тільки їх стали до Ільйону гнати,
Так я їх стрілами стелю й побиваю.
Вісім стріл пустив я з довгими зубами,
І всі вони встрягли в тіла молодецькі;
Не попаду тільки в сего пса лихого.«
300 Промовив — і вдарив новою стрілою
В Ектора, і тяжко бажав його вбити.
Та не попав того, попав Горгиѳона,
Пріямвого сина, стрілою у груди.
Його із Есими мати породила
305 Славна Кастьянира, до богинь подібна.
Як мак на городі маківку склоняє
Повную насія в весіннюю пору,
Так його в шеломі голова склонилась.
Ще ударив Тевкер новою стрілою

- 310 В Ектора і тяжко бажав його вбити.
І не попав знову через Аполлона,
А вдарив візницю Архептолемя,
Що поганяв коней, у самії груди;
Він з коліснї хропнув, одскочили коні
- 315 Бистрії — і сила і душа пропала.
Жаль Ектору було доброго візницї,
Та він його кинув, хоч серце боліло.
І він Кевріону, убитого брата,
Кадав коней взяти — і той покорив ся.
- 320 А сам живо скочив з коліснї на землю
З криком превеликим, схопив живо камінь
І скочив на Тевкра, палаючи вбити.
І тільки той вийняв каленую з лука,
До жили приладив, аж тут його Ектор
- 325 По плечу в ключину, де шия і груди
Спливають ся разом і де страшно бити,
Готового стрілить камінем тарахнув.
І жила урвалась, рука оніміла,
Він укляк коліном і випустив лука.
- 330 Та Аянт не кинув родимого брата,
Він живо прискочив, прикрив його щитом;
А тут підступили і вірнії слуги
Микистій Ехвенко і дивний Аластор,
І його слабого до суден понесли.
- 335 І знову Олимпський дав Троянам силу,
І вони Ахеїв к рову стали гнати.
Ектор був передним і поглядав страшно.
Як пес свиню дику або лева гонить,
І його на здогін із заду хватає,
- 340 За задок та стегна і в бік не пускає.
Так поганяв Ектор патлатих Ахеїв,
Все заднього бючи, а тії втікали.
І тільки забігли за рів та за стїни,
Втікачем і многих Трояни побили,

- 345 Вони коло суден разом поставали,
Один у другого радились і руки
К богам підіймали і кожний молив ся.
А Ектор на конях кружав — і очима
Сьвітлив, як Горгона, як Ярій пропасний.
- 350 Аж глянула Ира — і жаль її стало,
І вона к Палладі мовила словами:
 »Діевая дочко! Чи-ж ми не поможем
Пропацим Данаям хочай на останку?
В лихую годину всі вони загинуть
- 355 Од того одного; біснується тяжко
Ектор Пріяменко і лихо їм робить.»
Аж її сказала сив'ока Паллада:
 »Давно би він духу та сили позбув ся
І в землі родимій згинув од Аргеїв,
- 360 Та в думах негожих біснується батько
Злий, несправедливий, вічно-суперечний.
Забув, що я сина його Евриствія
Кілька раз спасала при лихій годині.
Тогді він до неба викрикав, і батько
- 365 Послав мене з неба йому поміч дати.
Коли-б же я тее могла в думці мати,
Коли його слав він в Невид ворітенну
Достати з Ерева в Невиди собаку,
Не втік би він Стига, пропасної річки!
- 370 Тепер мене кинув, а слухає Оети,
Що бороду брала, ноги цілувала
І просила вважить сильного Ахилла.
Но буде й сив'ока колись йому мила.
Іди ж лишень живо та запряжи коней,
- 375 А я отсе пійду в Дієві будинки,
Візьму його зброю — й тогді буду бачить,
Чи рад буде нами Ектор шеломенний,
Як ми з'явимо ся на чистому полі.
Не один Троянець собак або птахів

380 Мясом нагодує край суден ахейських.»

Мовила й склонила Иру білоплечу.

І Ира богиня, Кроновая дочка,
Взялась ладнувати коней злотогнуздих,
А славна Паллада, Дієвая дочка,

385 В батька на помості шати розпустила,
Що сама робила, сама і красила.

Одягла на себе Дієву сорочку,
Узбруїлась сильне на лютую бійку,
На колісню стала, ратище узяла,

390 Тяжке та велике, що ним вона губить
Полки, коли сильна у гніві буває.

І вдарила Ира батогом по конях,
Години їм брами небесні відкрили,
Бо їх така доля, щоб Олимп великий

395 Одкривать і крити хмарами густими.

І вони погнались кіньми через браму.

Глянув Дій із Іди і тяжко озлив ся,

І до злотокрили, до Радуги мовив:

»Радуго! Верни їх, не дай їм доїхать

400 До мене, немила наша стріча буде!

Бо я тобі скажу, і то певне буде:

Я й коням їх бистрим ноги покалічу

І їх поскидаю, й колісню зломаю,

І в десять літ цілих вони не загоять

405 Ран тих, які громи їм понаробляють,

Щоб знала сив'ока, як бити ся з батьком.

На Иру не так я гніваюсь і злю ся,

Вона звикла рвати, що я не замишлю.»

Мовив — і піднялась Радуга вітриста,

410 Полетіла з Іди на Олимп великий

І в первих воротях вона їх зустріла,

Зупинила й словом Дієвим сказала:

»Куди ви? чого так серцем розбісились?

Кроненко не каже помагати Аргеям.

- 415 Кронів син казав вам і він теє зробить,
Що і коням вашим ноги покалічить,
І вас поскидає, й колісню зломає,
І в десять літ цілих не згоїте в себе
Ран тих, які громи ьам понаробляють,
- 420 Щоб знала сив'ока, як бити ся з батьком;
На Иру не так він злить ся і гнівить ся:
Вона звикла рвати, що він не замислить.
Но ти без'устидна сука, коли справді
Думаєш на Дія ратище підняти.»
- 425 Мовила — і зникла Радуга вітриста.
Тогді до Паллади Ира і сказала:
»О Дієва дочко! Ні вже, я не хочу
Із-за людей смертних з Дієм воюватись.
Нехай один гине, другий живий буде
- 430 Зауряд, нехай там сам він розбирає
В Троян та Данаїв, що кому годить ся.»
Мовила — і коней назад повернула.
Години їм коней випрягли гривастих,
І коней припняли до ясел пахучих,
- 435 А колісню сперли на стіни блискучі.
А ті посідали на золотих кріслах
З другими богами з нудьгою на серці.
І Дій з гори Іди коней з коліснею
Пустив до Олимпу, прибув до безсмертних.
- 440 Землетряс могучий випріг йому коней
І колісню криту підняв на підстави.
А Дій всевидючий на золоте крісло
Сїв, аж під ногами Олимп захитав ся.
Паллада і Ира особно од Дія
- 445 Сиділи, мовчали і не обзивались.
Но він уже відав думку їх і мовив:
»Що ви такі сумні, Иро та Палладо?
Не вдалось вам довго на славнії бійці
Троян побивати, що вам так обридли.

- 450 О, у мене сила і руки могуті,
Мене не заможуть всі боги олімпські;
А в вас біле тіло страхом затремтіло,
Не бачивши й бою і тяжкого дла.
Но ще я вам скажу — і те б таки було,
455 Що громом розбиті вже б ви не вернулись
Із колісень ваших на Олімп безсмертний.»
Мовив — і здригнула Іра і Паллада;
Вони разом дбали за лихо Троянам.
Но тільки Паллада змовчала, ні слова
460 Дію не сказала, хоч і тяжко злилась;
Іра ж не стерпіла і зараз почала:
»Кроненку невірний, що ти отсе мовив?
Бачимо й ми добре, що ти найсильніший,
Та нас болить серце за хорбрых Данаїв.
465 Що в лиху годину загинути мають.
(В бійку ми не пійдем, коли йти не кажеш,
Ми тільки Аргеям подамо пораду,
Щоб не всі погибли із-за твого гніву.)«
Аж Дій хмароходний до неї промовив:
470 »А хочеш ти бачить, Іро волоока,
Так взавтра побачиш, як буде Кроненко
Полки побивати хоробрых Аргеїв;
Бо Ектор завзятий бою не покине,
Ілюки коло суден Пильенко не встане
475 (Та перед носами бійка не пічнеться
В тісній тіснині над тілом Патрокла):
Так доля судила. І я не вважаю
На твій гнів — скитайся, тікай на край світа
І землі і моря, де Япет із Кроном
480 Сидять і ні сонця ясного не бачуть,
Ні вітрів, кругом їх тільки Тартар темний.
І туди забийся, — так я не вважаю
На твій гнів, хоч ти тут первая собака.»
Промовив, і стихла Іра білоплеча.

- 485 А там сонце ясне в Океан сховалось
І ніч невидючу на землю тягнуло.
Милий сьвіт Троянам погас — і Ахеям
Настала ніч темна, мила і спокійна.
- Ектор зробив раду у Троян, зайшовши
- 490 По-одадь од суден к бистрому потоку
На чистее місце, де трухів не було.
І всі позлізали з коней і вважали,
А Ектор їм мовив; ратище у його
В локтів одинадцять, а остріє мідне
- 495 І золота рихва з-далеку блищала.
Так на його спершись, він мовив Троянам:
»Трояни, Дардани й помагачі наші!
Сьогодні я думав судна і Ахеїв
Погубить і в пору прибудь до Ільйону.
- 500 Аж ніч наступила і порятувала
Аргеїв і судна на березі моря.
Нічого робити, треба слухать ночі,
Та вечерю їсти! Випрягайте ж живо
Із колісень коней, давайте їм паші.
- 505 Приведіть із міста волів круторогих
І тихих овечок, принесіть із дому
І вина і хліба, та дров позбирайте.
Щоб цілу ніч темну до самого сьвіту
В нас вогні горіли, небо осьвічали,
- 510 Щоби часом нічю патлаті Ахеї
Не втікли до дому по синьому морю
Та тихо, спокійно, на судна не сіли.
Хай вони і в-дома свої рани гоять,
Вражані стрілою чи ратищем довгим,
- 515 Скачучи на судна, щоб знали і другі,
Як війну криваву з Троянами вести.
А кликуни божі хай пйдуть до міста,
Та розкажуть хлопцям і старикам сивим
Чатувати місто на баштах високих,

- 520 А жінкам у-дома кожній великий
Вогонь розтопити, та стерегти добре,
Щоб на пусте місто засіди не було.
Зробіть же, Трояни, як я вам говорю;
Що вам тепер треба, сказано і сьвято,
- 525 А взавтра я знову з вами поговорю.
Надіюсь на Дія та других безсмертних,
Що вижену звідси тих собак мерзенних
(Що Хири принесли на кораблях чорних).
Тепер тільки нічу треба стерегти ся,
- 530 А взавтра до сьвіта збрую з'одягнувши,
Ми на самих суднах бійку розпічемо.
Тогді буду бачить, чи мене Тид'єнко
Прожене од суден до стіни, чи сам я
Його вбю і збрую понесу кроваву.
- 535 Взавтра він покаже силу, як у його
Ратищем ударю; но думаю, первий
Ляже він пробитий з дружиною своєю,
Тільки сонце зійде; щоб мені поправді
Так безсмертним бути, всі дні не старіти
- 540 І честь Аполлона та Паллади мати,
Як сей день погибель несе на Аргеїв!«
Так промовив Ектор. Трояни гукнули,
І випрягли з ярмів коней запотілих,
До коліснї кожний припняв своїх коней;
- 545 Привели із міста волів круторогих
І тихих овечок, принесли із дому
І вина і хліба і дров назбирали.
(Принесли безсмертним сьвятії приноси,
І гар аж до неба вітри підіймали
- 550 З димом, но їх дарів боги не приймали,
Бо їм опротивів і Ільйон набожний,
І Пріям воївний і народ Пріямів.)
А вони зазнавшись в строю військовому
Цілу ніч сиділи — і вогні горіли.

- 555 Як яснії зорі із місяцем ясеним,
Сяють на небі в тихую погоду
(І видно всі скали і гори і доли
І синь безконечна по небу проляже),
І видно всі зорі і пастух радіє, —
- 560 Стільки вогнів було в Троян під Ільйоном
Межи кораблями і Ксанөөм бігучим.
Може вогнів з тисяч на полі горіло,
І їх по пів сотні при кожнім сиділо.
А коні стояли на вівсї, ячменї
- 565 При колїснях пишних і ждали зірницї.

ПІСНЯ ДЕВЯТА.

Посланьство до Ахилла. Просьби.

ТКАНЬ.

Нічу у Ахеїв в царя Агамемнона збираєть-ся потайная рада з самих отаманів, і цар дає раду кораблі готувить, тай нічу тікати (1—28). Но Дивомид та Нестор його одмовляють (29—78), і замість одпливу по ровах усюди ставить ся сторожа; в царя Агамемнона для всіх отаманів варить ся вечєра і по тій вечєрі посилаєть-ся посланьство просити Ахилла, щоб він помирив ся і подав їм поміч (79—113). Агамемнон за теє єму обіщає Врисівну невинну і дари великі (114—161). З умовою сею, по вибору Нестора старого, одсилаєть-ся к Ахиллу піклун його Фінік, Аянт великий, Одиссей премудрий, і кликунів двоє (162—184). Ахилло їх добре у себе приймає, но на всю їх мову і всю обітницю царя Агамемнона одказує гнівно, удержує в себе Фініка старого і каже, що взавтра попливе до дому (185—668). Аянт з Одиссеем ідуть к отаманам і їх сею вістю засмучують тяжко, но їх потїшає Дивомид хоробрий і радить їм бійку до кінця тягнути (669—713).

У Троян сторожа, а там на Ахеїв
Спала боязнь тяжка, дружина побігу,
І туга напала на всіх отаманів.

- Мов два вітри пійдуть по рибному морю,
5 Бурій із Зефиром, щó разом із Өрики
Налетять нальотом і чорная хвиля
Дметь-ся і на беріг порость викидає,
Так маялось серце в грудях у Ахеїв.

- Атрієнко з тяжко засмученим серцем
10 Блукав і прикази кликунам розносив:
Кожного на раду із особна звати
Тихо — і сам первий ходив межи ними;
І сіли всі сумні. Гамемнон володар
Устав сльози ллючи, мов чорна криниця,

- 15 Щó з скали крутої мутну воду лие.
І застогнав тяжко і мовив к Аргеям:
»Милі отамани і князі аргейські!
Звів мене Кроненко на лиху годину;
Перш пообіщав ся і зволив, недобрий,

- 20 Що я візьму Трою і тогді верну ся.
Тепер передумав і каже безславно
Іти до Аргеїв стілько люду збувши:
Так йому знать мило предвічному Дію,
Щó городів много повалив вершини,
25 Та іще повалить, бо сильне могучий.
Так щó я вам ражу — послухайте, милі:
Тікаймо на суднах до рідного краю;
Не взяти нам Трої широкого міста.«

- Мовив — і всі глухо на тєє мовчали.
30 І довго Ахеї сумнії мовчали,
Аж на кінець мовив Дивомид хоробрий:
»Сам я, Атрієнку, стану против тебе, —
Се можна на радї, не гнівай ся, царю!
Ганьбив еси силу мою у Данаїв,
35 Звав мене безсильним і плохим — і все те

- Відають Аргеї молоді й старії.
Но й тебе Кроненко наділив двоюко :
Ціпком він поставив тебе над усіми,
За те не дав сили, найбільшої влади!
- 40 З чого ти, небоже, узяв, що Ахеї,
Як ти називаєш, безсильні і плохі?
Хочеш сам тікати — так тікай; для тебе
Дорога одкрита, і судна зад морем
Стоять, що з тобою вийшли із Микини.
- 45 Но другі Ахеї не шйдуть, аж поки
Трої не повалять. А не то, так хай їх,
І вони втікають у ріднюю землю!
Ми будем з Сөөенелом воювать і ждати
Кінця Іліону, бо ми з богом вийшли.»
- 50 Мовив — і Ахеї разом загукали,
Вражані словами храброго Дивмида.
Аж підняв ся Нестор і став говорити :
»Ні слова, Тид'єнку! Лучший ти на бійці,
Красчий і на радї за всіх однолітків;
- 55 Ніхто із Ахеїв тебе не погудить
І не поперечить, но не кінець тому :
Іще молодий ти і міг би ти бути
Меньшим моїм сином, а царям аргейським
Ти розумно кажеш по щирії правді.
- 60 Но позволь, і я вже, як трохи старійший,
Скажу і поражу — і моєї ради
Ніхто не осудить і Гамемнон також.
Безродний, безправний і бездомний всякий,
Хто народню люту бійку підіймає.
- 65 Но ми вже на сей раз послухаймо ночі,
Та вечерю їжмо, а там хай сторожа
Цілий рів заляже з поля за стїнами.
Се я хлопцям кажу, — а ти, Атрієнку,
Провожай, бо ти в нас отаман найстарший;
- 70 Дай старшинї учту, — так воно годить ся.

- Вин тобі в наміти кораблі ахейські
Що день то із Өрики морем і привозять;
Все тобі спідручно і підданих много.
Но коли збереш їх, послухай ся того,
75 Чия рада лучша; треба нам Ахеям
Ради і поради, коли вже край суден
Вогні запалали, — хто тут буде радий?
Ся ніч або згубить, або скупить військо.»
Мовив, і всі разом на тее пристали.
- 80 І пійшла сторожа у яснії збруї
Разом з Өрасимидом, Несторовим сином,
Разом з Аскалафом, Ялменом хоробрим,
Разом з Миріоном, Афаром, Дийпиром,
І з Ликомидеем, Кріонтовим сином.
- 85 Сім було гетьманів — і за кожним сотня
Хлощів виступала, ратища піднявши.
Прийшли, за стіною коло рова сіли,
Вогонь розпалили, вечерю варили.
А там Атрієнко старшину ахейську
- 90 Завів до наміту, видав учту добру,
І вони до страви руки протягнули.
А коли вже добре напились, наїлись,
Тогді старий Нестор почав свою раду,
Бо він був іздавна порадником добрим.
- 95 Ото він розумно і став їм казати:
»Славний Атрієнку, царю Гамемноне!
Тобою й пічну я, тобою й скінчу я.
Бо ти цар народу і Дій тобі вручив
І цінок і право над ним царювати.
- 100 Ти первий повинен говорить і слухать,
Дякувать другому за добрее слово
І вибирать тее, що видить ся лучшим.
Так я отсе й скажу, що по мені лучше:
Лучшого, здаєть-ся, ніхто вже не змислить,
- 105 Як я отсе мислю і мислю од тогді,

- Як ти, богородний, Врисовую дочку
Вивів із наміту гнівного Ахилла
Без нашої волі; тебе я немало
Одмовляв од сего, но ти своєму серцю
110 Потурав, і того, що й боги вважали,
Ти таки зневажив і взяв надгороду.
Так тепер і радьмось, як його вблагати
Славними дарами, добрими словами.»
Аж до його мовив Гамемнон володар :
115 »По правді ти, діду, вину мою вивів.
Винен, не таю ся. За много народу
Чоловік той стане, кого Дій полюбить :
І його підняв Дій, а Ахеїв знизив.
Но як сам я винен через свої думи,
120 Так сам і бажаю йому викуп дати,
І от перед всіми вилічую дари :
Сім нових триніжок, десять мірок злота,
Двадцять мисок мідних і дванадцять коней
Сильних та заможних, що все вигри брали.
125 Не був би той бідний і вбогий на злото
Таке дороге, як-би мав він стільки,
Скільки мої коні вигрів вигравали.
Даю і сім жінок, славних рукодільниць,
Лезвянок, що сам він полонив у Лезві,
130 А я взяв — красою перві молодичі.
Їх даю, і з ними буде мною взята
Врисовая дочка, і тяжко клену ся,
Що не спав я з нею і не обіймав ся,
Як воно годить ся жінці й чоловіку.
135 Се я даю зараз, а коли боги нам
Поможуть розбити Пріямове місто,
Хай засипле судна золотом та мідю,
Як будуть Ахеї добичу ділити ;
І двадцять Троянок хай вибере сам він,
140 Що після Єлени найкрасчі будуть.

- А прийде в Аргею, молочную землю,
Зроблю його зятем, зрівнаю з Орестом,
Що один у мене росте у розкошах.
Три у мене дочки, одна Хризоема,
145 Друга Лаодика, третя Іфьянасса;
Із них яку хоче, хай бере без віна
До дому Пилія; ще й дам і придане,
Якого ніхто ще не дав за дочкою.
Я дам за дочкою сім городів славних:
150 Я дам Кардамилу, Енопу і Іру,
Фиру пресвяту, Аню лугову,
Славну Епію й Пидас виноградний,
Усі коло моря й пісчаного Пила.
Люди там багаті вівцями й волами,
155 Вони його будуть як бога вважати
І будуть щіпкові податі давати.
Се я йому вчиню, хай лиш помирить ся.
Один тільки Невид тяжкий, невмолимий,
За те він і людям за всіх опротивів.
160 Нехай він уступить: я ж таки й важнійший,
Я ж таки, здається, і літами старший.»
Аж до його мовив Нестор Геринійський:
»Славний Атрієнку, царю Гамемноне!
Не малії ж дари даєш ти Ахиллу.
165 Набирайте тільки послів, щоби швидше
Йшли до наміту Пильєнка Ахилла.
Я сам наберу їх, хай слухають тільки:
Фінік первий буде і хай отаманить,
А Аянт великий, Одиссей премудрий,
170 Евриват та Одій хай ідуть по йому.
Умивайте ж руки, уста очищайте,
Благайте Кроненка, щоб змилосердив ся.»
Мовив — і усім їм подобалась мова.
І кликуни воду на руки зливали,
175 А чури у чаші вина наливали,

- І всім подавали повними чарками.
І як зливи злили і випили в волю,
Тогді із наміту царя Гамемнона
Вийшли і їм Нестор говорив немало,
180 І моргав усім їм, більше ж Одиссею,
Пробувать Пильєнка словами склонити.
Пійшли вв'язи краєм ревучого моря
І тяжко молили бога землетреса,
Щоб поміг склонити серце Еяченка.
185 Прийшли до намітів, суден мирмидонських,
Аж сумний Ахилло грає на бандурі
Пишній, хорошій, із держалом срібним:
То була добича з міста Етивону,
На ній вигравав він і лицарів славив;
190 А Патрокло мовчки сидів против його,
І ждав, коли кінчить співати Ахилло.
Вони й приступили, Одиссей перед вів,
Стали против його, — і скочив Ахилло
З бандурою разом, устав, підступив ся;
195 За ним і Патрокло глянувши підняв ся.
І на зустріч мовив скорохід Ахилло:
»Се-ж то милі гості, се-ж то якась треба.
Ви-ж мені і в гніві з Ахеїв милійші!»
Мовив — і повів їх Ахилло могутий,
200 Посадив на крісла й килими червоні,
І враз до Патрокла спідручного мовив:
»Давай, Меніт'єнку, чаші що найбільші,
Вино що найлучше і кожному чарку.
До нас завітали самі лучні люди.»
205 Мовив — і Патрокло вчинив його волю.
Тогді жаровню він до вогню приставив,
Поклав на ню спину овечу й козиню
І стегно свиняче тлущою облите.
Автомед держав сам, а Ахилло різав,
210 Поділив, як треба, на рожни натилав;

- А там Меніт'єнко вогню приготівив,
І як жара спала, полум'я осіло,
Він, побивши вугля, рожни тудавсунув
І посоловив сіллю в бабки заложивши.
- 215 І тільки утік він, виклав на стільниці,
Патрокло взяв хліба, по столу розставив
В кошиках хороших, а Ахилло мяса,
І сам присів прямо против Одиссея
При другій стінці; розказав Патроклу
- 220 Богам честь оддати — він спалив початки,
І вони до страви руки протягнули.
А коли вже в волю наїлись, напились,
Аянт мигнув Фінку; Одиссей примітив,
Налив вином чарку і мовив к Ахиллу:
- 225 »Дякувать, Ахилло! Голодним не будеш
Ні там у наміті царя Гамемнона,
Ані тут у тебе; є у нас доволі
Усякої страви; та не в страві діло!
Ми бачимо, княже, лихую погибель
- 230 І в страху не знаєм, спасем чи погубим
Кораблі весельні без твоєї сили.
Бо уже край суден та стін поставали
Гордії Трояни й помагачі дальні,
І вогні розклали великії й кажуть,
- 235 Що нам їх не вдержать, що на судна вдарять.
Кроненко їм з-права дає знаки добрі,
Блискає — і Ектор біснується тяжко
В надії на Діа; він не уважає
Ні богів ні люду, лютості оддав ся.
- 240 Просить, щоб зірниця тільки показала; сь;
Каже, що на суднах корми порубає
І судна попалить вогнем — і Ахеїв
Побе коло суден зачадяних димом.
Страшно мені тяжко, щоб його надії
- 245 Боги не вчинили, щоб нам не судилось

- Погинути в Трої, не в конній Аргеї.
Устань, коли ласка, хоч тепер, та вибав
Стисняних Ахеїв од троянських тлумів.
Самому ж опісля буде жаль, не в пору
- 250 Запущане лихо поправлять; подумай
Раньше од Данаїв лихий день одвести.
Радив тобі, друже, і Пілїй твій батько,
Як тебе із Фтії слав до Гамемнона:
»Силу тобі, сину, Ира та Паллада
- 255 Дадуть, коли схочуть, а ти серце буйне
У грудях задержуй — милосердь ся лучне.
Стережи ся вражби, так тебе найбільше
Вповажать Аргеї старії й малії.«
Оттак старий радив — ти забув, но змякни,
- 260 Перестань од гніву. Тобі Гамемнон цар
Великі дасть дари, як ти помириш ся.
Ти вислухай тільки, а я перелічу,
Які Гамемнон цар дари обіщає:
Сім нових триніжок, десять мірок злота,
- 265 Двадцять мисок мідних і дванадцять коней
Сильних та заможних, щό все вигри брали.
Не був би той бідним і вбогим на злото,
Таке дорогее, як-би мав він стілько,
Скілько його конї вигрів вигравали.
- 270 Дає і сім жінок славних рукодільниць,
Лезвянок, щό сам ти полонив у Лезві
І він взяв — красою перві молодиці.
Їх дає і з ними буде їм узята
Врисовая дочка, і тяжко він кляв ся,
- 275 Що не спав він з нею і не обіймав ся,
Як воно годить ся жінці й чоловіку.
Се він дає зараз, а коли боги нам
Поможуть розбити Пріямове місто,
Ти засиплеш судна золотом та мідью,
- 280 Як будуть Ахеї добичу ділити,

- І двадцять Троянок вибереш для себе,
Що після Єлени найкрасчії будуть.
А прийдеш в Аргею, молочную землю,
Зятем його будеш рівним до Ореста,
285 Що один у його росте у розкошах.
Три у його дочки: одна Хризоіема,
Друга Лаодика, третя Іфянасса;
Із них, яку схочеш, без віна і візьмеш
До дому Пілїя; ще й дасть і придане,
290 Якого ніхто ще не дав за дочкою.
Він дасть за дочкою сім городів славних:
Він дасть Кардамилу, Енопу і Іру,
Фиру пресвятую, Аню луговую,
Славную Епію й Пидас виноградний —
295 Усі коло моря й піщаного Піла;
Люди там багаті вівцями й волами,
Вони тебе будуть як бога вважати
І твому ціпкові податі давати.
Се все тобі вчинить, як ти помириш ся.
300 Коли ж Атрїєнко разом із дарами
Тобі опротивів, так ти хоч Ахеїв
Стисняних пожалуй — вони тебе богом
Назовуть: а се-б то добув би ти слави!
Ти Ектора вбив би, як-би підійшов він
305 Могучий, бо мислить, що до його рівний
Ніхто із Данаїв не прибув на судні.»
Аж до його мовив скорохід Ахилло:
»Славний Лавертенку, мудрий Одиссею!
Треба вам по правді усе розказати,
310 Що в мене на мислі і як воно буде,
Щоб ви й не ходили і не докучали.
Як Невида брама, так той мені гідкий,
Що одно що мислить а друге говорить.
І я прямо скажу, що за краще маю:
315 Мене не прихилить ні сам Атрїєнко,

- Ні Данаї другі. Нема у вас дяки,
Хоч-би хто вік-вічний з ворогами бив ся.
Одна у нас дяка храброму й плохому,
Одна честь і злomu і доброму мужу,
320 Однаково гинуть лїниві й трудящі.
Що мені прибуло, що я тернів серцем
Та виставляв душу на бої криваві?
Як пташка приносить їсти пташенятм,
Де що тільки знайде, а сама бїдує,
325 Так і я проводив безсоннії нощі
Та всі дні криваві в полі переводив,
В бою з ворогами за їх одну жінку.
Двадцять городів я забрав кораблями,
Одинадцять пішу забрав коло Трої:
330 З них усіх я много скарбів та багатства
Наносив — і все те оддав Гамемнону:
А він, остаючись позад суден бистрих,
Малим так ділив ся, а велике прятав:
Видав надгороди князям, отаманам,
335 І все у них ціле, — в мене лиш одного
Одняв мою жінку милую, і з нею
Розкошує. За що-ж з Троянами бють ся
Аргеї? На віщо привів сюда військо
Атрїєнко? може не із-за Єлени?
340 Хиба-ж одні тільки жінок своїх люблять
Атрїєнки? Всякий дєсбрий та сумлїнний
Любить свою жінку, як і сам свою я
Любив, не дивив ся, що бранкою була.
Коли ж обманув він і з рук моїх вирвав,
345 Так хай не підводить, я вже не повірю.
Хай він із тобою, з другими князями
Радить ся, як судна од вогню закрити.
Він же там багато наробив без мене:
І стїну построїв, і рїв коло неї
350 Викопав глибокий і набив колами, —

- Не здужає тільки Ектора спинити !
А поки я разом з Ахеями бив ся,
Ектор не пускав ся од стїни далеко,
Він держав ся бука та Скейської брами ;
355 І то як застукав, так він ледве спас ся.
Тепер я не хочу із Ектором битись,
Помолю ся взавтра всім богам і Дію
І зведу на море кораблі набиті,
І ти, коли хочеш, так побачиш ранком,
360 Як по Елеспонту, по рибному, пйдуть
Судна мої й люди веслами загорнуть.
І як дасть погоду Землетряс хвалений,
Так я через три дні і у Фтії буду.
Є в мене не мало, щó вдома я кинув,
365 А ще понавожу золота та міді,
Молодиць хороших, сивого залїза,
Щó з жеребів маю ; тільки надгороду,
Щó дав, узяв знову Гамемнон володар
Атрієнко. Се ви скажіть непременно
370 Усім, щоб і другі бридились Ахеї,
Як кого з Данаїв захоче він звести,
Такий безустидний ! А менї вже годї :
Собакою ставши, в очи не загляне ;
З ним я не зйду ся ні словом, ні ділом.
375 Обманув, ізвів раз ; тепер мене словом
Не підмовить ! Годї, нехай він облестний
Пропаде, бо в його одійняв Дій розум.
Бридкий менї й сам він, гидкі його й дари.
Нехай дає в десять або в двадцять стілько,
380 Скільки є у нього і скільки ще буде,
Щó є в Орхоменї і щó є у Өивах
Єгиптських, де скарби лежать незлічимі,
Де сто брам високих і з кожної сипле
По дві сотні хлопців з кіньми й колїснями,
385 Нехай дає стілько, як піску та праху :

- А Гамемнион серця мого не в спокоїть,
Поки не затре він болячої кривди.
Дочки Гамемнона не візьму за себе,
Щоб вона красою рівнялась до Вроди
390 А розумом була рівна до Паллади —
Ні візьму! Нехай він того вибирає,
Хто би був з Ахеїв красчий і сильніщий.
Як боги допоможуть і я вдома буду,
Пилей сам для мене висватає жінку.
395 Много є Ахейок в Фтії та Елладі,
Дочок отаманів, що́ городи мають:
Із них яку схочу, на тій й женю ся.
Туда мене серце моє зазиває
Щиру жінку взяти, вірну дружину,
400 Та споживать працю старого Пилія.
Душі не оддам я і за все, що́, кажуть,
Було у Ільйоні, у славному місті,
За спокою, поки не прийшли Ахеї,
Ні за те, що́ баня сьвята покриває
405 В бога Аполлона в Пиеї камянистім.
Можна роздобути волів і овечок,
Дістати триніжок, коней зотогривих,
Душі ж не дістати і не роздобути,
Як вона устами вийде з чоловіка.
410 Бо мені казалаTheta сріблоніга,
Ще смерть мені гибель на двоє судила:
Як я тут останусь Трою воювати,
Так я і не вернусь, за те слава буде:
А як я до дому в рідну землю піду,
415 Так слава загине, за те сам я довго
Жити-му й нескоро смертний час настане.
І я б отсе радив і другим Ахеям
До дому вернутись, бо йще не прийшов час
Гибелі Ільйону: Дій над ним високо
420 Простер свою руку і люд укріпив ся.

- Коли ви прийдете к гетьманам ахейським,
Скажіть моє слово — ви на те послами:
Хай вони иначе розумом розсудять,
Як порятувати ахейській судна
- 425 І народ на суднах; а се не в корість вам,
Що ви розсудили; я не піддаю ся.
Нехай тільки Фінік один остаєть-ся;
Може й він узавтра попливе зо мною
До дому, як схоче, тай то не неволю.»
- 430 Мовив, і всі глухо на теє мовчали,
Вражані словами: бо говорив грізно.
Один тільки Фінік, ридаючи тяжко,
Промовив — боячись за судна ахейські:
»Коли тобі в серце запало, Ахилле,
- 435 Одпливають і ти вже спасать наші судна
Од вогню не хочеш, що серце у гнізі,
То як мені, сину, без тебе й остать ся?
Та-ж мене з тобою Пілій старий вислав,
Як тебе із Фтії слав до Гамемнона.
- 440 Молодим — не знав ти ні спільного бою,
Ні речей, що людям славу довершають;
То він мене й вислав, щоб тебе навчити
Говоруном бути і дільником діла.
Так без тебе, сину, я вже не останусь
- 445 І тогді, щоб бог сам мені обіщав ся
Старість мою зняти та молодість дати,
В якую кидав я Елладу жіночу
Та тікав од гніву батька Аминтора.
Прогнівав ся батько за дівчину красну:
- 450 Він жив, бач, із нею і зневажав жінку,
Мою матір. Мати мене умовила
Дівчину обняти, щоб збридила сивим.
Я її послухав, но батько дізнав ся
І клив мене тяжко і молив Ериній,
- 455 Щоб йому не мати в себе на колінах

- Моєї дитини, — і ту його клятву
Учув Дій надземний і Персефонія.
Я вже його мідью хотів заколоти,
Та бог якийсь здержав тую злість, щоб черні
460 Дає встріт до всуди, людям до обриди,
Щоб мене не звали люди батькогубцем.
А все-ж моє серце уже не злюбило
В сердитого батька по хатах снуватись.
І много збиралось ближніх і родини,
465 Щоб мене вмовити дому не кидати;
Много овець тихих, волів круторогих
Зарізано, много свиней самих тлустих
Купами складалось в Ифеста на печі;
Много й вина пито із батьківських чарок.
470 Цілих девять ночей кругом мене спали,
Сторожу держали, вогні не згасали:
Один на крилечку тесового двору,
А другий у сїнях край мої сьвітлиці.
Но тільки десята чорна ніч настала,
475 Я виважив двері крепкії в сьвітлиці,
Вийшов, перескочив частокіл дворовий,
Обманув сторожу хлопчау й жіночу.
Пробіг я далеко Елладу широку
І прибув у Фтію вівцями багату
480 До царя Пилія. І він мене щиро
Прийняв і внодобав, як батько дитину
Одну в старім віку при многих достатках.
Дав мені багатства і народу много,
І жив я у Фтії гетьманом Долопів.
485 І тебе таким я виростив, Ахилле,
Бо тебе любив я. З другим не хотів ти
Ні до столу сїсти, ні в будинках їсти,
Поки я до себе не брав на коліна,
Не подавав страви, вина не підносив.
490 Нераз ти сорочку обливав у мене

- Вином, як дитина, бризкаючи з рота,
Як я над тобою терпів-побивав ся;
Думаю, не дали боги мені счадків,
Так тебе я сином, дивний мій Ахилле,
495 Оберу, що може коли лиха збавиш.
Усмирись, Ахилле, тобі не годить ся
Тверде серце мати! І боги прощають,
Хоч у них і більше слави, чести й сили;
І богів дарами, ширими словами,
500 Зливами та димом люди прихилиють,
Коли хто з них просить грішний, виноватий.
Бо Просьби то дочки великого Дія,
Кривії, старії, слабії на очі,
І всі вони слідом за Напастю ходять.
505 Та Напасть, як сильна і крепка на ноги,
То все попереду весь сьвіт оббігає,
Людей звережає, а ті слідом лічать.
І хто вважить дочок Дієвих і прийме,
Того й вони вважать і молитву вчують;
510 А хто їх не вважить і одкаже гнівний,
Так вони Кроненка просять, щоби Напасть
За таким ходила, слідом вередила.
Дай же й ти, Ахилле, сим Дієвим дочкам
Чесць, котора в сильних серце підіймає.
515 Щоб не давав дарів тобі Атрієнко
І не обіщав ся, а все злив ся впертий,
То я й не просив би, щоб ти помирив ся
Та поміг Аргеям, хоч-би вони й гибли.
Но він дає много, много й обіщає,
520 І тебе просити вибрав самих лучших
З ахейського війська, самих наймиліщих
Для тебе Аргеїв — пожалій їх мови
Та їх ніг! Не гріх був гнівать ся з початку
Чували ми славу й про рицарів давних,
525 Що злість сама буйна на них наступала,

- Но й вони склонялись словами й дарами.
Знаю одно діло давне, не нове,
До сего подібне і вам тепер скажу.
Було раз Курити з Етолами бились
530 Кругом Калидону і різались тяжко.
Етоли ж стояли за Калидон місто,
А Курити бились місто звоювати.
А все лихо стало з тої Артемиди
Гнівної, що Іней початками з саду
535 Її не вповажив: другим дав приноси,
А Дієву дочку одну не вповажив, —
Забув, чи не відав, а согрішив серцем.
От за теє гнівна божа стрілобоя
На сад напустила свиню білозубу,
540 І та збиткувалась над садом Інея,
І много родючих дерев виривала
Із корінем разом і яблунним цвітом.
Мелеагр Іненко і вбив свиню тую,
Із городів многих людей позбравши
545 Та собак, — з ким небудь її не побив би;
От така — не мало на костир післала.
Но тут то богиня бійку і підняла
За щитинну шкуру й голову свинячу,
Бійку у Куритів і славних Етолів.
550 І от поки бив ся Мелеагр хоробрий,
Зле Куритам було: вони й за стіною
Не могли стояти, хоч много їх було.
Коли ж наступила злість на Мелеагра,
Що вона й розумних розум баламутить,
555 І він обізлившись на матір Алєю
Заліг коло своїй жінки Клеопатри,
Дочки Мареписи, Евнихи, й того
Ідея, що первий з надземного люду
Був за часу того і стріляв в самого
560 Бога Аполлона за дівчину красну —

- Батько сей і мати свою дочку в себе
Звали Алкіона, в пам'ять, що ї мати
Мов та Алкіона плакала в недолї,
Як її схопив був Аполлон стосильний, —
565 З нею і заліг він у тяжкому гніві.
Його тая клятва гнівала, що мати
До богів молилась за вбитого брата:
Много раз руками вона в землю била
І Невида звала і Персефонію,
570 Клячала і лоно сльозами мочила,
Щоб смерть дали сину. І її з Ерева
Неситая серцем Еринія вчула.
А там коло брами гремів грім і тряскіт,
Башти розпадались; сгаршина етольска
575 І сама просила, й понів посидала
Вийти допомогти їм, обіщала й дари.
Де було найлучше поле каледонське,
Там йому давала вибрать самих лучших
П'ятьдесять загонів, наспіл виноградом,
580 Наспіл пустирями одрізати плугом.
Много й старий Іней благав, підіймав ся
У терем високий к самому порогу
І стукав у двері і умоляв сина:
Много його сестри і мати просила,
585 Но йще гірше злила; просила й дружина
Сама найвірніща, сама наймиліща:
Но все-ж його серця в грудях не склонила,
Поки його терем не здрігнув, Курити
Вже на баштах стали й місто підпалили.
590 Тогді Мелеагра стала його жінка
У сльозах просити, та все викладати,
Що із людом буде, коли місто візьмуть,
Що людей поріжуть, місто з димом пустять,
Дітей у неволю візмуть з матерями.
595 І піднялось серце, лиха не стерпіло:

- Він пійшов і зброю одягнув блискучу.
Так то лихий час він одвів од Етолів,
Одвів сам собою, ще не брав і дарів
Милих та багатих, а так одвів лихо.
- 600 Но ти не роби так. нехай тебе дух твій
На се не підводить: гірше буде судна
З вогню рятувати; вийди із-за дарів,
І тебе за бога мати-муть Ахеї.
А як ти без дарів виступиш до бою,
- 605 Честь не та вже буде, хоч ти й бій поправиш. «
Аж до його мовив скорохід Ахилло:
»Фініку, дідуню! На-що тої чести?
Надіюсь, що буде честь мені од Дія,
І з нею я буду край суден кінчастих,
- 610 Поки душі в грудях і сили в колінах.
А я тобі скажу і вбий собі в пам'ять:
Не муч мого серця плачем та сльозами
Із-за Атрієнка — не слід так любити
Його, а то можеш ти мені спротивіть.
- 615 Лучше враз зломислить, кому я зломислю;
Враз пануй зо мною і діли ся честю!
Вони дадуть звістку, а ти ляж у мене
На м'якій постелі; взавтра перед сьвітом
Скажем, чи нам плисти, чи тут оставать ся.»
- 620 Мовив і бровами мигнув до Патрокла,
Щоб Фініку постіль білу слав, щоб швидше
Подумали гості, вийшли із наміту.
Аж тут і сам мовив Аянт Теламонів:
»Славний Лавертенку, мудрий Одиссею!
- 625 Ходім! Бо здасть-ся, з нашого заходу
Користи не буде. Треба нам Данаям
Одвіт передати, хоч він і немилий,
Бо нас виглядають. Ахилло могучий
Забрав собі в серце думу неприступну,
- 630 Він не уважає й дружньої любови,

Що його за всіх ми край суден любили...
Каміню нечулий! Другий і за брата,
За вбитого сина викупом мирить ся,
І той заплативши живе меж народом.

- 635 А в того і серце і душа стихає,
Хто взяв його викуп; а тобі злу, буйну
Боги дали думу за одну лиш дівку.
Тецер сїм за нюю даємо найкрасчих,
Та ще й до них дари; змягчи своє серце,
640 Поваж свою хату. Ми ж пришеньці в тебе
З данайського люду — і тобі, здається,
Лучші і миліші над усіх Ахеїв.»

Аж до його мовив скорохід Ахилло:
»Гетьмане Аянте. сину Теламонів!

- 645 Все ти мені мовив по душі, здається,
Та серце боліє, як тільки згадаю,
Що той Атрієнко перед цілим військом
Мене обезславив, мов того пришеньця.
Так ви-ж собі йдїте і там розкажіте,
650 Що я не підіймусь на бійку кроваву,
Поки Пріяменко Ектор шеломенний
Не прийде к намітам, суднам мирмидонським
По трупах Аргеїв та не спалить суден.
Аж край мого судна та мого наміту,
655 Я думаю, Ектор і хоробрий стихне.»

Мовив, і всі разом із чарок подвійних
Злили й пійшли к суднам; Одиссей перед вів.
А Патрокло живо слугам і служанкам
Для Фіника постіль казав постелити.

- 660 І вони слухняні живо постелили
Овечую шкуру, ковдру, простирадло,
І старий поклав ся і ждав до зірницї.
Ахилло положивсь осібно в наміті,
І з ним положилась Лезвіянка бранка,
665 Форвантова дочка, красна Дивомида.

Патрокло й собі лїг і з ним положилаєь
Красная Іфіда, щó її Ахилло
Добув із Скирони, Енивого міста.

А ті як прибули в наміт Атрієнка.

670 Їм зараз Ахеї чарки подавали,
І один за другим вставали, питали.
Первий запитав їх Гамемнон володар:

»Скажи, Одиссею, ахейська славо!

Хоче він од суден огонь одвернути,

675 Чи злість іще досї він на серці має?»

Аж до його мовив Одиссей премудрий:

»Славний Атрієнку, царю Гамемноне!

Не хоче він гніву гасить, а ще гірше

Злить ся і не важить і тебе і дари.

680 Він тобі самому каже розважати,
Як ратувать судна та народ ахейський.

А сам похваляв ся, щó до схода сонци
Весельїї судна на море опустить:

Та ще говорив нам, щó і другим радить

685 До дому вертатись, бо йще не прийшов час

Гибелі Ільйону; Дій над ним високо

Простер свою руку і люд укріпив ся.

Так казав — і се вам товариші скажуть.

Аянт і обидва кликуни премудрі.

690 А Фіник остав ся: він його оставив,

Що може він завтра попливе до дому

Із ним, коли схоче, а то не неволить.»

Мовив — і всі глухо на тее мовчали

(Вражані словами, бо говорив грізно),

695 І довго Ахеї сумнії мовчали.

Аж от до них мовив Дивомид хоробрий:

»Славний Атрієнку, царю Гамемноне!

Лучше б не просити було Пилїєнка

З такими дарами; бо і так він гордий.

700 А ти дав ще більше йому гордувати.

- Пливе, не пливе він, на те не вважаймо.
А він і без того стане колись битись,
Як буде охота і бог дасть на розум.
Вислухайте краще, що я вам пораджу :
705 Лягайте ви спати, серце підкрпивши
І вином і хлібом; бо то дає силу.
А коли засяє ясна зірниця,
Постав коло суден і піших і конних,
І сам ставай, царю, з передними бить ся.»
710 Мовив — і всі разом на тє пристали,
Вражані словами храброго Дивмида.
Зливи учинили, пійшли по намітах
І там полягали і позасипали.

ПІСНЯ ДЕСЯТА.

Долон.

ТКАНЬ.

Агамемнон безсонний з братом Менелаєм підіймають сонних Нестора старого і других гетьманів і з ними обходять по ровах сторожу (1—193). Порадившись разом, поспляють на розвідки до троянського стану Дивомида і Одиссея (194—298). В ту саму пору за намовою Ектора виходить і Долон оглядати Ахеїв і простує до суден: вони його завважають і ловлять (299—381). Долон просить ся, щоб вони його не вбивали, розказує їм поставу троянського стану, показує й Риса, отамана ґриків, де він спочиває; но все надаремне: його убиває Дивомид хоробрий (382—464). Стративши Долона, вони ідуть прямо до ґрицького стану і Дивомид живо Риса побиває і всю його челядь, а Одиссей живо набирає коней (465—503). Аж тут їм Паллада подає на розум, що Аполлон може і Троян і ґриків на них побудити, і вони обидва на коні сідають і щасливо вертають до стану (504—579).

- Всі другі гетьмани край суден ахейських
На всю ніч заснули в тихії дрімоті,
Но на Атрієнка, царя Гамемнона,
І сон не находив — так багато він думав.
- 5 І як муж той Ірин блискає по небі
На дощ превеликий, чи на градовину,
Чи на сніг, що ниви білєю побіляє,
Чи на пащу люту кривавої бійки,
Так воздихав тяжко Гамемнон володар
- 10 Із глибини серця, аж печені рвались.
Скільки не вдивляв ся на табір троянський,
Стільки дивував ся вогням іліонським,
Сурмам і сопілкам і людському гаму.
А скільки поглядав на судна ахейські,
- 15 Стільки рвав на собі жменями волося
І оддавав Дію; серце тяжко рвалось.
І одна лиш думка лучшою здала ся:
Пійти до Нильєнка Нестора старого,
Чи не зможуть разом у двох пригадати,
- 20 Як би всім Данаям поратунок дати.
Встав він і сорочку надягнув на груди,
Взяв на білі ноги виступці хороші,
Накинув на себе левовую шкуру
Довгу, аж по пяти, взяв ратище добре.
- 25 Но й на Менелая напав страх; дрімота
І йому на вії не йшла, щоби лиха
Не було Аргеям, що за ним водою
У Трою прибули, війну затягнули.
Він надів на себе пардовую шкуру
- 30 Пестру та широку; на голову шолом
Надягнув блискучий, взяв ратище добре
І пійшов будити брата, що в Аргеїв
Був царем і в люду славив ся за бога.
Найшов, що він зброю надягав на себе
- 35 Край судна, і рад був, що його побачив.

От до його й мовив Менелай хоробрий:

»Що збруїш ся, брате? Мабуть кого хочеш
До Троян послати оглядять? Но я щось
Боюсь, що за сее ніхто не візьметь-ся,
40 Що[б] ійти самому врагів оглядати
В таку ніч; на сее одважного треба.»

Аж до його мовив Гамемнон володар:

»Треба нам з тобою ради, Менелаю,
Доброї, чим можна спасти й рятувати
45 Аргеїв та судна: бо змінив Дій думу:
Він склонив ся більше к Екторовим дарам;
Бо я і не бачив і чути не чув я,
Щоб хто за один день стільки зробив лиха,
Скільки зробив Ектор богомил Ахеям,
50 Хоч не син він божий і не син богинин.
Зробив, що Аргеї його не забудуть
Довго; бо він стільки зла зробив Ахеям.
Зови ж ти Аянта та ще Ідомея,
Иди прямо к суднам; а я сам старого
55 Нестора розбуджу, може й він захоче
До сторожі вийти, приказ який дати.
Вона його рада слухать, бо в сторожі
Син його гетьманить і друг Ідомея
Міріон — на них ми тільки і звірялись.»

60 Аж до його мовив Менелай хоробрий:

»А як же-ж ти сему скажеш та порадиш:
Чи там мені бути і на тебе ждати,
Чи назад вертатись, коли все їм скажу?»

Аж до його мовив Гамемнон володар:

65 »Лучше там остань ся, щоб не розійти ся
Нам з тобою; в стану не одна дорога.
Де проходить будеш, окликай, буди їх,
Зви кожного дружно по батьку і роду
І до всіх будь ласкав, серцем не пишай ся.
70 Треба працювати і нам, коли Дій нам

З самого вповитя послав тяжку долю.»

Подав добру раду тай одпустив брата,
А сам пійшов живо к Нестору старому.
Він спав край наміту та чорного судна

75 І край його збруя пишня лежала:
Два ратища з щитом і шолом блискучий,
Тут же був і пояс вишитий, що все ним
Старий перезав ся, як на бій збруїв ся
Отаманить: тільки старости не було.

80 Він устав. на лікоть голову підвівши,
І до Атрієнка сильним духом мовив:

»Хто там такий ходить по стану край судна
В таку ніч глухую, коли всі послули?
(І чого шукає, чи мула, чи друга?)

85 Не крадись до мене, кажи, чого треба?»

Аж до його мовив Гамемнон володар:

»Несторе Нильєнку, ахейська славо!
Се я, Атрієнко, Гамемнон, той самий,
Що його за всіх Дій осудив на працю,

90 Поки душа в грудях і сила в колінах.
Блужу, бо на очі і сон не находить,
Все на думці бійка та гибель ахейська.
Тяжко я бою ся за Данаїв; дух мій
Ізнеміг, впадає, серце моє рветь-ся

95 Із грудей і жили дрижать підо мною.
Коли ти що мислиш, бо й ти сну не маєш,
Так ходім, поглянем, що в нас на сторожі,
Щоб вона часами, працею втомившись
Чи сном ізморившись, не забула чатів:

100 Враги од нас близько — і хто його знає,
Може вони нічю здумають напасти.»

Аж до його й мовив Нестор Геринійський:

»Славний Атрієнку, царю Гамемноне!
Не всі-ж бо Дій сповнить Екторові думки,

105 Які він гадає; я думаю: лихо

- Ще гіршее буде йому, як Ахилло
Одверне од гніву своє серце миле.
Пійду за тобою; там самі розбудим
Храброго Тид'єнка, та ще Одиссея,
110 Бистрого Аянта й сильного Филєнка.
А ще як-би хто нам побіг та покликав
Славного Аянта та ще Ідомєня,
Бо їх таки судна далеко — не близько!
Менелая ж, дарма, люблю, споважаю,
115 А ганьбити буду — не в гнів тобі скажу:
Він спить і всю працю обернув на тебе.
Йому б тепер треба усіх отаманів
Просить, бо тяжкая нужда наступила.»
Аж до його мовив Гамемнон володар:
120 »Винуй його, діду, при другому разі:
Часто він пізнить ся, працювати не хоче,
Но й то не з лїнивства, не з розума злого,
А так жде на мене, щоб я почав діло.
Тепер раніше мене устав; вже і тут був
125 І я його звати післав, кого треба.
Ходім! Ми їх разом найдем коло брами
У сторожі; там я їм казав збиратись.»
А до його й мовив Нєстор Геринійський:
»Так ніхто-ж з Аргеїв його й не погудить,
130 Як він що їм скаже або що прикаже.»
Мовив — і на себе надягнув сорочку,
Взяв на чисті ноги виступці хороні,
Защібнув на собі червону кирею,
Довгу та широку, з вовною дрібною,
135 Взяв ратище крєпке, заковане мідью,
І пійшов до суден мідяних ахейських.
Спершу Одиссея мудрого мов Дія
Пробудив з дрімоти Нєстор Геринійський,
Крикнувши — і голос дійшов його серця.
140 Він з наміту вийшов і до них промовив:

»Хто там такий ходить по стану край суден
В таку ніч глухую? Чого кому треба?»

Аж до його мовив Нестор Геринійський:

»Славний Лавертенку, мудрий Одиссею!

- 145 Не гнівись, нещастя сходить на Ахеїв.
Ходи та ще других збудимо, та зробим
Раду, чи втікать нам, чи нам воювати?»

І Одиссей мудрий пійшов до наміту,
Узяв щит на плечі, та пійшов за ними.

- 150 Прийшли до Тид'єнка, він спав край наміту
В збруї; кругом його спала і дружина,
І в головах щити все були, а з боку
Ратища стреміли і мідь на них сьїла,
Мов блискавка в Дїя; і отаман спав їх.

- 155 Під ним була шкура вола степового,
А під головами килимок багатий.
Нестор Геринійський підійшов до його,
Ногою порушив, розбудив і мовив:

»Уставай. Тид'єнку! Чого всю ніч спати?

- 160 Забув, що Трояне на пригорі стали
Край суден, що мало й поля остаєть-ся?»

Мовив, і той разом зі сну пробудив ся
І гукнув до його бистрими словами:

»Діду невсипучий! Вічно тобі праця.

- 165 Чи в нас нема других молодших Ахеїв,
Щоб вони ходили, кожного гетьмана
Будили; ти, діду, вічне невтомимий!»

Аж до його мовив Нестор Геринійський:

»Ані слова. милий, по правді ти кажеш:

- 170 Є у мене й діти славнії і много
Челяди, хто небудь вийшов би покликать:
Та тяжкая нужда спала на Ахеїв,
Тепер на мечі вже на острії стало:
Хоч гинути разом Ахеям, хоч жити.

- 175 Ходи ж, та збуди лиш Аянта й Филенка,

Як мене жалїеш; ти ж таки молодший.»

Мовив — і той схопив левовую шкіру
Довгу, аж по п'яти, взяв ратище добре,
Пійшов, побудив їх і привів з собою.

180 Прийшли на те місце, де була сторожа,
Но там отаманів не сонних застали:

Там усі з оружам не сплючи сидїли.

Як собаки в дворі овець доглядають

І зачують зьвіря хижого, щό лїсом

185 По горах блукає і крик коло його
Людський і собачий — і сон їх проходить:

То так і сторожі не йшов сон на очі

В тую ніч лихую; вони без упину

В поле поглядали, чи не йдуть Трояне.

190 Глянув старий Нестор, зрадїв, підкренив їх
(І до них промовив бистрими словами):

»Так, милїї дїтки, стережіть, не спіте!

Щоб із нас потїхи вороги не мали.»

Промовив, — і скочив через рів, по йому

195 Скочили й гетьмани скликані на раду.

І Мирїон скочив з Несторовим сином,

Бо і їх гетьмани звали на пораду.

Як за ровом стали, тогдї й посїдали

Разом на полянї, де трупів не було

200 І звідки вже Ектор, гублячи Аргеїв,
Назад повернув ся, як ніч наступила.

Так там посїдали і враз розмовляли.

Нестор Геринїйський первий почав мову:

»Хто з вас, мої милі, сам по добрій волї

205 Одважить ся вийти до Троян хоробрих?

Може де якого ворога пїймає.

Як вони з собою радять ся: чи мислять

Вони тут остать ся край суден, чи в місто

210 Думаютъ вернутись, побивши Ахеїв?

- І коли почує та до нас прибуде
Здоровим, велика, небесная слава
Буде йому в людях і дяка велика.
Бо скільки на суднах є в нас отаманів,
215 Кожний подарує вівцю йому чорну
Дійную з ягнятком — дяка не мала; і
І скрізь тому місце в учтах і обідах.»
- Мовив — і всі глухо на тее мовчали.
Аж до них промовив Дивомид хоробрий:
- 220 »Мене серце й думка, Несторе, охотить
До вражого стану пійти до недалних
Троян; но коли хто йще пійде зо мною,
В мене йще прибуде одваги й надії.
Бо як двоє вийдуть, то в двох вони й мислять,
- 225 Як би лучше було, а один як мислить,
То й дума трудніша і одвага слабша.»
- Мовив — і пійти з ним не мало схотіло:
- Схотіли обидва храбрії Аянти,
Схотів Несторенко разом з Миріоном,
- 230 Схотів Атрієнко Менелай хоробрий,
Схотів підібрать ся і Одиссей сильний
До Троян: у його все була одвага.
Аж от до них мовив Гамемнон володар:
- »Тид'єнку Дивмиде, серцю наймиліший!
- 235 Вибирай на поміч, кого сам бажаєш,
Хто видить ся лучший, бо много їх хоче;
Тільки із поваги лучшого не кидай,
Не бери плохого, на увагу здаючись
Та на рід дивлючись, хоч-би він і цар був.»
- 240 Се-б то він бояв ся із-за Менелая.
Аж до них промовив Дивомид хоробрий:
- »Коли ви даєте набирать самому,
То як Одиссея мені позабути,
Що і серцем мудрий, і душею сильний
- 245 До всякої праці, ще й Палладі любий?

Коли ми з ним підем, так з вогню і диму
Обидва повернем, бо він тяжко змисний.»

Аж до його мовив Одиссей премудрий:

»Нічого, Тид'єнку, ні хвалить, ні гудить,

250 Бо може Аргеї і без тебе знають!

Ходім! Ніч минає, надходить зірниця,

Зорі підняли ся; і дві частини ночі

Уже проминуло, третя остаєть-ся.»

Мовили — і стали зброю з'одягати.

255 Өрасимид Тид'єнку подав двоєострий

Меч — бо той, бач, свого лишив коло суден,

І щит і на тім'я шелом дав воловий

Без гребін'я й шишки, щό ковпаком зветь-ся

І молодих хлопців голови вкриває:

260 А Миріон тулу, лук дав Одиссею

І меч і на тім'я шелом дав ремінний,

Мягкий, но з-під низу ремінем прошитий

Кручаним, із верху білими зубами

З кабана — і зуби по боках стирчали

265 У ряд; а серед був повстею підбитий.

Його в Аминтора, сина Орменія,

Добув з Елеону Автолик хоробрий:

Автолик в Скандії оддав Амфидаму,

Амфидам киѳирський оддав його Молу.

270 Мол оддав носити сину Миріону:

І той самий шелом покрив Одиссея.

Тільки одягнулись у страшную зброю,

Пійшли, отаманів на місті лишили,

І їм з-права чаплю близько од дороги

275 Паллада послала — і хоч її нічу

І не видко було, так голос був чути.

І Одиссей радий став молити Палладу:

»Учуй мене, дочко Дієва! Ти вічно

Мені у пригоді була; не таїв ся

280 І я — так і сей раз прихились, Палладо!

Даруй нам у славі до суден вернути
Та зробить що важне, для Троян пропаше.»

За ним став молитись Дивомид хоробрий:
»Вчуй же й мене, дочко Дієва, незборо!

285 Дай поміч, як дала батькові Тидію
В Өивах, де послом він ходив од Ахеїв.
Він лишив Ахеїв на річці Асопі

І з доброю вістю ходив до Кадміян.

Но на повороті зробив дивне діло

290 З тобою, богине, бо ти помагала;
Так і мені нині поможи, дай поміч!

А я дам телицю тобі однолітню

Сьвіжу, що на собі ярма не носила;

Дам тобі, ще й роги злотов озолочу.»

295 Мовили — і вчула Паллада Аөина.

І ті помолившись Дієві дочці,

Пійшли, мов два леви у ніч невидющу

По полю, по трупах, по зброї і крові.

Но і Ектор сильний не давав Троянам

300 Поспати; до себе скликав самих лучших,
Які були в Трої князі та гетьмани.

»Хто з вас мені зробить одно діло добре
За дари великі? Дяка славна буде:

305 Той мати-ме в мене колісню і пару

Коней що найкрасчих на суднах ахейських,

Хто зважить ся — вічна слава йому буде —

Підійти до суден і там розізнати,

Чи вони, як перше, суден доглядають,

310 Чи може побиті нашими руками

Радять ся втікати і не хочуть нічу

І сторожі мати, тяжко натомившись?»

Мовив — і всі глухо на тее мовчали.

Аж був у Троян там Долон, син Евмида

315 Кликуна, що много мав золота й міді.

Сам він невидний був, лиш швидкий на ноги
І у батька був він один на пять сестер.
Так він ік Троянам і к Ектору мовив:

- »Мене серце й думка, Екторе, охотить
320 Підійти до суден і все розізнати.
Тільки присягни ся, й ціпком поклони ся,
Що ти мені коні і колісню мідну
Даш тую, що возить славного Пильєнка.
Я не дарма пійду, — жалувать не будеш:
325 Я пройду весь табір, зайду аж до судна
Царя Гамемнона, де в них може раду
Радять, чи втікать їм, чи їм воювати.»

- Мовив, і ціпок той підійняв і кляв ся:
»Сьвідок мені Дій сам, Ирин муж гремучий:
330 Ніхто на тих конях їздити не буде
Із Троян, і ти лиш величать ся будеш!»

- Мовив — та даремне, тільки розохотив.
І він живо звів тугий лук на плечі,
Взяв на себе шкуру вовка сіроманця
335 І шелом куничий, взяв ратище остре
І пійшов од стану к суднам, хоч од суден
Йому й не вернутись до Ектора з вістю.
Вже минув він коні і військо і строї,
Вже йшов він полем; аж його заглянув

- 340 Одиссей премудрий і мовив к Дивмиду:
»От тобі, Дивмиде, хтось іде із стану:

- Та не знать, чи судна наші оглядати,
Чи може з побитих кого обдирати.
Так ми отсе трохи пустим його мимо
345 Пройти, а там живо ми його ізловим,
Кинувшись: а стане він од нас тікати,
Так ми його к суднам поженем од стану,
Ратищем грозячи, щоб не втік до міста.»

- Мовили — й на трупи впали край дороги,
350 А той нерозумний, мимо і прогнав ся;

- І тільки пробіг він, як сягають гоня
Мулячі, бо мули за волів скоріші,
Коли тягнуть плуга по ріллі глибокій —
Вони і пігнались; той почув їх тупот,
355 Став і думав серцем: то мабуть Трояне
Біжать, щоб вернути к Ектору ізнову.
Но коли підбігли як ратищем кинуть,
Або менши, — пізнав він ворогів і кинувсь
Утікати: а тії доганяють пустились.
- 360 Як два пси зубатих, до лову привичних,
Зайця чи оленя наслідять і слідом
Гонять без устанку і він з писком скаче,
Так його Тид'єнко з мудрим Одиссеем,
Одбивши од війська, гнали без устанку.
- 365 Но коли вже став він підбігати к сторожі
Простуючи к суднам, тогді то Паллада
Й допомгла Тид'єнку, щоб ніхто з Ахеїв
Не вбив його первим, а той був би другим.
Дивомид замірив ратищем і крикнув:
- 370 »Стій, або я вдарю ратищем у тебе!
Тобі од моїх рук смерти не минути.«
Промовив — і мимо ратищем ударив,
Остріє прогналось по-над плече праве
І в землю зарилось; той став з переляку,
- 375 Задрікав, аж зуби в роті задзвеніли,
Весь поблід — і тії з задихом пригнались,
Схопили руками, — і він з плачем мовив:
»Не бийте! дам викуп! Багато є в мене
Золота і міді й кованої стали.
- 380 Так оддасть вам батько викуп незлічимий,
Як я буду живим на суднах ахейських.«
Аж до його мовив Одиссей премудрий:
»Крепись, і не думай у нас помирати;
Скажи тільки правду, та розкажи щиро,
- 385 Чого ти од стану до суден забрав ся

- В таку ніч глухую, коли всі послули?
Чи грабити хочеш кого із побитих,
Чи Ектор підмовив усе розізнати
Край суден глибоких, чи сам ти се здумав?«
- 390 Аж до його мовив Долон — і аж тряс ся:
»То мене сам Ектор підбив на все лихо:
Він мені і коні славного Пильєнка
І колісню мідну обіщав ся дати,
Тай так приневолив в сюю ніч невидну
- 395 Підійти до суден і там розізнати,
Чи ви, як і перше, суден стережете,
Чи може побиті нашими руками
Радитесь тікати, не хочете нічу
І сторожі мати, тяжко натомившись.»
- 400 І з усміхом мовив Одиссей премудрий:
»Не малих же дарів тобі захотілось:
Коней Ев'аченка славного; но людям
Вони не дають ся запрягать і править,
Окриме Ахилла, безсмертної сина.
- 405 Скажи ж мені правду, та розкажи щиро,
Де ти сюда йдучи Ектора покинув?
І де його збруя і де його коні?
Де у Троян других сторожа і роздих?
(Та як ваше військо радить ся, чи мислить
- 410 Воно тут остать ся край суден, чи в місто
Думає вернутись, побивши Ахеїв?)«
Аж до його мовив Долон Евмиденко:
»Все тобі розкажу по щирії правді.
Ектор сам зі всіми, що є отаманів,
- 415 Радить ся край Іла славного могили
По-одадь од війська. Сторожі питаєш?
Та її нема в нас, стан не стережеть-ся.
Лиш ті, що на полі вогонь розкладають,
Не сплять по неволі і один другому
- 420 Радять стерегти ся; помагачі наші

Сплять, вони Троянам оддали сторожу,
Бо в них не так близько і жінки і діти.»

Аж до його мовив Одиссей премудрий:

»Як вони, чи поміж троянським народом
425 Сплять, чи може різно? Скажи, щоб я відав.“

Аж до його й мовив Долон Евмиденко:

»Скажу тобі й се я по щирії правді:

От-там коло моря Кари та Певони,
Лелеги, Кавкони і славні Пелазги.

430 А там коло Өймбри Мизи та Ликійці,
Коннії Фериги і Миони конні.

Та на-що мене вам про тее питати?

Як хочете тільки до Троян пробратись, —

Өрики, як прибули, так і сплять особо,

435 І Рис Ивоненко у них отаманом.

У нього й найлучні й найкрасчії коні,

І білої масти і скорі, як вітер;

Колісня у нього з золота та срібла.

А збруя на ньому — дивити ся диво:

440 Золота, чудесна; її з'одягати

Не смертному люду, а богам безсмертним.

Скажіть мене вести на бистрії судна,

Або тут звяжіте, оставте на місті,

Поки не підете, самі не найдете,

445 Чи я казав правду, чи може неправду.»

Аж до його грізно Дивомид промовив:

»Ні уже, Долоне, хоч ти й добре мовив,

Та жити не думай, коли в руках наших.

Бо як ми сьогодні тебе живим пустим,

450 Так взавтра ти знову край суден ахейських
Будеш підглядати або воювати.

Коли ж ти у мене згинеш під руками,

Тогді вже не будеш вередить Аргеям.»

Мовив, і той тільки взяв за підбороддя,

455 Щоб його благати, — він його і вдарив

- Мечем серед шиї, розтяв йому жили;
Голова у порох з белькотом звалилась.
І вони забрали і шолом куничий,
І лук і вовчину і ратище довге.
- 460 І Одиссей мудрий теє все Палладі
Вверх підняв рукою і до неї мовив:
»Се тобі, богине! Тебе на Олімпі
Первую ми молим із богів; веди ж нас
До ґрицького війська, коней і спочинку.«
- 465 Мовив — і йще висче добичу піднявши
На мирику звів і поклав ознаку
З мирикових вітей та із очерету,
Щоб темною нічю йдучи не минути.
І знову пустились по зброях і крові,
- 470 Прибули до краю, до ґрицького стану.
Там все військо спало, зморяне, і зброя
Край його лежала на землі гарненько
В три ряди, й при кожнім готовії коні.
Рис по середині снав; край нього коні
- 475 Привязані були до задньої скоби.
Одиссей побачив тай Дивмиду мовив:
»Се той, Дивомиде, і се того коні,
Що Долон убитий нам про його мовив.
З'яви ж свою силу: не годить ся дарма
- 480 Стоять із оружам: хоч коней одв'язуй,
Хоч бери їх бити, а я візьму коней.«
Мовив — і Паллада дала тому силу,
І став він рубати кругом, і ті гинли
І тяжко стогнали, земля кривавіла.
- 485 Як лев, постерігши опущене стадо,
Кидаєть-ся люто на кіз та овечок,
То так і на Ґриків кинув ся Тид'єнко
І вбив їх дванадцять. А Одиссей мудрий,
Кого лиш Тид'єнко мечем лишив духу,
- 490 Він хватав за ноги і волік із ряду,

- Бо він мав на мислі, щоб бистрії коні
Могли йти тихо, щоб не побоялись
Йти через труни, як ще незвичайні.
Аж дійшов Тид'єнко і до етамана,
495 І його він духу тринадцятим збавив,
В його сон недобрий став над головою
(В тую ніч Паллада наслала Інєнка).
Одиссей тимчасом кинув ся до коней,
Взяв їх на оброті, вивів їх із стану,
500 Ганяючи луком, бо батіг хороший
З коліснї він мудрий забув захопити.
І свиснув, даючи ознак Дивомиду.
Той іще там думав, що б йому зробити,
Чи колісню взяти, де збрүя лежала,
505 Везти або нести на себе піднявши,
Чи у многих Өриків душі одійняти.
Аж коли він серцем розважав -- к Дивмиду
З'явилась Паллада і йому сказала :
»Пора вже вертатись. Тидєєвий сину,
510 До суден глибоких, щоб тебе не гнали,
Коли із богів хто Троян тепер збудить.«
Мовила — й пізнав він, що голос богинин.
Вони верхи сіли : Одиссей ударив
Луком і пігнались до суден ахейських.
515 Но й Аполлон сильний чатував не дарма,
І тільки з Тид'єнком побачив Палладу,
Він пустив ся гнівний в троянськеє військо,
Збудив Іппоконта, өрицького гетьмана,
Племенника Риса, і він пробудив ся.
520 Бачить пусте місце, де коні стояли,
І людей побитих, що дух ізпускали ;
Він почав ридати і родича звати.
Піднялась тревога і крик у Троянів,
І всі дивувались страшенному ділу,
525 Що тії зробили і втікли до суден.

- А ті як пригнались, де вбили Долона,
Одиссей премудрий спинив коней бистрих,
А Тид'єнко скочив, кривавую зброю
Подав Одиссею, знов на коні скочив,
530 Ударили коней — і коні пігнались
(До суден глибоких, куди їх тягнуло).
Нестор первий тупот зачув, тай промовив:
»Милі отамани і князі аргейські!
Брешу чи не брешу, а по серцю скажу:
535 Чутно мені тупот коней бистроногих;
Коли-б то Дивмид був та Одиссей мудрий,
Та ще коли-б гнались на конях троянських!
Но щось мені страшно, щоби їм хоробрим
Лиха не дісталось з троянського шуму.»
540 Іще не скінчив він, як тії пригнались,
Скочили на землю — і всі такі раді,
За руки стискали, словами витали.
Нестор Геринійський первий запитав ся:
»Скажи, Одиссею, ахейська славо,
545 Де ви взяли коней? Чи в стану добули
У Троян, чи бог вам дарував небесний?
Бо тяжко палкії, як соняшні стріли.
Нераз я вже бив ся з Троянами, дарма
Не сижу край суден, хоч уже й постарів;
550 Но в них таких коней не знав і не бачив.
Певно вже, що бог вам дарував небесний,
Бо обох вас люблять і Дій хмароходний,
І Дієва дочка, сив'ока Паллада.»
Аж до його мовив Одиссей премудрий:
555 »Несторе Нильєнку, ахейська славо!
Та бог як захоче, то вже мабуть лучших
Коней подарує, боги тяжко сильні.
А сї, що питаєш, се коні новії
Орицькії: царя їх Дивомид хоробрий
560 Убив і двадцять його отаманів.

Та ще коло суден тринадцятий згинув,
Що його на огляд до нашого стану
Послав було Ектор і другі Трояни.»

- Промовив — і кіньми через рів пігнав ся
565 Радий, і з ним раді кинулись Ахеї.
І тільки прибїгли к наміту Тид'єнка,
Коней на хороші повіддя узяли,
До ясел припняли, де другії конї
Дивмидові були і пшеницю їли :
570 А збрую Долона Одиссей на судна
Положив, допоки не вдарять Палладї.
Тогдї самі в море пійшли і од поту
Обмили колїна і шию і стегна.
А коли їм хвиля морська од поту
575 Обмила їх тіло і дух осьвіжила,
Вони ще раз мились у ваннах тисових.
І як ще раз змились, маслом намастились,
То й сіли до столу — і стали Палладї
Із повної чаші вино проливати.

ПІСНЯ ОДИНАДЦЯТА.

Храбрість Агамемнона.

ТКАНЬ.

Світає. Агамемнон у ясній збруї становить до бою ахейське військо, а Ектор троянське (1—66). Но Агамемнон збиває Троянів і много їх губить (67—162). Сам Ектор од його аж до стїн тікає і по наказу Дїя поти од його стережеться, аж поки його камінем не підбито та з поля не взято (163—283). Тогдї уже Ектор знову виступає і знову Троянам додає запалу (284—309). Дивомид, Одиссей та Аянт піддержують бійку, но Дивмида живо Парій підбиває і його із поля до суден узято (310—400). Одиссей премудрий, підстріляний Соком, Сока побиває, но його Трояни кругом

обступають і тільки од смерті Менелай з Аянтом його визволяють (401—488). Незабаром Парій ще двох підбиває: Махаона і Еврипила (489—596). Нестор одвозить Махаона, а Ахилло дивить ся, тай посилає Патрокла у них розпитати, на чому в них діло (597—617). Патрокло приходить до наміту Махаона і там йому Нестор усю правду каже, розказує, що їм дуже тяжко, і просить Патрокла підбити Ахилла до помочи стати, або його зброю на себе узяти, та хоч його видом Троян налякати (618—803). На одході Патрокло здибає Еврипила підбитого також, веде до наміту і допомагає (804—848).

-
- Зірниця з постелі славного Тиона
Встала сьвітло дати смертним і безсмертним;
А Дій послав Вражбу на судна ахейські
Люту, що криваве знамя в себе мала:
- 5 І та в Одиссея на чорному судні
Стала в середині, щоби чути було
І в наміт Аянта Теламонієнка,
І в наміт Ахилла, ще певнії в сили
Вони свої судна по краях держали.
- 10 І там вона ставши і тяжко і сильно
Гукнула к Ахеям і кожному в серце
Охоти додала до війни та бійки.
(І стало їм битись далеко миліще,
Ніж плисти на суднах у ріднюю землю.)
- 15 Атрієнко також гукнув з'одягать ся
Аргеям і сам брав ясну мідь на себе.
Спершу взяв на ноги виступці хороші,
Що змикались добре срібними пряжками:
Потому на груди надягнув і броню,
- 20 Що йому Кипир дав яко дар гостинний.
Бо і в Кипрі вчулась великая слава,
Що Ахеї в Трою збирають ся плисти,
Так той і дав броню, яко дар цареві,
А на нїї було десять смужок сизих,

- 25 Двадцять олівяних і дванадцять злотих.
І сизі дракони вились аж по шиї
По три в ряд, мов тії радуги, щó в хмарі
Кроненко їх ставить людям на ознаку.
Звісив через плечі меч, а в його меч був
- 30 Цьвяхований злотом, а піхва на йому
Срібная й держалась на золотих шнурах.
Взяв і щит свій пишний, красний та хороший,
Щó в нїм десять було мідяних обводів,
На обводах двадцять шишок олівяних,
- 35 А по середині кружок чорно-сизий,
І на нїм Горгона з самої вершини
Страшно визирала з жахом і побігом.
Поруч срібна була і на нїї сизий
Дракон навивав ся і три голови мав
- 40 Звитих, щó з одної шиї виходили.
На голову шолом надів штиробляхий
Із хвостом — і гребінь страшно хилитав ся.
Два ратища вибрав закованих мідью,
Острих, і мідь ясна блищала по небі.
- 45 Аж грімнула громом Ира та Паллада
На честь володаря злотої Микини.
І наказав кожний своєму візницї,
Держать коней добре за ровом у строї,
А самі всі пішо в бронї та з оружжям
- 50 Кинулись — і к сьвіту став шум превеликий :
Ті минали кінних, за ровом ставали,
Коннії за ними двигались. Кроненко
Лихую тревогу підняв і послав їм
Крівавую росу з неба, на знак того,
- 55 Щó много душ славних ік Невиду справить.
А Трояни також по горбу збирались
Круг Ектора свого, круг Полидаманта,
Енея, щó люди богом величали,
І трох Антинора синів: Агинора,

- 60 Славного Полива і круг Акаманта.
Ектор перед ними круглим щитом двигав.
І мов із-за хмари зоря лиха гляне,
Блисне — і у хмарі знову пропадає,
То так і той Ектор то з-переду гляне,
- 65 То з'явиться з-заду, учить, і та зброю
Блискає по йому, як блискавка в Дія.
Як жінці порою одні против других
Стануть постать жати в богача на ниві
Вівса чи пшениці і падають жмені, —
- 70 Так одні на других Трояни й Ахеї
Перлись, до побігу ніхто не вдавав ся;
Рівно вони несли голови до бою,
Як вовки ярились — і Вражба раділа,
Бо вона з безсмертних одна в полі була.
- 75 Тих богів не було; вони всі сиділи
У своїх будинках, бо в кожного була
Своя добра хата на сходах Олимпу.
Там вони ганьбили хмарного Кроненка
За те, що Троянам волив славу дати.
- 80 Но батько на тее не вважав — він одаль
Од богів зайшовши, сидів собі радий,
Дивлючись на Трою, на судна ахейські,
На блискавку міді, на бючих і битих.
Як ціле свитання і цілее рання,
- 85 Так стріли літали і рівно люд гинув.
Аж так, як обідать дроворуб готувить
На горних вершинах, коли руки стомить,
Крепкії дерева валючи знеможе
І забagne серцем хліба попоїсти,
- 90 Так Данаї разом крикнули і строї
Вражі розірвали. Гамемнон володар
Первий постарав ся і вбив Віннора
І разом візницю його Оілія;
Він із коней було скочив против його,

- 95 Но сей його прямо ратищем ударив
У лоб, тяжкий шолом ратища не здержав,
Воно прорубало і шолом і череп,
Скривавило мозок і його спинило.
Гамемнон володар так їх і покинув
- 100 Грудями сьвітити, зброю поздиравши,
І кинув ся бити Іса та Антифа,
Двох синів Пріяма, правого й такого:
В колісні однії, лівий із них правив,
А Антиф хоробрий воював. Ахилло
- 105 Раз їх коло Іди вязав ужевками
Край овець пійнявши, та пустив за викуп.
Тепер Атрієнко Гамемнон володър
Одного у груди ратищем ударив,
А Антифа в вухо мечем, повалив їх,
- 110 І став із них зброю пишную здіймати.
І пізнав, бо він їх край суден глибоких
Бачив, як Ахилло з Іди їх приводив.
І як лев тих діток несьмілої лані
Разом стеребляє крепкими зубами,
- 115 В ямину зайнявши і серце їх крушить,
А та й недалеко стоїть та не може
Помогти, бо й саму трепет обіймає,
І вона тікає лісом та горами
В поспіху і поту од лютого зьвіря:
- 120 Так і їм Трояне не могли подати
Помочи, бо й самі бігли од Аргеїв.
- Після них Пізандра та ще й Іпполоха,
Синів Антимаха, що од Олександра
Дари взяв багаті золотом — і первий
- 125 Стояв, щоб Єлени не дать Менелаю,
Його-ж то синів двох і взяв Гамемнон цар
З колісні, як разом вони кіньми гнались;
Бо з рук у них віжки пишнії упали,
Вони сціпеніли, а той на них левом

- 130 Кинув ся — і тії з коліснї благали :
 »Не бий, Атрієнку, будеш викуп мати ;
 Не мало є скарбів в-дома в Антимаха,
 Золота і міді й кованої стали.
 Так тобі дасть батько викуп незлїчимий,
135 Як ми будем живі на суднах ахейських.«
 Так вони гетьмана милими словами
 Благали, та слово немиле почули :
 »Ви сини обидва того Антимаха,
 Що колись Троянам радив Менелая,
140 Як послом ходив він разом з Одиссеем,
 Убить і к Аргеям назад не пустити.
 Се вам тепер плата за батькову зраду.«
 Мовив — і Пізандра повалив із коней
 Ратищем у груди і той хроннув тілом.
145 Інполох був скочив, но й того звалив він,
 Мечем одрубавши і руки і шию,
 І тулуб як ступа полем покотив ся.
 Кинув сих — і знову у вражїї строї
 Кинув ся і разом кинулись Ахеї.
150 Піпї піпних били, щó з біди втікали,
 А коннїї конних, аж по цілім полі
 Курява вставала із-під копит кінських.
 Та все мідью били. Гамемнон володар
 Все їх по слїдах бив і гукав к Аргеям.
155 Як вогонь голодний спаде на діброву,
 Вихор його всюди несе і дерева
 З корінем валять ся вогнем перетлїлі,
 Так од Гамемнона голови спадали
 У Троян бігучих ; много коней піпних
160 Возило по полю коліснї пустїї,
 Та візниць шукали, но вони лежали
 Більш шулякам милї, як жінкам у-дома.
 Ектора одвів Дїй од стрїл і од пилу,
 Од крові, побою і од суматохи.

- 165 А Гамемнон гнав їх, гукав до Данаїв;
Ті мимо могили Іла Дарданенка,
По чистому полю мимо смокви бігли,
В місто простували — і все по них гнав ся
Атрієнко й руки обмивав їх кровю.
- 170 Добігли до бука, до Скейської брами,
Стали і почали задних оглядати.
Но ті іще полем бігли. Як корови,
Що їх лев розпудить, в темну ніч попавши,
Усіх, но одну з них жде лиха погибель, —
- 175 Він скручує шию крепкими зубами
І враз пожирає і кров і утробу:
То так по них гнав ся Гамемнон володар,
Все заднього бючи, а тії втікали,
І много їх ницю і тілом валилось
- 180 Од рук Атрієнка, так ратищем бив він.
Но коли вже мав він до стіни й до міста
Підступить, враз батько і божий і людський
Сів на горі Іді, на самій вершині,
З неба ізійшовши з громами у жмені,
- 185 І до злотори до Радуги мовив:
»Радуго! йди живо, дай Ектору знати,
Що поки лиш буде Гамемнон володар
З-переду ганяти, строї розбивати,
Поти хай не ходить, тільки других ставить
- 190 Битись з ворогами на лютую бійку.
Но коли він збитий ратищем чи луком
Кинеться до коней, я дам йому силу
Побивать, аж поки суден не захопить
І сонце не зайде і мрака не спаде.»
- 195 Мовив — і піднялась Радуга вітриста,
Полетіла з Іди в Іліон набожний,
Найшла Пріяменка Ектора гетьмана,
Що стояв на конях, на колісні ясній,
І Радуга стала лицем і сказала:

- 200 »Екторе Пріямів, до Дія подібний!
Прийшла я од Дія тобі розказати,
Що поки лиш буде Гамемнон володар
З-переду ганяти, строї розбивати,
Поти сам ховай ся, а все кажи другим
- 205 З ворогами битись на лютії бійці:
Но коли він збитий ратищем чи луком
Кинеть-ся до коней, він дасть тобі силу
Побивать, аж поки суден не захопиш
І сонце не зайде і мрака не спаде.»
- 210 Мовила і счезла Радуга вітриста.
І Ектор у збруї із колісні скочив,
Ратищами брязнув і пійшов по стану
До бою будити — і бій підійняв ся.
Трояне вертались, двигались к Ахеям.
- 215 А Аргеї також строї підкрепляли.
Бій настав, зійшли ся; Гамемнон володар
Кидав ся і здумав всіх опередити.
Тепер ви скажіте, олимпській Спиви,
Хто виступив первий против Гамемнона?
- 220 Чи він із Троян був чи він був із пришлих?
Іфідам високий, Антинорієнко,
Що виріс у Өриці вівцями багатій;
Киссій, мамин батько, ростив його з-малку
В себе; він дочку мав милую Өеану;
- 225 І коли доріс він віку молодого,
Дід його задержав і дав свою дочку;
Но він із терему на славу ахейську
Пійшов, двадцять суден повів за собою.
Но судна він тії кинув у Перкоті,
- 230 А сам уже пішо прибув до Ільйону:
Так він ото й вийшов против Гамемнона.
І тільки обидва до купи зійшли ся,
Атрієнко кинув — та мимо прокинув,
А Іфідам того в поясе низче броні

- 235 Вдарив і впер крепко крепкою рукою ;
Но пояса все-ж він не пробив, бо зразу
Остріє погнулось, мов оливо в сріблї.
І взяв Атрієнко ратище рукою,
І рвонув до себе, мов лев із рук вирвав,
240 Мечем його в шию вдарив, життя збавив.
І впав і заснув він сном непробудимим
Далеко од жінки за міщан бідняга,
І ласки од єї не мав, а дав много ;
Зразу сто волів дав, а ще тисяч кіз мав
245 Та овечок дати, щó паслись без ліку.
Тепер Атрієнко кинув його голим,
Понїс його зброю у військо ахейське.
Аж побачив тее Коон Антинорів,
Брат його старіций, і тяжкая туга
250 Очи його вкрила по вбитому брату.
Враз на Гамемнона крадькома наскочив,
Вдарив його в руку трохи низче ліктя,
І на вилїт вийшло остріє блискуче.
І здригнув од-разу Гамемнон володар,
255 Но все-ж він не кинув ні поля, ні бою,
А з ратищем бистрим скочив на Коона.
Коон Іфідама, родимого брата,
Все тягнув за ноги і звав отаманів ;
Но той його разом по-під щит широкий
260 Мідною клюгою вдарив, життя збавив,
І голову буйну знїс над Іфідамом.
Так од Атрієнка сини Антинора,
Вік свій переживши, у Невида стали.
А той ще кидав ся у вражїї строї
265 Із ратищем острим, мечем та каміням,
Поки з його рани тепла кров стїкала ;
Но як рана зсохла і кров перестала,
Колючїї болї взяли Атрієнка.
Як жінка родїля мучить ся стрілою,

- 270 Що на ню Натуги родові пускають,
Іринії дочки, що болями рядять,
Так мучилось тяжко серце Атрієнка.
І в колісню став він і звелів візниці
Поганять до суден, бо душа стомилась.
- 275 І гукнув він сильне до сильних Данаїв:
»Милі отамани і князі аргейські!
Закривайте ви вже судна мореходні
Од тяжкого бою; бо мені Дій-батько
Троян побивати весь день не позволив.«
- 280 Мовив, і візниця пустив його коней
До суден глибоких, і коні погнались,
І пилились перса і ноги пилились,
Як вони із бою царя виносили.
Аж поглянув Ектор, нема Гамемнона,
- 285 І гукнув що сили до Троян, Ликійців:
»Трояни, Ликійці, славнії Дардани!
Будьте молодцями, з сили не спадайте.
Вже поїхав лицар; мені тепер славу
Подав Дій Кроненко; женіть живо коней
- 290 На гордих Данаїв, хай більш буде слави.«
Мовив — і підняв їх і душу і силу.
І як часом ловчий собак білозубих
Напустить на лева чи на свиню дику,
То так на Ахеїв звів Троян могучих
- 295 Ектор Пріяменко рівний до Ярія.
І сам тяжко гордий летів попереду,
І упав на бійку, мов сильная буря,
Що з неба спадає і збурює море.
Кого-ж на початку, та кого на 'станку
- 300 Побив Пріяменко, як Дій подав славу?
З-початку Асея, за ним Автоноя,
Опита, Офелта, Долопа, Клитенка,
Аглая, Есимна, Ора й Інпоноя.
Се князів данайських побив, а що черни,

- 305 То як часом хмару Зефир розколише
У буйного Нота, вдаривши що сили,
І котить ся хвиля і піна високо
Скаче од подуву повсюдного вітру,
Так од Пріяменка голови спадали.
- 310 Тогді було б лихо, пропащеє діло,
І вже б ті Ахеї до суден побігли,
Як-би к Дивомиду Одиссей не мовив:
»Що-ж то ми, Тид'єнку, з сили поспадали?
А ходи та стань лиш коло мене; стид нам,
- 315 Як забере судна Ектор шеломенний.«
Аж до його мовив Дивомид хоробрий:
»Стану й постараюсь, но все-ж нам користи
Із того не буде, бо Дій хмароходний
Не нам дає славу, а дає Троянам.»
- 320 Мовив -- і Өимбрея повалив із коней,
Ратищем у грудку вдаривши, а друга
Його Моливона Одиссей справорив;
І сих залишивши снокійних од бою,
Кинули ся в строї і мов кабани ті
- 325 На собак мисливих кидають ся буйні,
То так вони били Троян. І Ахеї,
Гонимії тяжко Ектором, спочили.
І йще вони взяли колісню і сильних
Двох синів Меропа, віщуна з Перкоти,
- 330 Що всякі знав віщби, і дітям не радив
На війну пускати ся, но ті не вважали,
Бо Хири вели їх до чорної смерти.
І славний Тид'єнко у них одняв душі,
Забрав у них збруї; а Одиссей мудрий
- 335 Обдер Іпподама разом з Іпірохом.
І так у них бійку вирівняв Кроненко,
З Іди спозирнувши, — стали рівно битись.
Тид'єнко ударив в стегно Агастрофа,
Славного Певненка, а коней не було

- 340 Близько до побігу, так він і спав з духу.
Слуга держав коней далеко — і піший
Він поти по війську снував, аж не згинув.
І поглянув Ектор — і кинув ся з криком
На них і з ним разом кинулись Трояни.
- 345 І здригнув дивлючись Дивомид хоробрий,
І враз к Одиссею спідручному мовив :
 »Летить на нас туча, Ектор шеломенний ;
Но стіймо на місці, будем одбивать ся.«
Мовив — і з розмаху ратищем ударив.
- 350 І вдарив не мимо, а в самеє тімя
В шелом, тільки в міді мідь його погнулась,
Не дійшла до тіла : його закрив шелом
Тройний та дірчастий, Аполлоном даний.
І Ектор одскочив у товпу далеко,
- 355 Упав на коліна, упер ся об землю
Рукою — і очі темна ніч покрила.
Но поки Тид'єнко за ратищем бігав
За первії строї, де воно вкопалось,
Ектор спамятав ся, на колісню скочив,
- 360 Кинув ся у військо і од Хири спас ся.
І Дивомид крикнув, ратищем затрясіши :
 »І тепер ти спас ся, собако, а близько
Була смерть : поміг знать Аполлон стодійний,
Що його ти молиш на ратища йдучи ;
- 365 Но тебе я встріну, то ще доконаю,
Як мені з богів хто до помочи стане.
Тепер кого зможу, того й бити буду.«
Мовив — і став збрую здерать з Пеоненка ;
Аж там Олександр, чоловік Єленин,
- 370 Давно на Тид'єнка кривий лук наводив,
За стовпом засївши на славній могилі
Іла Дарданенка, давнього гетьмана ;
І тільки почав той з грудей Агастрофа
Броню іздіймати, з плечей його щита

- 375 А з голови шелом, він натягнув лука,
Вдарив, і не дарма стріла полетіла:
Вона в п'яту праву вдарила, пробила,
І в землю засіла і той розсміяв ся,
Із-за стовпа скочив і став похвалитись:
- 380 »Вдарив! Стріла мимо не пішла, а щоб то
У печені встрягнуть та випустить душу,
Тоді б одпочили біднії Трояни,
Що дріжать од тебе, як кози од лева.»
Аж до його мовив Дивомид хоробрий:
- 385 »Стрільче-засідальче, чепуре-дівчуре!
Як-би ти одкрито вийшов против мене,
Тебе б не закрили ні луки ні стріли;
Хвалиш ся, що в мене здер п'яту, мені ж ти
Все одно, що жінка, що дитя зробило.
- 390 В слабого без сили і стріли тупії,
А в мене иначе; стріла долітає,
Так острою стрягне і враз той валить ся;
Жінка його в-дома з лица опадає,
Діти сиротіють, а він кровю сходить,
- 395 Тліє, і край його не жінки, а птахи.»
Мовив — і до його Одиссей підскочив,
Став у перед, сів той, стрілу з ноги вийняв
Острую, і в тіло ввійшла біль боляча.
І в колісню став він і звелів візниці
- 400 Поганянь до суден, бо душа стомилась.
Одиссей один був — нікого з Аргеїв
Із ним не осталось, усі в страху були.
І здихнув він серцем і до себе мовив:
»Що тут мені діять? Гірко утікати,
- 405 Спужавши ся черни, но ще гірше пертись
Одному, Данаїв розпудив Кроненко.
Но що моє серце журить ся про тее?
То плохії тільки з бою утікають;
Но хто в бою хоробрий, так тому вже треба

410 Храбро і стояти, чи згине, чи згубить.»

А поки він в мислях розважав про тее,
Підступили строї Троян щитобронних,
Стали вкруг, погибель свою обклавили,
Як собаки й хлопці молоді облавлять

415 Кабана — і йде він з густої лозини,
І в кривому рилі клевак білий точить,
А ті нападають; він скрипить зубами;
Ті не одступають, дарма що він сильний:
То так і Трояни кругом Одисея

420 Обійшли; він первим славного Дийпита
У плече ударив, ратище схопивши;
Потому вбив разом Өоона й Ённома,
Далі Херсидама — на скоку із коней
Ратищем край пупа по-під круглим щитом

425 Вдарив, і упав він і землі вхопив ся.
Кинув сих і знову ратищем Харона
Іпнасенка вдарив, Сокового брата;
Сок могучий скочив брата ратувати,
Близько підступив ся і до його мовив:

430 »Одиссею змисний до ума й до діла!
Хоч мати-менш славу, що двох Іпнасенків
Побив ти сьогодні і взяв у них зброю,
Хоч сам ти у мене од ратища згинеш.»

Промовив і вдарив по рівному щиту,
435 І щит його ясний ратище пробило,
І шитую броню на йому порвало,
І з ребер всю шкіру здерло, но Паллада
Не дала утроби його звередити.

Одиссей почув ся, що рана нестерпна,

440 І враз одступивши до Сока промовив:

»Отсе твоя сходить погибель лихая;
Не дав еси, враже, з Троянами бить ся,
Так і тобі Хири і чорної смерти
Сей день не минути; ти, мною побитий,

445 Менї даси славу, а Невиду душу.»

Мовив — і Сок було пустив ся тікати;
І тільки пустив ся, аж той межи плечі
Ратищем і вдарив, прогнав через груди,
І він з ніг звалив ся, а Одиссей мовив:

450 »Ой Соку ж ти, сину славного Іппаса!
Найшла ж тебе гибель, не втік ти од неї.
І тобі ні батько ні рідная мати
Очей не закриють мертвому, лиш птахи
Будуть тебе рвати, маючи крилами.

455 А я вмру, — Ахеї мене поховають.»

Промовив — і Сока ратище тяжкее
Витягнув із тіла і круглого щиту;
І стала кров бігти і серце боліти.
І взріли Трояни кров на Одиссеї,

460 Крикнули і стали кругом наперати;
Став він подаватись і дружину звати.
І тричи гукав він зі всієї сили,
І зачував тричи Менелай хоробрий,
Далі до Аянта спідручного мовив:

465 »Аянте, гетьмане, сину Теламонів!

До мене доходить голос Одиссея,
Так ніби одного його обступили
Трояни, одбивши на лютому бою.
Ходімо до його, треба рятувати:

470 Боюсь, щоб один він і сильний не згинув
Од Троян і жалю не було б Данаям.»

І кинув ся первим, а той за ним слїдом,
Найшли Одиссея: круг його Трояни
Вились, мов шакалі хижі по лощинах

475 Круг оленя того, щó його хто вдарить
Стрілою із лука: зразу він тікає,
Поки кров струмить ся і колїна служать:
Но як стріла остра його обезсилить,
Його й пожирають хижії шакалі

- 480 На горах ліснстих; аж от підступає
Лев — шакалі в розтіч, і лев стає їсти:
Так Трояни сильні ходили товпою
Кругом Одиссея мудрого, і лицар
Лихий день од себе ратищем одводив;
485 Не Аянт з'явив ся, щит його як баншта
З боку став; Трояни кинули ся в розтіч;
І Менелай храбрый взяв його за руку
І вів, поки слуги коней не подали.
А Аянт, пустившись, повалив Дорикла,
490 З-ліва Пріяменка, потому Пандока,
Потому Лисандра, Пираса й Пиларта.
Як потік той повний із гір на долину
Потече ревучий, як дощ пійде Діїв,
І много він свірок, много сухих дубів
495 Несе, много мулу в море накидає:
Так пробігав полем Аянт і нівечив
І людей і коней. Не знав того Ектор;
Він доглядав бою із лівого краю,
Край ріки Скамандру, де людськії також
500 Голови спадали і вставали крики
Кругом Ідоменя й Нестора старого;
Ектор межн ними літав, робив дива,
Ратищем та кіньми розривав їх строї.
Но все-ж би Ахеї поля не лишили,
505 Як-би Олександр, чоловік Єленин,
Не збив Махаона, отамана люду,
Вдаривши стрілою у правее рамя:
А то всі Ахеї за його спужались,
Щоб його не взяли в переміні бою.
510 Ідомень передний до Нестора й мовив:
»Несторе Нильенку, ахейська славо!
Скачи в колісню лиш, бери Махаона,
Та поганай живо до суден глибоких:
Знахур нам дорожчий, як хто, бо він знає

515 І стріли виймати і ліки давати.»

Мовив — і послухав Нестор Геринійський.
На колісню скочив, і Махаон також
Вискочив, насчадок знахура Асклипа;
Вдарив він по конях — і коні погнались

520 До суден глибоких, куда їм хотілось.

Аж Кевріон глянув, що там бють Троянів,
Екторів візниця, от до його й мовив:

»Екторе! Ми тута буримо Данаїв
На закуті поля, а другі Трояни

525 Мішають ся тяжко і самі і коні,

І видно, що мне їх Аянт Теламонів:

В його щит широкий на плечі, — туда ми
Колісню і коней пустім, там найбільше
Коннії і піші вражду розпочали;

530 Одні других гублять, і крик там великий.»

Промовив, ударив по конях гривастих
Батогом тріскучим — і коні понесли
Колісню їх бистру меж Троян й Ахеїв
По щитах і трупах, і оси кривлею

535 В низу обкинали і з-переду козла,

Що з-під копит кінських бризками летіла
Та з ободів. Так він у вражії строї
Летів розривать їх; пропащая смута
Найшла на Данаїв, ратище не спало.

540 Всі вражії строї Ектор перебурих

То ратищем острим, мечем, то каміням.

З одним лиш Аянтом в бійку не кидав ся
(Бо Дій покарав би, як-би він з ним бив ся.)

Дій сам уже вдарив страхом на Аянта:

545 Став він, ізумив ся, кинув щит на плечі,

І став одступати, зівіром поглядати

По боках, ідучи нога за ногою.

Як хижого лева од волів обори

Гонять і собаки і сільські люди

- 550 І не дають їсти волової тлуші,
Всю ніч стережучи; і він жадний мяса
Преть-ся, та не може, бо ратища острі
Летять йому зустріч із рук небоязних
І віхті горючі — лякаєть-ся й сильний,
- 555 І сьвітом одходить серцем невеселий:
Так Аянт одходив серцем невеселий
Од Троян, боячись за судна ахейські.
Як осел на ниві дітей не вважає
Тугий, що на йому много прутя збито,
- 560 Він буйною ниву спасає, а діти
І бють його прутям, та сили не мають,
І тогді зганяють, як він напасеть-ся:
То так і Аянта, сина Теламона,
Гордії Трояни й помагачі дальні
- 565 Ратищами били у щит і все гнали;
А Аянт порою то добирав сили,
Лицем обертав ся і здержував строї
У Троян, то знову тілом обертав ся,
І все їм дорогу закривав до суден.
- 570 Лютував нераз він меж Троян, Ахеїв,
І ратища острі із рук небоязних
Деяторі рвучись у щит устрягали;
Но більше їх ратищ далеко од тіла
В землю устрягали, тіла не поївши.
- 575 Аж поглянув славний Еврипил Евемнів,
Що на його силють острими стрілами,
І став коло його і ратищем кинув.
Вдарив Аписавна, Фавсового сина,
Під печені й серце, і ніг його збавив;
- 580 І Еврипил скочив зброю обдерати.
Аж завважав тее славний Олександр,
Що він Аписавна обдерав, взяв лука,
Навів в Еврипила і у стегно праве
Вдарив; стріла трісла, нога стяжеліла,

- 585 Тікаючи смерти він пійшов к дружині,
І скільки мав духу, гукнув до Данаїв:
»Милі отамани і князі аргейські!
Станьте, оберніть ся, візьміть од Аянта
Лихий день! Він ходить у стрілах, йому вже
590 З бою не вернуть ся; живо ж у лице їм
Станьте за Аянта Теламонієнка!«

- Загукав підбитий Еврипил — і тії
В купу поставали, щити посклоняли,
Ратища підняли, і Аянт на зустріч
595 Пійшов і прийшовши знову обернув ся,
І знов у них бійка полумем палала.

- Нестора із бою Нилієві коні
Несли аж потіли й везли Махаона;
Глянув — і пізнав їх схорохід Ахилло,
600 Бо стояв на гузці корабля крутого,
Дивлючись на труд їх та лиху погоню.
І зараз покликав вірного Патрокла,
З корабля гукнувши; той з наміту вийшов
Рівний до Ярія — тут початок лиха.

- 605 Первий обізвав ся славний Меніт'єнко:
»Чого звеш, Ахилле? На-що мене треба?«
Аж до його мовив скорохід Ахилло:

- »Славний Меніт'єнку, серцю наймиліщий!
Тепер знать Ахеї впадуть мені в ноги
610 З просьбою, бо нужда прийшла незносима.
Пійди ж лиш, Патрокле, Нестора спитай ся:
Кого то везе він раняного з бійки?
Він до Махаона із заду подібний,
До сина Асклипа; в лице не заглянув,
615 Бо край мене коні бистро пролетіли.«

Мовив — і Патрокло вчинив його волю,
Пійшов край намітів та суден ахейських.
А ті як прибули в наміт Нилієнка,
Зараз позлізали на землю богату.

- 620 Евримед їм коней із коліснї випріг,
І вони одержу провітрили трохи
Против вітру, ставши на березї моря;
Далї й до наміту прийшли, й посїдали.
І їм дала пити славна Екаміда,
- 625 Бранка із Тенеду, взятого Ахиллом,
Дочка Арсиноя, даная старому
За те, що він лучший був у них порадник.
Вона їм з початку стїл постановила
Славний, чорноногий, хороший, на йому
- 630 В мідянії мисцї подала пибулї
Та муки сьвятої, та до питя меду
Подала старого поставець домашний,
Цьвяхований злотом, що мав штири ручки,
І на кожній ручцї золотих по парі
- 635 Голубів кормилось, та ще мав два денка;
Другому б не легко його і підняти
Повного, но Нестір підіймав як треба.
В його молодиця красная налила
Вина із Парамни; натерла на тертцї
- 640 Козинього сира, підбила мукою,
І все зготувавши подала їм пити;
І вони у собі згагу погасили,
Сїли й забавлялись милими словами.
Аж Патрокло разом в дверях показав ся.
- 645 Старий подивив ся, встав із свого крісла,
Ввів його за руку та просить сїдати.
Но Патрокло просто одширав ся й мовив:
»Нема часу, дїду, не проси даремне,
Бо той тяжко гнівний, хто післав спитати,
- 650 Кого провозив ти раняного; сам я
Пізнаю і бачу, що то Махаон був,
І з вісткою зараз пійду до Ахилла,
Бо знаєш, дїдуню, який то сердитий
Чоловік: у його і невинний винен.»

- 655 Аж до його мовив Нестор Геринійський:
»Та щó-ж так Ахилло дбає про Ахеїв,
Которих стрілами влучано? Не знає,
Яке горе в стану; кругом наші лучші
Лежать коло суден, влучані і збиті;
660 Влучано Тид'єнка, славного Дивмида,
Збито Одиссея і Агамемнона
(Влучано стрілою в стегно Еврипила);
А тепер і сего я привіз із поля
Влучаного з лука. А Ахилло й сильний,
665 Та він за Данаїв не дбає й не чує.
Чи жде, поки судна на березі моря
В нетузї аргейські попідом не сядуть
І самі не ляжем трупами? Нема лиш
Сили, яка була в моїх хибких жилах.
670 Як-би змолодіти, та ту силу мати:
Як ми за худобу з Ілійцями бились
Займану, коли я вбив Ітимонія,
Сина Іпіроха, щó жив у Ілідї,
І одбив добичу! Він як стояв первим
675 За волів, так мною ратищем пробитий
Упав і селяне кинули ся в розтіч;
І ми в них добичу славную одбили:
Копу стад волових, копу турм овечих,
Копу стад свинячих, копу турм козинїх,
680 А коней булавних так півтори сотні,
Все лошиць, ще много з лошатами було.
І все то ми нічу в місто і пігнали,
В місто Пил Нилїїв. Нилїй зрадїв серцем,
Що я й новаком був а добув так много.
685 Кликуни з зорою кликом поскликали
Усїх, хто мав кривду на святїй Ілідї,
І старшина пильска все їм подїлила.
Бо Енійці многим кривди наробили,
Як ми малолюдні в Пилї бідували;

- 690 Нас тогді тіснила Ираклова сила
В старину; немало згинуло хоробрих.
У батька Нилія дванадцять нас було,
Я один остав ся, а то всі погибли.
Ото й загорділи збруйнії Епії,
695 Стали зневажать нас і кривди чинити.
Старий собі стадо волів і овечок
Узяв, всего триста разом з пастухами,
Бо і він мав кривду на святій Ілїді,
Четверо заможних коней з коліснею
700 Посланих на гонку, де вигрою була
Золота триніжка; а Авгій і коней
Забрав і візницю одігнав сумного.
Старий за ту кривду словами й ділами
Взяв собі чимало, а те все дав людям
705 (Поділить, щоб кожний забрав свою долю);
Ми собі й ділились і в місті приноси
Богам приносили. Аж на третї сутки
Всі вони гурбою, і піші і конні
Надійшли, і з ними ще два Молїона
710 Пійшло недорослих, не бачивших бою.
Є в нас на узгірі місто Өривоесса
Одаль од Алфію на границі пильській;
От вони й завзялись тее місто взяти.
Но тільки що полем пройшли, як Паллада
715 Дала знать з Олимпу, щоб ми узбруїлись
Нічо, — і не плохі Пиляне зібрались,
А самі охочі; мене Пилїй батько
Не пускав збруїтись, сховав усіх коней,
Казав, що я к бою іще незвичайний;
720 Но я й так, без коней, з конними зрівняв ся
Пішо; так Паллада вела до замоги.
Єсть потік Минивий, що близько Арини
Вливаєть-ся в море; там зірницї ждали
Коннії Пиляни, а піші збирались

- 725 З-відти цілим військом і в повній збруї
Перейшли к полудню до річки Алфію;
І там давши Дію сьвятії приноси,
Вола Посидію і вола Алфію,
Ще й телицю буйну сив'окій Палладі,
730 Сіли до вечері по рядах, по строях;
І разом у збруї лягли спочивати
Берегом потоку. Гордії Епії
Вже кругом стояли, тее місто брати;
Но їх іще ждала великая справа:
735 Бо тільки лиш сонце землю осьвітило,
Ми почали бійку з Палладою й Дієм.
А тільки Пиляне з Епіями збились,
Я повалив первий хороброго Мула,
І взяв його коней. То був зять Авгія,
740 І старшуню дочку держав Агамиду,
Що всі ліки знала, які є на сьвіті;
Я його на зустріч ратищем ударив,
Він упав, а я враз на колісню скочив,
І став серед первих. Гордії Епії
745 Кинули ся в розтіч, тільки повалив ся
Їх отаман конний, що в боях був первим;
А я і рвонув ся, мов чорная буря,
Взяв колісень копу і з кожної по два
Пустив землю гризти ратищем побитих.
750 Тогді я побив би і тих Моліонів,
Щоб їх тільки батько землетряс могучий
Не вихопив з бою, туманом покривши.
Дій тогді Пилянам велику дав силу;
Ми їх тогді гнали по щитному полю,
755 Побивали й збрую пишную здирали,
Поки до Вупрасу коней не дігнали,
До скали Олени і до Алісія,
Звідти нас Паллада назад повернула.
Остатного там я побив, і Ахеї

- 760 Пустили ся кіньми з Вупрасу до Пилу,
І всі вихваляли Нестора та Дія.
От-так за людей я бив ся. А Ахилло
Для себе лиш сильний, но колись він буде
Тяжко жалкувати, як люди погинуть.
- 765 Тай тобі, мій друже, Менітій сам радив,
Як тебе із Фтії слав до Гамемнона —
Бо ми-ж тогді були разом з Одиссеєм
І чули в будинках, що він тобі радив.
Ми тогді ходили до дому Пилія,
- 770 Вербуючи військо по славній Ахеї.
Там ми й Менітія храброго застали,
І тебе з Ахиллом. Пилій тогді сивий,
Воловії стегна тлустії для Дія
Палив серед двору й золотую чарку
- 775 Держав і вино лив на вогонь набожний.
А ви куски мяса різали, як ми з ним
Стали у воротах. Ахилло підняв ся,
Провів нас за руки, попросив нас сісти,
І угостив славно, як слід угощати.
- 780 А коли ми в волю наїлись, напились,
Я й став замовляти, щоб ішли ви з нами;
Ви на те пристали і ті вас навчали.
Пилій, старий батько, навчав Ахилла
Храбритись і бути за всіх передніщим,
- 785 А до тебе мовив Менітій Акторів:
»Сину мій! Ахилло висчий тебе родом,
Но ти за то старший; Ахилло сильніщий,
Но ти йому раду давай і науку,
Ради і він сильний слухати ся буде.“
- 790 От-так старий радив: ти забув! Хоч сей раз
Настій на Ахилла, може він подасть ся.
Хто знає, чи з богом ти не схилиш серця
Мовою — могуча дружня розмова.
Коли ж його держить небесная воля

- 795 І що-небудь мати од Дія сказала,
Так хай тебе вишле з військом мирмидонським,
Може хоч ти будеш сьвітом для Данаїв.
Та хай свою зброю дасть тобі на бійку,
Може тебе приймуть за його самого,
- 800 І стихнуть Трояни і спічнуть Ахеї
Зморяні, бо в бою ніколи спочити.
Нестомляні ви їх стомляних од-разу
Проженете к місту од наших намітів.»
Мовив — і порушив серце його в грудях,
- 805 І він мимо суден пійшов до Ахилла.
Аж тільки зрівняв ся з судном Одиссея,
Де в них одбувалась справа і розправа,
І де у них божі буввани стояли, —
Аж йому зустрів ся Еврипил Евемнів,
- 810 Острою стрілою у стегно пробитий.
Він храмав ідучи і потом потіли
Голова і плечі, і з рани тяжкої
Чорна кров стікала; но сила ще була.
Як його побачив славний Меніт'єнко,
- 815 Так до нього з жалєм живо і промовив:
»Бідні отамани і князі данайські!
Так ви на чужині в далекії Трої
Стали своїм тілом собак годувати?
Скажи ж мені правду, славний Еврипиле,
- 820 Чи ще не дають ся Ектору Ахеї?
Чи вже погибають ратищем побиті?»
Аж до його мовив Еврипил пробитий:
»Та нема, Патрокле, жадного ратунку
Ахеям — і живо враги судна візьмуть,
- 825 Бо всі, які були лучші отамани,
Лежать коло суден раняні й пробиті
Троянами, й сила їх росте без часу.
Порятуй, Патрокле, ве́ди мене к судну,
Виріж стрілу люту, вимий кров червону

- 830 Теплою водою, та приложи ліків
Добрих, що ти, кажуть, знаєш од Ахилла,
Вченого Хіроном, праведним Кентавром.
Є в нас Подалірій і Махаон знахур,
Та один в наміті і сам має рану,
835 І сам виглядає знахура до себе,
А другий на полі з Троянами бетъ-ся.»
І до його мовив славний Меніт'єнко :
»Що-ж із того буде? що тут заподіять?
Пійду до Ахилла, все йому розкажу,
840 Що говорив Нестор, сторожа ахейська;
Но й тебе не кину так тяжко страждати.«
Мовив і під боки взяв його; прийшов з ним
У наміт; слуга їм дав волову шкуру.
На шкурі поклавши, він вирізав живо
845 Стрілу з його тіла: вимив кров червону
Теплою водою, поклав на ню ліків
Тертих, що усякі болі одіймають:
І рана присохла і кров перестала.

ПІСНЯ ДВАНADЦЯТА.

Бійка під стіною.

ТКАНЬ.

Загнанії в стіни (богам ненавистні і звалені зараз по розвалу Трої) Ахеї вважають, що Трояни прямо до суден простують і на рів женуться (1—59). Но не здужавши рова переїхать, вони по радї Полидаманта злізають з теліжок і п'ятю загонами піші наступають (60—107). Азій на теліжці пускаєть-ся прямо у одні ворота, но його Ланион з великим побоем назад одбивають (108—194). Полидамант бачить недобреє знамя, радить одступити, но Ектор на раду його не вважає (195—250). На Ахеїв підіймаєть-ся сильная

буря, но вони що сили боронять окопи і з них най-сильнійше обидва Аянти (251—289). Сарпидон із Главком на другому боці разом нападають, но їх зустрічає Менесей хоробрий, а потому Тевкер і Аянт молодший (290—377). Аянт у Епикла, а Тевкер у Главка каменем кидають, но Сарпидон разом пів стіни їм валить (378—399). Ликіане тяжко рвуться до пролому, но їх іще тяжче здержують Ахеї; аж на кінець Ектор каменем ворота разом розбиває і разом їм робить дорогу до суден (400—471).

- Славний Менїт'єнко лічив у наміті
Рану Еврипила, а там цілим військом
Аргеї й Трояни бились, і ні рів той
Не спасав Данаїв ні стіна широка,
5 Зробляна край суден і ровом обвита;
Бо вони приносів богам не давали,
Щоб вони їх судна і добичу в суднах
Стерегли, без волі богів збудували;
Так вона недовго й цілою пробула.
10 Поки жив ще Ектор і гнівний Ахилло
І город Прямів стояв нерозбитим,
Поти була ціла і стіна ахейська;
Но коли всі лучші Трояни погинули
І много Аргеїв згинуло і осталося,
15 Город був розбитий на десятім року,
Аргеї на суднах до дому поплили,
Тоді з Посидієм Апполлон поставив
Стіну повалити, звівши всі потоки,
Які тільки з Іди вливають ся в море,
20 І Рис і Ептапор і Карис і Родій,
І Гриник і Есип, і божий Скамандер
Разом з Симоїсом, де стільки звалилось
Шеломів і щитів і божого люду.
Аполлон усіх їх поспоював гірла,
25 Щоб девять день лились на стіну; Дій також

- Лив дощем, щоб швидше стїни затопити,
А землетряс сильний з тризубом передний
Ходив і на хвилю всі пускав основи
Стовпів і каміня, що Ахеї склали.
- 30 І все зарівняв він повдовж Елліспонту,
І беріг великий пісками засипав,
Стїну поваливши, і знову потоки
Одвів, де вода їх чистая струмилась.
- От-що з Посидїєм Аполлон поставив
- 35 Зробить. А тут бійка і крик підіймав ся
Край стїни; греміли дилі баншовії
Валяні; Аргеї, бичем божим биті,
Край суден глибоких стїснені держались,
Ектора боячись, гонителя злого.
- 40 А той по звичаю бурею кидав ся.
Як на псів порою та людей мисливих
Кабан або лев той скаче і ярить ся,
А ті против його в банту постававши
Стоять і пускають летучії стріли
- 45 Із рук, но одважне серце не боїть ся,
І він не втікає, хоч одвага й губить,
І нераз вертить ся, пробує їх лаву;
Но куди нї скочить, лава подасть-ся:
Так кидав ся Ектор і скликав дружину
- 50 Через рів скакати. Но й бистрії коні
Замаялись і сильне хропли над обривом
Стоячи; злякав їх той рів преширокий,
Що й не пройти було і не перескочить,
Бо всюди обриви крутії стояли,
- 55 І звідси, і звідти, а там частокіл був
Острий, що набили ахейськії діти,
Крепкий та високий, врагам для одпору.
І в колїснї легкій кінь не перескочить
Через рів, а піші лїзли, чи не вдасть ся.
- 60 Аж Полидам, ставши, до Ектора мовив:

- »Екторе і ви всі гетьмани троянські!
Нерозумно коней на рів наганяти,
Перескочить трудно: там частокіл острий
Стоїть, ще до того і стіна ахейська.
- 65 Туда ні спуститись, ні бити ся кіньми,
Бо тіснота страшна і нас переколють.
Коли Дій премудрий судив погубить їх
В гніві, а Троянам волив дати замогу,
То і я бажав би, щоб те живо сталось,
- 70 Щоб Ахеї згибли далеко д Аргеї;
Коли ж обернувшись вони нас од суден
Поженуть і ми в них на рів попадемо,
То нікому буде й вістки передати
Спасеному в місто із-під рук ахейських.
- 75 Послухайте всі ви, що я вам пораджу:
Нехай слуги коней над ровом зупинять,
А ми усі пішо в зброї із оружам
За Ектором підем; Ахеї не встоять,
Коли на них сходить погибель лихая.»
- 80 Так Полидам мовив і Ектор послухав,
І з колісні скочив разом із оружам.
Тоді і Трояни конно не кидались,
А всі позлізали за Ектором божим.
І наказав кожний погоничу своєму
- 85 Держать коней добре за ровом у строї,
А самі роздавшись живо в п'ять таборів
Збилися і пустилися у слід отаманів.
- Одних повів Ектор разом з Полидамом;
Се найлучші були і тяжко бажали
- 90 Стіни розломати і на суднах битись.
З ними Кевріон був третій, а до коней
Ектор дав другого слабше Кевріона.
Других повів Парій, Алкаоой й Агинор,
Третих повів Елен і Дийфов хоробрий,
- 95 Два сини Пріяма, та ще третій Азій,

- Азій Іртаченко, що на бистрих конях
Вийшов із Арисви, з річки Селлиента.
Четвертих Еней вів, славний Анхизенко;
І з ним два хоробрі сини Антинора:
100 Архелох з Акамом, сьвідомії в бійці.
Сарпидон вів славних помагачів дальних
І в поміч мав Главка і Астеропея,
Бо вони далеко хоробріщі були
За других по йому, но сам він був первим.
105 Ставши один з другим, щит у щит воловий,
Прямо на Данаїв пійшли; не встоять їм,
Думали, тікати їм на чорнії судна.
Всі другі Трояни й помагачі дальні
Послухали добре ради Полидама;
110 Один тільки Азій, хоробрий Іртаченко,
Не хотів оставить коней і візниці,
А з ними пігнав ся до суден глибоких.
Блазень, не діждав він, вирвавшись од Хири,
Кіньми й коліснею хваляний, од суден
115 Назад повернути в Іліон вітристий:
Мара його перше ратищем побила
Із рук Ідомея, сина Девкальйона.
Він на ліво к суднам гнав ся, де Ахеї
З поля утікали з кіньми й коліснями;
120 Погнав ся він кіньми і там не найшов він
Ні воріт запертих, анї засов крепких;
Їх держали наветїж, щоби їх дружина
Тікаючи з бою край суден ховалась.
І прямо він коней погнав і дружина
125 Кинула ся з криком: не встоять Ахеям,
Думали, тікати їм на чорнії судна;
Блазні, вони в брамі найшли двох молодців,
Двох насчадків сильних, хоробрих Ланіоїв,
Один Полишт був, счадок Піріооя,
130 А другий Левонтій — рівний до Ярія.

- Вони із надвору високої брами
Стояли, мов дуби на горах високих,
Що вітер і бурю цілий вік виносять,
Бо в землю широко коріня пустили;
135 То так вони певні на руки та силу
Азія до себе ждали нерухомо.
Ті до стіни прямо, воловії щити
Піднявши, пускались з криком превеликим,
Разом із Азієм, Яменом, Орестом,
140 Өооном, Іномом та із Адамантом.
А ті за стіною хоробрих Ахеїв
Криком підіймали судна ратувати.
Но лиш тільки взріли, що Трояни взялись
До стін, і в Данаїв крики підіймались,
145 Скочивши за браму вони стали битись,
Мов кабани тії, що в горах лісистих
Зачувають крики людські і собачі
І в сторони бють ся і трощать дерева,
Стинаючи корінь, і страшно їх зуби
150 Скриплять, поки духу хто небудь не збавить:
То так на них збруя мідная скрипіла
Од вражих ударів; вони крепко бились
В надії на військо та на свої сили.
А військо каміням із башт у них било,
155 Рятуючи душі та свої наміти
Та бистрії судна. І як сніг той сипле,
Коли вітер буйний хмарою потрусить,
І насипле снігом на землю родючу,
Так сипались стріли із рук у Ахеїв
160 І Троян і глухо по-під тим каміням
Гули їх шеломи і круглії щити.
І крикнув і в поли вдарив ся руками
Азій Іртаченко і од злости мовив:
»То-ж то, Дію батьку, брехуном ти став ся!
165 Думав я, не встоять храбрії Ахеї

- Од нашої сили та рук некрушмих,
Аж вони як оси пестрі або пчоли,
Що, виривши гнізда при горній дорозі,
Не кидають хаток, щілочок, а вставши
170 На людий мисливих, борються за діток,
Оттак і їх двоє завзяли ся брами
Не кидать, аж поки побють або згинуть.»
Мовив, но Дій того і слухом не слухав,
Бо він волив славу Екторуві дати.
175 (А другі на другій брамі воювали:
По божому трудно все те й розказати.
Бо як стіна цїла, так вогнем палало
Кам'яним. Аргеї й сумні по неволі
Судна боронили; всі боги смутились,
180 Які лиш Данаям в бою помагали.
Всю війну та бійку зносили Лапіони.)
Полипів хоробрий, той син Піріюїв,
Ратищем Дамаса по шелому вдарив;
І мідяний шелом не спинив — на вилїт
185 Остріє прорвалось, розкололо череп,
Скривавило мозок, сильного спинило.
Далі ще побив він Пилон і Ормена.
А син Антимахів, Левонтій хоробрий,
Ратищем у пояс побив Інномаха.
190 А потому з піхви острій меч добувши,
Кинув ся у строї і вбив Антифата,
Очи в очи вдарив — і той хропнув тілом.
Потому Менона, Ямена, Ореста,
Всіх один за другим повалив на землю.
195 Но поки з них збруї вони їздїмали,
А там з Полидамом і Ектором разом
Йшли ті найлучші, що тяжко бажали
Стїни проломити та на суднах битись.
Йшли і в роздумі коло рова стали,
200 Бо тільки хотїли перейти, як в небі

- Орел показав ся із лівого краю:
Він держав у кохтях страшного дракона
Живого й хибкого, щó міг іще бить ся;
І він орла в груди вкусив коло шиї,
205 Назад обернувшись, і той його кинув
Од тяжкої болі в середину війська,
А сам закви́лвши полетів за вітром.
Трояни здрігнули, як посеред себе
Змія увидали — Дісвее знамя.
- 210 І Полидам ставши до Ектора мовив:
»Екторе! Ти гудиш, як я що на радї
Добрее говорю, но й підданим бувши
Не слід говорити криво ні на радї,
Ні в бою, щоб тільки владу твою множить.
- 215 Скажу, щó по мені лучшим видаєть-ся:
Не йдімо до суден з Данаями бить ся,
Бо так воно й буде, коли нам Троянам,
Тільки ми хотіли перейти, на небі
Орел показав ся із лівого боку:
- 220 Він держав у кохтях страшного дракона
Живого і кинув, не доніс до дому;
Не успів донести, своїм дітям дати.
Так і ми, хоч брами і стіни ахейські
Візьмем через силу і спятим Ахеїв,
- 225 Так без путя будем од суден вертатись,
Бо много ми кинем Троян, щó Ахеї
Мідью порубають, бючи ся за судна.
Так тобі сказав би всякий божевільний,
Відаючий знамя, і люд би послухав.»
- 230 Аж промовив грізно Ектор шеломенний:
»Немилая мова твоя, Полидаме;
Міг би ти що небудь лучшее сказати.
А коли ти сее од серця говориш,
Так боги знать розум в тебе одійняли.
- 235 Кажеш мені волю Дісву забути,

- Яку сам він волив і пообіщав ся;
Радиш віру мати в птахів широкрилих.
Я про них не дбаю і не розважаю:
Летять вони в право к сонцю та зірниці,
240 Чи летять на ліво к темному заходу.
Ми віруймо волі великого Дія,
Що смертними всіми й безсмертними радить.
Саме лучше знамя битись за дідизну.
Чого-ж ти боїш ся брівавого бою?
- 245 Хоч ми до одного порізані будем
Край суден ахейських, ти не бійсь загинуть,
Бо у тебе серце несильне й нехрабре;
Но коли ти з бою втічеш, або словом
Другого одклониш од війни, так зараз
250 Од ратища мого простягнеш ся трупом.»
Мовив — і рвонув ся вперед і дружина
Кинула ся з криком, і Дій хмароходний
Пустив з гори Іди бурю, що на судна
Куряву підняла, і Ахеїв низив
- 255 І подавав славу Ектору й Троянам.
І вони в надії на знамя та силу
Кинулись валити ахейські стіни,
Рвали зубя в баштах, ломили засіки,
Хилитали дильля, що Ахеї було
- 260 В землю повбивали баштам на підпору.
Рили і вповали, що стіну ахейську
Звалять; но й Данаї з міста не сходили,
А вкривши засіку крепкими щитами
З-під них побивали врагів під стіною.
- 265 Аянти ж обидва по баштах ходили
І всюди в Ахеях силу підіймали,
Кого добрим словом, а кого і грізним
Двигали, коли хто одставав од бою:
»Миліі Аргеї, хто лучший, хто середній,
270 Хто гірший, бо в полі не всі одинако

- Бють ся, от тепер вам усім стало діло !
Ви знаєте самі ; так хай же до суден
Ніхто не втікає, губителя вчувши.
Ви вперед ідіте, ще других зовіте,
275 Може Дій олимпський і нам подасть силу
Верх у них одбити і к місту їх гнати.«
Так вони в Ахеїв силу підіймали.
І як ті сніжини повалом повалить
В такий день зимою, коли Дій устане
280 Посніжить і людям стріли показати,
Заспокоїть вітри і сипле, аж поки
І гір не покриє і горбів високих,
І степів квітчастих і нив чоловічих ;
Сипле на затоки і береги моря,
285 І хвиля з'їдає сніг той, но там далі
Все криєть-ся снігом, як Дій ним посипле :
То так і каміня повалом валилось
Те в Троян, а друге од Троян в Ахеїв ;
І як стіна ціла, так стук оддавав ся.
290 Може б і не вдалось Ектору й Троянам
В стіні браму взяти й засову велику,
Щоб Дій на Аргеїв не підійняв сина
Свого Сарпидона, як на волів лева.
Він виставив щит свій рівний та хороший,
295 Кований із міді, що мідник дотепний
Скував і поверху волові шкіри
Злотими шнурками пришив до обводу ;
Він виставив щит той, два ратища сціпив,
І пійшов, мов лев той горний, що вже довго
300 Не пробував мяса, і зве його серце
Овець поснитати, в кошару забратись.
Дарма, що він бачить пастухів овечих
З ратищами й псами, що овець пильнують ;
Він не попитавшись не йде од обори,
305 А скаче й хватає, або сам він першим

Під ратищем гине з руки нехибкої,
То так Сарпидона серце закликало
На стіну напасти, засіку прорвати.
І мовив до Главка, сина Ішполоха:

310 »За що-ж то ми, Главку, саме перве маєм
І крісло, і мясо, і повную чарку
В Ликії, і всі нас за богів вважають,
І наділ великий маєм коло Ксанона,
Що виноград родить і яру пшеницю?

315 Треба ж нам за тее первими з Ликійців
Стоять і йти первим на лютую бійку,
Щоб про нас сказали славнії Ликійці:

»Нї, таки не дарма Ликією правлять
Нанні отамани, їдять овець тлустих,

320 Пють вино медове; за те їх і сила
Крепка, вони бють ся первими з Ликійців.«
Друже! Як-би можна, щоб не йти до бою
І вже й не старіть ся і смерти не мати,
То я й сам не йшов би з передними бить ся

325 І тебе не слав би на славную бійку.
А то на погибель є доріг багато,
Її не втікти нам і не обминути;
Так ходім на славу чужу, або нашу.»

Промовив — і Главко пристав, не перечив;

330 Пійшли і в двох разом повели Ликійців.
І здрігнув узрівши Менесой Пет'єнко,
Бо до його башти вони лиху несли.
Зирнув по Ахеях, чи де отамана
Не найде, щоб лиху тее одвернути.

335 І побачив разом двох Аянтів сильних,
Що стояли, й Тевкра, що йшов із наміту
Тут-же; та їм крику не чуть його було,
Такий там був стукот, аж до неба біла
Луна од їх щитів, шеломів хвостатих,

340 Та брам, бо всі брами зайняли і ставши

Силою завзялись розбити і ввігнать ся.
Він послав к Аянтам кликуна Өоота:

»Побіжи, Өооте, та поклич Аянтів,
Попроси обох їх; се йще лучше буде.

345 На нас наступає лихая погибель:

Ідуть отамани ликійської тії,
Що вихрили й перше на боях кривавих.

А коли і там їм праця і натуга,
Та хай тільки прийде Аянт Теламонів

350 Та захопить Тевкра змисного до лука.»

Мовив — і кликун той вчинив його волю,
Перебіг живенько по стїні ахейській,
Став коло Аянта і до його мовив:

»Аянти, гетьмани мідяних Ахеїв!

355 Просить вас Пет'єнко Менесөй хоробрий
Прийти, та з ним працю на час поділити.

Та просить обох вас — се йще лучше буде,
Бо там живо стане лихая погибель.

Ідуть отамани ликійської тії,

360 Що вихрили й перше на боях кривавих.

А коли і тут вам праця і натуга,
Так хай тільки прийде Аянт Теламонів,
Та захопить Тевкра змисного до лука.»

Мовив і послухав Аянт Теламонів,

365 І враз к Оіленку лепетом промовив:

»Стій ти тут, Аянте, і ти, Ликомиде!

І хоробрих Данаїв к бою підіймайте,

А я тудя пійду і стану до бою;

Я живо верну ся, тільки їм поможу.»

370 Мовив — і пустив ся Аянт Теламонів

І з ним Тевкер разом, брат його родимий,

Та ще третій Пандій з Тевкеровим луком.

І коли прибули к башті Менесөя

По-за стїну йдучи, в нужді їх застали:

375 Як чорная буря рвались на засіку

Славні отамани і князі ликійські;
А ті їм на зустріч бились, аж гуділо.

Аянт Теламонів первий побив прахом
Друга Сарпидона, славного Епикла.

380 Він його ударив мармуром великим,
Що був за стіною на крайній засіці.

Його молодцеві й обома руками
Нашому не взяти, а він замахнув ним
І враз йому шолом потрощив і череп

385 Помізчив на молот, і він водолазом
З башти опустил ся і дух кости кинув.

А Тевкер у Главка, сина Іпполоха,
Із стіни крутої стрілою ударив
У голу литку і спинив од бою.

390 І він тихо скочив, щоб хто із Ахеїв
Рани не завважив і не поглумив ся.
І жаль Сарпидону стало, як пізнав він,
Що Главко одходить, но сам таки бив ся.
І враз Θесторенка Алкмаона вдарив

395 Ратищем, потяг ним, і той за ним ницю
Упав — і на йому збруя загреміла.
А Сарпидон руку поклав на засіку,
Рвонув, і засіка впала, стала гола
Стіна і дорога для многих відкрилась.

400 Аянт його з Тевкром вдарили — сей з лука
Вдарив його в ремінь ясний через груди
Од хибкого щиту, но Дій одвів Хиру
Од свого сина, не згубив край суден.
А Аянт ударив у щит і на виліт

405 Остріє прогналось, буйного спинило.
Він подав ся трохи, но засіки все-ж він
Не лишив в надії, що слави добуде.
А враз обернувшись гукнув до Ликійців:

»Що-ж бо ви, Ликійці, силу занехали!

410 Скільки я не сильний, а мені самому

Дороги до суден вам не проложити.
А нуте зо мною — разом лучше діло.»

Мовив, і прийнявши попрек отаманський,
Вони крепко стали кругом отамана;

415 А Аргеї також строї спосиляли
Із-за стїн — їх ждало великеє діло,
Бо й славні Ликійці не могли в Данаїв
Стіни проломити, к суднам путь одкрити,
Ні храбрі Данаї не могли Ликійців

420 Од стіни одбити, як ті підступили.
Як два чоловіка за межу поспорять,
Взявши ся за сажень на спільному полі,
І в малому місті за поровень спорять,
Так і їх засіки ділили; через них

425 Один у другого вони розбивали
І щити волові, й щитики пухові.
Много було вбито холодною мідью
Таких, щó втікали й хребет одкривали,
Нò много і прямо через щит на виліт.

430 Башти і засіки усі з обох боків
Запливали кровю Троян та Ахеїв,
А все не сил було спудити Ахеїв:
Вони мов ваги ті у чесної прядки,
Щó на шайки вовну кладе і рівняє,

435 Рівно, щоби дітям на хліб заробити, —
То так у них бійка рівною стояла,
Аж поки не дав Дій слави Пріяменку.
Він кинув ся первий на стіну ахейську
І голосом сильним гукнув ік Троянам:

440 »А нуте, Трояни! валіть у Ахеїв
Стіну, та на судна вогонь подавайте!»

Промовив хоробрий — і всі його вчули.
Кинули ся разом на стіну і живо
До зубців піднялись, ратинцями пручись.

445 А Ектор ніс камінь, щó там коло брами

- Лежав і був з низу широкий, а з верху
Острий був; його би і двом найсильнішим
Не легко вагою на віз підійняти
За нашого часу, а він його двигнув
450 (Вже то дав Кроненко, що він легким здав ся).
І як пастух шкуру сам несе овечу
В одну руку взявши і ваги не чує,
То так і той Ектор ніс до воріт камінь;
А ворота були крепко дуже збиті,
455 Двійні та високі і дві з середини
Засови в них було на однім запорі.
Підійшов і став він, замахнув ся, вдарив,
Ще й ноги розставив, щоби крепше вдарить.
І бігуни трісли; камінь в середину
460 Гуркнув; заскрипіла брама, не спинили
Засови; затвірки тріснули на двоє
Під камінем крепким — і ринув ся Ектор
До ночі подібний на лиці, і мідью
Страшною блищав він, два ратища острих
465 Держав; окрім бога ніхто не спинив би,
Як він став у брамі; вогнем сьяли очі.
І він повернув ся, гукнув ік Троянам
На стіни кидать ся, і ті його вчули.
І одні на стіни пійшли, а другії
470 Полили в ворота. Данаї побігли
До суден глибоких, і став крик великий.

ПІСНЯ ТРИНАДЦЯТА.

Бійка коло суден.

ТКАНЬ.

Забравши окопи Трояни побивають Ахеїв; Посидій жалує їх і помімо Дія встає од Троянів судна рятувати (1—42). Приймавши на себе постать чоловічу,

він веде до бою з початку Аянтів, а потому й других
лучших отаманів (43—124), і вони займають середину
бою і не дають Ектору суден підпалити (125—205).
Ідомень хоробрий, Посидієм також до бою підбитий,
з Миріоном разом на лівому боці Троян одбиває
(206—329). І знов наступає страшенная бійка, в котрій
Троянам сам Дій помагає, а Посидій сивий стоїть за
Ахеїв; но з-межи Ахеїв Ідомень хоробрий стоїть над
усіми (330—362); він Оєирвонія, Азія, Алкаєоя один
побиває, а враз з Миріоном, Антилохом та Менелаєм
— Енея, Дийфова, Елена й Парія славно одбиває
(363—672). Тай Ектора також храбрії Аянти з дружи-
ною своєю добре одбивають; Трояни потрохи назад
подають ся; но Ектор, прийнявши раду Полидама,
знову своє військо на ворогів бурить (673—806); Аянт
його військо знову одпирає і з криками бійка знову
наступає (807—836).

-
- Зблизив Дій до суден Ектора й Троянів,
Тай кинув на лихо та лютеє горе,
А сам став дивитись ясними очима
То на землю Өриків, змисників до коней,
5 То на землю Мизів, то Кобилодоїв
Набільних і бідних і тяжко правдивих.
І вже очей ясних не звертав на Трою,
Бо вже він не думав, щоб хто із безсмертних
Став запомагати Троян чи Данаїв.
10 Но землетряс сильний чатував не дарма:
Він дивом дивив ся на війну та бійку
З високого Саму лісистої Өрики,
Бо звідти виднілась і цілая Іда
І Прямів город і судна ахейські;
15 Там він з моря вийшов, тужив по Ахеях
Троянами збитих, і злив ся на Дія.
І з гори крутої живо став ступати;
Задрожали гори і ліси високі
Під ногами бога; і тричі ступив він,
20 А четвертим ступнем дійшов аж до Еги.

- А там у лимані були його доми
Злоті, марморові, вічне некрушимо;
Туда і зійшов він, запряг у теліжку
Коней мідноногих, бистрих, зотогрових;
25 Сам одів ся в золото, взяв батіг у руки
Золотий, чудесний, вийшов на теліжку,
І пішов по хвилі. І заграли кити
Круг його по хвилях, владаря пізнавши;
Простелилось море; і гнали ся бистрі,
30 І мідної оси в морі не мочили;
Вони живо гнались до суден ахейських.

- А єсть у лимані широка пещера
Посеред Тенеду та крутого Імвру;
Там Посідон сильний остановив коней,
35 Випріг із теліжки, підкинув їм паші,
Наложив на ноги пута золоті,
Крепкі, нерушимо, щоб вони дождали
Його повороту, і пішов до суден.

- Трояне в запалі мов вогонь, мов буря,
40 За Ектором з криком рвали ся товпою
В надії і судна ахейські взяти,
І край них Ахеїв до ноги побити.
Но Посідон сильний, землетряс могучий,
Пробудив Ахеїв. Він як вийшов з моря,
45 Так і став Калхасом по виду і мові,
І мовив Аянтам храбрим і без того:

- »Ви одні, Аянти, спасете Ахеїв,
Взявши ся до сили, а не до утіки!
Мені то байдуже, що в другому місті
50 Сильнії Трояни стіну перелізли;
Їх усіх запинаять хоробрі Ахеї;
А тут мені страшно, щоб тут не подать ся,
Бо сюда пожаром Ектор наступає,
Що Дієвим сином себе величає.
55 І бог такий буде, що й вам подасть силу

Против його стати і других підняти;
І ви проженете злючого од суден,
Хоч-би й сам Олімпський крєпив його сили.»

І землетряс мовив і до обох разом
60 Ціпком дотулив ся і додав їм сили,
Оживив їх жили і ноги і руки,
І кинув ся далій, мов той яструб хижий,
Що з гори крутої разом підійнявшись
Кидаєть-ся полем на другого птаха;

65 Так од них пустив ся Посідон могучий.
Аянт Оіленко первий догадав ся
І зараз промовив до Теламоненка:

»Се хтось із олімпських віщуном обрав ся,
Тай казав нам, брате, за судна стояти;
70 Ні, се не Калхас був, віщун божевільний;
Бо се я завважив і по його ступнях
І його колїнах; — знати уже бога.
Тай мені самому і серце у грудях
Забилось сильніше до війни та бійки,
75 І руки і ноги вогнем запалали.»

Аж до його мовив Аянт Теламонів:
»Тай мої щось руки до ратища линуть
І бурить ся сила, і ноги обидві
Самі поступають; готов сам побитись
80 З Ектором неситим бійкою лихою.»

Так помеж собою вони розмовляли
Раді тії силі, що їм дав безсмертний.

А землетряс сильний вже розбуджав других,
Що з-заду край суден серце одживляли.
85 В них уже од бійки і жили зімїли,
І душа зімїла, бачучи Троянів,
Що вони товпою стїну перелїзли;
Вони поглядали, сльози проливали,
І не сподівались лиха пережити.
90 Но землетряс сильний зараз пробудив їх,

Підійшов до Тевкра, потім до Лніта,
Пинела, ґоанта, та до Дишіра,
Ще до Миріона, та до Антилоха,
Кожного соромив і кожному мовив :

95 »Сором вам, молодці ! Та я тільки й думав,
Що ви нашим суднам дасте порятунок !
Та як ви од бійки будете втікати,
То вже нас сьогодні Трояне й заможуть.

Ах тяжкеє-ж чудо бачу я очима,
100 Якого й не думав, щоб воно з'явилось :
На наші судна пустились Трояне,
Що було як лані у темному гаю,
Добича шакалів та вовків і пардів,
І слабі й несмілі ходячи блукають :

105 Так було Трояне ахейської сили
На одну годину не могли одперти.
А тепер за містом коло суден бють ся
По вині гетьмана, недбалості війська.
На того озлившись не хтять рятувати

110 Кораблів летучих і коло них гинуть.
Та вже нехай винен, нехай тяжко винен
Славний Атрієнко, Гамемнон володар,
Що він обезславив сильного Пильєнка,
Та нам із-за того бійки не лишати.

115 Поправмо ся ! Храбрій поправить ся може.
Вам же й не пристало од бійки тікати,
Бо всі ви найлучші ; я б не сперечав ся
З другим чоловіком, що бійки не знає
Тай боїть ся битись ; а на вас я злю ся.

120 Та-ж ви тим недбалством ще більше лихо
Стягнете на себе. Подумайте кожний
Про встид та наругу ; бо бійка велика.
Уже Ектор сильний коло суден беть-ся,
Розбив і ворота і кренку засову.»

125 І землетряс мовив і збудив Ахеїв.

- І коло Аянтів такі стали строї,
Що їх би не згудив ні Ярій могучий,
Ні сильна Паллада, бо самі найлучші
Ектору й Троянам насупротив стали
130 Спісою до спіси, щитами до щитів,
Шелмом до шелома і мужем до мужа.
Шеломи хвостаті стукались боками,
Так стояли густо один край другого.
Ратища тремтіли у руках могучих,
135 І вони йшли прямо і битись палали.
Та на них ще раньше вдарили Трояни.
Ектор попереду, мов камінь скалистий,
Що його з вершини бистра річка звалить
І дощем великим од скали одцїпить;
140 Він скоком валить ся і ліс під ним стогне,
А він летить прямо; впаде серед поля,
І бистрий од разу далі не валить ся:
Так Ектор хвалив ся край моря пробоем
Наміти та судна забрати в Ахеїв.
145 Та тільки нагнав ся на густії строї,
Став невгомонимий, на нього ж Ахеї
Ратища подвійні і мечі підняли,
І геть одігнали, — він подав ся збитий,
І голосом сильним крикнув до Троянів:
150 »Трояни, Ликійці і хоробрі Дардани!
Стійте! Не на довго панувать Ахеям!
Нехай вони строї банштами складають,
Знаю, що поляжуть од ратища мого,
Як тільки pomoже Прин муж могучий.»
155 І додав їм знову і сили і духу.
І от Пріяменко Диїфов зазналий
Виступив, закривши груди круглим щитом,
І ступав помалу, закривши ся щитом.
Та Мирйон на нього ратищем прицїлив,
160 Вдарив і не схибив по щиту воловім;

- Та ратище довге щиту не пробило,
А хруснуло в ключі. Диїфов од разу
Щит одвів воловий, ратища спужавшись
Храброго Мирйона, — а той до дружини
- 165 Одійшов могучий, жалїючи разом
Ратища й замоги, що програв даремне.
Він пійшов к намітам та суднам ахейським
По ратище друге, zostавляне в куці.
А там таки бились і крик був страшенний.
- 170 Тевкер Теламонів первий побив Імвра,
Хороброго сина Ментора конвода.
Він жив у Пидеї до сходу Ахеїв
І мав Мидескасту, Пріямову дочку;
Но коли прибули кораблі данайські,
- 175 Він прибув до Трої, помагав Троянам
І жив у Пріяма як рідня дитина.
Його в вухо Тевкер ратищем ударив,
І ратище вирвав, і той повалив ся.
Як ясень нагорний із далеку видний,
- 180 Підрубаний мідью к землі віти клонить,
Так він повалив ся і брязнула збруя.
І пустив ся Тевкер збрую обдирати,
А Ектор на його ратищем прицілив.
І Тевкер поглянув і ледве вхилив ся,
- 185 А той Амфимаха, внука Акторйона,
На лету до бійки в груди його влучив,
Він хропнув об землю і брязнула збруя.
Ектор і пустив ся з висків каміністих
Силою зірвати шолом Амфимахів,
- 190 Та Аянт на його ратищем прицілив;
Но в тіло не влучив, бо страшною мідью
Він весь був обшитий, — а в щит його влучив,
І одпер з розмаху. І Ектор подав ся,
А обидва трупи забрали Ахеї.
- 195 Стихій і Менесой, дуки аонейські,

- Взяли Амфімаха к ахейському люду,
А храбрі Аянти Імврія схопили.
Як два леви серну у собак зубатих
Вирвавши, густими несуть чагарами,
200 І держать у пащах од землі високо,
Так його Аянти високо держали,
Збрую обдирали, голову ж од шиї
Одсік Оіленко, злий за Амфімаха;
І кинув він єю мов клубом на військо,
205 І вона під ноги Ектору упала.
Аж Посідон тяжко серцем обізлив ся,
Що внук його згинув на бійці кровавій,
Пійшов по намітах та суднах ахейських
Будити Данаїв на гибель Троянам.
210 Йому і зострів ся Ідомень хоробрий,
Він їйшов од друга, що з поля недавно
Він прибув підбитий мідью під коліно.
Ідомень покликав знахурів до його
Тай пійшов з наміту, бо йще думав битись.
215 Аж до його мовив землетряс могучий
Голосом ґоанта Андремонієнка,
Що по всім Плевроні і всім Калідоні
Етолами рядив і мав ся за бога:
»Ідоменю критський! Де-ж похвальба тая,
220 Що єю Троянам хвалились Ахеї?»
Аж до його мовив Ідоменій критський:
»Та ніхто, ґоанте, з нас тому не винен,
Бо всі ми, здаєть-ся, уміємо бить ся;
І страх обридливий ще не брав нікого,
225 Ніхто із лїнивства бійки не вхилив ся;
Но видно так мило вічному Кроненку,
Щоб Ахеї згибли далек од Аргеїв.
Но ти був, ґоанте, іздавна завзятий
І будив, бувало, кого слабим бачив.
230 Не лишай же й нині, зви кожного к сьвіту.»

- І до його мовив землетряс Посидій:
»Щоб той, Ідоменю, не поплив од Трої,
Щоб тут він остав ся на втіху собакам,
Хто в сей день без діла ухилить ся бійки!
- 235 Бери ж свою зброю та ходи зо мною;
Як підемо разом, то може й що вдієм.
В-купі то й слабії сильними бувають,
А ми-ж і хоробрених вміли побивати.«
- Мовив — і пішов бог до людської праці.
- 240 А Ідомень живо побіг до наміту,
Взяв на себе зброю, два ратища сціпив,
І знову пустив ся мов блискавка тая,
Що її Кроненко пускає з Олимпу
Людам на ознаку — і вона палає,
- 245 Так на його грудях мідь палахкотіла.
Аж йому на зустріч Миріон попав ся,
Що йшов до наміту по ратище мідне;
До нього й промовив Ідомень хоробрий:
»Миріоне Моленку! друже мій єдиний!
- 250 Чого-ж то прийшов ти покинувши бійку?
Чи тебе підбито острою стрілою?
Чи ти прийшов з вістю? Але сам ти бачиш,
Що я йду до бійки, а не до наміту.«
- Аж Миріон мудрий до нього і мовив:
- 255 (»Ідоменю, царю Критян міднозбройних!)
Прийшов, чи не маєш ратища в наміті,
Бо те вже зломалось, що було у мене,
Вдаривши по щиту хороброго Дийфова.«
- А Ідомень критський до його і мовив:
- 260 »Не одно, а двадцять найдеш, коли хочеш;
Всі вони в наміті стоять під стіною,
Всі вони троянські, забрані з побитих,
Бо я з ворогами здалеку не бю ся.
Там ратища найдеш і випуклі щити,
- 265 І шеломи ясні і броні блискучі.«

- Аж Миріон мудрий до нього і мовив:
»Повно і у мене в судні та наміті
Троянської зброї, — та бігти незручно,
Бо й я, сказати правду, битись не забув ся,
270 І все по-переду стаю серед поля,
Як тільки тяжкая бійка запалає;
Запевне, що може хто з мідних Ахеїв
Того і не знає, так ти усе знаєш.»
- А Ідомень критський до нього промовив:
275 »Знаю твою храбрість, що́ про те й казати?
Бо як-би усі ми на засідки сіли,
Де кожного храбрість зразу пізнаєть-ся,
І плохий і храбрый виходять на воду,
Бо в плохого краска на лиці мінить ся
280 І ноги не служать і гнуть ся коліна,
І він припадає на обидві ноги,
І серце у грудях стукотить страшенне,
Він жде тільки смерти і тремтить зубами;
А храбрый ніколи лицем не мінить ся,
285 Не дуже й боїть ся, — а в засідки сівши
Одного й бажає, щоб швидше побить ся:
То й там твоя сила й рука не опала б;
А коли-б припало підстріляним бути,
То не в тил, не в шию стріла б тая впилась,
290 А впилась би в груди, або в здуховини,
Саме б як ти гнав ся меж первій строї.
Годі-ж нам мов дітям про те розмовляти,
Щоби хто часами не став нарікати.
Біжи ж до наміту за ратищем крепким.»
- 295 І Миріон, подібний до бога Ярія,
Митью із наміту взяв ратище мідне,
І сильний до бою пійшов з Ідоменем.
Мов Ярій смертельний виходить до бою
Разом з своїм сином Страхом незборимим,
300 Що́ й самих хоробрих і тих залякає —

- І йдуть вони з Өрики на сильних Ефірів,
Або на Флегіян і їх не вважають,
А славу дарують одному котрому:
Так ті отамани, Мирйон з Ідомеєм,
305 Летіли до бою оковані мідью.
Аж Мирйон первий до того промовив:
»Де-ж ми, Девкаленку, станемо до бою,
Чи з-права, чи з-ліва, чи по середині?
Бо йще так ніколи патлатим Ахеям
310 Не було, здаєть-ся, потреби до бою.«
Аж до нього мовив Ідомей критський:
»Для суден середних доволі і других;
Там Аянти й Тевкер, справний і до лука,
Жвавий і до бою на рівному полі;
315 Вони і наситять неситого боем
Ектора Прійменка, будь він і храбрійший;
Буде йому тяжко зі всім його нилом
Замогти їх силу та крепкії руки
І судна палити, як тільки Кроненко
320 На бистрій судна полумня не кине.
Ні, Теламоненко тому не піддасть ся,
Хто смертним родив ся і в землі кормив ся,
І разить ся мідью і тяжким каміням.
І перед Ахиллом, що збурує строї,
325 Став би він на полі — та слабший на ноги.
На ліво підемо; там живо побачим,
Чи ми кого велавим, чи хто нам дасть слави.«
І Мирйон подібний до бога Ярія
Туди і пустив ся, куди той порадив.
330 А ті, як узріли храброго Йдомея,
Його й його друга у збруї блискучій,
Крикнули товпою й кинулись на його,
І бійка поспільна встала коло суден.
Як вихри повстануть од буйного вітру,
335 Коли по дорогах куряви багато,

- І стовпом збивають із куряви хмару,
Така стала й бійка, кожний палав серцем
Другого пробити точаною міддю;
Страхом пробирало на смертельнім бою
340 Од ратищів довгих, що в тіло встрягали;
Очи погасали од мідного блиску
Шеломів і збруї і щитів блискучих
У цілого війська. Небоязний був би,
Хто б тут веселив ся, серцем не смутив ся.
345 Так тії Кроненки, на два стани ставши,
Хороброму люду лиха завдавали.
Дій бажав замоги Ектору й Троянам
Для слави Ахилла — но всіх він Ахеїв
Не хтів погубити під тим Іліоном,
350 А тільки хтів Оету та сина уславить.
А Посидій сильний спомагав Аргеїв,
Вицпивши із моря. Він жалкував тяжко
Троянцями збитих і на Дія злив ся.
А вони обидва один рід і племя,
355 Тільки що Дій старший і більше міг знати;
Так той і бояв ся помагать видюче,
І ходив по війську в виді чоловічім.
Так вони над ними мотуза тягали,
Мотуза тяжкого бійки й суперечки,
360 Що людей не мало живота позбавив.
Тут Ідомень сивий, ставши за Данаїв,
Вдарив на Троянів і страхом обдав їх,
Бо вбив Оєирвона, що його з Кавису
На війну недавно слава затигнула.
365 Він просив без дарів дочки у Пріяма,
Славної Кассандри — і за те дав слово
Одігнать од Трої хоробрих Ахеїв.
І Пріям пожилий дати обіщав ся,
І той воював ся обіцянці радий.
370 Но Ідомень в його, як він виступав лиш,

Ратищем прицілив, і не спасла броня
Мідная, блискуча, — він в черево влучив,
І той повачив ся, а той став гукати :

»Тепер, Оєирвоне, за всіх тебе вславлю,
375 Як ти нам учиниш, на що давав слово
Старому Пріяму ; він обіцяв дочку,
І ми дамо тее і встоїмо в слові ;
Дамо в Атрієнка дочку прехорошу,
Добудемо з Аргів, як тільки ти з нами
380 Ілїон добудеш, залюдняне місто.
Ходи лиш до суден, так ми, як годить ся,
Про сватаня скажем, бо й ми свати добрі.«

І його за ноги потягнув із бою
Ідомень хоробрий. Аж підняв ся Азій,
385 Піший вперед коней, що хропіли з-заду
В руках у візницї, — він кинув ся було
Вбити Ідоменя, но той його зразу
Вдарив в підбородя і пробив на вилїт.
І як дуб він хропнув, або як тополя,
390 Або сосна тая, що на горах люди
Її підрубають, щоб строїти судно,
Так він розпростертий лежав перед кіньми,
З скреготом деручи крївавую землю.
Остовнів візниця, розуму позбув ся,

395 Йому і не в думцї од вражого стану
Конї повернути. Його в середину
Антилох і влучив, і не спасла броня
Мідная, блискуча, — він в черево влучив,
І той із телїжки трупом покотив ся.

400 А Антилох хоробрий взявши його конї
Пігнав од Троянів до славних Ахеїв.

Аж до Ідоменя, за Азія злючись,
Диїфов пігнав ся, став ратищем цілить ;
То Ідомень глянув і з-разу вхилив ся,
405 Бо він заховав ся за випуклим щитом,

- Що із шкур волових та ясної міді
Блищав на все поле з двома каблучками.
Він весь ухилив ся — ратище пробігло
І тільки край щиту задзвенів од його.
- 410 Но і той не дарма замахнув рукою,
А вбив Іпсинора Іппасіяненка,
Пробив йому печінь і схолодив жили.
І Діїфов сильно почав викликати :
- »Так тепер і Азій лежить не без плати,
- 415 І він на одході в пекельнії брами
Зрадїє, що має спідручного в себе.»
Мовив — і Аргеї тяжко затужили ;
Більше ж уразив ся Антилох хоробрий.
Та вражаний тяжко друга не покинув,
- 420 Він живо прискочив, закрив його щитом,
І його підняли два вірнії друзи :
Микіст Ехієнко і дивний Аластор,
І к суднам понесли і тяжко тужили.
- А Йдомень тим часом з сили не збивав ся,
- 425 А йшов хоч Троянця нічею покрити,
Хоч самому впасти за лихо ахейське.
І от Алкаөөя, хороброго сина
Славногo Есвита, щó мав за собою
Анхизову дочку, славно Іпподаму,
- 430 Щó в матери й батька була наймиліща,
Бо всіх вона сверстниць своїх замагала
В красі і в роботі і в розуму добрім,
За те й мала мужа найлучшого в Трої, —
Його то Йдоменем Посидій і стратив,
- 435 Засліпивши очи та спутавши ноги :
Він не міг тікати, анї ухилитись,
Він стояв без руху, як стовп або ясень,
Поки його в груди ратищем не вдарив
Йдомень хоробрий; він пробив на йому
- 440 Мідяную збрую, щó його вкривала.

Збруя забренїла; ратищем пробитий
Він хропнув, — а клюга аж у серце впилаєь,
І серце ще билось, ратищем хитало,
Аж поки в нїм сили Ярій не подужав.

445 Тогдї Ідоменїй став сильне гукати :

»А щб, Диїфове? Чи буде доволї,
Аж трох за одного? Дарма ж ти хвалив ся!
Ходи лиш, небоже, та стань против мене,
Тогдї й сам пізнаєш Дїєвого счадка.

450 Бо Дїй родив Мина, хранителя Криту,
А Мин родив сина Деукаліона,
Я ж син Девкальїонів і в Критї паную,
А сюди прибув я на лихо тобі, знай,
Та батькові твому тай усїм Троянам.»

455 І Диїфов сильний почав міркувати,
Чи йому з Троянцїв кого запросити
І разом з ним вийти, чи стати самому?
І по його мишлї видало ся лучше
Пійти по Енея. Він стояв за військом

460 Із самого заду, злучись на Пріяма,
Що йому за храбрїсть не давав поваги:
Той край нього ставши до його промовив :

»Енею троянський, тепер тобі треба
За шурина стати, коли серце маєш.

465 Ходи ж рятувати того Алкаооя,
Щб тебе маленьким приучав у дома:
Його Ідоменїй житя вже позбавив.»

Мовив — і порушив серце в його грудях,
І він із запалом вийшов на Йдоменя.

470 Но й той не дитина, тїкати й не думав,
А стояв мов сильний кабан меж горами
Один на полянї; він щїтину їжить
І очима сьвітить і клеваки точить,
Готовий одбити і псїв і мисливих.

475 Так Ідомень храбрый стояв, не вхилив ся,

І ждав на Енея і тільки на поміч
Кликав Аскалафа, храброго Дийпира,
Афара, Мирйона, та ще Антилоха.
На них і гукав він бистрими словами:

- 480 »Сюда, мої милі! дайте порятунок!
На мене страшений Еней нападає;
Він тяжко охочий сильних побивати,
Бо він молодий ще і сильне могучий.
Будь ми однолітки, — то в сії-ж годині б
485 Або сам мав славу, або йому дав би.»

І по його слову всі край нього стали,
І всі свої щити до плечей склонили,
А Еней тим часом викликав до себе
Дийфова, Парія та ще й Агинора,
490 Все троянських дуків, і вони пігнались,
Мов з бараном вівці із паші до пійла,
Пастух поглядає і серцем радіє:
Так зраділо серце храброго Енея,
Коли він їх бачив кругом коло себе.

- 495 І край Алкаооя стали вони тяжко
Ратищами битись, і мідь на їх грудях
Страшно дренькотіла, як вони збивались.
Аж от два затяжці із цілого тлуму,
Еней з Ідоменем рівні до Ярія,

- 500 Вийшли порубатись смертельною міддю.
Еней в Ідоменя первий замахнув ся,
Та той раньше бачив — міді ухилив ся,
І клюга схибнула і в землю устрягла,
І ратище дарма із рук полетіло.

- 505 А Ідомень з-разу влучив Іномая,
Пробив броню ясну, пробив і утробу,
І той повалив ся, за землю вхопив ся.
Ідоменій вирвав ратище із трупа,
Но ясної зброї не міг іздійняти,

- 510 Бо його стрілами кругом обсипали,

- А в ногах старечих вже сили не було
За ратищем бігать, анї ухиять ся.
Він умів на місці лихий час міняти,
А з поля тікати — ноги не служили.
- 515 Він ішов помалу, а Дийфов у його
Ратищем і вдарив, — бо був злий на його,
Та не попав в його, попав в Аскалафа,
В Енивалїєнка, — в плече його влучив;
Він об землю хропнув і за землю взяв ся.
- 520 А Ярій кровавий про тее й не відав,
Що син його згинув у бою кровавим;
Він по волі Дїя сидів на Олімпі
В хмарі золотії, де разом сидїли
І другі безсмертні витуряні з бою.
- 525 І край Аскалафа знову стали битись.
Дийфов з Аскалафа зірвав шелом ясний,
Аж Миріон бистрий, рівний до Ярія,
В самий його ремінь ратищем ударив,
І шелом з рук випав і брязнув об землю.
- 530 Миріон як яструб кинув ся на того,
І ратище довге із ременя вирвав,
І одступив знову. А того Полита,
Брат його родимий, по-під боки взявши,
Повів його з бою аж до його коней,
- 535 Що позаду бою та бійки стояли
З погоничем добрим і в добрій телїжці.
Його в тяжких муках коні і повезли,
І кров з його рани по руці стїкала.
- А там таки бились і крик був страшений.
- 540 Еней Афарія Калиторієнка
В саме горло влучив ратищем смертельним.
І голова звисла з шеломом і щитом,
І його покрила смерть невгомонима.
Антилох Ооона із тилу ударив,
- 545 І розсік по спині жилу хребтовую,

- Що по хребту в гору іде аж до шиї,
Розсік її цілу; той на ознак хропнув
І обидві руки до своїх наставив.
Антилох пустив ся, став зброю здійсмати,
550 А його Трояне кругом обступили,
І били по щиту пишнім та широкім;
Та не сил драпнути мідью Антилоха,
Бо землетряс сильний, Посидій могучий,
Спасав Несторенка і межі стрілами.
555 Він одаль не бив ся, він був межі ними,
І ратище в його ніколи не спало,
А вічне тремтіло — і він тільки й думав,
Чи з-далеку влучить, чи вдарить із близька.
Завважив його був Адамант Аз'єнко,
560 І живо підскочив і ратищем гримнув
В середину щита, но Посидій сивий
Не дав йому згинуть: ратище зломилось,
І одна часть стала як шмаляна скалка
В щиті Антилоха, а друга однала.
565 Той живо до своїх, тікаючи смерти,
А Мирйон на здогін ратищем прицілив,
І вдарив Аз'єнка саме серед пупа,
Де сама боляча ураза буває,
І той сам подав ся за ратищем слідом.
570 Як той віл, що люди на горах шиймають
І ведуть до себе, хоч він і не хоче,
Так і він пручав ся, та тільки не довго.
Миріон хоробрий близче підступив ся,
Клюгу з його вийняв і тьма очи вкрила.
575 Елен Діїпира мечем прездоровим
По виску ударив і збив з його шолом;
Шолом знав із нього і хтось із Ахеїв
Підняв його з поля, як він покотив ся,
А очи у того чорна ніч покрила.
580 Аж от Менелая жалем обгорнуло,

- Він з грізьбою вийшов на царя Елена,
Ратищем трясучи, а той підняв лука.
І сходились разом: один приціляв ся
Ратищем колючим, а другий стрілою.
- 585 Пріяменко первий ударив стрілою
По ясній броні, та стріла одбилась.
Мов з тої лопати по гладкому току
Одскакують зерна бобу чи гороху,
Як повіє вітер та махне молотник,
- 590 Так од тої збруї славного Менлая
Стріла одлетіла і впала далеко.
Атрієнко ж того по руці ударив,
Що єю держав він хорошого лука,
І ратище мідне пройшло через руку.
- 595 Той живо до своїх, руку опустивши,
Ратище кленове за ним волокло ся;
Його з руки й вийняв Агинор сердечний,
І завернув руку у звитую вовну,
Що її прислугач носив при цареві.
- 600 А на Менелая виступив Пізандер;
Його Мара злая вела на погибель,
Щоб ти, Менелая, справив його з бою.
І тільки до купи обидва зійшли ся,
Кинув Атрієнко та в сторону вдарив,
- 605 А кинув Пізандер — по щиту ударив,
Но міді на виліт не здужав пробити:
Щит широкий здержав і ратище трісло,
А той радий думав, що вже його вбито.
Аж от Атрієнко, за меч ухопившись,
- 610 Кинувсь на Пізандра, а той із-під щита
Вихопив сокиру з держалом оливним,
Славну та велику, і вдарили разом.
Сей того ударив по щиту хвостатім
По-під самий гребінь, а той його вдарив
- 615 У лоб по-над носом, і хруснули кости,

І очі упали на землю криваву.
Впав він, Атрієнко наступив на груди,
Обдер його зброю і став похвалитись :

»А кинете брати данайській судна,
620 Трояни невірні, неситії боєм!
Більшого не треба сорому та встиду,
Як ви нам зробили, собаки паскудні.
Ви не побоялись гостинного Дія,
За те-ж ваше місто він колись повалить.

625 Забрали ви в мене жінку молодую
І скарби великі — за її гостинність,
А тепер завзялись ще бистрій судна
Вогнем попалити, побити Ахеїв.
Но як не яріть ся, а стихнете живо.

630 Кажуть, Дію батьку, що ти наймудріший
Меж людьми й богами, і все іде з тебе :
А ти помагаєш людям нечестивим,
Троянам, що злостью тільки оддыхають,
Що ситими в бою і бути не можуть ;

635 Бо на все-ж є ситість, на сон і любові,
На милії сніви і на хороводи,
І все-ж то миліше од лютого бою,
А в Троян на бійку ситости немає.»

І з сими словами кривавую зброю
640 Ізняв із Пізандра і оддав дружині,
А сам знову втер ся помежи передних.

Вдарив був на його Арпальон Пилменів,
Що з батьком до Трої пійшов воюватись,
Но й він не вернув ся у ріднюю землю.

645 Він по щиту вдарив славного Трієнка,
Но міді на виліт не здужав пробити,
І став він до своїх од смерті тікати,
І став оглядатись, щоб мідь не попала ;
Но Мирйон по йому ударив стрілою,

650 І стріла попала у правую кульшу

- І пухиром наскрізь вийшла по-над кістю;
Впав він коло своїх і духу лишив ся.
Він лежав простертий, мов червак дощевий,
І кров з нього лилась і землю росила.
- 655 Його і підняли славні Пафлагони,
І з жальом повезли прямо до Ільйону;
І з ними йшов батько, ридаючи тяжко,
Бо не міг оддячить за вбитого сина.
- Аж за нього Парій злостію озлив ся,
660 Бо він колись гостем жив у Пафлагонів,
Так він і ударив мідною стрілою.
Аж був там Евхинір віщунів Полвидів,
Славний і багатий, родом із Коринюу.
І знав він, що згине, а пійшов на судна,
- 665 Бо нераз бувало чув він од Полвида,
Що він або вдома од слабости згине,
Або од Троянів при суднах ахейських.
Тяжко йому було і лихо ахейське
І своя хвороба. Не хтів би він муки.
- 670 Та той його в вухо край челюсти вдарив,
І дух з його вийшов і тьма очі вкрила.
А там таки бились і вогнем палали.
А Ектор сердечний не знав і не відав,
Що з-ліва край нього його військо гибло,
- 675 Що живо Ахеї слави сподівались,
Бо землетряс сильний і додавав духу
Хоробрим Ахеям і сам помагав їм.
Він там був, де браму повалив з початку
І розірвав строї сильнії Данаїв.
- 680 Там перед ним були на березі моря
І судна Аянта і Протесилая;
Там і стіна була сама невисока,
Там були добірні і люди і коні.
- Там були Віоти, пишнії Явони,
685 І Локри, і Фтії, і славні Епії;

- Всі вони до суден його не пускали,
Та не було сили Ектора одперти.
Аонії меж ними переднії були,
І вів їх Пет'єнко Менесөй хоробрий
690 Із Фідієм разом, Стихом та Віясом.
Епіїв вів Мегій, Амфіон та Дракій,
А Фтіями рядив Медон та Подаркій.
І Медон із ліва був син Оілія,
І брат був Аянтів, та жив у Филаці
695 Далеко од роду, бо там убив брата
В мачухи своєї у Еріопіди;
Другий — син Іфіклів, а унук Филаків.
Вони вперед Фтіїв грудьми поставали,
Рятуючи судна з Віютами разом.
700 Аянт Оіленко стояв край Аянта
Теламонієнка і не одступав ся.
Як два воли чорних по новії ниві
В однаковій силі тягнуть криве рало,
І піт коло рогів кругом виступає,
705 А воли ярмом лиш розлучані пишиим
Ідуть борозною і зралюють землю, —
Так вони стояли один край другого.
Но в Теламоненка гаразд таки було
Храброї дружини, щó щит його брали,
710 Як з праці та поту гнули ся коліна;
А край Оіленка Локри не стояли:
Вони не уміли битись серед поля,
Бо вони не мали ні шеломів мідних,
Ні випуклих щитів, ні ратищ кленових,
715 А тільки на луки та кручану вовну
Сподіючись вийшли вони до Ільйону
І стрілами рвали троянськії строї.
Так ті по переду із довгим оружам
Супротив Троянів та Ектора бились,
720 А сії із заду сипали стрілами.

І Трояни мнялись, збитіі стрілами.

Та живо б Трояни покинули судна

І з соромом тяжким в Ільйон повернули б,
Як-би Полидамій Ектора не зрушив:

725 »Екторе! Тугий ти, щоб других послухать!

Коли тобі далась военная справа,

Так ти забагаєш ще й радою брати.

Но все-ж те одному трудно разом мати,

Бо иншому дав бог военную справу

730 (Иншому дав танці, а иншому співи),

А иншому в серце дав Дій розум добрий,

І много народу користують з його,

І городи в славі і сам у користі.

Так я тобі й кажу, як по мені лучше.

735 Всюди кругом тебе бійка запалала:

Храбрії Трояни, як стіни забрали,

Одні розійшли ся, а других не много

Із многими бють ся межі кораблями.

Так іди ж ти лучше, та поклич храбріщих,

740 Тут ми усі разом розраїмо раду,

Чи нам наступити на судна широкі,

Коли бог захоче сили нам подати,

Чи йти нам од суден, поки не побиті.

Боюсь, за вчешашне щоб нам не оддали,

745 Бо є в них на суднах богатир могучий,

І не знать, чи вдержить він себе од бою.»

Так Полидам мовив — і Ектор послухав

(І митью з оружам скочив із теліжки),

І до його мовив бистрими словами:

750 »Держи ж, Полидаме, ти тут найхрабріщих,

А я пійду тільки вирівняю бійку,

І зараз прибуду давши їм накази.»

І двигнув ся разом, мов снігова скеля,

Скликати Троянів та їх побратимів.

755 І всі до Панѳенка до Полидаманта

Кинули ся разом, Ектора почувши.
А той, чи не знайде, шукав перед військом
Дийфова, Елена, Азя Іртаченка,
Та ще й Адаманта, Азьєвого сина.

760 Та не всіх знайшов він в доброму здоровлі:
Одні полягали край суден ахейських,
І в руках аргейських душі погубили,
А другі підбиті й підстріляні були.

Аж глянув на ліво кривавої бійки,
765 Аж там Олександр, чоловік Еленин,
Збирає дружину і будить до бою.
Він просто до його і став докоряти:

»Парію облудний, дівчуре вродливий!
Де-ж Дийфов могучий, де Елен хоробрий,
770 Адамант, Азьєнко, Азій Іртаченко?
Та де Оєирвоній? Тепер і вся Троя
Прахом повалить ся і ти сам ізгинеш.»

Аж до його мовив красний Олександр:
»Екторе! Безвинно ти мене винувеш.

775 Може я од бійки зразу і вхилив ся,
Но й мене без сили мати не родила.
З часу, як ти бійку завів коло суден,
Так ми без устанку з Данаями бєм ся.
Тії всі побиті, що ти називав їх;

780 Один Дийфов лиш та Елен могучий,
Ратищами в руку вражані обидва,
Одійшли живими по волі Кронейка.
Веди ж, куди серце тебе закликає,
Ми всі за тобою підемо завзято

785 І скільки є сили, стільки і покажем, —
А що через силу ніхто не побеть-ся.»

І сими словами брата втихомирив.
Пійшли вони разом, де бійка кипіла
Кругом Кевріона та Полидаманта,

790 Фалка, Ориоея, Палма, Полифита,

- Асканія й Мора, синів Ішпотйона:
Вони тільки вчора з Асканїї прибули,
Їх Дій надоумив вийти воюватись.
Всі вони пустились мов сильная буря,
795 Щó вирветь-ся в поле з Дієвого грому
І з ревом страшенним кидаєть-ся в море;
На морі як гори підіймуть ся хвилі.
Пінять ся і вють ся одна за другою:
То так і Трояни одні за другими
800 Мідью блищали у слід отаманів.
Попереду Ектор мов Ярій смертельний:
В руках був у його щит широкий, рівний,
Шкурами обвитий, окований мідью,
На висках у його маяв шолом ясний;
805 Він всюди підходив і пробував строї,
Чи де не прорве їх, закривши ся щитом.
Но храбрі Ахеї з духу не спадали,
І Аянт передній почав викликати:
 »Чого-ж так, небоже, лякаєш Ахеїв?
810 Ходи лишень ближче, бо й ми вмієм битись,
Тільки Дій бичем злим здержує Ахеїв.
Не думаєш може кораблі палити?
Но й ми маєм руки, щоб їх заслонити.
А може й ще раньше ваше місто зникне,
815 Розбите і стерте нашими руками.
І може не видно, як сам ти на втіку
Замолити ся Дію і всім не смертельним,
Щоб коні бистріще яструбів летіли,
Тебе в місто везли, збиваючи порох.«
820 А тим-часом з-права орел показав ся;
Ахеї зраділи, криком закричали.
Тогді Ектор славний до того й промовив:
 »Аянте, бугаю, дарма твоя мова!
Щоб мені так бути правим сином Дія,
825 Щоб мене так Ира мати породила,

- І я був в Палладу або в Аполлона,
Як день отсей буде на гибель Аргеям.
І сам ти загинеш, як ждати-мені тільки,
Поки твої шкури ратище не споре.
830 Тоді ти, край суден трупом повалившись,
Кормити-мені птахів та собак троянських.»
Сказав і став вести, і військо передне
Криком закричало, — і крикнуло задне;
Крикнули й Ахеї, з духу не спадали,
835 І ждали надходу хоробрих Троянів.
А крики дійшли їх до неба й до Дія.
-

ПІСНЯ ШТИРНАДЦЯТА.

Дієва облуда.

ТКАНЬ.

Нестор, сидючи в Махаона, чує крики, виходить із наміту і дивить ся в поле, од чого ті крики (1—26); аж йому на зустріч виходять підбиті Агамемнон, Одисей і Дивомид і Агамемнон радить зараз утікати (27—81). Но його не хвалить Одисей за теє, а Дивомид радить, щоби їм і підбитим війська не кидати і йому словами сили додавати; за радою Дивомида вони йдуть до війська, і Посидій дає Агамемнону силу а війську підмогу (82—152). Ира також хоче до помочи стати, красить ся красою, позичає пояса в Уроди, щоби Дія на Іді із розуму звести, і підмовляє Сона, щоби ішов із Лимну Дія усипити (153—351). Дій засипає — і Посидій сміло стає за Ахеїв і їх підкрепляє (352—401). Ектор, од Аянта камінем убитий, односить ся з поля й ледве оживає (402—439). Із сьвіжою силою Ахеї од суден Троян одганяють і Аянт молодший найбільше їх губить (440—522).

- Хоч пив старий Нестор, та не пропив крику
І живо промовив до Аскліпієнка :
»Що то з того буде, дивний Махаоне,
Бо крики молодців ростуть коло суден !
5 Сиди ж ти у мене, та пий вино чорне,
Тобі Екамида купелю нагріє
І порох кривавий на тобі обмие,
А я на годинку вийду, початую.»
І взяв щит з собою сина Өрасимида,
10 Щит мідяний, дивний, він був у наміті,
Бо син його вийшов із батьковим щитом ;
Взяв ратище сильне, заковане мідью,
І став край наміту і лихо побачив :
Ахеї втікали, сильнії Трояни
15 Із тилу їх гнали, стіна провалилась.
Як море чорніє хвилею глухою,
Коли подув чує великого вітру,
І поти чорніє і не хилитнеть-ся,
Аж поки од Дія вітер не повіє,
20 Так і старий Нестор думає й гадає,
Чи йому сішшити до конних Данаїв,
Чи до Атрієнка, царя Гамемнона.
І лучше здало ся пійти до Трієнка.
А там одні других били-побивали,
25 І мідь на їх тілі крепкая дреньчала
Од ратищів довгих та мечів двубоких.
Нестору й попались славні отамани :
Одиссей, Тид'єнко і цар Атрієнко ;
Вони йшли од суден підбитії мідью.
30 А судна їх були далеко од бою
На березі моря ; а первії судна
Стояли на полі і в стіни впирали.
Бо беріг широкий не міг усіх суден
Разом помістити ; стало тісно людям,
35 Так вони рядами судна й постягали

- По цілій затоці, щó в викутках була.
Вони вчули крики, ратища побрали
І йшли у двох разом і серце вялили.
І тільки зустріли Нестора старого,
40 Серце іще тяжче в грудях защеміло,
І цар Атрієнко до його промовив:
 »Несторе Пильєнку, ахейська славо!
Щó-ж ти бійку кинув та пійшов до суден?
Коли-б вражий Ектор не виконав того,
45 Щó колись на радї хвалив ся Троянам,
Що він до Ільйону не перше прибуде,
Як судна попалить та нас повбиває!
Так він похваляв ся, так воно і буде.
Лихо ж моє тяжке! Знати, всі Ахеї
50 Разом із Ахиллом на мене озлились
І не хочуть битись коло суден чорних.»
Аж до його мовив Нестор Геринійський:
 »Та не то щó буде, а вже воно сталось,
І сам Дій гремучий того не одмінить;
55 Бо стїна, щó мала заслоною бути
Для нас і для суден, уже повалилась.
Вороги край суден сильне стали битись,
І як не диви ся, а вже не пізнаєш,
Куди стали бігти збитїї Ахеї:
60 Така стала бійка, такі крики встали.
Подумаймо ж разом, щó маєм чинити:
На бійку, іти нам якось не пристало,
Бо ніяк на бійці підбитому битись.»
Аж до його мовив Гамемнон володар:
65 »Та коли вже стали коло суден битись
І нас не закрили ні рови ні стїни,
Щó ми будували і мали надїю,
Що буде заслона для нас і для суден,
Так видно так мило предвічному Дїю,
70 Щоб тут на чужинї згинули Ахеї.

- Зразу він, ні слова, помагав Данаям,
А тепер Троянів як богів підносить,
А в нас одіймає і руки і силу.
Так от-щó я кажу, послухайте, люди.
- 75 Возьмімо ми судна, щó первії к морю,
Та всі і стягнімо на тихее море,
Поставмо на котви, поки ніч наступить,
Поки не залишать бити ся Трояни,
Тогді і всі судна зведемо на море.
- 80 Не стид утікати і посеред ночі,
Лучше лихó збути, ніж його набути.»
Аж до його грізно Одиссей озвав ся :
»Атрієнку хирний, та щó-ж бо ти мовив ?
Та тобі пристало в зайців царювати,
- 85 А не нами радить, бо нам Дій із малку
Аж до кінця віку судив не кидати
Кровавого бою, поки не поляжем.
Чи вже-ж ти помислив покинути Трою,
Де ми стілько лиха та муки прийняли ?
- 90 Змовкни, щоб Ахеї того не почули,
Чого муж хоробрий ніколи не скаже,
Як тільки він судить по розуму добрім,
Хоч-би він і цар був і мав стільки люду,
Скільки сам ти маєш хоробрих Ахеїв.
- 95 (Я все зневажаю, щó ти тепер мовив)
Кажеш серед бою та важкого крику
Весельнії судна волокти на море,
Щоб швидше Трояни свого доконали
А ми запропали ! Пічнім тільки судна
- 100 Волокти на море, — Ахеї не встоять,
Оглянуть ся тільки — і бійку покинуть ;
І так твоя рада тільки їх погубить.»
До його і мовив Гамемнон володар :
»Уразив ти тяжко мене, Одиссею !
- 105 Но я против волі не веду Ахеїв,

Щоб вони тягнули кораблі на море.
Нехай же хто другий, з молодих чи сивих,
Лучшеє що скаже, і я буду радий.»

- Аж до них промовив Дивомид хоробрий :
- 110 »Кого-ж вам шукати? Послухайте тільки,
То й я вас пораджу; нічого судити,
Що я межи вами далеко молодший;
Здаєть-ся, і я мав хорошого батька
(Тидея, що в Оивах землею покрито).
- 115 Було в Поріеїя три сини хоробрих,
І жили в Плевронї та у Калидонї:
Агрій та Мелас був, а третій був Іней,
Мого батька батько, він був найхрабрїйший;
І там і остав ся, а батько по волї
- 120 Всїх богів і Дїя поплав у Аргею,
Взяв дочку Адриста і став пишно жити
У пишому домі. Много в його було
Родючого поля, много садів було,
І овець немало. І колій був первий
- 125 З ахейського люду — вам відомо сее.
Знаючи ж тепера, якого я роду,
Не цурайтесь ради, якую я скажу:
Хоч ми і підбиті, а в поле ходїмо;
Там ми собі станем з-далеку од стрїлів,
- 130 Щоб часом на рану рани не схопити,
Тай будемо другим духу додавати,
Бо много охляло, перестало битись.»
- Мовив — і всї разом послушали ради,
І всї пішли разом ослїд Атрієнка.
- 135 Но й землетряс сильний чатував не дарма,
А й сам навернув ся в постатї старечій,
Взяв Агамемнона за правую руку
І до його мовив бистрими словами:
»Тепер, Атрієнку, Ахилло радіє,
- 140 Дивлючись на гибель та побїг Ахеїв;

- Нема в його серці жалю анї крихти.
За те-ж він і згине, бог його скарає!
Не всі ж і на тебе боги обізлились,
Може незабаром і вражі Трояни
145 Кураву підіймуть, і ти сам побачиш,
Як вони до міста вдарять од намітів.»
І тяжко гукнув він, погнавши ся полем.
Якби девять тисяч або десять тисяч
Війська закричало, заводячи бійку:
150 Такий гук оддав ся з грудей землетреса,
І кожному в серце дав велику силу
Невтомимо битись, сильне воюватись.
Поглянула й Ира з золотого крісла
З самої вершини божого Олимпу,
155 І зараз пізнала дівера та брата
На славнії бійці і серцем зраділа.
Заглянула й Дія на самій вершині
Поточної Іди — і серцем смутилась.
А далі помалу стала розважати,
160 Як сильного Дія із розуму звести.
І їй та думка лучшою здала ся,
Щоб хороше вбратись і пійти на Іду,
І тільки він схоче прилягти, обнятись,
Її б сон наслати тихий та солодкий
165 На його повіки та мислі премудрі.
І пійшла у терем, щоб син її Ифест
Збудував для неї і двері навів
З замком потаємним, щоб боги не знали.
І ввійшла у терем, засунула двері,
170 Див-водою спершу із дивного тіла
Всю нечисть обмила, потім намастилась
Оливою тою, щоб пахла на диво,
Щоб од її руху в Дієвих будинках
Розходив ся запах по землі і небу.
175 Намастивши тіло, розчесала косу,

- І руками живо од самого чола
В заплітки заплегла ясні та хороші.
Узяла на себе пачуху сорочку,
Що її Аїна шила й вишивала:
- 180 Застягнула груди злотими гудзями,
Стан оперезала поясом сто-китях.
Завісила вуха славними ковтками,
Три підвіси ясних. І все чарувало.
Тогді вона взяла тонкую намітку,
- 185 Хорошу та білу мов яснее сонце,
Повзувала ноги в виступці хороші,
І так кругом себе усе впорядивши,
Вийшла із терему, покликала Вроду
І одаль од других до неї сказала:
- 190 »Послухаєш, доню, що я тобі скажу?
Чи може одмовиш, гнівна, що я в бійках
Була за Данаїв, а ти за Троянів?»
Аж до неї й каже Дія дочка, Врода:
»Пресьвітлая Иро, Кроновая дочко!
- 195 Кажі мені сьміло, — все для тебе вчиню,
Що я тільки в силі для тебе вчинити.»
Тогді хитра Ира до єї і каже:
»Дай же тих любовців та тої принади,
Що ти зводиш ними смертних і безсмертних,
- 200 Бо я, бач, пустилась аж на кінець сьвіта
К батьку Окіану та к матері Тиї,
Що мене в сьвітлицях своїх згодували,
Однявши од Реї, саме як Дій Крона
Загнав аж під землю та під мертве море.
- 205 До них я й пустилась, щоб їх замирити,
Бо довго вони вже не знають постелі
Ні милих любовців, а все тільки злять ся.
Коли я словами гнів їх заговорю
І покладу в постіль звідати любовців,
- 210 Я вічне їм буду і мила і люба.»

А милая Врода її і сказала :

»Не слід, не годить ся тебе не послухать,
Бо ти-ж таки з Дієм сильним спочиваєш.»

Сказала — й на грудях пояс розв'язала,

215 Пояс прехороший, де всі чари були :

Любощі, принада і тихая мова,

Що й самих розумних із розуму зводить.

В руки її дала і слово сказала :

»Ото тобі й пояс! В пазуху вложи лиш,

220 І все тобі буде: з ним ти не одійдеш,

Поки не дістанеш, що на мишлі мала.»

І на її мову Ира усміхнулась,

І з усміхом пояс в пазуху вложила.

І Дієва дочка вернулась до дому,

225 А Ира погналась з вишини Олимпу,

Перебігла Пиру і славну Імаю,

Пролетіла гори ґрицькі сніговії,

Найвисчі вишини, й землі не сягала ;

Зійшла із Аѳону на хвильнее море

230 І вийшла на Лимен, Ғоантове місто,

Зострінула Сона, Смертиного брата,

І взяла за руку і стала казати :

»Соне, володарю смертних і безсмертних !

Як ти мене слухав, так іще послухай,

235 За те я завсїгди буду тобі вдячна :

Приспи мені ясні Дієвії очи,

Як я тільки ляжу з Дієм на любощі.

За те в мене маєш крісло золотее,

Його тобі зробить Ифест кривоногий ;

240 І під кріслом буде така підніжка,

Де класти-меш ноги на учтах веселих.»

Аж Сон найсолодший до неї і мовив :

»Пресьвітлая Иро, Кроновая дочко !

Та всіх віковічних міг би я приспати,

245 Приспав би і хвилі річки Окіану,

- Що всьому початок од його почав ся;
До Дія ж Кроненка і ходить не сьмів би
І не присипляв би, як він не покликав.
Вже твоя намова раз мене навчила,
250 Тогді як з Ільйону плив син один Діїв
Трою звоювавши. Я й тогді приспав був
Величного Дія солодко розлившись,
А ти в своїм серці замислила злєс,
Подула на море сильними вітрами
255 І того занєсла до виспи Коону.
І Дій пробудив ся і тяжко озлив ся,
Всім богам дісталось, прийшло і до мене,
І він мене з неба кинув би у море,
Як-би Ніч цариця не порятувала.
260 Я до неї вдав ся і той перезлив ся,
Бо бояв ся Ночі образу вчинити.
А тепер ти знову мене підмовляєш.«
До нього й сказала оката Іра:
»Та що тобі, Соне, думати про тєє?
265 Чи вже-ж за Троянів так Дій буде злить ся,
Як за свого сина злив ся, Іраклія?
Ходи! Я найкрасчу дам тобі Хариту,
І вона край боку положить ся твого
(Оту Пазіоею, що так тобі любя).«
270 І зрадів Сон милий і до неї мовив:
»Коли так — клени ся ж джерелами Стига,
Одною рукою за землю возьми ся,
Другою за море, щоб сьвідками були
Всі боги безсмертні, що навколо Крона,
275 Що мені найкрасчу оддаси Хариту,
Оту Пазіоею, що так мені любя.«
Послухала Сона Іра білоплеча
І тяжко поклялась усіма богами,
Що в Тартарах ходять і звуть ся Тітини;
280 І тільки поклялась і запрягнула,

- Зараз вони з Лимну та Імверу знялись
І тихим повітрям разом полетіли.
Прибули до Іди, а далій до Лекту,
І море минули, пійшли по-над землю,
285 І вершина ліса од ніг затрясла ся.
І Сон залишив ся, щоби не понастись
Дієві на очі, виліз на ялину,
Що росла на Іді до самого неба,
І там заховав ся між густії віти
290 У постаті птахи, що вона в безсмертних
Халкидою зветь-ся, а в людей киминда.
А Ира взлетіла на Гаргар високий.
Ідину вершину, до хмарного Дія.
Глянуv Дій і стома так його обняла,
295 Як тогді, коли він спершу полюбив ся
І з нею обняв ся, де батьків не було.
І став коло неї і почав питати:
»Чого-ж бо ти, Иро, пішки із Олимпу?
Коней і теліжки з тобою немає.«
300 А хитрая Ира до його казала:
»Та я, бач, пустилась аж на кінець світа
К батьку Окіяну та к матері Тиої,
Що мене в світлицях своїх згодували.
До них я й пустилась, щоб їх замирити,
305 Бо довго вони вже не знають постелі,
Ні милих любощів, а все тільки злять ся.
Є в мене і коні в-низу коло Іди,
Ними я й поїду по воді й по суші.
А отсе з Олимпу я прийшла до тебе,
310 Щоб ти не гнівив ся, що ніби я ходжу
Без відома твого в гості к Окіяну.«
Аж Дій хмарозборець до неї і мовив:
»Туда, моя Иро, і послі ти пійдеш,
А тепер ми лучше ляжем на милощі:
315 Бо ні до богині, ні до молодиці

- Ніколи так серце моє не палало,
Нї до Іксіони, щό менї родила
Сина Піріюя, рівного з богами,
Анї до Данаї Акрісіонівни,
320 Щό менї родила храброго Персія,
Нї до Фініківни, милої дівчини,
Щό менї родила Мина й Радаманѳа,
Нї до Семелїї, нї до Алкимини,
Хоч ся Ираклія менї породила,
325 А та Діониса на людськую радість;
Так я й до Димитри не палав ніколи,
Не палав до Лити й до тебе самої,
Як тепер палаю з тобою обнятись.»
Аж хитрая Ира мовила до його:
330 »Злучий Кронієнку, та щѳ-ж бо ти кажеш?
Чи вже-ж захотїв ти вдатись до милоцїв
На вершинї Іди, де все кругом видно?
А щѳ, як з богїв хто нас так і побачить
Тай богам на небї усїм перекаже?
335 Тогдї й до будинку твого не покажусь
Із постелї вставши, бо стид менї буде.
А коли ти хочеш і так тобі мило,
Єсть у тебе терем, щѳ збудував Ифест,
І крепкії двері зробив на засовах,
340 Туди і підемо, коли спати хочеш.»
Аж Дїй хмарозборець до неї промовив:
»Иро! не побачать нї боги, нї люди!
Я пуцу такїї хмари золотїї,
Що нас не загляне і самеє Сонце,
345 Що й воно видюче звидїти не зможе.»
Промовив Кроненко — й обняв її сильно,
І земля під ними квіти розпустила,
Ряснее латача, шапран і якинѳи
Красні та мягкії — разом розпустила.
350 Вони положились, хмара їх укрила

І стала кропити ясною росою.

Спочив старий батько на горі Гаргарі
У сні та в милощах коло своєї жінки,
А Сон побіг живо до суден ахейських
355 Передати звістку богу землетрясу.

Він став коло його і живо промовив:

»Порятуй Данаїв, та подай їм слави
Хоч тую годину, поки Дій дрімає,
Бо я кругом його наслав безпробудя,

360 А Ира підбила лягти на милощі.«

Промовив і знову полетів до дому.

А той іще лучше спомагав Данаїв,

Ходив попереду і гукав до війська:

»Чи вже-ж ми, Аргеї, Ектору позволим,
365 Щоб він забрав судна і слави набрав ся?

Та він через те так каже і хвалить ся,

Що храбрій Ахилло злить ся коло суден;

Но нам і Ахилла не дуже потреба,

Коли всі ми станем один за другого.

370 Послухайте ж, милі, що я вам пораджу:

Забираймо щити великі й малії,

Кладімо на чола кренкії шеломи,

Забираймо в руки ратища найбільші,

Та живо ходімо — я сам поведу вас.

375 Не вистойть Ектор, дарма що одважний.

(Легенького щита сильний дасть слабому,

А в слабого візьме собі щит великий.)«

І всі тєє вчули й послухали ради.

Гетьмани підбиті — Одиссей, Тид'єнко

380 І цар Атрієнко, і ті поряджали,

Ходили по війську і збрую міняли:

Кренкую брав кренкий, а слабій слабую.

І коли всі мідью ясною покрились,

Тогді і пустились. Посідон перед вів

385 І меч прездоровий в руках був у нього,

Як блискавка ясний. Не було і сили
Стати против його — страхом обгортало.

А тим-часом Ектор поряджав Троянів.

І бійку страшенну на полі підняли

390 Посидій старечий і Ектор могучий,
Один од Троянів, другий од Аргеїв.

І хлюнуло море к суднам та намітам,
І збіглись Аргеї з криком превеликим.

Та не так та хвиля реве берегами,

395 Коли її з моря Бурій видуває;
Не так і вогонь той полум'ям тріскоче,

Коли ліс палає на горних вершинах;

Та не так і вітер виє по діброві,

Коли він по нії сильне забушує:

400 Як тогді кричали Трояни й Ахеї,
Кидаючись з криком один на другого.

І Ектор Аянта первого ударив,

Коли він підходив — і не промахнув ся,

А влучив у груди в два ремені разом,

405 Що один од щита, другий од меча був.

І не пробив тіла. Обізлив ся Ектор,

Що ратище дарма із рук полетіло,

І став одступати, тікаючи смерті.

Аж Теламоненко схопив камінюгу,

410 Із тих, що ахейські судна підперали

Та що й так валялись, кинув поверх щиту

І вдарив у груди край самої шиї,

І камінь далеко мячем покотив ся.

Як Дієвим громом збитий дуб валить ся

415 І сморід сірчистий із нього виходить,

І йде подорожний, гляне й каменіє,

Бо Дієві громи — біда для смертельних,

Так і Ектор гримнув, ратище упало,

Його щит та шолом на груди звалив ся

420 І мідная збруя на нім забряжчала.

- І з криком Ахейці кинулись до його,
Бо думали взяти, і стріли кидали,
Та ніхто не здужав храброго дойняти,
Бо край нього стали самі найхрабріші:
- 425 Там і Полидам був, Еней і Агинор,
Сарпидон ликійський і Главко хоробрий;
Усі вони дбали, щити кругом його
Випуклі держали; а вірна дружина
На руки підняла, однесла до коней,
- 430 Що позаду бійки бистрії стояли
В славній теліжці з погоничем добрим;
І коні слабого до міста повезли.
І тільки до броду широкої річки,
До Ксанға прибули, що Дій його сплотив,
- 435 Зараз його зняли, на землю поклали,
Бризнули водою, — і одкрив він очі,
І став на коліна — та кашлянув кровю,
І знов повалив ся і ясні очі
Темна ніч покрила, бо удар був тяжкий.
- 440 Глянули Аргеї, що Ектор далеко,
І знову наперли тяжко на Троянів.
Аянт Оіленко погнав ся далеко
І ратищем острим вдарив у Сатнія,
Того Инопенка, що його русалка
- 445 Річна породила пастуху Инопу.
Його в здуховини вдарив Оіленко,
І він повалив ся і край нього разом
Трояни й Данаї бійку розпочали.
Местником за його вийшов Полидамант:
- 450 Він Проөөинора в праве рамя влучив
І ратище рамя пробило на виліт;
Впав він і рукою землі ухопив ся.
Тоді Полидамант і почав гукати:
»Ні, либонь не скажуть, що у Панөөенка
- 455 Ратище даремно із рук полетіло,

Бо хтось із Аргеїв прийняв його тілом,
Щоби ціпок мати до Невіда йдучи.»

Тяжко тее було слухати Аргеям,
Та тяжче-ж Аянту Теламонієнку,

460 Бо той і найблизче упав коло його.
Він живо прицілив ратищем блискучим,
Полидамант на бік — і смерти вхилив ся;
А боги всудили на смерть Архелоха
Антинорієнка: він його ударив

465 В остатнюю звінку, де сходять ся разом
Голова та шия; протяв обі жили,
І голова й губи і ніс його перше
Вдарив ся об землю, ніж його коліна.

Тогді й Аянт крикнув до Полидаманта:

470 »Скажи ж, Полидаме, по щирії правді,
Чи сего доволі за Проөөинора?

А видно не простий, не простого й роду,
Либонь чи не брат він рідний Антинора,
Або його счадок, — бо тяжко подібний.»

475 А він добре відав. Жаль Троянам стало.

Акамас і вдарив Промаха з Віотів

І убив над братом, як той волік трупа;

Тогді й Акамас став голосно гукати:

»Стрілюги аргейські, похвальці неситі!

480 Знати не одним нам і клопіт і горе,

Часами погибель і на вас находить;

Гляньте, як Промах спить од ратища мого,

І брат мій недовго виглядав одплати!

Щаслив чоловік той, що в себе в будинках

485 Зоставляє брата местника по собі.»

Жаль було Аргеям слухати про тее;

Більше ж Пинелію, — він на Акаманта

Зразу напустив ся, Акамонт не встояв,

І той Ільйонія за його ударив,

490 Сина од Форванта, що до його Ермій

- Був дуже прихильним і давав богатство;
Одного і мав він сего Ільйонія:
Та той його вдарив по самому оці,
І ратище оком в потилицю вийшло,
495 І він сів на землю руки розпустивши;
Аж той мечем острим замахнув по шиї,
І голова спала і шолом із нею,
А ратище в оці все таки стреміло.
І схопив Пинелій мов маківку тую,
500 Показав Троянам і хвалючись мовив:
»Скажіте, Трояне, його батьку й ненці,
Нехай там оплачуть сина Ільйонія;
Но й жінка Промаха Алегиноренка
Не вийде на зустріч своєму чоловіку,
505 Як Ахеї з Трої попливуть до дому.«
Мовив — і Трояни страхом поняли ся,
І кожний став думать, де йому втікати.
Та скажіте-ж ви вже, олімпській Співі,
Хто з Ахеїв первий мав добич кроваву,
510 Як землетряс сильний бійку пересилив?
Аянт Теламонів первий побив Ірта,
Гиртового сина, отамана Мизів;
Антилох упорав Фалька і Мермера,
А Миріон Мора і Інпотіона;
515 Тевкер Прооона та ще Перифита,
А цар Атрієнко вбив Іперинора:
Він його на виліт ратищем ударив
В самі здуховини, і дух з нього вийшов
Разом через рану і тьма очи вкрила.
520 Найбільше ж побив їх Аянт Оіленко,
Бо вже до погоні лучшого не було,
Як Дій коли страхом на ворога кидав.
-

ПІСНЯ ПЯТНАДЦЯТА.

Знов край суден бійка.

ТКАНЬ.

Дій пробудив ся, бачить, що Трояни утікають а Посидій поміч подає Ахеям (1—11), і зараз сердито приказує Ірі, щоб вона з Олимпу позвала Іриду та ще Аполлона, щоб вони Троянам сили обновили, і що має бути до розвалу Трої, усе одкриває (12—77). Ира на Олімпі звіщає Ярїя про смерть його сина Аскалафа; Ярїй хоче мститись, но його од того здержує Паллада (78—142). Аполлон і Ірида приходять до Дїя і по волї Дїя Ірида гамує в бійці Посидїя (143—219), а Аполлон уздоровляє Ектора, виводить його на бійку і Троянам знову подає замогу (220—280). На Ектора виходять самі найхрабрїші з ахейського війська, но він одних побиває, других проганяє, бо наперед його Аполлон проходить і Дїєвим знамям Ахеїв пужає, а для Троян знамям рови засипає і прямо до суден дорогу простує (281—389). В такій пригодї Патрокло кидає Еврипила і йде до Ахилла помочи просити (390—404). Ахеї ще крепко стоять коло суден і з двох сторін много падає народу (405—590); накінець Ахеї ховають ся помежи суднами, один лиш із дрюком Аянт Теламонів не дає на судна вогню положити і одбиває Ектора од судна Протесилая (591—746).

Кинули Трояни рови й частоколи,
І много лягло їх од руки Данаїв,
А живі прибули до своїх телїжок
Блїдїї од страху. А Дїй і збудив ся
5 На вершинї Іди із Ирою сплючи.
І став і побачив Троян і Ахеїв,
Що сїї втікали а ті доганяли
І їм Посидій цар подавав підмогу.
І Ектора вбачив, він лежав без сили
10 І ледве що дихав і плював кривлею,

Бо його з Ахеїв не слабій і вдарив.
Глянув старий батько, і змилосердив ся
І до При грізно словами промовив:

- »То ти, злюча Иро, хитрощами з бійки
15 Ектора зігнала, народ попужала!
Либонь же ти перва за те й поплатиш ся,
І я тебе зіблю своїми громами.
Чи вже позабула, як я тебе вішав
І двоє ковадлів на нзги навісив,
20 І руки тасьмою звязав золотою?
Ти висіла — й боги не могли пристати
Тебе одчепити, бо кого ловив я
Та з порога кидав, той летів без духу
І падав на землю. Се ще мало було,
25 Щоб тобі оддячить муку Ираклія.
Ти з Бурієм лихо на його кнувала,
Підійняла хвилі, пігнала по морю
І аж до Коону людного загнала;
Аж я своєму сину подав порятунок,
30 І по тому горі сам привів до Аргу.
Се я вспоминаю, щоб ти тее знала,
Чи тобі користне до мене ходити
І зо мною спати, мене туманити.«
Сказав — і здрігнула окатая Ира,
35 І живо до його стала говорити:
»Будьте мені сьвідки і земля і небо
І ви, води Стига — велика ся клятва
Для богів безсмертних — і твоя най буде
Голова сьвятая і наша постеля,
40 Щоб єю ніколи дарма не клену ся:
Не з-за мої ради Посідон могутий
Троян побиває а тим помагає;
Знати його серце підвело на тее,
Коли він побачив стисняних Ахеїв.
45 Я б сама радніща, щоб він чинив тее,

Що ти, хмарозборче, будеш сам чинити.»

Усміхнув ся батько і божий і людський
І до неї мовив бистрими словами:

»Як би то ти й добра, величная Іро,

50 Та все так судила, сидячи з богами!

Посідон і хтїв би може що чинити,
А мусить пристати до тебе й до мене.

Коли ж ти по правді по щирії кажеш,
Іди до безсмертних та поклич до мене,

55 Щоб прийшла Ірида і Поллон мисливець;

І та в мене пійде до стану Ахеїв

І скаже од мене царю Посидію

Покинути бійку тай йти до дому,

І Поллон підійме Ектора до бою,

60 Подасть йому силу і одійме болі,

Що так його мучать, а Ахеїв знову
Плечима поверне і пішле їм розпуд, —

Вони й поженуть ся до суден Ахилла.

Ахилло до бійки підійме Патрокла;

65 Патрокла погубить Ектор під Ільйоном,

Коли той не мало перебе Троянів

Та ще й побе сина мого Сарпидона.

Ектора за його погубить Ахилло

І од того часу заведу я знову

70 Погоню од суден, аж поки Ахеї

Не візьмуть Ільйону по волі Паллади.

Но перше не змякну і жадному богу

Поти не позволю помагать Данаям,

Аж поки не вчиню волі Пилієнка.

75 Бо я головою йому обіщав ся,

Як Θета коліна мої обіймала

І мене просила уважить Ахилла.»

Послухала зараз Іра білоплеча,

Полетіла живо з Іди до Олимпу,

80 Як думка літає в того чоловіка,

- Що світу повидів і думає в мислях:
»Там я був і там був« і все пригадає.
Так живо летіла й Ира до Олимпу,
А там на Олімпі у Дієзім домі
- 85 Всі боги сиділи; вони як узріли,
Зараз повставали, підійшли з чарками.
Но вона ні в кого чарки не прийняла,
Тільки у Өимисти, бо тая передня
Підійшла до єї і живо спитала:
- 90 »Та що-ж бо ти вбігла, ніби з переляку?
Тебе знать Кроненко мав перелякати.«
Но її сказала Ира білоплеча:
»Чого вже, Өимисто, про тєє питати;
Ти знаєш, який він тугий та завзятий.
- 95 А лучше з початку попоштуй безсмертних:
Тогді враз з богами другими почувеш,
Яке тяжке лихо Дій тепер задумав.
А тепер почувши, ніхто не зрадіє,
Хоч-би хто і рад був веселим побути.»
- 100 І сказавши, сіла поважная Ира.
Боги сумували, а вона всьміхалась,
Но чоло не грало з чорними бровами,
І вона сердита почала казати:
»Дурні ми, що Дія думаєм осилить!
- 105 Ми на його словом і ділом завзялись,
А він анї гадки про тєє не має,
Бо він добре знає, що він із безсмертних
Силою і властью далеко сильніший.
Терпім, яке лихо захоче післати.
- 110 Либонь і Ярїя не минув сьогодні,
Бо вже либонь згинув і Аскалаф сильний,
Що був у Ярїя за рідного сина.»
Ярїй і не счув ся, як себе по стегнах
Руками ударив і з плачем промовив;
- 115 »Не судїть, олімпські! Я пійду до суден,

За сина одячу. Нехай доля судить,
Щоб Дій піднебесний побив мене громом,
Я з трупами ляжу на кроваву землю.»

- І живо гукнув він на Ляка і Страха,
120 Коней запрягати, і почав збруїтись.
Тоді б то Кроненко на богів безсмертних
Ще тяжчим та важчим гнівом розпалив ся б,
Як-би лиш Паллада за всіх не злякалась.
Вона живо встала, вибігла за двері,
125 Зняла з його шолом, щит його схопила,
Із рук його сильних ратище одняла
І стала Ярія словами картати:

- »Чи здурів, небачний, чи вуха у тебе
Тепер заложило, чи ума ти збув ся?
130 Не чув, що казала Ира білоплеча,
Що тільки од Дія на Олимп прибула?
Хочеш, щоб самому набравши ся лиха
З соромом та жалем на Олимп прибути,
Тай нам через себе лиха наробити?
135 Бо тогді б він кинув Троян та Данаїв,
А зараз прийшов би на Олимп високий
І — винен не винен — всіх би він потлумив.
Послухай, Ярію, забудь свого сина!
Храбріщі од нього і ті полягали,
140 Тай іще поляжуть. Трудно усе племя
І рід чоловічий богам рятувати.»

- І взяла Ярія в крісло посадила;
Ира ж Аполлона викликала з дому
І вістицю божу і людську Іриду,
145 І живо до неї мовила словами:
»Вас на Іді Дій жде; ідїть же ви живо,
Та тільки прийдете, побачите Дія,
Чинїть, що він скаже й чого забажає.»

- Сказала — і сіла поважная Ира
150 На золоте крісло, а ті полетїли.

- Прибули до Іди рудної, зьвірної,
Застали Кроненка на самім Гаргарі,
Де його обвила пахучая хмара,
І там перед Дієм разом поставали.
- 155 І він на їх глянув і не обізлив ся,
Бо сповнили живо Иринеє слово;
Й спершу до Іриди почав говорити:
»Полети, Іридо, к царю Посидію,
І скажи всю правду, не кажи неправди.
- 160 Скажи, нехай кине і війну і бійку,
І пійде чи в небо, чи в море широке.
Коли ж мого слова слухати не схоче,
Так нехай розважить і в мислі і в серці,
Чи може він сильний против мене стати;
- 165 Я ж бо і сильніщий і старший із роду,
А він не боїть ся зо мною рівнятись
Тогдї, як другії дріжать підо мною.«
І не одмовлялась бистрая Ірида,
Полетїла живо з Іди до Ільйону
- 170 І як сніг із неба або град спадає
Зморожаний духом сильного Бурія,
Так разом Ірида бистрая упала
І до землетряса сильного сказала:
»Послом я до тебе, сивий землетрясе,
- 175 Прибула із Іди од сильного Дія,
І кажу покинуть і війну і бійку
І пійти чи в небо чи в сивеє море.
Коли ж його слова слухати не схочеш,
Він сам казав прийде бити ся з тобою;
- 180 І тобі не радив в руки попадатись,
Бо він і сильніщий і старший із роду,
А ти не боїш ся до його рівнятись
Тогдї, як другії так його боять ся.«
Землетрясе озлившись став її казати:
- 185 »Сильний то він, сильний, та бажа багато,

- Коли знизить хоче рівного з собою.
Бо троє нас було у Реї і Крона :
Дій один, я другий, а третій цар Невид.
І все ми узяли по рівнії части :
- 190 Так мені досталось море невсипуще,
Невиду достались підземнії краї,
А Дієві небо, хмари і повітря ;
Земля ж із Олимпом остала ся спільна.
Так я і не здам ся на Дієву волю,
- 195 І хай він і сильний на своїм наділі,
А руки на мене хай не накладає ;
Лучче нехай дочок та синів навчає
Грізними словами, що сам породив їх ;
Вони по неволі слухатись повинні.»
- 200 Бистрая Ірида до його й казала :
»Чи се-ж бо я слово, сивий землетрясе,
Занесу до Дія, чи ти перемислиш ?
У доброго часом міняють ся мисли,
А знаєш, Еринї все слухають старших.»
- 205 Землетряс Посидій до неї і мовив :
»Гаразд твоє слово, по правді ти кажеш.
Добре й те чинити, що посел порадить,
Та тяжко лягає на серці й на думці,
Що рівного в праві і рівного в долі
- 210 Він хоче підбити злостними словами.
Та вже я на сей раз йому піддаю ся.
(Но я тобі кажу од щирого серця,
Коли против мене, сильної Паллади,
Ири та Ермія й Ифеста кривого
- 215 Не схоче він Трої славної згубити
І не подасть сили хоробрим Аргеям,
До віку меж нами буде розгорожа.)«
Сказав і покинув ахейськеє військо
І пішов у море ; Ахеї смутились.
- 220 А Дій на ту пору мовив Аполлону :

- »Іди отсе живо до Ектора, Фіве !
Бо землетряс сильний іде вже до моря
І тяжкого гніву нашого вжахав ся.
А були б почули всі боги про бійку
225 І тії підземні, що там коло Крона.
Добре ж то для мене, добре ж і для його,
Що він і сердитий мене побояв ся,
А то б не без лиха діло обійшло ся.
Так возьми ж ти в руки мій бунчук квітчастий,
230 Сильне потряси їм та спужай Ахеїв,
А сам постарай ся Ектора підняти,
Щоб він не томив ся, аж поки Ахеїв
Не пугне до суден та до Елли-моря.
Тогді я заряджу і словом і ділом,
235 Щоби і Ахеї спочили од праці.«
І Аполлон батька не сьмів не послухать,
І полетів з Іди як той яструб хижий,
Коли він бажає голуба убити.
Найшов Пріяменка Ектора слабого,
240 Він уже підняв ся, сила обновлялась,
Пізнавав дружину, ядуха і поти
По-трохи спадали: подавав Дій силу.
От край його ставши Аполлон і мовив:
»Чого, Пріяменку, далеко од своїх
245 Ти так зажурив ся? на чім тобі стало?«
Аж до його мовив Ектор шеломенний:
»Що-ж ти за безсмертний, що мене питаєш?
А чи-ж ти не знаєш, що мене край суден,
Як я бив Ахеїв, Аянт мене в груди
250 Камінем ударив і сили позбавив?
Я думав, що вже я і мертвих побачу
І Невида дома, і оддавав душу.«
Аж до його мовив Аполлон стодійний:
»Не журись! Тепер ти помагача маєш.
255 Кроненко із Іди послав тобі в поміч

Фіва Аполлона. Я ж таки і перше
Рятував і місто і тебе самого.

Іди ж ти до кінних та кажи їм живо
На бистрії судна коней поганяти,

260 А я вперед пійду, дорогу зрівняю
Та сильних Ахеїв плечима оберну.»

І тяжкої сили отаман набрав ся,
І як кінь стаєнний, щó був на ячменї,
Повід одірвавши бє землю копитом

265 І біжить купатись до бистрої річки;
Він шию підійме і гриву розпустить,
І певний у собі він живо женеться
Туди, де пасуть ся кобили на паші, —
Так Ектор пігнав ся швидкими ногами

270 Конних поряджати, вислухавши бога.

А ті, як оленя або козу дику
Застукають часом люди і собаки

І її рятують чагарі та скали,
І їм ізловити її не судилось;

275 Аж почувши крики встає лев гривастий
І разом гарячих усіх проганяє:

То так і Данаї ілучи товпою

Били їх мечами й ратищами з тилу.

Но Ектор озлив ся — і всі задріжали,

280 І кожному в пяти душа опустилась.

Аж підняв свій голос Ооває Андремонів,

Лучший із Етолів ратищем кидати

На бою стоячим, та й на радї лучший,

Бо рідко хто здужав збити його словом.

285 От він перемислив, тай почав казати:

»Великеє ж чудо бачу я очима:

Воскрес таки Ектор, смерти ухилив ся!

Кожний мав на мислі, щó він уже згинув

Од руки Аянта Теламонїєнка.

290 Мабуть із богів хто Ектора посилив,

- Того, щó немало погубив Данаїв
Тай інше погубить. Бо він не без бога
Стоїть по-переду і битись палає.
Но щó я вам скажу, послухайте, милі:
- 295 Скажімо ми черні одійти до суден,
Самі ж поставаймо которі храбріщі,
Ратища наставмо, то може ми зразу
Його й одібемо, бо він і завзятий,
А все-ж не ударить один на громаду.»
- 300 І на його слово пристали Данаї.
І одні з Аянтом, з царем Ідоменем,
Тевкром, Миріоном і Мегом Ярійним,
Самі що найлучші виступили в зустріч
Ектору й Троянам, а чернь по-за ними
- 305 Одступала тихо до суден ахейських.
Кинулись Трояни, Ектор по-переду
Виступав широко; перед ним у хмарі
Аполлон мисливий з бунчуком летучим,
Страшним, волохатим, зробляним на диво,
- 310 Щó Дієві Іфест дав на острах людям,
Він із бунчуком тим гнав ся по-переду.
Стали і Аргеї — і меж ними разом
Бійка запалала. Задренчали стріли
Пушанії з лука, ратища загули,
- 315 І одні ветрягали в тіло молодецьке,
А другі помимо тіла пролітали,
В землю устрягали, тіла не поївши.
Поки Аполлон той бунчуком не двигав,
Однако літали і народ валив ся;
- 320 Но тільки він глянув на конних Данаїв
І двигнув і крикнув — зразу у них серце
В грудях заніміло і сила опала.
Як стадо волове, чи стадо овече
Два зьвірі пужас невидної ночі,
- 325 Ускочивши разом, як пастух одійде, —

Так Аполлон сильний розпужав Ахеїв
І подавав славу Ектору й Троянам.

Там один другого боєм побивали:

Ектор побив Стиха і Аркезилая,

330 Стиха, отамана мідяних Віотів,

І Аркезилая, друга Менесөя.

Еней побив разом Медонта і Яса,

Медонта із боку сина Оілія

І брата Аянта, — він жив у Филаці

335 Далеко од роду, бо він убив брата

У мачухи свої у Еріюпіді,

А Яс був гетьманом у славних Аөинів,

Був сином у Сфила, звав ся Вуколенком.

Славний Полидамант побив Микистія,

340 А Полит Ехія, Клонія Агинор,

А Діюха Парій ратищем на здогін

У плече ударив і пробив на виліт.

Поки ж вони стали, вбитих обдирали,

Ахеї все брались к рову й частоколу,

345 І всюди втікали, за стіну ховались.

Ектор на Троянів і почав гукати:

»До суден, Трояни, годі обдирати!

Бо кого побачу далеко од суден,

Смерть йому завдяю і труп його хирний

350 Не братя та сестри на вогонь положить,

А зїдять собаки край нашого міста.»

І вдарив по конях і коні погнались.

Крикнув на Троянів — і всі із ним разом

Погнали ся кіньми з криком превеликим.

355 А там по-переду Аполлон мисливий

Ногами осунув окін коло рову,

У рів його скинув і стала дорога

Довга і широка, мов ратищем кинуть,

Коли його кине чоловік могучий.

360 Кинулись Трояни і Фів перед ними,

- І стіну ахейську порохом розсипав,
Як дитя малеє на березі моря,
Що з піску поробить різні будинки,
І валить їх, бючи руками й ногами, —
365 Так ти, Аполлоне, повалив тяжку
Аргейську працю і самих розпудив.
Вони коло суден стали, зупинились,
Себе потішали і до всіх безсмертних
Руки підіймали і щиро молились.
370 Та більше-ж молив ся Нестор Геринійський,
Підійнявши руки к зірчастому небу:
»Коли тобі, Дію, хто небудь з Аргеїв
Палив коли стегна воліві й овеці,
Щоб живим вернуть ся, і ти не одмовив,
375 Спомяни, олимпеський, і сей день помилуй,
І не дай Троянам замогти Ахеїв.«
Так старий молив ся, і вдарив Дій громом,
Почувши молитву сивого Нильєнка.
Но тільки Трояни Діїв грім почули,
380 На Аргеїв знову страшно налетіли.
Як хвиля велика широкого моря
Поверх судна ходить, коли вітер дуне,
Бо він іще висчі хвилі підіймає, —
Так Трояни з криком на стіни кидались,
385 Кіньми наганялись і край самих суден
Ратищами бились. І сії з теліжок,
А ті з чорних суден били ся тичками,
Що лежали в суднах для бою морського
І були на кінцях заковані мідью.
390 Патрокло, ще поки Ахеї й Трояни
Бились за стіною далеко од суден,
Сидів у наміті у Евріопіла,
Потішав слабого і на його рани
Клав такі ліки, що біль одіймали.
395 Но тільки Трояни за стіну забрались

І Ахеї з криком кинулись тікати,
Застогнав і сам він і руками тяжко
Вдарив ся об стегна і сумно промовив:

»Рад би я остатись, та більше не можу;

400 Тяжка, Еврипиде, бійка наступила.

Нехай тебе, брате, слуга потїшає,
А я пійду живо будити Ахилла;
Може бог поможе дух його й підняти,
Бо дружня просьба сильная завсїгди.»

405 І тільки промовив, як ноги й понесли.

Ахеї ж Троянів дарма одпирали,
Не могли слабїщих од суден одбити;
Та дарма й Трояни рвались на Данаїв,
Не могли прорватись к суднам та намітам.

410 Но як те правило дерево справляє
У руках у теслі, щó всякеє скуство
Він відає добре з науки Паллади,
Так меж ними рівно і бійка стояла,
Всюди коло суден однаково бились.

415 Ектор на Аянта хороброго вийшов,
Став за судно битись. Та не було сили
Одному побити, судно підпалити,
Другому одбитись од свої пригоди.
Аж Аянт Клитора, Клитйового сина,

420 Щó вже і вогонь нїс, вдарив межі груди:
Той об землю хрпнув і випустив сьвітло.
А Ектор поглянув на родича свого,
Що він повалив ся коло суден чорних,
І став викликати Троян та Ликійців:

425 »Трояни, Ликійці і славні Дардани!
Не кидайте бійки на єї тїсноті,
Рятуйте Клитенка, вбитого край суден,
Щоб з нього Ахеї збруї не здійняли.»

Мовив — і в Аянта ратищем прицілив.

430 Та попав не в його, а в Маторієнка,

- Того Ликофрона, що він у Києри
Убив чоловіка і втік до Аянта;
Він його над вухом у голову вдарив
З боку од Аянта; він на ознак з судна
435 Хропнув ся об землю і сили позбув ся.
І Аянт затряс ся і до брата мовив:
»Братіку мій, Тевкре! Згинув Масторенко,
Наш товариш вірний, що був із Києри,
І що ми як батька його шанували.
440 Його побив Ектор. Та де-ж лук твій, Тевкре,
Де бистрії стріли, що ти мав од Фіва?»
І Тевкер послухав і став коло його
З натягнутим луком, з повною тулою,
І почав стрілами Троян побивати.
445 Зразу убив Кліта Пісинорієнка,
Слугу Полидама, Панеєвого сина;
В його були віжки — і він ганяв коней
Туда, де найбільше маяло ся стріів,
Радуючи серце Ектора й Троянів.
450 Аж напало лихо ще й без порятунку:
Йому в шию з-заду стріла залетіла;
Він об землю хропнув, коні повернули,
Понесли теліжку. Аж живо дізнав ся
Полидамант сильний, він перейняв коней,
455 Дав їх Астиною, сину Протяона,
І наказав кренке на виду держати,
А сам у передних знову замішав ся.
Тевкер стрілу другу на Ектора вийняв,
І певне край суден бійку зупинив би,
460 Як-би в його вдарив та висадив душу;
Но Дієва воля того не волила,
І він тої слави Тевкера позбавив
І струну крутую на славному луку
Перервав з натягу. Стріла тяжка мідна
465 Вдарила ся на бік і лук із рук випав.

І задріжав Тевкер і мовив до брата:

»Біда! Якийсь дідько всю нашу потугу
Разом побиває; і лук із рук вибив,
І струни позбавив сьвіжої, крутої,

470 Що стріл може силу здужала пустити.«

Аж до його мовив Аянт Теламонів:

»Та кинь бо ти, брате, і лука і стріли,
Коли Дій їх ломить, злучись на Данаїв;
А возьми ти лучше ратище та щита

475 І йди на Троянів і підмовляй других,
Нехай і заможуть, та все-ж наші судна
Не дешево візьмуть. А ну-же до бою!»

І положив Тевкер лука у наміті,
Положив на плечі щит чотирошкурый,
480 На голову буйну узяв шолом красний
(На верху хвостатий із гребінем страшним),
Взяв ратище крєпке, заковане мідью,
Пійшов — і в годині прибув до Аянта.

А Ектор побачив, що стріли пропали,

485 Тай став викликати Троян та Ликіян:

„Трояни, Ликійці і славні Дардани!

Не будьте бабами та покажіть силу
Край суден глибоких; бо я-ж таки видів,
Як Дій побив стріли лучного затяжця.

490 Видна ж таки людям Дієвая поміч,

Коли вже одних він слави сподобляє,
А других нівечить; от-так і тепер він
Аргеїв нівечить, а нас повишає.

Так живо-ж до суден! Хто буде пробитий,

495 Раняний смертельне, нехай помирає!

Не гріх і померти за ріднюю землю.
За те жінка й діти і дім і вся челядь
Зостануть ся живі, як тільки Ахеї

Попливуть на суднах у ріднюю землю.»

500 І разом додав їм і сили і духу.

А Аянт тим часом викликав до своїх :

»Тепер нам, Аргеї, або погибати,

Або себе й судна треба рятувати.

Чи може, як Ектор візьме ваші судна,

505 Ви мислите пішки до дому достатись?

Не чуєте може, як гукає Ектор,

Бажаючи судна ваші попалити?

Зве він не до танців, а зве їх до бійки,

Так і нам нічого кращого не здумать,

510 Як з ними змішати і руки і силу.

Лучше разом згинуть, або живим бути,

Нїж мучитись довго бійкою лихою,

Як ми коло суден під ворогом слабшим.»

І сей додав разом і сили і духу.

515 І враз побив Ектор Схедя Пермиденка,

Отамана Фоків, Аянт — Лавдаманта,

Отамана піших, Антинорієнка ;

Полидамант — Ота, родом із Киллини,

Мегового друга, гетмана Епіїв.

520 Глянув Мег і вдарив у Полидаманта,

Та не в його влучив — бо синові Панеа

Аполлон не волив згинуть меж передних ;

А влучив він Крісма у самії груди,

І сей повалив ся, а той став із його

525 Збрую обдерати. Аж поглянув Долоп,

Син славного Лампа Лаомедонтенка,

Що здорово відав кроваву бійку,

І прямо Филенка вдарив серед щиту

Близько підступивши, но його закрила

530 Випуклая збруя, що Филей колися

Вивіз із Ефири, що край Селлиенту,

А в дар одібрав він од царя Евфита,

Щоб її носити в бійці з ворогами :

Тепер вона в горі сина рятувала.

535 Тогді Мег на зустріч в шелом його мідний

- В самую вершину ратищем ударив,
І збив з нього гичку, і вона червона
На чорну ю землю з шелома злетіла.
А поки-ж він бив ся та ждав побороти,
540 Аж йому на поміч Менелай з'явив ся,
І того у плечі знебачки ударив,
І остріє мідне пройшло через груди
І з-переду вийшло. Долоп повалив ся,
А ті стали з його збрую іздерати.
545 Аж закричав Ектор до всіх його братій,
А більше-ж усього до Меланогіппа,
Сина Ікетая. Він пас у Перкоті
Волів тонконогих до вражого впаду;
Но тільки прибули данайськії судна,
550 Він прибув до Трої, помагав Троянам,
І жив у Пріяма як рідна дитина.
Так до його Ектор і почав казати:
 »Чи вже-ж, Меланіппе, се ми так погинем?
І не болить серце, що брата убито?
555 Не бач, як з Долона збрую іздерають?
Ходи! Тепер годі із-далеку бить ся,
Поки не побемо, або поки ворог
Трої не повалить, не побе Троянів.«
І сам по-переду, а той за ним слідом.
560 Аж тих став будити Аянт Теламонів:
 »Не дайте ся, братя, майте стид на серці,
Та один одного стидайте ся в бійці,
Бо стидливих більше цілих ніж побитих,
А біглі не мають слави ні рятунку.«
565 А ті й так напали, слово заховали,
Кораблі скріпили мідною стіною;
І як Дій величний підіймав Троянів,
Менелай хоробрий будив Антилоха:
 »Та ти-ж, Антилоху, і за всіх молодший
570 І за всіх прудкіший і за всіх сильніший.

Що-ж би тобі вбити якого Троянця!»

- Промовив і знову назад поступив ся,
А той вперед скочив, кругом обдивив ся,
Ратищем прицілив — Трояни подались,
575 Як він став ціляти. Аж він так і влучив
В груди Меланіппа, сина Ікетая,
На розгоні в бійку у правую пишку.
Він хропнув об землю, і тьма очи вкрила.
Антилох пірвав ся, як пес на оленя,
580 Що тільки підняв ся із своєї логови,
Стрілець і підстрілив і сили позбавив:
От-так, Меланіппе, Антилох на тебе
За зброєю скочив. Та вглянув і Ектор,
І живо на зустріч побіг через бійку.
585 Антилох не встояв, дарма що хоробрий,
І став утікати, як той зьвір по шкоді,
Що пастуха в стаді або псів потлумив
І тікає, заким люди ізбіжать ся:
Так і Несторенко; Ектор і Трояни
590 Сипали стрілами, — но він тогді тільки
Став і обернув ся, як прибув до своїх.
Трояни мов леви кидали ся к суднам,
Сповняючи волю небесного Дія,
Що їм давав поміч і славу велику,
595 А в тих одіймав він і силу і славу;
Бо Ектора серце слави забажало
Кинути на судна вогонь незгасимий
Та сповнити просьбу великую Оети.
А сего і ждав лиш мудрий Кронієнко,
600 Щоб тільки побачить полумя на суднах:
Тогді знов од суден пожене Троянів
І знову Данаїв славою дарує;
Для того і слав він Ектора до суден.
Но Ектор Пріямів і сам розпалив ся
605 Як Ярій пропаций, як вогонь тріскучий,

- Що в горах бушує у чорному лісі;
Текла піна з рота, хмурили ся брови
І очі блищали, і мідяний шолом
Страшно хилитав ся над його висками
610 (Бо сам Дій небесний був йому на поміч
І йому одному за всіх давав слави,
Бо йому недовго жити оставалось
І день той Паллада вже йому зближала,
Коли він загине од рук Пилієнка).
- 615 Він всюди кидав ся строї розірвати,
Кидав ся, де більше народу стояло
Та де зброя лучша — та не здужав сильний.
Бо вони як баншта, як камінь великий
І тяжко високий на березі моря
- 620 Зустрічає вітру сильного пориви,
І буйнії хвилі, що бють ся об його :
Так Троян Данаї храбро зустрічали.
Тогді вогнем лютим вдарив він на строї.
Як хвиля надута хмарними вітрами
- 625 На судна ударить і піною вкриє,
А сильнії вітри ревуть у вітрила
І серце од страху рветь-ся в корабельних,
Бо вони од смерти ледве утікають :
Так рвало ся серце в грудях у Ахеїв.
- 630 Як лев коли впаде на стадо волове,
Що тьмою пасеть-ся по-над мочарину,
І пастух не дужий зівіря побороти,
Коли він по стаду волів його душить,
То кинеть-ся к заднім, то знову к переднім,
- 635 А звір серед стада вола розриває,
І стадо у розтіч: то так і Аргеї
Страхом попужались Ектора та Дія,
Коли побив Ектор Перфита з Микини,
Сина того Копра, що од Еврисеї
- 640 Послом ходив було к сильному Ираклу.

Но батько і простий, а породив сина
Здатного й до гону, здатного й до бою,
І розумом добрим першого з Микинів.
Ектору завдав він великої слави,

- 645 Бо він обертавшись за щит зачепив ся,
Що його до пятів закривав од стрілів,
І захилитав ся і на ознак хропнув,
Аж загремів шелом на висках у його.
Ектор як побачив, з ратищем прискочив,
650 Вдарив його в груди і вбив край дружини.
Не могла й дружина дати порятунку,
Бо й вона боялась Ектора страшного.

Стали по-зад суден, перед ними судна
Первії стояли, а ті помагали.

- 655 Но Аргеї з бою переднії судна
Ворогам оддавши, стали край намітів
І не одступали, стид і страх їм було.
Всі один другого криком посиляли,
А найбільше Нестор, ахейська заслона;
660 Він кожного в війську закликав ріднею:
»Будьте молодцями! Не робіте встиду
Перед цілим сьвітом! Пригадайте кожний
Дітей своїх, жінку, скарби, батька й матір,
В кого вони живі і в кого померли.

- 665 Я за них вас прошу, хоч їх і немає:
Впирайте ся сильно і не утікайте!»

І підняв у кожнім і силу і душу.
Аюина з очей їх чорну хмару зняла,
І стало їм видно на обидва боки.

- 670 Освітились судна і поле кроваве,
І вони узріли Ектора й дружину
Як ту, що одстала і не воювала,
Так і ту, що билась край суден глибоких.

Та не любо-ж стало храброму Аянту

- 675 По-заду стояти, де другі стояли,

- Він шийшов по суднах сильною ступою,
Схопивши руками тичку корабельну
В двадцять і два лікті, цівьяхами оббиту ;
І мов той, що добре вміє кіньми править,
680 Що четверо коней вибере із стада
Тай пустить ся в місто по крутій дорозі, —
Жінки й чоловіки з дивом поглядають,
А він собі сміло із коня одного
На другого скаче на цілім розгоні:
685 Так Аянт по лавах бігав через судна,
І голос доходив до самого неба.
Він кликав Данаїв стати боронити
Судна та наміти. Но дарма, тогді вже
Ектора не було помежи Троянів;
690 Но як орел хижий падає на птахів,
Коли перельотом сядуть жирувати
Журавлі та гуси й лебеді шиясті,
Так Ектор ударив на чорнеє судно.
Його Дій по-заду підширав рукою,
695 І поганяв військо за його слідами.
І знову край суден бійка запалала.
Сказав би хто: сьвіже, нестомляне військо
Стало воюватись: так били ся тяжко.
Кожний своє думав. Ахеї не ждали
700 Позбути ся лиха, а думали згинуть;
А Трояни — кожний мав надію в серці
Судна попалити, побити Ахеїв.
Се маючи в мислі одні других били.
Ектор ухопив ся за ніс того судна,
705 Що Протесилая принесло до Трої,
Но його до дому назад не повезло.
І край того судна Ахеї й Трояни
Змішали ся разом. І тогді вони вже
Не ждали ні луків ні ратищів мідних,

- 710 А близько стоячи, на одно пустившись,
Бились сокирами, острыми бардами,
Довгими мечами й ратищами бились.
І мечів багато красних, черенчастих
То з рук поспадало, то з плечей завзятих,
715 І чорнее поле кровю запливало.
А Ектор, схопившись за ніс корабельний,
Держав ся руками і кликав Троянів:
»Вогню сюда живо, та разом гукніте!
Сьогодні судив Дій судна попалити,
720 Що сюда прибули без божої волі
І нам через старших лиха нарobili.
Бо коли я радив битись коло суден,
Вони не пускали ні мене, ні війська.
Коли ж Дій тогді нас туманив і зводив,
725 Так тепер же сам нас і веде і кличе.«
І вони ще гірше взялись до Аргеїв.
Сам Аянт не встояв, стріли засипали.
Він одступав тихо, думаючи згинуть,
І по семи ступнях з лавки опустив ся
730 І став і край судна став кожного бити,
Хто тільки підходив з вогнем незгасимим:
І тяжко і сильно гукав на Данаїв:
»Данаї хоробрі, слуги Яробога!
Силкуйте ся, милі, з сили не спадайте!
735 Думаєте, є в нас помагачі з-заду?
Чи стіна висока, що вас оборонить?
Нема в нас ні баштів, ні крепкого міста,
Де б ми заховались, нову силу мали.
Ми на чужім полі, перед чужим військом
740 Стіснені до моря, далеко од роду.
В руках оборона, а не в слабосильї.«
І ратищем острим став він воювати.
І тільки що Ектор підбивав якого,

І той напивав ся із вогнем до суден,
745 Аянт його разом ратищем і цїлив.
І так їх дванадцять поклав коло суден.

ПІСНЯ ШІСНАДЦЯТА.

Патроклянка.

ТКАНЬ.

Ахилло по просьбі Патрокла позволяє йому з своїм військом і оружам виступити к бою, но тільки йому радить, щоби він, прогнавши Троянів од суден, у більшую небезпечність не вдавав ся (1—100). А там уже і Аянт слабів, здержати не може — і судно вогонь обіймає (101—123). Ахилло бачить і живо підганяє Патрокла, стройть військо, говорить їм слово, молить ся, зливає зливи і військо одпускає (124—256). Патрокло лякає Троянів Ахилловим видом, проганяє їх од судна і полумя гасить (257—305); потому в погоню пускається живо і геть проганяє на чистеє поле (306—418). Зійшовшись з Сарпидоном, із Дієвим сином, він його побиває і Сарпидон військо передає Главку (419—507). Главко з Ектором і другими Троянами кріпко стоїть за Сарпидона, збрυї не одбиває, но одбиває тіло, і Аполлон теє тіло по наказу Діа в Ликію односить (508—683). Патрокло в запалї до самого міста Троян проганяє, кидається на стїни, но його одбиває Аполлон (684—711). А тут нападає і Ектор, Патрокло одбивається сильно, вбиває візницю його Кевріона і труп обдерає (712—782), потому і других не мало вбиває; накінець і його самого Аполлон лишає збрυї, Евфор підбиває, а Ектор кінчає; кидається Ектор і за Автомедонтом, но той на телїжцї до суден тікає (783—867).

Оттак вони бились за судно весельне.
Тим-часом Патрокло став перед Ахиллом
І проливав сльози, мов тая криниця,
Що з скали крутої чорну воду лие.

- 5 І глянув Ахилло і жаль йому стало,
І він став питати бистрими словами:
 »Що плачеш, Патрокле, як дівча малее,
Що з матір'ю йдучи просить ся на руки,
І ловить за поли і здержує матір,
10 І держить ся з плачем, щоб його підняти —
Так і ти, Патрокле, сльози проливаєш.
А може що скажеш мені, Мирмидонам?
Може яку звістку маєш ти із Фтії?
Та, кажуть, ще живий Меніт Акторенко,
15 Жив у Мирмидонах Пилій Еяченко,
А жаль було тяжко, щоб старі померли.
Чи може ти тужиш по хирних Аргеях,
Що так погибають за свою неправду?
Кажи і не тай ся, щоб відали разом.»
20 Патрокло зітхнувши до його й промовив:
 »Ахилле Пильєнку, Ахею храбріший!
Не суди! Ахеям тяжке лихо сталось.
Всі, що лучші були, лежать коло суден
Вражані стрілами, ратищами збиті.
25 Вражано Тид'єнка, славного Дивмида,
Збито Одиссея і Агамемнона,
Вражано стрілою в стегно Еврипила.
Знахурі працюють і рани їх лічать.
Один ти, Ахилле, сидиш невмолимий,
30 Та щоб мені гніву такого й не знати!
Хто-ж, недобрий, буде до тебе вдаватись,
Коли ти й Аргеїв рятувать не хочеш?
Не Пилій твій батько і Theta не мати;
Тебе сине море, знати, породило
35 Та скали крутії, ти серця не маєш.
Коли ж божа воля тебе зупиняє
І мати сказала що небудь од Дія,
Пусти мене тільки, та дай Мирмидонів,
Може і я стану сьвітлом для Данаїв.

- 40 Дай і свою зброю; так може Трояни
Скажуть, що ти вийшов, тай бійку покинуть :
Тим-часом спочинуть зморянні Ахеї,
Бо ніколи було в бою спочивати.
Ударимо сьвіжі — і зморяних живо
- 45 Поженем до міста од наших намітів.«
Просив нерозумний, бо того не відав,
Що просив він смерти лихої на себе.
Аж мовив зітхнувши скорохід Ахилло :
»Та щó-ж бо ти кажеш, Патрокле мій милий ?
- 50 Я божої волі не чув ніякої;
Нічого од Діа й мати не казала.
Но гнів забирає і серце і душу,
Як рівного рівний ограбити хоче,
У голову взявши, що він поважніщий.
- 55 Іще моє серце нудить по тих болях.
Дівчину для мене вибрали Ахеї,
Її заслужив я, місто звоювавши,
І її од мене одняв Атрієнко,
Як ніби я в нього прибудник безславний.
- 60 Но забудьмо давне. Злити ся так довго
Якось не пристало. Но я раз промовив,
Що поти я гніву того не забуду,
Поки к моїм суднам не дійде тривога.
А ти, коли хочеш, бери мою зброю
- 65 І веди до бою хорбрых Мирмидонів.
Трояни мов хмара судна обложили,
Аргеї ж приперті до самого моря
І мало вже мають землі під собою.
Вся заїдна Троя на них підійнялась,
- 70 Бо шелома мого ясного не бачить.
Вони б рови живо трупом завалили,
Як-би Атрієнко чинив мені правду.
Тепер вони військо навкруги обняли,
Ратище Тид'єнка, славного Дивмида,